

Az Egyesült Államok 1790. évi népessége nemzetiségi adatainak megállapítása a névstatisztika alapján.

Les nationalités des Etats-Unis en 1790, d'après la statistique des noms.

A Nemzetközi Statisztikai Intézet madridi ülészakán *Willcox* amerikai egyetemi tanár „*The Statistical Basis of the American „National Origins“ Law Restricting Immigration*” címen az Egyesült Államok első népszámlálásának nemzetiségi adataira vonatkozólag úgy történelmi statisztikai, mint módszertani szempontból rendkívül érdekes közleményt terjesztett elő.

A napóleoni háborúk után megindult az Egyesült Államokba a nagymérvű kivándorlás. A XIX. század kezdetén a kezdetben túlsúlyban levő nyugati és északi Európából jövő germán kivándorlókat Európa déli és keleti államainak erős ütemben szaporodó s az extenzív mezőgazdaságban elhelyezkedni nem tudó agrártömegei váltják fel. Ezek az alacsony életszínvonalú tömegek szociális és egyben kisebbségi problémát jelentettek az Egyesült Államokra, amely törvényhozási úton fokozatosan elzárkózott a bevándorlás elől.

A bevándorlást korlátozó első törvény az írni-olvasni tudást előíró 1917. évi törvény volt, amelyet soronkövettek az ú. n. kvótatörvények. Az első kvótatörvény az 1921. évi volt, amely a bevándorlók évi számát 357.000-ben, az egyes európai államok részesedését pedig, ezen a kereten belül az 1910-ben az Egyesült Államokban élő honfitársaik 3%-ában szabta meg. Az 1924. évi kvótatörvény az évi kvótát 150.000-re, az egyes országok részesedését az 1890-ben az illető országból az Egyesült Államokban élők 2%-ában szabta meg. Végül az 1929. évi, harmadik, az ú. n. nemzetiségi eredettörvény („*National Origins Law*”), megtartotta a 150.000-es kvótát, azonban ezt a legutolsó amerikai népszámlálás nemzeti csoportjainak arányában rendelte felosztani.

A nemzetiségi eredettörvény végrehajtásához szükséges volt az Egyesült Államok lakosságának a legrégebb népszámlálás idejében (1790) való nemzetiségi megoszlásának ismerete. A kérdés megoldására háromtagú bizottságot alakítottak, a kereskedelmi, a munkaügyi és a külügyminiszterekből, akik a kérdés tanulmányozása és jelentéstétel végett hatagú albizottságot küldtek ki, amelynek elnöke a Népszámlálási Hivatal alelnöke, *J. A. Hill* volt. Kiindulási ponttul szolgált a Népszámlálási Hivatal „*A Century of Population Growth*” c., 1909-ben megjelent kiadványa. Ezt a kiadványt a történészek különösen azért támadták, mert az angolok népességi arányát túlbecsülte. A tudományos körök eltérő állásfoglalása miatt az *American Council of Learned Societies*, *Willcox* vezetésével ugyane kérdés tanul-

mányozása végett öttagú bizottságot küldött ki, amely a hivatalos bizottságtól teljesen függetlenül járt el. A bizottság *Marcus L. Hansen* történészt és *Howard F. Barker*-t, az amerikai nevek elemzőjét is több hónapon keresztül alkalmazta a kérdés vizsgálatánál.

Az alább közölt adatok az utóbbi bizottság jelentéséből vannak átvéve.

Az Egyesült Államok 1790. évi első népszámlálásának eredményei a kormánylevéltárban az akkori 17 államról 11-re vonatkozólag állottak rendelkezésre, azonban *New Jersey*, *Delaware*, *Virginia*, *Georgia*, *Kentucky* és *Tennessee* államok adatai hiányoztak. A hiányzó adatokat *New Jersey*-nél a helyi történelem szakértői által szolgáltatott adatokkal, *Delawarenál* az 1800. évi népszámlálás adataival pótolták. *Georgia*, *Kentucky* és *Tennessee* államok népességénél a *North Carolina* állambeli arányszámok alapján számították ki az egyes nemzetiségeket.

Az első népszámlálás nemzetiségi adatait a *Bureau of Census* „*A Century of Population Growth*”⁽¹⁾ címen, 1909-ben adta ki. Ekkor már 410.636 családfő neve állott rendelkezésre, akik a fehér népességnek kb. $\frac{3}{4}$ részét tették. Az említett családfők 27.337 különböző utó-, illetve családnevet viseltek. Ezek közül 11.934 név (44%) csak egyszer fordult elő, míg a fennmaradó 15.403 családnevet viselte a fehér népesség 99,5%-a. Ezeket a neveket a Népszámlálási Hivatal tisztviselői az egyes főbb nemzetiségek szerint osztályozták és ennek alapján az egyes nemzetiségek arányszámaira vonatkozólag becsléseket eszközöltek. Későbbi tudósok mind ugyanebből az alaptól indultak ki, azonban az eljárást tökéletesítették és a neveket úgy magában az Egyesült Államokban, mint a származási államokban részletesebben elemezték.

Az egyes főbb nemzetiségek számára vonatkozó különféle becsléseket az 1. számú tábla tünteti fel.

Az első népszámlálás által összeírt fehér népesség lélekszáma 3,172.444 volt, amihez hozzászámítva azoknak a területeknek a lélekszámát, amelyek vagy az akkori Egyesült Államok határán kívül feküdtek, vagy pedig amelyekre a népszámlálás nem terjedt ki, az összes népesség mintegy 3,250.000 lélekre rúgott. A fentemlített terület lakosságát ugyanis *dr. Hansen* 78.000 lélekre becsülte.

¹⁾ Továbbiakban C. P. G.-nek rövidítve.

1. Az Egyesült Államok 1790. évi népességének nemzetiségi megoszlása a különböző források szerint.
Répartition par nationalités de la population des Etats-Unis en 1790, d'après différentes sources.

Nemzetiség Nationalités	C. P. G. ill. — et Rossiter (1909)		Faust (1909, 1927)		Jameson 1926		Hansen		Barker — Hansen					
	absz. sz. nombres abs.	o/o	absz. sz. nombres abs.	o/o	absz. sz. nombres abs.	o/o	absz. sz. nombres abs.	o/o	A népszámlálási területen Dans les régions ayant fait l'objet du recensement		A kerületekben ahol népsz. nem volt — Dans les districts n'ayant pas fait l'objet du recensement		Együtt Ensemble	
									o/o	absz. sz. nombres abs.	o/o	absz. sz. nombres abs.	o/o	
Angol és welsh — Anglais et Gallois	2,806.000	82.1	1,500.000	46.1	1,950.000	60.0	2,220.400	70.0	2,177.000	68.7	13.500	17.3	2,190.500	67.5
Skót — Ecosais	222.000	7.0	600.000	18.5	569.000	18.0	263.300	8.3	258.200	8.1	1.800	2.3	260.000	8.0
Ir — Irlandais	62.000	1.9					—	—	—	—	—	—	—	—
Originares { Észak-Irország d'Irlande du Nord	—	—	—	—	—	—	190.300	6.0	186.900	5.9	1.330	1.7	188.230	5.8
	Ir Szabad Állam du territoire actuel de l'E- tat libre d'Ir- lande	—	—	—	—	—	117.400	3.7	115.100	3.6	820	1.1	115.920	3.6
Német - Allemands	176.000	5.6	360.000	11.1	374.000	12.0	256.900	8.1	251.900	7.9	4.450	5.7	256.350	7.9
Összesen — Total.	3,066.000	96.6	2,460.000	75.7	2,893.000	90.0	3,048.300	96.1	2,989.100	94.2	21.900	28.1	3,011.000	92.8
Holland — Hol- landais	79.000	2.5	240.000	7.4	244.000	7.5	123.700	3.9	107.000	3.4	700	0.9	107.700	3.3
Francia — Français	18.000	0.6	—	—	—	—			54.900	1.7	25.900	0.8	25.900	33.2
Spanyol — Espa- gnols	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29.400	37.7	29.400	0.9
Svéd — Suédois	—	—	—	—	—	—	—	—	21.000	0.7	100	0.1	21.100	0.6
Minden egyéb — Autres	87.000	0.3	550.000	16.9	113.000	2.5	—	—	—	—	—	—	—	—
Mindössze - Total général	3,250.000	100.0	3,250.000	100.0	3,250.000	100.0	3,172.000	100.0	3,172.000	100.0	78.000	100.0	3,250.000	100.0

Az az eljárás, amelyet a C. P. G. c. kiadvány nemzetiségi adatainak megállapításánál alkalmaztak, sajnos, nincs ismertetve. Minden családfő neve bennfoglaltatott azokban az államjelentésekben, amelyeket e mű összeállításánál feldolgoztak, ezeket a neveket a család-, illetőleg utónév alapján a megfelelő nemzeti csoportba sorolták be. Ilyen alapon megyéről-megyére tanulmányozták a lakosságot s azokat, akiknek a neve nem volt elég jellemző a származásra, a „minden egyéb“ rovatba helyezték. A foglalkoztatott hiányos előképzetségű tisztviselők által végzett munka nem volt kielégítő. Az eljárás nem vette figyelembe azt, hogy a nem angol vezetéknevek, különösen azok, amelyeket angolul nem beszélők viseltek, angolosítás, egyszerűsítés vagy fordítás útján angol nevekké váltak. A legfőbb hiba azonban az volt, hogy az angolok számát úgy állapították meg, hogy az egyes nemzetiségek megállapított számadatait az összes népességéből levonták s a mutatkozó különbözetet angolnak vették.

A C. P. G. összeállításánál követett eljárás javításánál a megkülönböztető nevekből indultak ki, amilyenek pl. az angol *Hall*, a skót *Robertson*, az ir *Murphy* és a német *Schneider*. Ezeket a megkülönböztető neveket úgy az Egyesült Államokban, mint azokban az országokban is tanulmányozták,

amelyekből a kivándorlók származtak. A tanulmányok az Angliában, Skót- és Írországban a legjobban elterjedt nevekre vonatkozó korábbi tanulmányokon és az Egyesült Államok 1790. évi névtáblázaiban alapultak. Arra a következtetésre jutottak ugyanis, hogy a megkülönböztető vezetéknevek viselőinek az össznépességben való megszabott aránya jellemző az illető nemzeti ill. nyelvi csoportra nézve egy bizonyos időszakon át s ott, ahol a népességet a ki- és bevándorlás nem érinti, a családnevek mintája viszonylag állandó marad. Tehát a kivándorlási ország megkülönböztető neveinek uralkodó volta egy nagyrészt ebből az országból származó népeségre jellemző. Így pl. a megkülönböztető angol családnevek viselői *Maryland* államban 1790-ben $\frac{1}{10}$ -ed oly arányt képviseltek, mint Angliában 1850 körül, ami azt jelenti, hogy az előbbi népességének $\frac{1}{10}$ -ed része angol volt. E tanulmányokat külön folytatták az Egyesült Államokra és külön az egyes tagállamokra, hogy a kettő eredménye kölcsönösen ellenőrizze egymást.

Angliában és Walesben a népmozgalom 1837-ben megindított központi nyilvántartása után összegyűjtötték és csoportosították a lajstromokon szereplő családneveket. William Farr angol statisztikus ezeket a neveket feldolgozta s megállapította a leggyakrabban előforduló 50 nevet, amelyek viselői

18%-át tették a népességnek. *Farr* megállapította egyben azt is, hogy Walesben a vezetéknevek mintája nagyon eltért az Angliában találtaktól s számuk is kevesebb volt. Wales népességének talán 90%-a a száz legközönségesebb nevet viselte. Ezt a tanulmányt egy emberöltővel később *Guppy* egészítette ki, aki Nagy-Britannia mezőgazdasági népességénél vizsgálta a nevek földrajzi megoszlását és elterjedését. *Farr* úttörő munkáját később Skóciára nézve *James Stark*, Írországra nézve pedig *Róbert E. Matheson* folytatta.

A Brit szigetekről származó kivándorlók neveinek vizsgálatánál a megkülönböztető nevek közül azokat a neveket, amelyek vagy nem voltak az Egyesült Államokban nagyon elterjedve, vagy pedig el voltak angolosítva, figyelmen kívül hagyták s csak a megkülönböztető neveket elemezték. Így az angol nevek közül a *Farr* lajstromában előforduló 50 nevet 22-re csökkentették. Ezeket azután két csoportra anglikán és walesi vagy kambriai csoportra osztották. Az angolok, illetőleg walesiek számát az Egyesült Államokban, illetve az egyes tagállamokban a nevek alapján a következő módon számították ki: Anglia és Wales népességének a XVII. és XVIII. században való vizsgálata kimutatta azt, hogy a grófságok 82%-ában az anglikán, 18%-ában a kambriai nevek voltak elterjedve. Ha most az Egyesült Államok népességének vizsgálatánál egy államban pl. arra az eredményre jutottak, hogy az anglikán nevek 88%-nyira, a kambriai nevek pedig 55%-nyira oly elterjedtek voltak, mint Angliában, úgy az angolok, illetve walesiek arányát a következőképen állapították meg:

$$88 \times 0.82 = 72, \text{ illetve } 55 \times 0.18 = 10.$$

Ez az eljárás az angol neveknek a legmagasabb arányát adja, minthogy az angolosított nevek elkülönítése nem vihető teljesen keresztül.

A skótok kiválasztásánál *Stark* említett összeállításából indultak ki, aki a 150 legjobban elterjedt nevet állította össze. A 150 névből fokozatos selejtezés után végül 48-at választottak ki, mint jellemzőket. Ezeket a neveket *Matheson* ír névtanulmánya alapján három csoportra osztották, aszerint, hogy az írországi elterjedtsége a névnek $\frac{1}{8}$ -nál kevesebb, $\frac{1}{8}$ — $\frac{1}{4}$ között, illetőleg $\frac{1}{4}$ -nél nagyobb volt a skót elterjedtségnél. Az első csoportba tartozó neveket megkülönböztető skót neveknek vették, amelyek viselői az Egyesült Államok lakosságának 7.63%-át tették.

Az ír nevek kelta, angol, illetőleg skót eredetűek voltak, Írország időközben bekövetkezett Ir Szabad Államra és Észak-Írországra való oszlásánál az előbbi helyett *Leinster*, *Munster* és *Connaught* tartományokat, az utóbbi helyett pedig *Ulster* tartományt vették alapul. Az írek népességi aránya

9.7%-át tette az Egyesült Államok népességének, az írek $\frac{2}{5}$ -e az Ir Szabad Államból, $\frac{3}{5}$ -e pedig *Ulsterből* származott.

A német nevek megállapításánál nehézséget okozott az, hogy az említettekhez hasonló névtanulmány nem állott rendelkezésre és ezenkívül a német nevek nagy mértékben el voltak angolosítva. Különböző szaktudósok becslései szerint népességi arányuk 5—10% között váltakozott. A németek megállapításánál a pennsylvániai bevándorlók hódolati eskünyilvántartásaiból indultak ki. E lajstromból 198 vezető nevet állítottak össze, amelyekből 63 megkülönböztetően német név volt, majd ezek számát elterjedtségük alapján 32-re csökkentették. Ezeknek a neveknek más államokban való elterjedtsége alapján azután a többi államokban is megállapították a németek arányszámát, amely az össznépségnek 8.7%-ára rúgott.

A holland eredetű népesség megállapításánál *New York* népességének 1698. évi népszámlálási adataiból indultak ki. Ekkor a 15.897 főnyi összlakosságból 6.650 holland volt. *New York*, *New Jersey* és *Delaware* államokban, az egykori *Új-Németalföldön*, valamint *Maryland* és *Virginia* államokban tömörült a hollandok legnagyobb része. *New York*-ra vonatkozólag az 1698-as népszámlálás adataiból, a többi államokban pedig népszámlálási lajstromok, származási szótárak és helyi nyilvántartások alapján állapították meg a hollandok számát. Ez kb. 120.000 volt, amit 10%-kal csökkentettek a háborúk, járványok és a királyhű elemek 1783. évi kivonulása alatt szenvedett veszteségek címén, s így a hollandok végleges számát 106.750-ben állapították meg, ezek közül mintegy 90.000 az eredeti holland gyarmatosítási területen élt.

A francia kivándorlók nemcsak Franciaországból, hanem Hollandiából, Németországból és Svájc-ból is jöttek, ahol mint politikai menekültek ideiglenesen letelepedtek. Legnagyobb részük hugenotta volt s túlnyomóan a XVII. század utolsó harmadában jöttek át Amerikába.

A svédek *New Jersey*, *Delaware* és *Pennsylvania* államokban tömörültek. Számuk megállapítása a főbb települési kerületek népszámlálási összeírásai és az adóösszeírások alapján történt.

Barker és *Hansen* eredményeinek összesítésénél a főbb nemzetiségek csoportjainál végeredményben kb. 60.000 főnyi különbség mutatkozott, amelynek kiegyenlítése után kialakuló végleges nemzetiségi képet az 1. sz. tábla utolsó része szemlélteti. Az egyes nemzetiségeknek az Egyesült Államok tagállamaiban való tömörülését a 2. sz. tábla, a legelterjedtebb neveket pedig a 3. sz. tábla szemlélteti.

Az Egyesült Államok népességének 1790. évi nemzetiségi adatait tehát mint láttuk, a névelemzés útján állapították meg. Erre azért volt szükség, mert az első népszámlálás idejében nemzetiségi, illetőleg

2. Az egyes nemzetiségek tömörülése az Egy. Államok tagállamaiban 1790-ben, arányszámokban.

Agglomération de différentes nationalités dans les pays des Etats-Unis en 1790, en %.

Az Egyesült Államok tagállamai <i>Pays des Etats-Unis</i>	Összes népesség száma (Fehér) <i>Population totale (Blancs)</i>	Angol és welsh <i>Anglais et Gallois</i>		Skót <i>Ecoissais</i>		Ir <i>Irlandais</i>				Német <i>Allemands</i>				Holland ³⁾ <i>Hollandais³⁾</i>	Francia ³⁾ <i>Français³⁾</i>	Svéd ³⁾ <i>Suédois³⁾</i>
		C. P. G.	Barker	C. P. G.	Barker	C. P. G.	Barker			2)	Barker ¹⁾	C. P. G.	Barker			
							összesen total	Ir. Sz. All. Etat libre d'Irlande	Ulster							
Maine	96.107	93	60	4.3	4.5	3.0	11.7	3.7	8.0	—	—	0.5	1.3	0.1	1.2	—
New Hampshire	141.112	94	61	4.7	6.2	3.0	7.5	2.9	4.6	—	—	—	0.4	0.1	0.7	—
Vermont	85.072	95	76	3.0	5.1	1.3	5.1	1.9	5.1	—	—	—	0.3	0.6	0.4	—
Massachusetts	373.187	95	82	3.6	4.4	8.4	3.9	1.3	2.6	—	—	—	0.3	0.2	0.8	0.0
Rhode Island	64.670	96	71	3.1	5.8	1.0	2.8	0.8	2.0	—	—	0.1	0.5	0.4	0.8	0.1
Connecticut	232.236	96	67	2.8	2.2	3.6	2.9	1.1	1.8	—	—	—	0.3	0.3	0.9	0.0
New York	314.366	78	57	3.2	7.4	5.7	8.1	3.0	5.1	12.0	5.5	0.4	8.2	17.5	3.8	0.5
New Jersey	169.954	58	58	—	—	7.1	9.5	3.2	6.3	9.2	9.2	(9.2)	(9.2)	20.6	2.4	3.9
Pennsylvania	423.373	59	40	11.7	8.6	19.5	14.5	3.5	11.0	—	33.3	26.1	33.3	1.8	1.8	0.8
Delaware	46.310	86	60	—	—	3.9	11.7	5.4	6.3	—	1.1	0.4	1.1	4.3	1.6	8.9
Maryland	208.649	84	72	6.5	7.6	11.3	12.3	6.5	5.8	15.4	11.7	5.9	11.7	0.5	1.2	0.5
Kentucky és -et Tennessee	93.046	83	75	—	—	2.3	12.2	5.2	7.0	—	13.6	4.9	6.3	1.3	2.1	0.5
Virginia	442.117	85	84	7.1	10.2	20.0	11.7	5.5	6.2	9.5	6.3	2.8	14.0	0.3	1.5	0.6
North Carolina	289.181	83	98	11.2	11.3	15.0	11.1	5.4	5.7	6.5	3.1	2.8	4.7	0.3	1.7	0.2
South Carolina	140.178	82	75	11.7	15.1	8.1	13.8	4.4	9.4	2.6	2.5	1.7	5.0	0.4	3.9	0.2
Georgia	52.886	83	70	—	—	2.3	15.3	3.8	11.5	—	3.9	2.8	7.6	0.2	2.3	0.6
Egy. Áll. — Etats-Unis	3,172.444	82	70	6.7	7.9	1.9	9.7	3.7	6.0	—	8.1	5.6	8.7	3.4	1.7	0.7

¹⁾ New England 0.4. — ²⁾ Forrás nincs megnevezve. — *La source n'est pas indiquée.* — ³⁾ Willcox tárgyalt tanulmánya alapján számított arányszámok. — *Pourcentages calculés d'après l'étude en question de M. Willcox.*

anyanyelvi statisztika még nem volt. Újabban az Amerikai Egyesült Államok is az anyanyelv alapján állapítják meg a nemzetiséget. A világháború után keletkezett, illetőleg nagyobbodott nemzetiségi államok népszámlálásaiknál mégis sok esetben szintén névelemzés útján állapították meg a nemzetiségi hovatartozást¹⁾, ami kifejezetten a kisebbségek számának erőszakos csökkentésére irányul.²⁾ A nemzetiségi hovatartozás belső lelki motívuma u. i. a közösség érzete, amely az egyént valamely nemzetiséghez csatolja, külső ismérve pedig az anya-, illetőleg társalgási nyelv, amely az esetek túlnyomó részében könnyen megállapítható. Arra vonatkozólag, hogy a névelemzés mennyire alkalmatlan a nemzetiség megállapítására, úgy véljük, újabb bizonyítékot szolgáltat az a hosszadalmas és körülményes eljárás, amellyel más mód hiányában az Egyesült Államok népességének egykori nemzetiségi adatait igyekeztek pótolni.

A névstatisztika Magyarországon különösen a magyarok elrománosodására vonatkozólag tudna szomorúan érdekes képet mutatni. A román nevek között u. i. különösen a magyar és román nyelv-

¹⁾ Kovács Alajos dr.: „Nyelvismeret mint a nemzetiségi statisztika ellenőrzője“. M. Stat. Szemle 1928 évf. 1. és 133. o.

²⁾ Földes Béla dr.: „Kisebbségek és a nemzetiségi statisztika“. M. Stat. Szemle 1931. évf. 225. o.

3. A legjobban elterjedt nevek az E. Államokban 1790-ben¹⁾.

Les noms les plus répandus aux Etats-Unis en 1790¹⁾.

Név — Noms	Családok száma <i>Nombre de familles</i>	Összes egyének száma <i>Nombre des habitants ayant ces noms</i>
Smith	5.932	33.245
Brown	3.358	19.175
Davis	2.575	14.300
Jones	2.561	14.300
Johnson	2.646	14.004
Clark	2.242	13.766
Williams	2.283	12.717
Millner	2.225	12.694
Wilson	1.765	9.797

¹⁾ C. P. G. p. 115. o.

területek érintkezési felületein rendkívül sok a románított magyar név, amely az ó-román területeken nem fordul elő. A magyar statisztika, amely sohasem alkalmazott névelemzést, ezeket mindenkori román anyanyelvűnek vette. Érdekes lett volna az 1910. évi magyar népszámlálás eredményeinél az anyanyelv és a név összevetése román terjeszkedési területeken, ami megmutatta volna a románosítás hatalmas arányait. Természetesen ez csak oly területeken (primitív mezőgazdasági foglalkozás) alkalmazható, ahol a lakosságot a vándorlások alig érintik.

Hollós István dr.

Magyarország 1930/31. évi vetésterülete.

Les superficies ensemencées en Hongrie en 1930—1931.

Résumé. Les modifications apportées dans l'année agricole précédente aux enquêtes relatives aux superficies ensemencées ont fort accéléré la réunion des données définitives et permis de recueillir des renseignements sur les exploitations de moins de 5 arpents cadastraux.

Pour la campagne de 1930—1931, on constate, aux superficies consacrées à la culture du froment, une diminution de 2·5% par rapport à la campagne précédente. Les grandes exploitations ont produit moins de froment que celles de 20 à 100 arpents cadastraux et de moins de 5 arp. cad. Les superficies ensemencées de seigle ont diminué de 6·6% par rapport à celles de 1929—1930. Pour la participation des exploitations à la culture du seigle, on observe la même chose que pour le froment. Les superficies cultivées en orge ont augmenté de 4·6% comparativement à 1929—1930. Les grandes exploitations ont produit bien plus d'orge que de froment et de seigle. Les surfaces cultivées en avoine, dont la production était en régression pendant les dernières années, présentaient un accroissement de 1·3%. Les petites exploitations de moins de 20 arp. c. produisent moins d'avoine que les autres.

Quant aux légumineuses, on voit une diminution de 10·3% pour les surfaces cultivées en pois pour graine et une augmentation de 13·1% pour celles à lentille.

Les superficies plantées de maïs, qui est cultivé surtout dans les petites exploitations, ont été supérieures de 3·5% à celles de 1929—1930. Celles cultivées en pommes de terre ont également augmenté (de 4·1%). La pomme de terre est cultivée principalement dans les exploitations de moins de 5 arp. cad. (25·3% des superficies plantées de pommes de terre). A cause du contingentement international de la fabrication du sucre, les superficies plantées de betterave à sucre ont diminué (de 25·5%). La betterave à sucre a été cultivée surtout dans les exploitations de 500 à 1000 arp. cad. et de plus de 1000 arp. cad. (85·1% de la surface totale affectée à la culture de la betterave à sucre).

En général, les superficies consacrées aux prin-

cipales plantes industrielles ont augmenté par rapport à 1929—1930, à l'exception de celles cultivées en chanvre, qui ont diminué de 34·9%. La culture des plantes fourragères a également fait des progrès, excepté le trèfle et le sainfoin. Les superficies à plantes potagères ont été en général supérieures à celles de 1929—30; à cet égard, on ne voit une régression que pour l'oignon.

Les jachères ont été inférieures de 5·8% à celles de 1929—1930. Les superficies ensemencées complètement dévastées par les sinistres représentaient 1·8% de l'ensemble des surfaces ensemencées, et les dégâts ont été supérieurs de 80% à ceux de 1929—1930. Les insectes ont fait 20·3% des dommages causés par les sinistres, contre 2% en 1929—1930.)

★

A most eltelt gazdasági év mezőgazdasági termelésének végleges vetésterületi adatai az eddigi gyakorlattól eltérően már rendelkezésünkre állanak. A mezőgazdasági statisztika adatgyűjtésének rendszere kisebb módosuláson ment keresztül. A reform első eredménye is már elég lényeges, a területi végleges adatok három hónappal hamarabb elkészültek, mint az előző években. Ez természetesen maga után vonja azt is, hogy a végleges terméseredmények előreláthatóan január hónap végén közzétehetők.

Az adatszolgáltatásban az eddigi gyakorlattal szemben az volt a főkülönbség, hogy az elmúlt gazdasági évben a közigazgatási hatóságok nem közölték valamennyi gazdaság vetésterületi adatait a statisztikai hivatallal, hanem csak azokról a gazdaságokról szolgáltattak gazdaságonként adatokat, amelyeknek területe legalább öt katasztrális hold volt. Az öt kat. holdnál kisebb gazdaságok vetésterületi adatait a községi előljáróságok szakértők bevonásával becslés útján állapították meg. Ez a rendszer — miután a gazdaságok több, mint feléről községenként egy összegben állottak rendelkezésre az adatok — a feldolgozás gyors lebonyolítását lehetővé tette, így most már az érdeklődők elég friss adatokat használhatnak fel.

Az új rendszer még igen értékes gazdaságpolitikai adatokat is szolgáltat. Eddig ugyanis a 20 kat. holdnál kisebb gazdaságok statisztikai adatai összesítve állottak a kutatók rendelkezésére, most a rendszer négy gazdaságkategória (1.000 kat. holdon felül, 100—1.000 kat. holdig, 20—100 kat. holdig, 20 kat. holdon alul) helyett hat nagyságcsoportban közöljük az adatokat. A legalsó csoport nem a 20 kat.

1. A kalászosok vetésterülete. — *Superficies cultivées en céréales.*

A termény megnevezése <i>Produits</i>	E x p l o i t a t i o n s						Összesen <i>Total</i>
	1000 k. holdon felüli <i>de plus de 1000 arp. c.</i>	100-1000 k.holdig <i>arp. c.</i>	20-100 k.holdig <i>arp. c.</i>	10-20 k.holdig <i>arp. c.</i>	5-10 k.holdig <i>arp. c.</i>	5 k. holdon aluli <i>de moins de 5 arp.cad.</i>	
	t e r j e d ő						
g a z d a s á g o k							
Őszi búza k. hold — <i>Froment d'automne, arp. cad.</i>	327.841	458.403	705.806	487.227	360.190	513.992	2.853.459
%	11.5	16.1	24.7	17.1	12.6	18.0	100.0
Tavaszi búza k. hold — <i>Froment de printemps, arp. c.</i>	7.483	8.750	7.226	6.668	5.001	8.593	43.721
%	17.1	20.0	16.5	15.3	11.4	19.7	100.0
Őszi rozs és kétszeres k. hold — <i>Seigle d'automne et méteil, arp. cad.</i>	95.608	154.255	236.991	203.351	149.367	211.486	1.051.058
%	9.1	14.7	22.6	19.3	14.2	20.1	100.0
Tavaszi rozs k. hold — <i>Seigle de printemps, arp. c.</i>	882	2.296	3.681	2.230	1.839	1.969	12.897
%	6.8	17.8	28.5	17.3	14.3	15.3	100.0
Őszi árpa k. hold — <i>Orge d'automne, arp. cad.</i>	23.511	24.080	29.934	22.948	14.395	21.095	135.963
%	17.3	17.7	22.0	16.9	10.6	15.5	100.0
Tavaszi árpa k. hold — <i>Orge de printemps, arp. c.</i>	97.293	120.208	172.830	113.085	77.282	121.066	701.764
%	13.9	17.1	24.6	16.2	11.0	17.2	100.0
Zab k. hold — <i>Avoine, arp. cad.</i>	80.365	95.454	100.054	69.129	36.295	53.576	434.873
%	18.5	22.0	23.0	15.9	8.3	12.3	100.0
Köles k. hold — <i>Millet, arp. cad.</i>	5.187	3.848	2.665	923	477	810	13.910
%	37.3	27.7	19.2	6.6	3.4	5.8	100.0
Tatárka k. hold — <i>Sarrasin, arp. cad.</i>	295	240	108	56	26	62	787
%	37.5	30.5	13.7	7.1	3.3	7.9	100.0
Összesen k. hold — Total, arp. cad.	638.465	867.534	1.259.295	905.617	644.872	932.649	5.248.432
%	12.2	16.5	24.0	17.2	12.3	17.8	100.0

holdon aluli, hanem az öt kat. holdnál kisebb gazdaságok adatait tartalmazza. A húsz katasztrális hold volt tehát eddig a gazdaságok nagyságcsoportjainál a legalsóbb határ, a 20 kat. holdnál kisebb gazdaságok adatai minden további részletezési lehetőség nélkül állottak rendelkezésünkre. Ez az alsó határ azonban igen magas. Új rendszerünk külön kiemeli a 10—20 és az 5—10 kat. hold nagyságú gazdaságokat, az öt kat. holdnál kisebb gazdaságok adatait külön közli, tehát a legkisebb gazdaságok gazdálkodási rendszerét is megfigyelhetjük.

Áttérve a vonatkozó adatok vázlatos rövid ismertetésére, az 1. számú kimutatásunkban gazdaságnagyságcsoportok szerinti megkülönböztetéssel közöljük a kalászos termények vetésterületi adatait. A búzával bevetett terület 2.5%-kal kevesebb volt, mint 1929-ben. Az előző tíz év átlagos búza vetésterületéhez viszonyítva a tárgyalt év eredménye 7.9%-kal nagyobb, tehát a búzakereslet idejének területnövekedését mindeztől nem sikerült visszaszorítani. Az aránylag kis területcsökkenést több éven keresztül még jóval nagyobb visszaesés kell hogy kövesse, ha búzafelhasználásunknak megfelelő árat akarunk biztosítani. S csak akkor számíthatunk megfelelő értékesítési lehetőségre, ha amellet, hogy saját készleteink nem nyomják az árakat, a minőségi termelés szükségességét tartjuk szem előtt. A búzatermelésre kevésbé alkalmas szántóföldeket minél előbb egyéb gazdasági termények termelésére kell felhasználni.

Az egyes gazdaságnagyságkategóriák szerepét vizsgálva, aránylag legnagyobb területen termelik az őszi búzát a 20—100 kat. holdig terjedő gazdaságok. (Már itt meg kell jegyeznünk, hogy a szántóföldterületünkben is a 20—100 kat. holdas gazdaságokra esik a legnagyobb arány.) Igen tekintélyesnek mondhatjuk még az öt kat. holdnál kisebb gazdaságok 18%-os részesedését is. Az 1.000 kat. holdnál nagyobb gazdaságok mérsékelt szereplése a búzatermelésben már eddig is közismert volt. A tavaszi búza termelése nálunk egyáltalában nem játszik fontosabb szerepet; az erre vonatkozó adatok ismertetésétől eltekintünk.

A rozssal bevetett szántóföldterület az előző évi adatokhoz képest 6.6%-kal kevesebb, a tíz év átlagos területe mögött 8.2%-kal maradt el. A külföldön nehezen értékesíthető rozs termelése mindinkább a belső fogyasztás kielégítésére szorítkozik, további csökkenés esetén felesleg alig fog jelentkezni. A nálunk fontossággal nem bíró tavaszi rozs adatai ismertetésének mellőzésével megállapíthatjuk, hogy az őszi rozsnál is, mint az őszi búzánál, a főszerepet a 20—100 kat. holdig terjedő és az öt kat. holdnál kisebb gazdaságok viszik, a nagygazdaságok 9.1%-os részesedése az őszi búzánál említett aránynál is kisebb.

Az árpa vetésterülete nagyobb lett, a múlt évi terület nagyságát 4.6%-kal, a tíz év átlagos területét 8.5%-kal múlja felül. A vágómarhák és a sertések tenyésztésének fellendülése maga után vona

2. A hüvelyesek vetésterülete. — *Superficies cultivées en légumineuses.*

A termény megnevezése <i>Produits</i>	<i>E x p l o i t a t i o n s</i>						Összesen <i>Total</i>
	1000 k. holdon felüli <i>de plus de 1000 arp. c.</i>	100-1000 k.holdig <i>arp. c.</i>	20-100 k.holdig <i>arp. c.</i>	10-20 k.holdig <i>arp. c.</i>	5-10 k.holdig <i>arp. c.</i>	5 k. holdon aluli <i>de moins de 5 arp. c.</i>	
	t e r j e d ő						
g a z d a s á g o k							
Borsó (magnak) k. hold — <i>Pois (pour graine), arp. c.</i>	11.388	5.986	539	163	100	353	18.529
%	61.5	32.3	2.9	0.9	0.5	1.9	100.0
Borsó (zölden) k. hold — <i>Pois (vert), arp. c.</i>	929	1.422	592	464	351	1.345	5.103
%	18.2	27.9	11.6	9.1	6.9	26.3	100.0
Bab (mint főtermény) k. hold — <i>Haricots (comme produit principal), arp. c.</i>	1.987	1.964	1.971	1.157	929	2.482	10.490
%	18.9	18.7	18.8	11.0	8.9	23.7	100.0
Lencse k. hold — <i>Lentilles, arp. c.</i>	3.329	4.739	2.812	1.431	797	1.434	14.542
%	22.9	32.6	19.3	9.8	5.5	9.9	100.0
Összesen k. hold — <i>Total, arp. c.</i>	17.633	14.111	5.914	3.215	2.177	5.614	48.664
%	36.2	29.0	12.2	6.6	4.5	11.5	100.0

az árpa vetésterületének növekedését. A gazdaság-nagyság szerinti megoszlás a tavaszi árpánál jóformán azonos a búzánál és a rozsnál említett adatokkal, itt csak arra hívjuk fel a figyelmet, hogy az árpatermelésnél a nagygazdaságok szerepe már jóval élénkebb, mint a gabonaféléknél.

Az eddig mindig csökkenő tendenciát mutató zab vetésterülete egy árnyalattal (1.3%) nagyobb volt, mint a múlt esztendőben, a tíz év átlagos területénél azonban 12.3%-kal kevesebb. Az 1931. évi zabvetésterület a mostani idők gazdálkodási rend-

jéhez már igazodott, a közeljövőben a zab vetésterületének alakulásában lényegesebb változás nem várható. A gazdaság-nagyságcsoporthoz közül a zabnál is a 20-100 kat. hold nagyságú kategória áll az előtérben, a kisebb gazdaságok szerepe csökken, a nagy- és középgazdaság itt már sűrűbben szerepel.

A hüvelyesek vetésterületének nagysága elég lényegesen eltér a tavalyi terület nagyságától. A magnak hagyott borsó bevetett területe 10.3%-kal kevesebb, a lencse vetésterülete pedig 13.1%-kal több, mint az előző évben. A hüvelyesek termelésé-

3. A kapásnövények vetésterülete. — *Superficies cultivées en plantes sarclées.*

A termény megnevezése <i>Produits</i>	<i>E x p l o i t a t i o n s</i>						Összesen <i>Total</i>
	1000 kat. holdon felül <i>de plus de 1000 arp. cad.</i>	100-1000 k. holdig <i>arp. cad.</i>	20-100 k. holdig <i>arp. c.</i>	10-20 k. holdig <i>arp. c.</i>	5-10 k. holdig <i>arp. c.</i>	5 kat. holdon aluli <i>de moins de 5 arp. cad.</i>	
	t e r j e d ő						
g a z d a s á g o k							
Szemes tengeri k. hold. — <i>Maïs p. graine, arp. c.</i>	213.579	290.563	458.334	322.656	249.163	398.785	1,933.080
%	11.0	15.0	23.7	16.7	12.9	20.7	100.0
Burgonya k. hold. — <i>Pommes de terre, arp. c.</i>	47.385	71.096	89.797	91.619	72.737	126.456	499.090
%	9.5	14.2	18.0	18.4	14.6	25.3	100.0
Cukorrépa k. hold. — <i>Betterave à sucre, arp. c.</i>	55.860	26.436	6.097	3.118	1.631	3.577	96.719
%	57.8	27.3	6.3	3.2	1.7	3.7	100.0
Takarmányrépa k. hold — <i>Bett. fourragère, arp. c.</i>	26.288	38.262	57.382	36.613	24.182	35.937	218.664
%	12.0	17.5	26.2	16.7	11.1	16.5	100.0
Sárgadinnye k. hold. — <i>Sucrin, arp. c.</i>	1.048	2.180	2.566	1.305	808	1.879	9.786
%	10.7	22.3	26.2	13.3	8.3	19.2	100.0
Görögdinnye k. hold. — <i>Melon d'eau, arp. c.</i>	2.588	5.561	7.795	3.599	2.474	4.621	26.638
%	9.7	20.9	29.3	13.5	9.3	17.3	100.0
Tök takarm. k. hold. — <i>Citrouille p. fourrage, a. c.</i>	2.030	3.973	3.531	1.803	971	1.883	14.191
%	14.3	28.0	24.9	12.7	6.8	13.3	100.0
Tökfözeléknek k. hold. — <i>Citrouille c. légume, a. c.</i>	92	254	356	221	107	461	1.491
%	6.2	17.0	23.9	14.8	7.2	30.9	100.0
Seprőcirok k. hold. — <i>Sorgho, arp. c.</i>	5.014	3.529	1.627	598	376	1.254	12.398
%	40.4	28.5	13.1	4.8	3.1	10.1	100.0
Összesen k. hold. — <i>Total, arp. cad.</i>	353.884	441.854	627.485	461.532	352.449	574.853	2,812.057
%	12.6	15.7	22.3	16.4	12.5	20.5	100.0

ben legnagyobb arányban a nagy- és a középgazdaságok vesznek részt.

A legfontosabb kapásnövények területi adatai közül elsősorban a tengerire vonatkozó statisztikai adatokat vesszük szemügyre. *A tengeri 1931. évi vetésterülete 3·5%-kal nagyobb, mint az előző évben, a tíz év átlagos nagyságát 5%-kal szárnyalja túl.* Ez a területnövekedés talán biztosítja, hogy az állathizlalást hazai termésű tengerivel le tudjuk bonyolítani és nem fogunk tengeribehozatalra szorulni. A nagygazdaságok szerepe a tengeritermelésnél is alárendelt, legnagyobb arányú a termelés itt is a 20—100 kat. holdas és az öt kat. holdnál kisebb gazdaságokban.

A tömegélelmezés szempontjából elsőrangú fontosságú kapásnövényünknek, a burgonyának vetésterülete szintén emelkedő tendenciát mutat. A tárgyalt gazdasági évben a *burgonyával bevetett szántó-földterület 4·1%-kal haladta túl az előző évi bevetett terület nagyságát, 7·9%-kal a tíz év átlagos területét.* A burgonyatermelésben hazánkban az öt kat. holdnál kisebb gazdaságoké (25·3%) a vezetőszerep, az 1.000 kat. holdnál nagyobb gazdaságok (9·5%) itt erősen háttérbe szorulnak.

Az áldatlan gazdasági viszonyok okozzák, hogy hazánkban a cukorrépa termelése mindinkább visszafejlődik. *Példátlannal nagy volt a tárgyalt évben a cukorrépa vetésterületének fogyása, 25·5%-kal kisebb területen művelték a cukorrépát, mint az előző évben, a tíz év átlagos területénél is 12·4%-kal kisebb volt a vetésterülete.* A cukorgyártás dekon-

junktúrája vonta maga után, hogy a gyárak jelentékenyen redukált területekre kötöttek termelési szerződést. A helyzet azóta semmit sem javult, sőt nyugodtan lehet mondani, hogy romlott. Nemzetközi megállapodás következményeképpen a jövő gazdasági évben a cukorrépa bevetett területének újabb jelentős csökkenésére számíthatunk. A cukorrépa különben a nagygazdaságok tipikus gazdasági növénye. A két legnagyobb gazdaságkategóriához tartozó gazdaságokra jut a cukorrépa vetésterületének 85·1%-a, ezzel szemben az 5—10 kat. holdas gazdaságokra, amelyek a szántóföldterület 11·6%-át foglalják le, a cukorrépa bevetett területének csak 1·7%-a esik.

A többi nem elsőrangúan fontos kapásnövények vetésterülete növekedett, így a múlt évi eredményekkel szembeállítva a takarmányrépánál 14·7%-os, a takarmánytöknél 21%-os, a ciroknál 13·2%-os területszaporodást állapíthatunk meg.

A fontosabb kereskedelmi növények bevetett területe az előző évi adatokhoz viszonyítva általában növekedett. Legnagyobb a területszaporodás (29·5%) a lennél és a fűszerpaprikánál (29·3%), elég tekintélyes (23%) a máknál és a napraforgónál (10·2%). Az évek óta ingadozó tendenciájú repcénél 6·4%-os, a legnagyobb állandóságot mutató dohánynál szintén 6·4%-os a bevetett terület növekedése. Visszaesést — még pedig igen tekintélyes (34·9%) visszaesést — csak a kendernél állapíthatunk meg. A kereskedelmi növények, a fűszerpaprikát, a napraforgót és a kendert kivéve, főleg a nagy- és a közép-

4. A kereskedelmi növények vetésterülete. — *Superficies cultivées en plantes industrielles.*

A termény megnevezése <i>Produits</i>	E x p l o i t a t i o n s						Összesen <i>Total</i>
	1000 k. holdon felüli <i>de plus de 1000 arp.cad.</i>	100-1000 k.holdig <i>arp. c.</i>	20-100 k.holdig <i>arp. c.</i>	10-20 k.holdig <i>arp. c.</i>	5-10 k.holdig <i>arp. c.</i>	5 k. holdon aluli- <i>de moins de 5 arp. cad.</i>	
	t e r j e d ő						
g a z d a s á g o k							
Repcse (őszi és tavaszi együtt) k. hold — <i>Colza d'automne et de print., arp. cad.</i>	10.937	6.445	894	129	52	138	18.595
%	58·8	34·7	4·8	0·7	0·3	0·7	100·0
Komló k. hold — <i>Houblon, arp. cad.</i>	225	140	21	3	.	9	398
%	56·5	35·2	5·3	0·8	.	2·2	100·0
Dohány k. hold — <i>Tabac, arp. cad.</i>	14.583	24.914	2.793	452	300	719	43.761
%	33·3	57·0	6·4	1·0	0·7	1·6	100·0
Kender k. hold — <i>Chanvre, arp. cad.</i>	3.173	855	1.304	1.636	1.325	2.612	10.905
%	29·1	7·8	12·0	15·0	12·1	24·0	100·0
Len k. hold — <i>Lin, arp. cad.</i>	16.391	11.987	2.702	637	396	835	32.948
%	49·8	36·4	8·2	1·9	1·2	2·5	100·0
Mák k. hold — <i>Pavot, arp. cad.</i>	8.861	5.429	1.662	930	703	1.406	18.991
%	46·7	28·6	8·7	4·9	3·7	7·4	100·0
Napraforgó k. hold — <i>Tournesol, arp. cad.</i>	926	1.463	1.511	708	418	864	5.890
%	15·7	24·8	25·7	12·0	7·1	14·7	100·0
Paprika fűszernek k. hold — <i>Piment, c. épice, arp. cad.</i>	577	582	1.631	1.487	1.398	2.580	8.255
%	7·0	7·0	19·8	18·0	16·9	31·3	100·0
Összesen k. hold — <i>Total, arp. cad.</i>	55.673	51.815	12.518	5.982	4.592	9.163	139.743
%	39·8	37·1	9·0	4·3	3·3	6·5	100·0

5. A szálastakarmányfélék vetésterülete. — *Superficies cultivées en plantes fourragères.*

A termény megnevezése <i>Produits</i>	<i>E x p l o i t a t i o n s</i>						Összesen <i>Total</i>
	1000 kat. holdon felüli <i>de plus de 1000 arp. cad.</i>	100-1000 k. holdig <i>arp. c.</i>	20-100 k. holdig <i>arp. c.</i>	10-20 k. holdig <i>arp. c.</i>	5-10 k. holdig <i>arp. c.</i>	5 k. holdon aluli <i>de moins de 5 arp. c.</i>	
	t e r j e d ő						
g a z d a s á g o k							
Csalamádé k. hold — <i>Maïs fourrager, arp. cad.</i>	33.291	29.122	24.324	16.973	9.903	18.024	131.637
%	25.3	22.1	18.5	12.9	7.5	13.7	100.0
Őszi takarmánykeverék k. hold — <i>Mélange de fourrages d'automne, arp. cad.</i>	14.705	13.256	6.841	2.890	1.692	3.142	42.526
%	34.6	31.2	16.0	6.8	4.0	7.4	100.0
Tavaszi bükkönykeverék k. hold — <i>Mélange de vesces de printemps, arp. cad.</i>	62.484	58.159	50.765	35.720	22.367	28.248	257.743
%	24.2	22.6	19.7	13.9	8.7	10.9	100.0
Lóhere k. hold — <i>Trèfle, arp. cad.</i>	37.383	48.663	45.826	43.462	29.951	38.522	243.807
%	15.3	20.0	18.8	17.8	12.3	15.8	100.0
Biborhere k. hold — <i>Trèfle incarnat, arp. cad.</i>	8.904	11.382	8.136	8.028	5.186	7.238	48.874
%	18.2	23.3	16.6	16.4	10.6	14.9	100.0
Lucerna k. hold — <i>Luzerne, arp. cad.</i>	57.445	51.055	64.325	44.359	27.263	41.425	285.872
%	20.1	17.9	22.5	15.5	9.5	14.5	100.0
Baltacim k. hold — <i>Sainfoin, arp. cad.</i>	13.385	9.373	14.314	11.324	4.869	6.096	59.361
%	22.5	15.8	24.1	19.1	8.2	10.3	100.0
Muhar k. hold — <i>Moha, arp. cad.</i>	9.537	6.133	11.859	8.159	4.201	5.487	45.376
%	21.0	13.5	26.1	18.0	9.3	12.1	100.0
Egyéb szálás takarmány k. hold — <i>Autres plantes fourragères, arp. cad.</i>	13.014	10.095	5.379	3.237	1.691	2.636	36.052
%	36.1	28.0	14.9	9.0	4.7	7.3	100.0
Összesen k. hold — Total, arp. cad.	250.148	237.238	231.769	174.152	107.123	150.818	1,151.248
%	21.7	20.6	20.2	15.1	9.3	13.1	100.0

6. A zöldségfélék vetésterülete. — *Superficies cultivées en plantes potagères.*

A termény megnevezése <i>Produits</i>	<i>E x p l o i t a t i o n s</i>						Össze- sen <i>Total</i>
	1000 k. holdon felüli <i>de plus de 1000 arp. cad.</i>	100-1000 k. holdig <i>arp. cad.</i>	20-100 k. holdig <i>arp. cad.</i>	10-20 k. holdig <i>arp. cad.</i>	5-10 k. holdig <i>arp. cad.</i>	5 k. hol- don aluli <i>de moins de 5 arp. cad.</i>	
	t e r j e d ő						
g a z d a s á g o k							
Paprika (zölden) — <i>Piment (vert) — k. hold — arp. cad.</i>	95	222	573	616	427	1.117	3.050
%	3.1	7.3	18.8	20.2	14.0	36.6	100.0
Vöröshagyma — <i>Oignon — k. hold — arp. cad.</i>	916	930	994	799	551	3.611	7.801
%	11.7	11.9	12.7	10.3	7.1	46.3	100.0
Fokhagyma — <i>Ail — k. hold — arp. cad.</i>	190	199	252	216	195	1.225	2.277
%	8.3	8.7	11.1	9.5	8.6	53.8	100.0
Fejeskáposzta (főtermény) — <i>Chou pommé (produit principal) — k. hold — arp. cad.</i>	556	1.477	2.624	1.840	1.360	2.528	10.385
%	5.4	14.2	25.3	17.7	13.1	24.3	100.0
Kelkáposzta — <i>Choux-fleurs — k. hold — arp. cad.</i>	72	116	195	148	120	407	1.058
%	6.8	11.0	18.4	14.0	11.3	38.5	100.0
Paradicsom — <i>Tomate — k. hold — arp. cad.</i>	115	212	741	982	759	1.503	4.312
%	2.6	4.9	17.2	22.8	17.6	34.9	100.0
Sárgarépa — <i>Carotte — k. hold — arp. cad.</i>	184	268	266	224	171	630	1.743
%	10.5	15.4	15.3	12.8	9.8	36.2	100.0
Petrezselyem — <i>Persil — k. hold — arp. cad.</i>	111	173	245	278	233	727	1.767
%	6.3	9.8	13.9	15.7	13.2	41.1	100.0
Kalarábé — <i>Choux-raves — k. hold — arp. cad.</i>	24	67	104	108	67	272	642
%	3.8	10.4	16.2	16.8	10.4	42.4	100.0
Uborka — <i>Concombre — k. hold — arp. cad.</i>	438	706	1.623	770	523	1.861	5.921
%	7.4	11.9	27.4	13.1	8.8	31.4	100.0
Saláta — <i>Salade — k. hold — arp. cad.</i>	416	634	266	187	156	1.391	3.050
%	13.6	20.8	8.7	6.2	5.1	45.6	100.0
Összesen — Total — k. hold — arp. cad.	3.117	5.004	7.883	6.168	4.562	15.272	42.006
%	7.4	11.9	18.8	14.7	10.8	36.4	100.0

7. Egyéb gazdasági növények vetésterülete. Ugar. — *Superficies cultivées en d'autres plantes agricoles. Jachères.*

Összes szántóföld terület. — *Ensemble des terres labourées.*

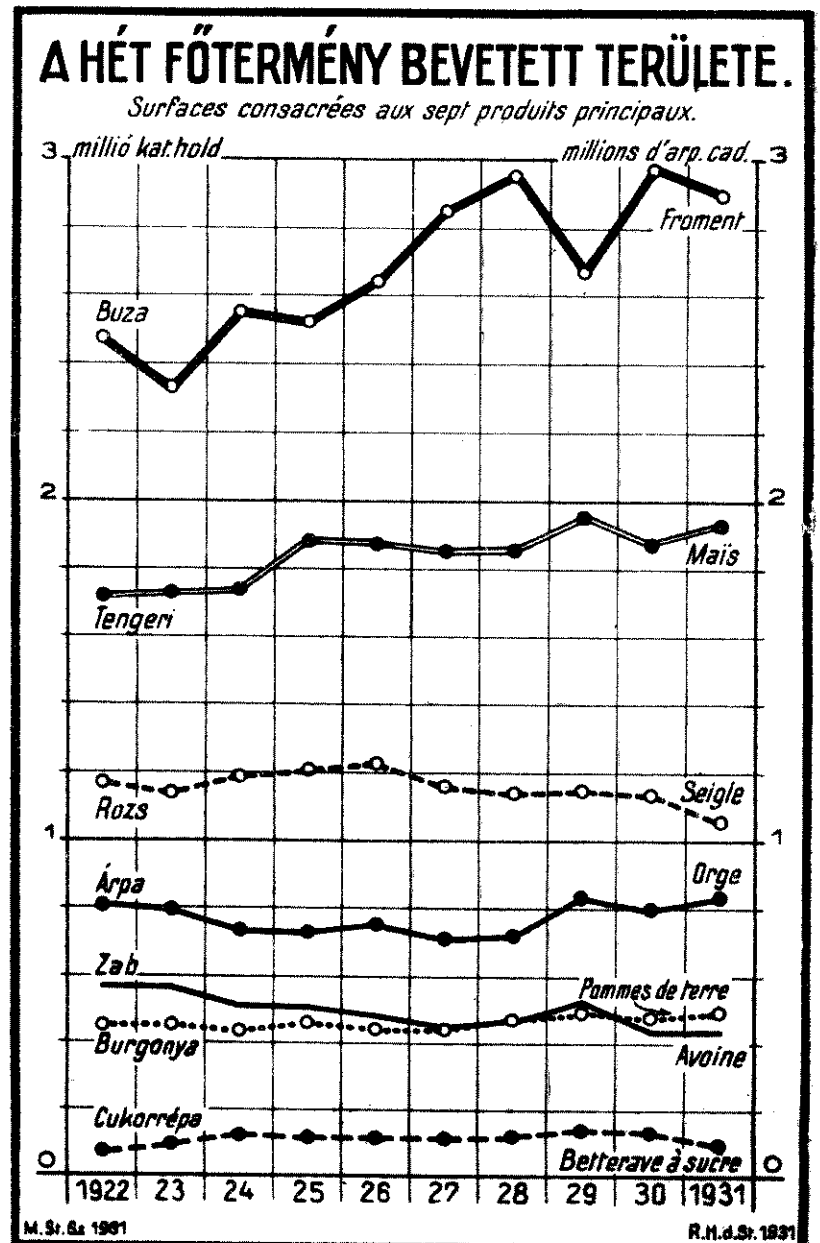
A termény megnevezése <i>Produits</i>	<i>E x p l o i t a t i o n s</i>						Összesen <i>Total</i>
	1000 holdon felüli <i>de plus de 1000 arp. cad.</i>	100—1000 k. holdig <i>arp. c.</i>	20—100 k. holdig <i>arp. c.</i>	10—20 k. holdig <i>arp. c.</i>	5—10 k. holdig <i>arp. c.</i>	5 k. holdon aluli <i>moins de 5 arp. cad.</i>	
	t e r j e d ő						
g a z d a s á g o k							
Egyéb, szántóföldön termelt növény k. hold — <i>D'autres plantes cultivées en terres labourées, arp. cad.</i>	13.956	10.340	3.677	1.510	1.016	2.336	32.835
°/o	42·5	31·5	11·2	4·6	3·1	7·1	100·0
Ugar k. hold — <i>Jachères, arp. cad.</i>	36.439	72.285	75.169	27.224	13.900	19.831	244.848
°/o	14·9	29·5	30·7	11·1	5·7	8·1	100·0
Szántóföld k. hold — <i>Terres labourées, arp. cad.</i>	1,369.315	1,700.181	2,223.710	1,585.400	1,130.691	1,710.536	9,719.833
°/o	14·1	17·5	22·9	16·3	11·6	17·6	100·0

gazdaságok termelvényei. Így a repcével bevetett terület 95·5%-a, a komlóterület 91·7%-a, a dohányterület 90·3%-a a lennel bevetett terület 86·2%-a, a mákkal bevetett terület 75·3%-a erre a két nagyságcsoporthoz esik. A komló vetésterületének 2·2%-a az öt kat. holdnál kisebb gazdaságokra esik, ezek azonban nem a sörgyárak részére termelik a komlót, hanem egyes vidékeken a kenyérsütéshez — az úgynevezett komlós cipó készítéséhez — használják.

A szalastakarmányfélék bevetett területének nagysága összehasonlítva az 1929/30. évi adatokkal, általában szintén növekedett. Legnagyobb a területszaporodás a bíborherénél (27·2%) és a muharnál (13·6%), mérsékelt területnövekedés állapítható meg a csalamádénál (6·4%), a bükkönykeveréknél (5·4%) és a lucernánál (0·5%). A bevetett terület kisméretű csökkenése csak a lóherénél (3·3%) és a baltacimnál (2·9%) fordult elő. A szalastakarmányfélék is inkább a nagyobb gazdaságok termelvényei, ezt abból is láthatjuk, hogy az 1.000 kat. holdnál nagyobb gazdaságok szántóföldterületi aránya 14·1%, a szalastakarmányok vetésterületének aránya 21·7%, éppen így a 100—1.000 kat. gazdaságoknál a szántóföld aránya 17·5%, a szalastakarmányfélék vetésterületének aránya 20·6%. A kisebb gazdaságcsoporthoz szántóföldterületének aránya végig nagyobb, mint a szalastakarmányfélék vetésterületének aránya.

A szántóföldön termelt zöldségfélék vetésterületének nagysága a tárgyalt gazdasági évben növekedett. Itt aránylag kis területekről van csak szó, így magyarázható némelyik zöldségféle vetésterületének ugrásszerű növekedése. Ilyen ugrás tapasztalható a fokhagymánál, ennél ugyanis a bevetett

terület 58%-kal több, mint az előző évben. Majdnem ilyen nagy (53%) az uborka térfoglalása, a salátánál 48·6%, a fejeskáposztánál 28·9%, a zöldséppaprikánál 8% a vetésterület növekedése. Ezzel szemben az értékesítési nehézségekkel küzdő vöröshagyma vetésterülete 13·5%-kal kisebb, mint az előző évben.

8. Az elemi csapások által teljesen megsemmisített vetésterület 1930-ban és 1931-ben.

*Superficies ensemençées complètement ravagées par les sinistres en 1930 et 1931.*a) Elemi csapás nemenként. — *Par sinistres.*

Év — Année	Árvíz Inon- dation	Aszály Sèche- resse	Fagy Gelée	Jég Grêle	Rovar Insectes	Bogár Coléop- tères	Féreg Vers	Rozsda Rouille	Egér Souris	Egyéb Autres	Összesen Total
	k a t. h o l d — a r p e n t s c a d a s t r a u x										
1930	1.179	54.354	14.267	17.110	1.775	—	387	—	76	676	89.824
	1.3	60.5	15.9	19.0	2.0	—	0.4	—	0.1	0.8	100.0
1931	2.304	74.110	6.681	46.148	35.096	804	2.700	1.087	3.417	327	172.674
	1.3	42.9	3.9	26.7	20.3	0.5	1.6	0.6	2.0	0.2	100.0

b) Terményenként. — *Par produits.*

Év — Année	Buza — Froment	Rozs — Seigle	Árpa — Orge	Zab — Avoine	Tavaszi búkköny keve- rék - Mélange de vesces de printemps	Lóhere — Trèfle	Lucerna — Luzerne	Szemes tengeri Mais pour grain	Burgonya — Pomme de terre	Cukorrépa — Better- rave à sucre	Takarmányrépa Betterave fourragère	Len — Lin	Egyéb — Autres	Összesen — Total
	k a t. h o l d a k b a n — a r p e n t s c a d a s t r a u x													
1930	23.551	6.520	5.529	1.931	595	1.273	1.438	36.624	6.654	962	1.023	—	3.724	89.824
	26.2	7.3	6.2	2.1	0.7	1.4	1.6	40.8	7.4	1.1	1.1	—	4.1	100.0
1931	76.613	19.231	18.176	15.885	1.842	2.018	1.105	20.064	6.185	2.490	3.737	1.841	3.487	172.674
	44.4	11.1	10.5	9.2	1.1	1.2	0.6	11.6	3.6	1.4	2.2	1.1	2.0	100.0

A zöldségfélék termelésében természetesen a legkisebb kategóriához tartozó gazdaságok vesznek részt, a nagyobb gazdaságok szerepe itt egészen alárendelt.

A szántóföldi termelés belterjessége a tárgyalt év folyamán is erősödött. Láthatjuk ezt abból is, hogy az *ugarnak hagyott terület, mely az összes szántóföldterületnek 2.5%-át tette, 5.8%-kal kevesebb volt, mint az előző évben.*

Az egyes fontosabb gazdasági növények vetésterületi adatainak ismertetése után bemutatjuk a hét főtermény vetésterületének hullámzását. Az el-telt tíz év adatait feltüntető grafikon szemléltetően mutatja az előretöréseket, illetőleg a visszaeséseket.

Végül a kép teljessége érdekében az ugar is-

mertetése után az elemi csapások által teljesen megsemmisített vetésterületre vonatkozó adatokat mutatjuk be. Az elemi csapások az 1929/30. évben a bevetett területnek csak 1%-át semmisítették meg, az idén a kár 80%-kal több volt, a terület 1.8%-át sujtotta. Kármenekint nézve, legfeltűnőbb a rovarok pusztítása következtében tönkretett terület magas arányszáma, az előző évi 2%-kal szemben a kárárány 20.3% lett. A fő károkozó a szerezsenpoloska, a hesseni légy és a répabogár volt. Terményenkint nézve az adatokat, legnagyobb volt a kártétel a kalászosokban, főleg a búzában, továbbá a tengeriben. Az előző évben a rendkívül nagy aszály következtében a legtöbb kárt a tengerivetések szenvedték.

Sajóhelyi István.

Az 1931. évi szüret eredményei.

Les résultats des vendanges de 1931.

(Ideiglenes adatok. — *Résultats provisoires*).

Résumé. *D'après les données provisoires, les vendanges de 1931, comme celles de l'année précédente, ont été des plus médiocres en Hongrie.*

La superficie plantée de vignes n'était inférieure que de 1·1% à celle de 1930. Comparativement à cette année-là, la production de moût a diminué de 4·6% et le rendement par arpent cadastral, en moyenne de 3·7%.

Les vendanges ont été favorables en France, au Portugal et en Algérie et insuffisantes dans quelques autres pays étrangers, surtout en Grèce. Il faut remarquer qu'on n'a pas encore de chiffres provisoires pour l'Italie.

★

A statisztikai adatszolgáltatásnak az utóbbi években többször észlelt javulása lehetővé tette, hogy a Statisztikai Hivatal az idei szüret ideiglenes eredményét már most közzéteheti. A revízió még természetesen át nem ment anyag majdnem teljes, az adatszolgáltatásra kötelezett hatóságoknak mindössze 1·4%-a nem terjesztette be mind-ezideig a szüreti kérdőívet. Ily körülmények között lehet remélni, hogy a 2. sz. táblában látható szüreti eredmények az idén érezhető módon nem fognak eltérni a végleges adatoktól. A múlt évben meglehetősen különbség volt az ideiglenes és a végleges szüreti eredmények között, elég annyit fel- említeni, hogy az ideiglenes termésátlag 6·4%-kal kisebb volt, mint a végleges.

Az idei szüret eredménye valami kevéssel az előző évi eredmény alatt maradt, tehát ez is — éppen úgy, mint a tavalyi szüret — *legfeljebb gyenge közepes szüretnek minősíthető.*

A szőlőterület nagysága — dacára a kimondottan rossz konjunktúrának — változatlanul mondható, az 1·1%-ot kitevő csökkenést visszafejlődésnek nem minősíthetjük. Ezen a területen 4·6 %-kal kevesebb mustmennyiséget szüreteltek mint az előző évben, az eredményt sem mondhatjuk lényeges csökkenésnek, a kat. holdankinti termésátlag is csak 3·7%-kal kisebb, mint a múlt esztendőben. Tehát az idei szüret jóformán teljesen a múlt év keretei között bonyolódott le.

A szőlősgazdák csak a belföldi fogyasztás növekedésében bízhatnak, a rossz gazdasági viszonyok a megélhetés nehézségei és a pénztelenség azonban ezt a megoldást is erősen veszélyeztetik; a gazdasági elzárkózás, amely hazánkat jelenleg eléggé sújtja, a borkülforgalom rendes megindulását kizárja. Kisebb tételek exportja a kilátástalan helyzeten nem képes javítani.

1. Az 1931. évi szüret eredményei.

Les résultats des vendanges de 1931.

A) Külföld. — *Etranger.*

O r s z á g Pays	Bortermés — <i>Product. de vin</i>			1931	
	<i>moyenne pour 1925—29 évi átlagban</i>	1930	1931	<i>1925—1929 = 100</i>	<i>1930 = 100</i>
	1.000 hektoliterben — <i>hl.</i>				
Ausztria					
<i>Autriche</i>	579	1.202	1.344	232·1	111·8
Bulgária — <i>Bulgarie</i>	1.511	2.625	2.808	185·8	107·0
Cseh-Szlovákia <i>Tchéco-Slovaquie</i>	221	474	.	.	.
Franciaország <i>France</i>	26.324	19.305	27.906	106·0	144·6
Görögország <i>Grèce</i>	2.589	1.382	1.613	62·3	116·7
Luxemburg <i>Luxembourg</i>	48	38	88	183·3	231·6
Németország <i>Allemagne</i>	1.616	1.814	.	.	.
Olaszország <i>Italie</i>	41.193	36.318	.	.	.
Portugália <i>Portugal</i>	6.021	5.892	6.750	112·1	114·6
Spanyolország <i>Espagne</i>	23.572	18.228	18.025	76·5	98·9
Svájc — <i>Suisse</i>	558	640	680	121·9	106·2
Algír — <i>Algérie</i>	10.514	13.600	14.600	138·9	107·4
Francia Marokkó <i>Maroc français</i>	140	190	252	180·0	132·6
Tunisz — <i>Tunisie</i>	859	1.000	712	82·9	71·2

A hazai vigasztalan helyzet vázolója után lássuk a külföld szüreti eredményeit. A római Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet novemberi füzeté már néhány számbajövő ország ideiglenes eredményét tartalmazza, az adatokat 1. számú összeállításunkban közöljük. Franciaországot, Portugáliát és Algirt kivéve, az adatok gyenge szüretekről számolnak be. Portugáliában az idei szüret 14·6%-kal jobb volt, mint az előző évi eredmény. Görögország — éppen úgy, mint tavaly — gyenge szüretet produkált, a múlt évi igen rossz eredménynél 16·7%-kal több bortermett. Spanyolország szürete szintén nem volt kielégítő, de itt a visszaesés a múlt évi eredményhez viszonyítva csak 1·1%. Olaszország ideiglenes eredményét a füzet nem közli, de megjegyzi, hogy az idei szüret úgy a mennyiség, mint a minőség szempontjából rosszabb, mint a tavalyi. Franciaországban szép és száraz időben szüreteltek és ez a körülmény nagyban hozzájárult a kedvező eredményhez.

S. I.

2. Az 1931. évi szüret eredményei. — *Les résultats des vendanges de 1931.*

B) Magyarország — Hongrie.

Ország rész jellegű gazdasági vidék, törvényhatóság <i>Régions agricoles, comitats, villes autonomes</i>	A szőlőterülettel bíró községek száma <i>Nombre des communes ayant des vignes</i>		Szőlőterület kat. hold <i>Superficie plantée de vignes, arp. cad.</i>	A musttermés mennyis. <i>Production de moût hl.</i>		Szőlőterület kat. hold <i>Superficie plantée de vignes, arp. cad.</i>	A musttermés mennyis. <i>Production de moût hl.</i>	
	1930	1931		átlag kat. holdankint <i>moyenne par arp. cad.</i>	összesen <i>total</i>		átl. kat. holdankint <i>moy. par arp. cad.</i>	összesen <i>total</i>
					1930		1931 ¹⁾	
I. Dunántúli dombos vidék <i>Transdanubie</i>								
Baranya vm. ²⁾	289	290	19.882	8·8	175.057	19.872	11·3	223.833
Pécs t.jv. ³⁾	1	1	1.571	10·2	16.000	1.561	9·6	15.000
Fejér vm.	98	99	13.277	12·1	159.940	13.184	9·8	128.877
Székesfehérvár t.jv.	1	1	1.081	5·9	6.338	1.081	12·5	13.500
Győr, Moson és Pozsony vm.	56	58	2.141	7·8	16.602	2.108	9·9	20.947
Győr t.jv.	1	1	5	11·4	57	5	13·2	66
Komárom és Esztergom vm. . .	61	62	7.615	8·5	64.504	7.601	9·1	69.267
Somogy vm.	299	299	22.073	12·6	278.143	21.621	15·1	326.941
Sopron vm.	49	52	1.140	13·7	15.660	1.173	10·6	12.429
Sopron t.jv.	1	1	1.542	21·9	33.750	1.599	19·3	30.814
Tolna vm.	115	115	26.711	10·2	272.238	26.638	9·4	250.802
Vas vm.	120	118	2.860	8·9	25.327	2.557	7·9	20.123
Veszprém vm.	119	117	5.431	8·7	47.463	5.381	10·4	56.179
Zala vm.	327	328	30.471	11·0	335.258	30.429	12·4	378.803
Összesen — Total . . .	1.537	1.542	135.800	10·7	1.446.337	134.810	11·5	1.547.581
II. Alföld — Grande Plaine								
Bács-Bodrog vm.	25	25	17.893	11·0	198.081	17.943	10·0	178.606
Baja t.jv.	1	1	1.599	12·2	19.530	1.603	10·0	16.000
Békés vm.	27	27	1.879	5·0	9.425	1.859	4·9	9.030
Bihar vm.	52	52	3.797	4·1	15.570	4.017	5·2	20.856
Csanád, Arad és Torontál vm.	27	28	865	5·3	4.605	870	9·3	8.119
Csongrád vm.	14	14	8.498	7·2	61.505	8.546	9·3	79.869
Hódmezővásárhely t.jv.	1	1	848	0·8	705	848	1·0	856
Szeged t.jv.	1	1	10.372	7·0	72.187	10.372	9·3	96.460
Hajdu vm.	18	18	3.232	4·4	14.243	3.645	7·4	26.972
Debrecen t.jv.	1	1	1.120	10·0	11.200	673	2·5	1.680
Jász-N.-K.-Szolnok vm.	44	43	13.583	14·0	190.834	13.558	8·1	110.321
Pest-P.-S.-Kiskun vm.	206	205	96.286	11·7	1.122.128	93.742	9·9	930.073
Budapest szfv. — capitale . . .	1	1	717	10·7	7.707	711	13·9	9.908
Kecskemét t.jv.	1	1	10.935	16·9	184.290	11.056	11·6	128.494
Szabolcs és Ung vm.	111	114	9.340	5·8	54.338	9.863	5·5	54.410
Szatmár és Bereg vm.	28	28	1.834	4·6	8.525	1.886	6·4	11.407
Összesen — Total . . .	558	560	182.798	10·8	1.974.873	181.192	9·3	1.683.061
III. Északi dombos vidék <i>Nord</i>								
Abauj-Torna vm.	81	81	1.621	6·3	10.270	1.630	7·8	12.691
Borsod, Gömör és Kishont vm. . .	135	136	7.102	8·8	62.704	7.092	11·7	83.000
Miskolc t.jv.	1	1	472	7·6	3.600	489	6·1	3.000
Heves vm.	78	78	29.031	13·6	394.353	27.548	13·8	379.713
Nógrád és Hont vm.	120	121	4.701	8·9	41.931	4.715	11·4	53.873
Zemplén vm.	57	57	8.780	10·0	87.543	8.810	8·3	72.805
Összesen — Total . . .	472	474	51.707	11·6	600.401	50.284	12·0	605.082
Főösszeg — Total général. . .	2.567	2.576	370.305	10·9	4.021.611	366.286	10·5	3.835.724

1) Ideiglenes adatok = *Chiffres provisoires.* 2) Vm. = comitat. 3) Tjv. = ville autonome.

A világ tengeri- és burgonyatermése.

La production mondiale de maïs et de pommes de terre.

Az egyik legfontosabb kapásnövényünknek, a tengerinek vetésterülete az elmúlt gazdasági évben — mint a római Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet november havi füzeté közli — 4%-kal nagyobb volt, mint a múlt évben, sőt az előző öt év átlagos területét 5·9%-kal multa felül. Ennél az elég mérsékelt arányú területnövekedésnél jóval nagyobb volt a termésmennyiség nagyságának emelkedése, a múlt évi silány eredményt ugyanis 21·7%-kal multa felül, az előző öt év átlagát azonban nem bírta elérni, annál 1·4%-kal kevesebb.

Egyes fontosabb termelőállamok eredményeit nézve, mindenekelőtt megállapítjuk, hogy a tengeritermelés szempontjából igen nagyfontosságú Délafrikai Unió és Argentina adatai hiányoznak, a

kimutatás adatai tehát csak tájékoztatásra alkalmasak.

A majdnem általános emelkedéssel szemben visszaesés mutatkozik Olaszországnál, ahol a tengerivel bevetett terület nagysága meglehetősen állandóságot mutat, a termésmennyiség azonban 35·6%-kal kevesebb, mint a múlt évben, az öt év átlagos termésmennyisége alatt 21·5%-kal maradt. Romániában a tengeri vetésterülete 5%-kal nagyobb volt, mint 1929-ben, a termése valóságos rekordtermés, 32·7%-kal haladta meg az elmúlt év eredményét, az öt előző év átlagos termését is 32·3%-kal szárnyalta túl.

A tengeritermés nagysága szempontjából erősen kimagaslik az Amerikai Egyesült Államok

A tengeri és a burgonya termelési eredményei.

Les résultats de la production de maïs et de pommes de terre.

O r s z á g P a y s	T e n g e r i — M a ï s						B u r g o n y a — P o m m e s d e t e r r e					
	learatott területe superficie récoltée 1000 hektár — ha			termésmennyisége production 1000 q.			learatott területe superficie récoltée 1000 hektár — ha			termésmennyisége production 1000 q.		
	az 1925-29 évek átlaga - moyen- ne de 1925-1929	1930	1931	az 1925-29 évek átlaga - moyen- ne de 1925-1929	1930	1931	az 1925-29 évek átlaga - moyen- ne de 1925-1929	1930	1931	az 1925-29 évek átlaga - moyen- ne de 1925-1929	1930	1931
Anglia és Wales — Angleterre et Pays de Galles	—	—	—	—	—	—	204	172	181	32.782	27.870	23.918
Ausztria — Autriche	59	58	60	1.130	1.208	1.503	183	189	194	22.647	26.530	23.641
Belgium — Belgique	—	—	—	—	—	—	165	163	163	33.907	29.624	27.646
Bulgária — Bulgarie	676	684	678	6.674	7.751	9.971	11	14	13	376	840	780
Cseh-Szlovákia — Tcheco-Slovaquie	139	147	149	2.433	2.485	2.222	725	664	720	86.962	89.504	86.019
Észak-Írország *) — Irlande du Nord	—	—	—	—	—	—	62	55	54	11.322	8.702	—
Esztonia — Estonie	—	—	—	—	—	—	67	68	68	7.143	8.631	7.892
Finnország — Finlande	—	—	—	—	—	—	70	71	70	7.613	7.854	7.256
Ír szabad állam *) — Etat libre d'Irlande	—	—	—	—	—	—	149	140	141	23.910	23.750	—
Jugoszlávia — Yougoslavie	2.256	2.467	2.492	30.552	34.646	32.180	—	—	—	—	—	—
Lengyelország — Pologne	—	—	—	—	—	—	2.479	2.672	2.626	264.579	309.023	326.600
Lettország — Lettonie	—	—	—	—	—	—	82	94	100	7.750	11.041	10.998
Litvánia — Lituanie	—	—	—	—	—	—	140	163	168	14.645	18.889	21.000
Luxemburg — Luxembourg	—	—	—	—	—	—	16	16	16	1.732	1.599	2.160
Magyarország — Hongrie	1.077	1.054	1.107	17.938	14.071	14.632	264	272	287	19.656	18.414	14.717
Málta — Malte	—	—	—	—	—	—	3	3	3	272	292	304
Németalföld — Pays-Bas	—	—	—	—	—	—	175	161	162	33.233	30.398	25.718
Németország — Allemagne	—	—	—	—	—	—	2.810	2.804	2.824	381.291	470.996	433.281
Norvégia — Norvège	—	—	—	—	—	—	48	47	47	8.579	7.660	8.258
Olaszország *) — Italie	1.433	1.411	1.385	23.475	28.636	18.435	351	349	355	19.885	19.452	—
Románia — Roumanie	4.292	4.427	4.648	45.349	45.199	60.000	195	190	198	19.317	18.141	23.760
Skócia *) — Ecosse	—	—	—	—	—	—	58	50	52	9.917	8.738	—
Spanyolország *) — Espagne	428	447	451	5.962	7.327	5.951	328	370	—	38.013	42.032	33.792
Svédország — Suède	—	—	—	—	—	—	148	136	132	17.254	17.993	14.000
Svájc — Suisse	1	1	1	38	29	30	47	48	46	7.091	5.900	7.665
Kínai Mandzsúria — Mandchourie chinoise	999	866	988	17.168	15.889	17.125	—	—	—	—	—	—
Szíria és Libanon — Syrie et Liban	49	25	27	621	272	265	6	7	8	466	492	401
Szovjet-Oroszország *) — Russie soviétique	3.394	3.919	3.942	35.885	—	—	5.424	5.819	6.005	436.560	—	401
Algír — Algérie	10	10	8	65	74	53	10	11	11	419	416	290
Erithrea — Erithrée	5	9	9	36	90	60	—	—	—	—	—	—
Francia-Marokkó — Maroc français	227	263	339	1.349	1.522	944	—	—	—	—	—	—
Kénia — Kenya	81	84	80	1.123	1.497	955	—	—	—	—	—	—
Szomalía (olasz) — Somalie italienne	16	16	6	193	240	68	—	—	—	—	—	—
Tunisz — Tunisie	18	15	18	49	60	50	—	—	—	—	—	—
Amerikai Egyesült Államok — Etats-Unis	40.294	41.041	42.718	701.259	531.783	679.223	1.363	1.282	1.419	103.558	93.351	103.965
Kanada — Canada	71	65	56	1.680	1.480	1.433	223	231	235	20.297	21.882	24.988
Összesen — Total	52.131	53.090	55.220	857.094	694.259	845.100	9.434	9.478	9.691	1.091.569	1.217.340	1.195.257

*) A csillaggal megjegyzett országoknál a burgonya adatai nem szerepelnek az „Összesen” rovatban. A tengerinél az „Összesen” rovatban csak Szovjet-Oroszország adatai hiányoznak. — Pour les pays marqués d'un astérisque, les totaux ne comprennent pas les chiffres relatifs aux pommes de terre. Pour le maïs, les totaux comprennent tous les pays, sauf la Russie soviétique.

eredménye. Elég annyit megjegyeznünk, hogy az Unió termésmennyisége a tárgyalt évben a kimutatásban szereplő összes államok tengeritermésének 80%-a. A tengerivel bevetett terület az Unióban ugyan csak 4·1%-kal emelkedett, az ideai termésmennyiség mégis 27·7%-kal több volt, mint 1929-ben. Ez a hatalmas mennyiség is csak közepes terméseredmény, bizonyítja ezt az a körülmény, hogy az előző öt év átlagos termésmennyiségénél az ideai termés 3·1%-kal kevesebb.

A másik nagyfontosságú kapásnövénynek, a burgonyának bevetett területe szintén emelkedett, az 1929. évi területnél 2·2%-kal több, az öt év átlagos területét 2·7%-kal múlta felül. A terméseredmény növekedése itt nem tartott lépést a terület növekedésével, a szóbanforgó év termésmennyisége

ugyanis 1·8%-kal kevesebb volt, mint az 1929. év eredménye. Ez a közepes eredmény azonban az előző öt év átlagos burgonyatermésénél még mindig 9·5%-kal nagyobb volt.

A nagy burgonyatermelő államok eredményeit vizsgálva, javulást állapíthatunk meg Lengyelországban, itt az előző év eredményével szemben 5·7 %-os, az öt év átlagával szemben 23·4%-os az emelkedés. Emelkedett az Amerikai Egyesült Államok terméseredménye is, a múlt évvel szemben a növekedés 11·4%, az előző öt év átlagos eredményével szemben azonban csak 0·4%. Visszaesés mutatkozik Németországnál, itt 8%-kal kevesebb az ideai termésmennyiség, mint a múlt évi. Ez a csökkent termésmennyiség azonban még mindig 13·6%-kal több, mint az előző öt év átlaga.

© KERESKEDELEM ÉS KÖZLEKEDÉS ©

Magyarország szerepe a nemzetközi Dunaforgalomban az 1930. évben.

Le rôle de la Hongrie dans le trafic danubien en 1930.

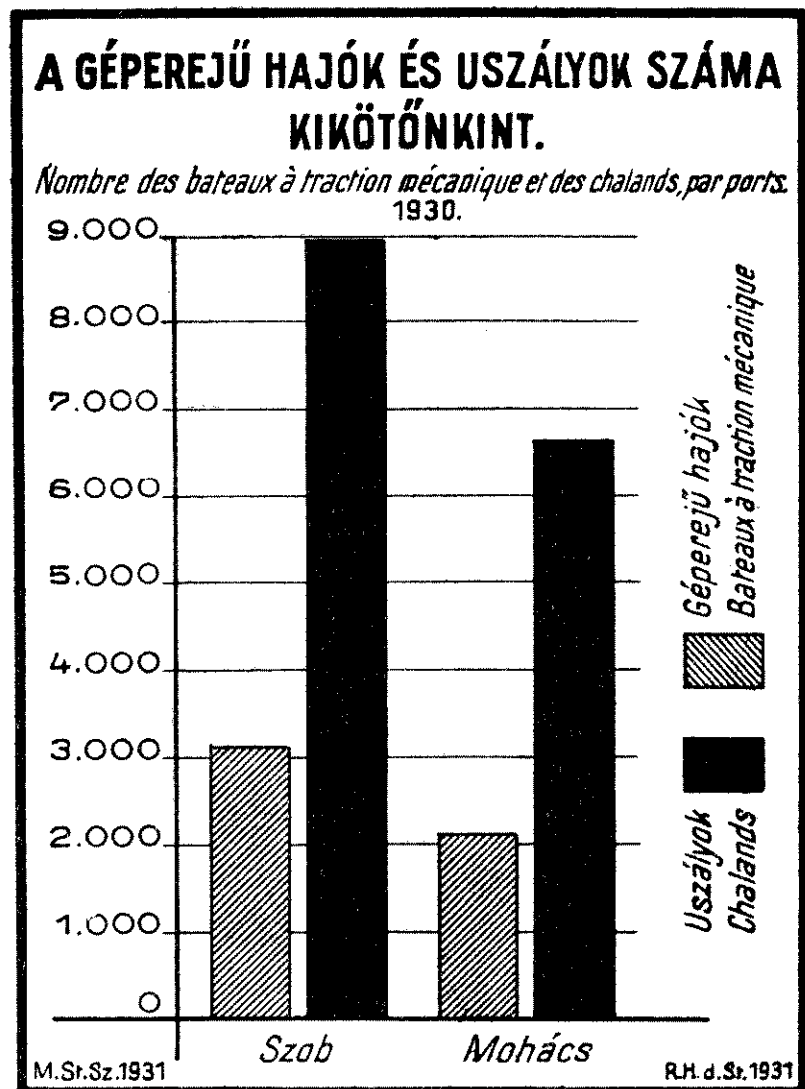
Résumé. L'Office Hongrois de Statistique vient de recueillir, pour la première fois, les chiffres relatifs au trafic international sur le Danube. L'enquête portait sur les bateaux entrés en Hongrie ou sortis du pays par Szob et Mohács, ainsi que sur le transit. Les relevés ci-dessous présentent les résultats de l'enquête: les tableaux 1 et 2 montrent le trafic sur la partie hongroise du Danube; les tableaux 3—6, le trafic des deux ports-frontière. Pour éviter tout malentendu, nous devons signaler que les données du trafic total (tableaux 1 et 2) sont inférieures à celles indiquées pour le trafic des ports de Szob et de Mohács (tableaux 3—6). La cause de cette différence est que les bateaux traversant le pays, qui passent par tous les deux ports, ne doivent être comptés qu'une fois, pour le port par lequel ils sortent du pays.

★

Hazánk legnagyobb és egyben legfontosabb víziútvonalán, a Dunán át lebonyolódó forgalom méreteire nézve eddig nem állottak megfelelő adatok rendelkezésünkre. A hajózási statisztika ugyanis főképen a hazai vállalatokra vonatkozó adatokat gyűjtötte össze s e mellett csak két-három, az ország belső forgalmában is jelentősebb szerepet játszó külföldi társaság teljesítményeit vette számba. Az újjászervezett adatgyűjtés azt a célt szolgálja, hogy az ebben a tekintetben eddig fennállott hiányokat kiküszöbölje s egyúttal módot adjon arra, hogy a dunai forgalomról teljes

képet nyerjünk s egyúttal betekinthessünk a forgalom alakulásának olyan részleteibe is, melyek előttünk eddig teljesen ismeretlenek voltak.

A nemzetközi viszonylatban lebonyolódó dunai forgalmunkra vonatkozó statisztikai felvétel

1. A Duna magyarországi szakaszának jármű forgalma.
Mouvement des bateaux, chalands et radeaux sur le Danube hongrois.

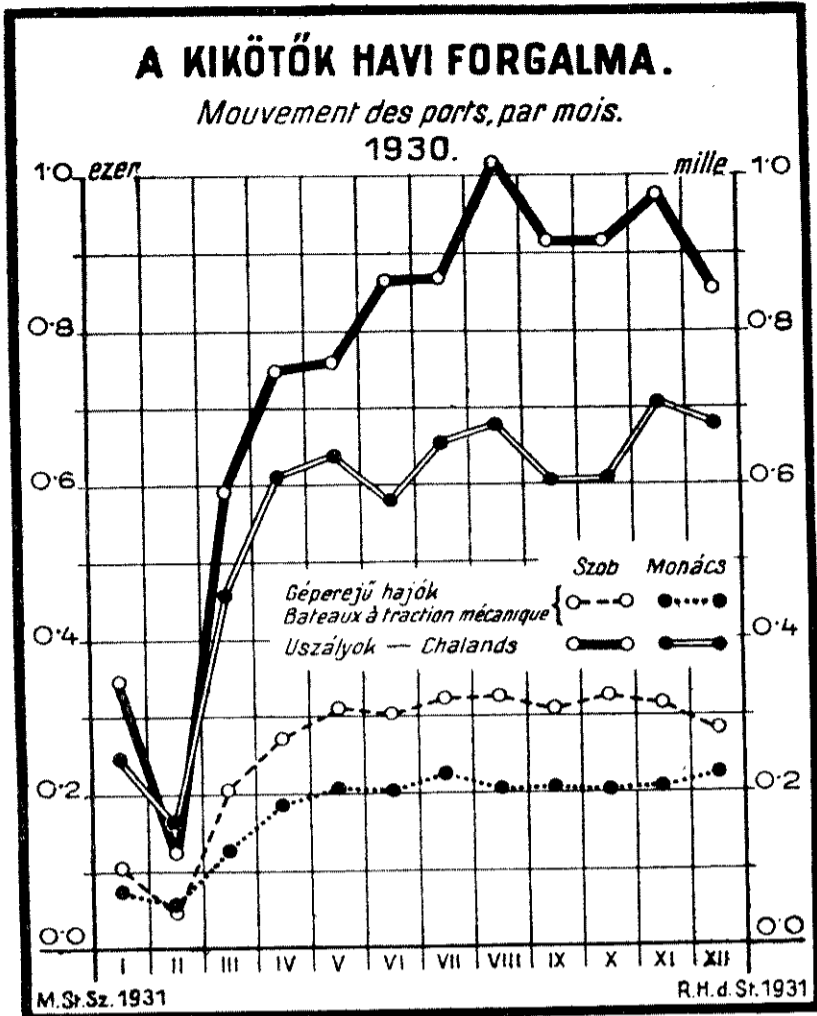
A forgalom iránya <i>Direction</i>	Gőzösök								Motorok								Ereszkedő uszályok és tutajok <i>Chalands ayant descendu le Danube et radeaux</i>				
	Vapeurs				által vont uszályok <i>Chalands remorqués par vapeurs</i>				Bateaux à moteur				által vont uszályok <i>Chalands remorqués par bateaux à moteur</i>								
	közül dont		rakományának súlya <i>chargement</i>	összes — au total	közül dont		rakományának súlya <i>chargement</i>	összes — au total	közül dont		rakományának súlya <i>chargement</i>	összes — au total	közül dont		rakományának súlya <i>chargement</i>	összes — au total	közül dont		rakományának súlya <i>chargement</i>		
	a rakottak - chargés	az üresek — vides			a rakottak - chargés	az üresek — vides			a rakottak - chargés	az üresek — vides			a rakottak - chargés	az üresek — vides			a rakottak - chargés	az üresek — vides			
száma <i>nombre</i>	q	száma <i>nombre</i>	q	száma <i>nombre</i>	q	száma <i>nombre</i>	q	száma <i>nombre</i>	q	száma <i>nombre</i>	q	száma <i>nombre</i>	q	száma <i>nombre</i>	q	száma <i>nombre</i>	q				
Völgyment <i>En descendant</i>	Kilépő <i>Sorties</i>	435	12	423	7.395	879	334	545	882.184	120	14	106	16.592	215	17	198	21.342	21	11	10	24.480
	Belépő <i>Entrées</i>	568	35	533	24.868	1.858	1.554	304	4.967.745	453	336	117	498.946	339	223	116	622.734	153	152	1	152.017
	Átmenő <i>Transit</i>	217	44	173	89.868	1.791	1.288	503	3.442.609	280	162	118	243.815	376	173	203	478.449	6	6	—	13.400
	Együtt <i>Ensemble</i>	1.220	91	1.129	122.131	4.528	3.176	1.352	9.292.538	853	512	341	759.353	930	413	517	1.122.525	180	169	11	189.897
	Hegymenet <i>En remontant</i>	Kilépő <i>Sorties</i>	605	36	569	113.364	1.957	975	982	2.692.528	504	398	106	847.440	299	84	215	263.988	—	—	—
Hegymenet <i>En remontant</i>	Belépő <i>Entrées</i>	474	18	456	25.475	983	648	335	2.482.115	102	37	65	220.500	153	134	19	708.724	—	—	—	—
	Átmenő <i>Transit</i>	199	34	165	45.156	1.783	1.677	106	6.717.075	285	253	32	768.139	415	396	19	1.902.323	—	—	—	—
	Együtt <i>Ensemble</i>	1.278	88	1.190	183.995	4.723	3.300	1.423	11.891.718	891	688	263	1.836.079	867	614	253	2.875.035	—	—	—	—

lényegét és módját általánosságban már a Szemle ez évi 3. számában ismertettük. Ez alkalommal csak azt tartjuk szükségesnek újból hangsúlyozni, hogy az alábbi adatok a külföldről Szobon és Mo-

hácson át az országba, illetőleg az országból külföldi államokba irányuló, valamint az ország területén átmenő forgalmat foglalják magukban. A Magyarország határán belül lebonyolódó forga-

2. A Duna magyarországi szakaszának áruforgalma. —

A forgalom iránya	Gőzösök, motorok, uszályok és tutajok által szállított — <i>Poids des marchandises</i>											
	gabona — <i>Céréales</i>	liszt — <i>Farine</i>	takarmány <i>Fourrages</i>	hüvelyesek és magvak — <i>Legumineuses et graines</i>	só — <i>Sel</i>	cukor — <i>Sucre</i>	egyéb élelmiszerek és élvezeti cikkek — <i>Autr. objets d'alimentation, boissons, etc.</i>	dohány — <i>Tabac</i>	tűzifa — <i>Bois à brûler</i>	erdőgazdaság egyéb termékei — <i>Autres produits forestiers</i>	növényi eredetű nyersanyagok és hulladékok <i>Matières premières et déchets d'orig. végétale</i>	
súly a méter mázsákban —												
Völgy- menet	Kilépő	74.690	—	—	—	1.300	—	—	—	3.131	—	
	Belépő	4.030	3.147	—	—	798.989	4.447	1.925	—	5.699	70.366	14.533
	Átmenő	2.500	—	—	—	9.100	16.172	—	—	17.089	2.440	
	Együtt	81.220	3.147	—	—	808.089	21.919	1.925	—	5.699	90.586	16.973
Hegy- menet	Kilépő	1,602.672	1,275.315	10.885	3.688	—	—	6.702	72.810	3.464	3.903	1.671
	Belépő	230.828	7.733	6.686	5.840	—	—	13.428	2.375	705.795	128.311	8.145
	Átmenő	4,465.317	188.619	57.818	17.238	—	—	43.759	37.594	26.869	46.546	18.782
	Együtt	6,298.817	1,471.667	75.389	26.766	—	—	63.889	112.779	736.128	178.760	28.598

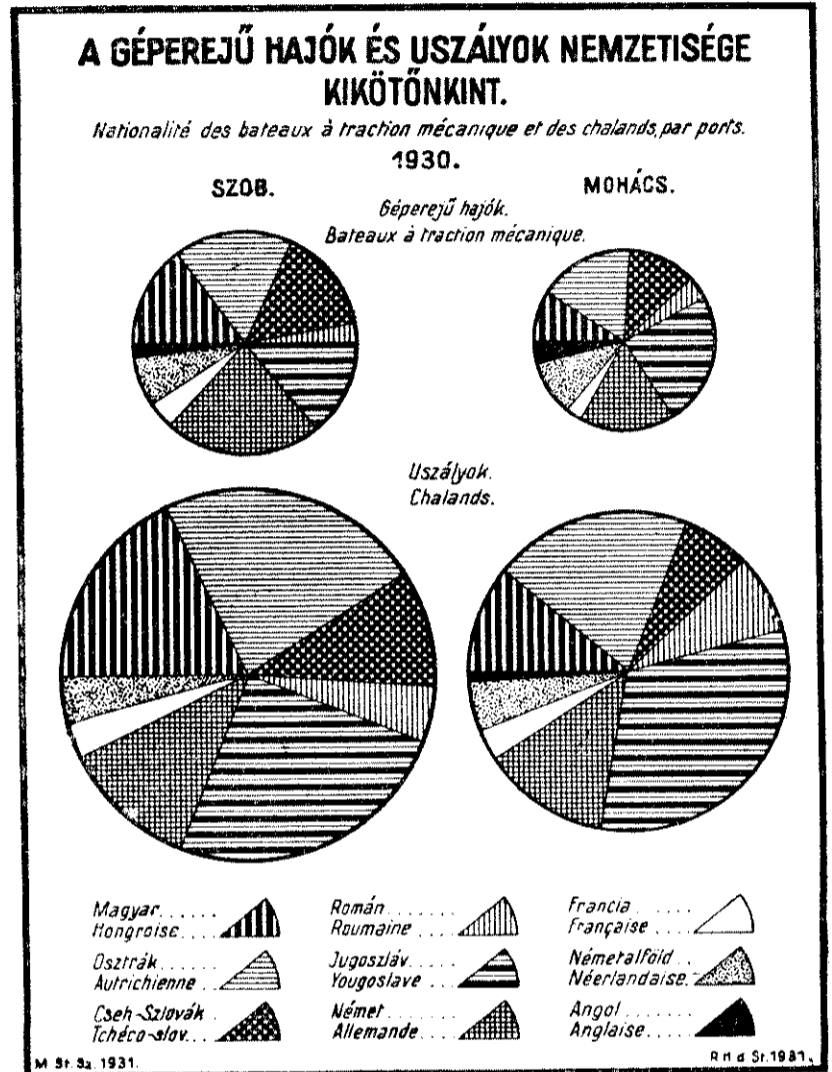

lomra nézve az 1930. évre vonatkozólag nem állnak a szükséges adatok rendelkezésünkre s a magyarországi Dunaszakas teljes forgalmát csak az 1931. évtől kezdve lesz módunkban megállapítani, amikor a kikötők forgalmát illetőleg újonnan megindított adagyűjtés eredményei ismeretesk lesznek.

Meg kell még említenünk, hogy adataink feldolgozásánál a Szobon és Mohácson kívül a többi határátlépő állomásokon át lebonyolódott forga-

lom számbavételét különféle nehézségek miatt mellőznünk kellett. Ez a körülmény azonban a végleges eredményeket nem igen befolyásolja, mert a külfölddel való dunai forgalmunknak körülbelül 95—98%-a e két kikötőn át bonyolódott le.

Végül az esetleges félreértések elkerülése céljából az adatok közt mutatkozó látszólagos eltérésnek is magyarázatát kell adnunk. A magyar-

Trafic des marchandises sur le Danube hongrois.

transportées par vapeurs, bateaux à moteur, chalands et radeaux										Direction	
Építőanyagok Matériaux	szén — Charbon	ásványok és ércek — Minéraux et minerais	nyersolaj, benzín, petróleum — Huile brute, benzine, pétrole	vas és acél (nyers) — Fer et acier (bruts)	egyéb nyersfémek — Autres métaux bruts	vas- és acélárúk — Ouvrages en fer et en acier	gyári termékek — Objets fabriqués	egyéb és ismeretlen áruk — Autres et inconnues	árúk összesen — Total		
<i>en quintaux métriques</i>											
3	489.589	26.910	—	67.804	4.233	19.270	12.029	253.034	951.993	Sorties	} En descendant le Danube
17.250	3.686.402	143.757	68.492	12.207	2.420	11.814	45.650	1.375.182	6.266.310	Entrées	
7.582	1.756.123	51.149	698	42.725	8.662	151.184	57.058	2.145.659	4.268.141	Transit	
24.835	5.932.114	221.816	69.190	122.736	15.315	182.268	114.737	3.773.875	11.486.444	Ensemble	
1.550	250.910	5.024	29.311	—	—	1.708	444	647.263	3.917.320	Sorties	} En remontant le Danube
8.076	—	404.258	1.701.793	18	—	265	18.454	194.809	3.436.814	Entrées	
158	10.160	206.867	3.888.615	—	470	1.106	51.696	371.079	9.432.693	Transit	
9.784	261.070	616.149	5.619.719	18	470	3.079	70.594	1.213.151	16.786.827	Ensemble	

3. A kikötők forgalma havonként. — *Mouvement des ports, par mois.*

Hónapok, kikötők neve <i>Mois et ports</i>	Gőzösök — <i>Vapeurs</i>				Motorok — <i>Bateaux à moteur</i>				Gőzösök és motorok által vont uszályok — <i>Chalandes remor- qués par vapeurs et bateaux à moteur</i>				Ereszkedő uszályok és tutajok — <i>Cha- landes ayant des- cendu le Danube et radeaux</i>			
	összes <i>au total</i>	közül <i>dont</i>		rakományának súlya — <i>char- gement</i>	összesen <i>au total</i>	közül <i>dont</i>		rakományának súlya — <i>char- gement</i>	összes <i>au total</i>	közül - <i>dont</i>		rakományának súlya — <i>char- gement</i>	összes <i>au total</i>	közül <i>dont</i>		rakományának súlya — <i>char- gement</i>
		a rakottak <i>chargés</i>	az üresek <i>vides</i>			a rakottak <i>chargés</i>	az üresek <i>vides</i>			a rakottak <i>chargés</i>	az üresek <i>vides</i>			a rakottak <i>chargés</i>	az üresek <i>vides</i>	
	száma - <i>nombre</i>	q	száma - <i>nombre</i>	q	száma - <i>nombre</i>	q	száma - <i>nombre</i>	q	száma - <i>nombre</i>	q	száma - <i>nombre</i>	q	száma - <i>nombre</i>	q	száma - <i>nombre</i>	q
I. Szob	57	—	57	—	47	28	19	51.070	344	235	109	741.147	—	—	—	—
Mohács	56	7	49	5.108	17	8	9	25.453	244	140	104	546.804	—	—	—	—
II. Szob	29	—	29	—	19	10	9	31.608	123	76	47	261.651	—	—	—	—
Mohács	31	2	29	138	24	10	14	45.596	165	98	67	419.008	—	—	—	—
III. Szob	120	9	111	13.927	83	66	17	130.940	591	480	111	1,636.687	—	—	—	—
Mohács	85	6	79	9.000	40	23	17	51.827	458	331	127	1,168.089	—	—	—	—
IV. Szob	131	18	113	26.806	140	116	24	207.921	726	538	188	1,660.905	19	19	—	10.171
Mohács	111	10	101	16.835	73	45	28	106.654	611	434	177	1,503.056	—	—	—	—
V. Szob	152	17	135	35.092	158	126	32	244.582	738	547	191	1,781.252	20	20	—	10.768
Mohács	123	10	113	16.173	81	50	31	125.600	630	437	193	1,524.043	5	5	—	9.700
VI. Szob	150	12	138	29.365	151	112	39	197.093	812	579	233	1,858.429	51	51	—	54.803
Mohács	129	10	119	13.964	73	45	28	102.481	580	430	150	1,571.038	—	—	—	—
VII. Szob	150	7	143	15.563	172	121	51	219.645	857	597	260	1,953.708	12	12	—	20.557
Mohács	138	7	131	9.121	84	49	35	134.800	651	452	199	1,606.012	—	—	—	—
VIII. Szob	156	13	143	22.577	167	122	45	258.001	1.019	743	276	2.564.967	—	—	—	—
Mohács	120	11	109	11.529	85	49	36	174.134	675	527	148	1,901.666	4	3	1	6.800
IX. Szob	160	21	139	34.945	149	114	35	251.069	900	622	278	2,120.907	17	16	1	24.518
Mohács	120	10	110	18.648	89	52	37	124.310	593	428	165	1,485.793	12	5	7	10.080
X. Szob	155	17	138	29.846	169	129	40	288.768	906	643	263	2,191.059	11	11	—	13.601
Mohács	119	10	109	16.958	83	52	31	130.859	606	447	159	1,637.852	3	2	1	5.100
XI. Szob	157	17	140	31.877	159	124	35	263.544	954	692	262	2,309.884	22	22	—	27.344
Mohács	132	13	119	27.222	76	44	32	130.350	704	488	216	1,761.551	3	2	1	6.200
XII. Szob	172	18	154	33.258	108	81	27	214.099	848	618	230	2,006.855	7	7	—	3.655
Mohács	161	12	149	23.198	62	39	23	96.982	678	455	223	1,509.909	—	—	—	—
Összesen Szob	1.589	149	1.440	273.256	1.522	1.149	373	2.358.340	8.818	6.370	2.448	21.087.451	159	158	1	165.417
Total Mohács	1.325	108	1.217	167.894	787	466	321	1,249.046	6.595	4.667	1.928	16,634.821	27	17	10	37.880
Ebből - <i>Dont</i> Szob																
Kilépő — <i>Sortis</i>	605	36	569	113.364	504	398	106	847.440	2.256	1.059	1.197	2,956.516	—	—	—	—
Belépő — <i>Entrés</i>	568	35	533	24.868	453	336	117	498.946	2.197	1.777	420	5,590.479	153	152	1	152.017
Mohács																
Kilépő — <i>Sortis</i>	435	12	423	7.395	120	14	106	16.592	1.094	351	743	903.526	21	11	10	24.480
Belépő — <i>Entrés</i>	474	18	456	25.475	102	37	65	220.500	1.136	782	354	3,190.839	—	—	—	—
Szob és Mohács át- menő — <i>Szob et Mohács, transit</i>	416	78	338	135.024	565	415	150	1.011.954	4.365	3.534	831	12,540.456	6	6	—	13.400

országi Dunaszakaszi összes forgalmának eredményei gyanánt ugyanis a szobi és mohácsi kikötő együttes forgalmánál kisebb összeg van kimutatva. Ez a különbség onnan adódik, hogy az ország területén átmenő vízijárművek mindkét kikötőt érintik, tehát azok mind a szobi, mind pedig a mohácsi kikötő forgalmába fel vannak véve. Viszont ha a Duna magyarországi forgalmát akarjuk

megállapítani, akkor a két kikötőn át be- és kilépő járművek mellett az átmenőket csak egyszer, a kilépő állomáson szabad számba vennünk.

Feldolgozásunkhoz az adatokat — mint arra már máskor is volt alkalmunk rámutatni — az ország határát átlépő vízijárművek által a révkapitányságok részére leadott be-, illetőleg kilépési jelentésekből merítettük. Ezek a jelentések

kizárólag ellenőrzési célokra készültek, ezért a feldolgozásnak a már régebben megállapított adatgyűjtés rendszeréhez és kereteihez kellett igazodnia.

A révkapitánysági jelentések szerint az 1930. év folyamán a Duna magyarországi szakaszán Szobon és Mohácson át 5.223 külföldi viszonylatban közlekedő gépjármű vízi jármű fordult meg. Ezek között, a vontatás céljaira szolgáló járművek között némileg a gőzösök voltak többségben s arányuk 55·8%-ot tett. Az újabb idők vontató és szállító eszközei, a motoros hajók pedig 44·2%-kal szerepeltek. A gőzösöknek csak alig 10%-a vitt rakományt is magával, a többi részük üresen tette meg útját s kizárólag az uszályok vontatására használták őket. A motoroshajók csoportjában viszont, ahol az utóbbiak rakományok befogadására is be vannak rendezve, a vontatójárműveknek

csaknem háromnegyed része (69·9%) meg is volt rakva s csak egy kisebb részük volt üres. A gőzösök és motorok által vontatott uszályok száma meghaladta a 15.000-et, melynek 71·6%-a volt áruval megrakva. A különböző gépjármű vízi járműveknek tehát mindegyike átlagban öt uszályt vitt magával. Az elsoroltakon kívül áthaladt még a két kikötőn 186 ereszkedő uszály, melyeknek 11 kivételével rakományuk is volt. A járműveken továbbított áruk összes súlya meghaladta a 41 millió q-t, melyeknek zöme (89·9%) a vontatott uszályokon tette meg útját. A motoros hajókra, illetőleg motoros uszályokra esett a szállítmányok 8·6%-a s a gőzösökre 1·0%-a. Az ereszkedő uszályok rakománya az egész forgalomnak a 0·5%-át sem érte el.

A vízi járművek azok közé a közlekedési eszközök közé tartoznak, ahol az időjárásnak meg

4. A gőzösök és motorok nemzetisége kikötőnkint.

Nationalité des vapeurs et des bateaux à moteur, par ports.

A gőzösök és motorok nemzetisége <i>Nationalité des vapeurs et des bateaux à moteur</i>	A g ő z ö s ö k								A m o t o r o k							
	Vapeurs				által vont uszályok <i>Chalandes remorqués par vapeurs</i>				Bateaux à moteur				által vont uszályok <i>Chalandes remorqués par bateaux à moteur</i>			
	közül <i>dont</i>		rakományának súlya — <i>chargement</i>		közül <i>dont</i>		rakományának súlya — <i>chargement</i>		közül <i>dont</i>		rakományának súlya — <i>chargement</i>		közül <i>dont</i>		rakományának súlya — <i>chargement</i>	
	összes <i>au total</i>	a rakottak <i>chargés</i>			az üresek <i>vides</i>	összes <i>au total</i>			a rakottak <i>chargés</i>	az üresek <i>vides</i>			összes <i>au total</i>	a rakottak <i>chargés</i>		az üresek <i>vides</i>
száma - <i>nombre</i>	q	száma - <i>nombre</i>	q	száma - <i>nombre</i>	q	száma - <i>nombre</i>	q	száma - <i>nombre</i>	q	száma - <i>nombre</i>	q	száma - <i>nombre</i>	q			
A) A szobi kikötő forgalma. — <i>Mouvement du port de Szob.</i>																
Magyar — <i>Hongrois</i>	372	4	368	2.764	2.080	1.482	598	4.555.260	87	85	2	30.510	—	—	—	—
Osztrák — <i>Autrichien</i>	360	1	359	593	2.178	1.630	548	5.456.369	157	154	3	138.625	—	—	—	—
Cseh-Szlovák — <i>Tchéco-Slovaque</i>	234	144	90	269.899	478	352	126	1.147.519	228	159	69	265.164	324	238	86	681.856
Rómán — <i>Roumain</i>	94	—	94	—	206	104	102	561.136	11	3	8	15.008	23	18	5	91.963
Jugoszláv — <i>Yougosl.</i>	366	—	366	—	1.887	1.513	374	4.623.948	74	—	74	—	297	139	158	353.320
Német — <i>Allemand</i>	44	—	44	—	269	213	56	639.422	672	617	55	1.410.378	234	108	126	512.157
Olasz — <i>Italien</i>	1	—	1	—	1	1	—	2.768	1	—	1	—	1	—	1	—
Francia — <i>Français</i>	108	—	108	—	262	183	79	758.964	—	—	—	—	—	—	—	—
Belga — <i>Belge</i>	4	—	4	—	18	10	8	42.647	—	—	—	—	3	3	—	13.986
Németalföldi — <i>Néerlandais</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	219	101	118	357.494	476	334	142	1.416.936
Angol — <i>Anglais</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	73	30	43	141.161	71	36	35	197.276
Görög — <i>Grec</i>	6	—	6	—	10	6	4	31.924	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen - Total:	1.589	149	1.440	273.256	7.389	5.494	1.895	17.819.957	1.522	1.149	373	2.358.340	1.429	876	553	3.267.494
B) A mohácsi kikötő forgalma. — <i>Mouvement du port de Mohács.</i>																
Magyar — <i>Hongrois</i>	178	2	176	9	799	580	219	1.946.681	—	—	—	—	2	1	1	300
Osztrák — <i>Autrichien</i>	259	19	240	16.781	1.215	862	353	3.132.177	83	83	—	48.776	—	—	—	—
Cseh-Szlovák — <i>Tchéco-Slovaque</i>	160	86	74	145.395	412	314	98	1.104.022	85	79	6	172.667	85	76	9	232.164
Rómán — <i>Roumain</i>	74	—	74	—	213	97	116	499.705	17	6	11	25.980	50	29	21	159.697
Jugoszláv — <i>Yougosl.</i>	416	—	416	—	1.942	1.517	425	4.745.361	74	—	74	—	155	94	61	244.244
Német — <i>Allemand</i>	140	—	140	—	607	432	175	1.413.662	209	145	64	395.872	245	122	123	617.442
Olasz — <i>Italien</i>	8	1	7	5.709	27	17	10	97.698	4	1	3	5.013	13	7	6	36.360
Francia — <i>Français</i>	68	—	68	—	162	99	63	433.975	—	—	—	—	—	—	—	—
Belga — <i>Belge</i>	14	—	14	—	32	18	14	88.932	3	—	3	—	9	7	2	27.892
Németalföldi — <i>Néerlandais</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	219	115	104	411.609	448	306	142	1.288.370
Angol — <i>Anglais</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	93	37	56	189.129	152	78	74	504.349
Görög — <i>Grec</i>	8	—	8	—	27	11	16	61.770	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen - Total:	1.325	108	1.217	167.894	5.436	3.947	1.489	13.523.983	787	466	321	1.249.046	1.159	720	439	3.110.838

5. Áruforgalom kikötőnkint.

Hónapok és kikötők neve	Gőzösök, motorok, uszályok és tutajok által szállított — <i>Poids des</i>										
	gabona <i>Céréales</i>	liszt <i>Farine</i>	takarmány <i>Fourrages</i>	hüvelyesek és magvak — <i>Légumineuses et graines</i>	só <i>Sel</i>	cukor <i>Sucre</i>	egyéb élelmiszerek és élvezeti cikkek — <i>Autres objets d'alimentation, boissons, etc.</i>	dohány <i>Tabac</i>	tűzifa <i>Bois à brûler</i>	erdőgazdaság egyéb termékei <i>Autres produits forestiers</i>	növényi ered. nyersanyagok és hulladékok — <i>Matières premières et déchets d'origine végétale</i>
súly a méter mázsákban											
I. { Szob . . .	184.665	87.824	—	—	33.600	—	—	—	6.430	7.543	—
{ Mohács . .	98.090	14.813	4.330	—	—	—	—	—	3.450	11.110	7.911
II. { Szob . . .	62.264	38.916	—	—	—	—	—	—	—	—	—
{ Mohács . .	72.550	2.106	—	—	—	—	—	—	8.602	—	—
III. { Szob . . .	685.622	96.206	4.350	—	32.826	7.172	—	2.974	1.842	15.780	1.749
{ Mohács . .	565.101	13.420	16.825	—	—	7.172	147	2.914	32.421	11.233	—
IV. { Szob . . .	476.419	98.682	1.933	2.525	163.900	—	—	22.532	3.464	30.153	5.700
{ Mohács . .	324.242	38.259	630	—	—	—	—	19.024	5.200	34.091	4.543
V. { Szob . . .	612.504	134.146	9.580	3.234	41.724	—	—	16.505	13.000	11.038	3.203
{ Mohács . .	366.994	10.794	10.580	—	—	—	4	1.285	44.935	24.760	325
VI. { Szob . . .	498.061	149.627	4.217	850	85.117	—	—	7.309	309	17.370	6.268
{ Mohács . .	386.876	22.806	100	—	—	1.300	3	8.321	51.097	10.611	5.419
VII. { Szob . . .	457.173	13.007	9.390	3.484	100.601	4.247	555	1.160	—	17.233	2.502
{ Mohács . .	446.103	3.942	—	7.010	—	—	—	1.711	96.245	40.873	253
VIII. { Szob . . .	780.463	178.656	9.504	300	71.905	—	5.804	1.720	—	8.016	—
{ Mohács . .	707.855	20.023	7.476	1.682	—	—	3.500	—	66.283	7.562	2.082
IX. { Szob . . .	471.910	134.128	17.357	8.044	84.325	200	4.231	750	3.464	—	—
{ Mohács . .	359.279	10.717	4.000	9.646	—	—	6.380	—	108.501	6.570	6.095
X. { Szob . . .	351.136	185.797	3.279	135	77.666	6.900	18.408	8.400	5.263	8.719	2.800
{ Mohács . .	248.297	18.751	6.225	—	—	6.900	19.358	—	137.442	6.181	1.437
XI. { Szob . . .	626.408	178.370	3.880	2.354	58.725	2.100	15.711	44.179	2.260	13.339	2.523
{ Mohács . .	533.900	26.514	7.088	2.548	5.000	2.100	19.085	4.206	89.470	17.070	—
XII. { Szob . . .	867.894	171.722	5.213	—	57.700	—	7.677	4.875	—	8.713	12.681
{ Mohács . .	664.048	14.207	7.250	2.192	4.100	—	8.709	2.508	89.018	25.016	1.302
Összesen: { Szob . . .	6,074.519	1,467.081	68.703	20.926	808.089	20.619	52.386	110.404	36.032	137.904	37.426
{ Mohács . .	4,773.335	196.352	64.504	23.078	9.100	17.472	57.187	39.969	732.664	195.077	29.367
Ebből:											
Szob: { Kilépő	1,602.672	1,275.315	10.885	3.688	—	—	6.702	72.810	3.464	3.903	1.671
{ Belépő	4.030	3.147	—	—	798.989	4.447	1.925	—	5.699	70.366	14.533
Mohács: { Kilépő	74.690	—	—	—	—	1.300	—	—	—	3.131	—
{ Belépő	230.828	7.733	6.686	5.840	—	—	13.428	2.375	705.795	128.311	8.145
Szob és Mohács Átmenő . . .	4,467.817	188.619	57.818	17.238	9.100	16.172	43.759	37.594	26.869	63.635	21.222

lehetősen nagy befolyása van. Az őszi és téli ködök, a jégzajlás, máskor meg az alacsony vízállás mind olyan körülmények, melyek a forgalom alakulásánál nagy súllyal esnek latba. Az 1930. év folyamán a forgalom súlypontja augusztus hónapra esett, amikor a szállított áruk mennyisége megközelítette az 5 millió q-t. A minimumot viszont február hó képviselte, melyben a továbbított küldemények súlya a 800.000 q-t sem érte el.

A két kikötő közül Szobnak jóval nagyobb a jelentősége. Az átmenő forgalom figyelmen kívül hagyásával, mely természetesen mindkét kikötő-

ben egymással teljesen megegyező, Mohács áruforgalma a Szobon át lebonyolódott forgalomnak a felét sem érte el. Különösen jóval élénkebb Szobnak az országból kifelé irányuló forgalma, melynek Mohács hasonló irányú szállítmányai egyharmadát sem érték el.

A küldemények irányát tekintve az év folyamán továbbított áruknak 48,5%-a az átmenő szállítmányokra esett. A külföldről az ország területére érkező áruk 34,3%-kal voltak képviselve. Míg az országból külföldre irányított küldeményeknek az egész forgalomhoz viszonyított aránya 17,2% volt.

Trafic des marchandises, par ports.

marchandises transportées par vapeurs, bateaux à moteur, chalands et radeaux

építőanyagok Matériaux	szén Charbon	ásványok és ér- cek - Minéraux et minerais	nyersolaj, ben- zin, petróleum Huile brute, ben- zine, pétrole	vas és acél (nyers) — Fer et acier (bruts)	egyéb nyers fé- mek — Autres métaux bruts	vas és acél áruk Ouvrages en fer et en acier	gyári termékek Objets fabriqués	egyéb és isme- retlen áruk Autres et inconnues	árak összes Total	Mois et ports
en quintaux métriques										
—	152.917	—	159.706	8.474	—	15	16.218	134.825	792.217	I. { Szob
—	123.736	—	240.073	15.966	—	8.684	12.789	36.413	577.365	{ Mohács
—	12.910	—	143.425	—	—	—	—	35.744	293.259	II. { Szob
—	17.840	—	329.343	—	—	6.070	10.755	17.476	464.742	{ Mohács
1.900	179.341	—	335.181	5.436	—	62.915	10.814	337.446	1,781.554	III. { Szob
3.750	96.283	20.803	238.936	8.675	—	27.986	9.605	173.645	1,228.916	{ Mohács
4.652	293.328	39.063	326.434	9.315	500	26.201	10.564	390.438	1,905.803	IV. { Szob
2.700	214.117	70.817	494.946	—	—	60.522	18.077	339.376	1,626.545	{ Mohács
8.046	316.328	26.192	460.638	48	—	5.501	6.477	403.530	2,071.694	V. { Szob
—	262.129	124.112	554.233	265	4.067	5.846	9.034	256.153	1,675.516	{ Mohács
—	495.564	27.103	397.665	9.064	3.970	4.854	26.985	405.357	2,139.690	VI. { Szob
—	221.624	72.056	594.185	7.522	621	1.882	40.229	262.831	1,687.483	{ Mohács
—	696.842	47.827	398.603	11.058	—	10.367	4.012	431.412	2,209.473	VII. { Szob
3	311.418	68.638	512.991	—	—	7.392	2.026	251.328	1,749.933	{ Mohács
2.500	800.009	40.173	391.925	4.343	—	19.202	18.972	512.053	2,845.545	VIII. { Szob
6.131	198.243	42.490	609.839	8.196	—	5.350	100	407.317	2,094.129	{ Mohács
1.550	670.488	193.160	362.475	7.194	—	124	1.111	470.928	2,431.439	IX. { Szob
—	233.667	70.723	489.857	—	—	9.387	1.394	322.615	1,638.831	{ Mohács
2.822	797.706	18.002	508.086	—	—	4.129	38.595	485.431	2,523.274	X. { Szob
1.902	161.225	85.478	643.525	10.019	—	638	21.763	421.628	1,790.769	{ Mohács
—	804.450	15.277	297.378	—	4.180	20.972	13.368	527.175	2,632.649	XI. { Szob
1.332	234.429	134.067	422.236	59.904	8.662	24.054	6.950	326.708	1,925.323	{ Mohács
5.070	483.712	—	205.600	—	2.902	11.532	7.732	404.844	2,257.867	XII. { Szob
1	181.161	—	460.942	—	15	14.014	6.515	149.091	1,630.089	{ Mohács
26.540	5,703.595	406.797	3,987.116	54.932	11.552	165.812	154.848	4,539.183	23,884.464	Total: { Szob
15.819	2,255.872	689.184	5,591.106	110.547	13.365	171.825	139.237	2,964.581	18,089.641	{ Mohács
1.550	250.910	5.024	29.311	—	—	1.708	444	647.263	3,917.320	Dont:
17.250	3,686.402	143.757	68.492	12.207	2.420	11.814	45.650	1,375.182	6,266.310	Szob: { Sorties
3	489.589	26.910	—	67.804	4.233	19.270	12.029	253.034	951.993	{ Entrées
8.076	—	404.258	1,701.793	18	—	265	18.454	194.809	3,436.814	Mohács: { Sorties
7.740	1,766.283	258.016	3,889.313	42.725	9.132	152.290	108.754	2,516.738	13,700.834	{ Entrées
										Szob et Mohács
										Transit

A vontatógőzösök és motorosok nemzetiségét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy Szobon át közlekedett géperejű vízi járművek között Németország volt a legtöbb egységgel képviselve (23·0%). A Németbirodalom arányát a nagyszámú motoros uszályai szöktették ilyen magasra. Utána körülbelül egyenlő számú géperejű szállítójárművekkel Ausztria (16·6%) és Cseh-Szlovákia (14·9%) következik s csak ezek mögött sorakozik Magyarország, mely 14·8%-kal szerepelt. Körülbelül ilyen arányban vettek részt a forgalomban a jugoszláv lobogó alatt közlekedő vontatóhajók is (14·1%). A szállít-

mányok mennyisége szempontjából az első három helyet Ausztria (23·6%), Jugoszlávia (21·0%) és Magyarország (19·3%) foglalta el. A mohácsi kikötő forgalmában a magyar lobogóval közlekedő géperejű hajók még jobban háttérbe vannak szorítva, amennyiben 8·4%-os arányukkal csak a hatodik helyen következnek. Itt Jugoszlávia van számottevő fölényben, melynek vontatójárművei az egész kikötő forgalmának csaknem egynegyedét (23·2%) tették. Hazánkat rajta kívül még Németország (16·5%), Ausztria (16·2%), Cseh-Szlovákia (11·6%) és Németalföld (10·4%) előzték meg. A

6. Az uszályok nemzetisége kikötőnkint. — *Nationalité des chalands, par ports.*

Uszályok, ereszkedő uszályok és tutajok nemzetisége <i>Nationalité des chalands, des chalands ayant descendu le Danube et des radeaux</i>	Gőzösök és motorok által vontatott uszályok — <i>Chalands remorqués par vapeurs et bateaux à moteur</i>			Ereszkedő uszályok és tutajok <i>Chalands ayant descendu le Danube et radeaux</i>				
	összes <i>au total</i>	közül — <i>dont</i>		rakományának súlya <i>charge-ment</i>	összes <i>au total</i>	közül — <i>dont</i>		rakományának súlya <i>charge-ment</i>
		a rakottak <i>chargés</i>	az üresek <i>vides</i>			a rakottak <i>chargés</i>	az üresek <i>vides</i>	
	száma — <i>nombre</i>			száma	<i>nombre</i>			
A) A szobi kikötő forgalma. — <i>Mouvement du port de Szob.</i>								
Magyar — <i>Hongrois</i>	1.608	1.140	468	3,039.143	11	11	—	17.520
Osztrák — <i>Autrichiens</i>	2.104	1.563	541	4,802.788	¹⁾ 1	1	—	3.035
Cseh-Szlovák — <i>Tchéco-Slovaques</i>	768	589	179	1,801.697	¹⁾ 110	110	—	59.678
Román — <i>Roumains</i>	419	248	171	1,230.930	—	—	—	—
Jugoszláv — <i>Yougoslaves</i>	2.222	1.648	574	4,987.169	37	36	1	85.184
Német — <i>Allemands</i>	1.006	708	298	3,196.397	—	—	—	—
Svájc — <i>Suisses</i>	20	12	8	64.521	—	—	—	—
Francia — <i>Français</i>	249	174	75	712.548	—	—	—	—
Belga — <i>Belges</i>	47	33	14	154.397	—	—	—	—
Németalföldi — <i>Néerlandais</i>	313	211	102	901.935	—	—	—	—
Angol — <i>Anglais</i>	37	22	15	128.313	—	—	—	—
Bulgár — <i>Bulgares</i>	22	20	2	57.363	—	—	—	—
Görög — <i>Grecs</i>	3	2	1	10.250	—	—	—	—
Összesen — <i>Total</i> :	8.818	6.370	2.448	21,087.451	159	158	1	165.417
B) A mohácsi kikötő forgalma. — <i>Mouvement du port de Mohács.</i>								
Magyar — <i>Hongrois</i>	730	539	191	1,699.550	—	—	—	—
Osztrák — <i>Autrichiens</i>	1.324	928	396	2,846.709	—	—	—	—
Cseh-Szlovák — <i>Tchéco-Slovaques</i>	474	376	98	1,286.330	—	—	—	—
Román — <i>Roumains</i>	524	296	228	1,491.717	—	—	—	—
Jugoszláv — <i>Yougoslaves</i>	2.069	1.584	485	4,901.429	27	17	10	37.880
Német — <i>Allemands</i>	828	528	300	2,505.739	—	—	—	—
Svájc — <i>Suisses</i>	21	12	9	64.521	—	—	—	—
Olasz — <i>Italiens</i>	2	1	1	6.036	—	—	—	—
Francia — <i>Français</i>	156	96	60	415.470	—	—	—	—
Belga — <i>Belges</i>	56	35	21	166.330	—	—	—	—
Németalföldi — <i>Néerlandais</i>	307	207	100	902.416	—	—	—	—
Angol — <i>Anglais</i>	76	41	35	274.184	—	—	—	—
Bulgár — <i>Bulgares</i>	25	22	3	63.390	—	—	—	—
Görög — <i>Grecs</i>	3	2	1	11.000	—	—	—	—
Összesen — <i>Total</i> :	6.595	4.667	1.928	16,634.821	27	17	10	37.880

¹⁾ Tutajok — *Radeaux.*

szállított áruk mennyiségét tekintve a magyar hajók itt szintén még inkább háttérbe vannak sorítva, mint azt Szobnál láttuk. A Mohácson át lebonyolódott áruforgalomból ugyanis a magyar géperejű hajók és általuk vontatott uszályok 10·8%-kal részesedtek s így csak a negyedik helyen következnek. Ebből a szempontból is Jugoszláviáé az első, mely a továbbításra került áruk 27·6%-át szállította.

Az uszályok nemzetisége szempontjából mindkét kikötőben mind a járművek száma, mind pedig a szállított áruk mennyisége tekintetében Jugoszlávia játszott a vezetőserepet. A szobi kikötőben megfordult uszályok 25·2%-a volt jugoszláv nemzetiségű, a szállított rakományoknak pedig

23·9%-a tette meg jugoszláv hajón az útját. Az uszályok között a továbbiakban a második helyen Ausztria (23·4%) s a harmadikon Magyarország (18·0%) következett. A továbbításra került áruk mennyiségét illetőleg a magyar lobogójú uszályokat, melyek az áruk 14·4%-át mondhatták magukénak, Jugoszlávián kívül még Ausztria (22·6%) és Németország (15·0%) előzték meg. A Mohácson át közlekedett uszályok között Jugoszlávia helyzete még kiemelkedőbb, amennyiben a járművek 31·7%-a tartozott kötelékébe s a szállított áruk 29·6%-a került jugoszláv uszályokon továbbításra. A sorrend a továbbiakban is a szobi viszonyokkal teljesen megegyező. Az uszályok számát tekintve a második helyen 20·0%-os arányával Ausztria kö-

vetkezett, majd a harmadik helyet Magyarország (11·0%) foglalta el. A szállított áruk mennyisége szempontjából is Ausztriáé a második hely, melynek uszályain került továbbításra a küldemények 17·1%-a. Ezután Németország (15·0%) sorakozik, majd a negyedik helyet a magyar lobogó alatt közlekedett uszályok foglalták el, melyek a szállítmányok 10·2%-át mondhatták magukénak.

A szállításra került áruk nemét illetőleg hagy az adatgyűjtés maga után a legtöbb kívánni valót. A révkapitányságoknál leadott jelentéseken az árukra nézve sok helyen csak nagyon általános megnevezéssel találkozunk, sőt néhol meg sem lehet az áru nemét állapítani. A darabárúk neme például sehol megjelölve nincsen, ami mind hozzájárul ahhoz, hogy meglehetősen nagymennyiségű áru került a közelebbi megnevezés nélküli „egyéb” csoportba. Ezek előrebocsátása után adataink szerint a vízi úton szállított áruk között a gabonaszállítmányok voltak a legnagyobb hányaddal (25·8%) képviselve. E mellett jelentősebb mennyiséget

szállítottak még nyersolaj, benzin és petróleumból (22·8%), valamint szénből is (19·0%). Behozatalban Szobnál a szén vezet, mely az illető kikötőn át belepített áruk 58·8%-át tette. Tekintélyes aránnyal szerepelt még a só (12·7%). Mohácson át a nyersolaj, benzin és petróleum (49·5%), továbbá a tűzifa (20·5%), valamint a különféle ásvány és érc (11·8%) szállítmányok kerültek be a legnagyobb mennyiségben hazánkba. A kivitt áruk között Szobon a gabona áll első helyen (40·9%), majd a liszt-neműek következnek (32·6%). Mohács kikötőjében pedig az ország területén feladott szénküldemények léptek ki legnagyobb mennyiségben (51·4%) külföldre. Átmenőforgalmunkban a gabonaküldemények játszották a legnagyobb szerepet, melyek az ország területén átvitt áruknak 32·6%-át tették. E mellett még a nyersolaj, benzin és petróleum, valamint szénszállítmányok aránya volt kiemelkedőbb (28·4%, illetve 12·9%).

Várszeghy János dr.

© ÁRSTATISZTIKA ÉS PÉNZÜGY ©

A budapesti takarmányvásár forgalma és áralakulása.

Le mouvement et les prix du marché aux fourrages de Budapest.

A budapesti takarmányvásár vegyes szálastakarmányforgalma az utolsó két év alatt a következő volt:

	felhozatal	eladás	eladatlan maradt
	s z e k é r		
1930 . . .	8440	6105	2335
1931 . . .	6935	4031	2904
	— 1505	— 2074	+ 569
Különbség %	— 17·8	— 34·0	+ 24·4

A két év alatt a szálastakarmány ármozgása meglehetősen híven követte a terménytőzsdén jegyzett takarmányneműek árának alakulását. A II. rendű széna ára 1930-ban 6·40—7·30 pengős áron indult, az év folyamán a második negyedben volt a legalacsonyabb szinten, ettől kezdve drágulni kezdett, majd egészen a következő év februárjáig 7·00—7·70 pengős szinten maradt. Az 1931. év tavasza nagy takarmánydrágaságot hozott, májusban már 8·10—10·30 pengő volt a II. széna ára s csak júniusban következett be némi enyhülés. Azonban az ekkor kialakult 6·50—7·80 pengős ár 18%-kal haladta meg az egy évvel azelőtt jegyzett árakat. A drágulás azóta is fokozatos és az év végére 8·30—10·30 pengős árat fizettek a II. rendű szénáért. — A legnagyobb árhullámzást a lucerna ára tünteti fel. Ezt 1930 januárjában 10·50—11·40 pengős áron jegyezték, ugyanannak az évnek júniusában az alsó ár-

határ 5·80 pengőre szállott le, ami a januári legalacsonyabb árnak alig 55%-át tette; júliusban azonban már újra 8·20—10·20 pengő volt az ár, amely októberben érte el az év legmagasabb pontját, 10·10—11·60 pengős jegyzéssel, az év végére pedig újra olesóbbodásnak indult. Az elmúlt 1931. évben a lucerna mindvégig drága volt. Ebben az évben a nyári olesóbbodás korántsem volt olyan nagy mértékű, mint az előző évben s augusztus óta tartós volt az ár emelkedése.

A takarmánypiac áralakulása annál feltűnőbb, mert az adatok szerint a budapesti piac forgalma egyre csökken. Ez viszont azért feltűnő jelenség, mert 1931-ben az automobilizmus kisebb volt, mint az előző évben és így nem az a takarmányszükséglet csökkenésének az oka, mintha az autóforgalom elvonta volna a lovasjárművek elől a forgalmat. A felhozatal azonban nem hanyatlott olyan nagy mértékben, mint az eladás. A drágulás tehát ellentétes irányt követett azzal, amit elméletileg várni lehetett volna. A kínálat növekedésével és a kereslet csökkenésével ugyanis ebben az esetben az árak emelkedése járt együtt. A magyarázat abban van, hogy a szálastakarmány ára Budapesten függvénye volt a terménytőzsdén jegyzett takarmányneműek árának és így nem a saját piacának kínálati és keresleti viszonyait tükröztette vissza.

Takarmány árak a budapesti takarmányvásáron.
Prix de fourrages sur le marché aux fourrages de Budapest.

Hó — Mois	Széna — Foin			Muhar Moha	Lucerna Luzerne	Bükköny Vesce	Alom szalma Litière	Zsupp szalma Paille pour toits
	I. rendű de 1er ordre	II. rendű de 2e ordre	III. rendű de 3e ordre					
q-ként pengőben — par q, en pengős								
1 9 3 0								
Január	7.80—9.10	6.40—7.30	4.30—6.00	8.80—10.70	10.50—11.40	7.80—9.00	2.80—4.00	4.70
Február	7.90—8.40	6.30—7.30	4.30—5.90	8.00—10.50	8.90—10.40	7.30—8.00	2.70—3.80	—
Március	7.00—7.90	6.00—6.90	4.00—5.70	8.00—9.30	8.75—10.40	7.10—8.20	2.90—3.60	4.50—5.00
Április	7.10—8.00	5.60—6.50	3.80—5.30	6.90—9.40	7.90—9.30	7.00—7.80	2.60—3.50	4.30
Május	7.10—7.60	5.60—6.60	3.80—5.20	6.80—8.10	6.50—8.00	6.50—7.10	2.60—3.80	5.00
Június	6.90—7.40	5.60—6.60	3.90—5.30	—	5.80—8.10	5.10—6.80	2.70—3.70	5.00
Július	7.80—9.00	6.40—7.40	5.20—6.00	9.75—10.75	8.20—10.20	7.40—9.10	3.30—4.10	4.00—5.10
Augusztus	8.40—9.80	7.00—7.80	4.90—6.70	7.10—9.60	8.60—10.80	8.00—9.70	2.90—3.90	3.60—4.50
Szeptember	8.10—9.80	6.90—7.50	4.90—6.50	7.10—8.60	8.70—10.60	8.00	3.00—3.60	3.90—4.70
Október	8.00—9.20	7.00—7.60	4.70—6.60	7.40—9.10	10.10—11.60	9.00	3.30—4.10	3.50
November	10.50	7.00—8.20	4.40—6.70	7.20—8.80	8.50—10.40	7.90—8.60	2.60—3.80	3.20—4.30
December	—	7.00—8.10	4.40—6.60	7.90—8.90	7.80—9.80	8.40	2.80—3.70	3.30—4.30
Évi átlagárak <i>Prix annuels moyens</i>	7.60—8.00	6.40—7.30	4.40—6.00	7.70—9.40	8.40—10.10	7.20—8.30	2.90—3.80	3.90—4.70
1 9 3 1								
Január	11.00	7.00—7.70	5.20—6.60	8.10—8.60	9.25—10.00	7.00—8.50	2.90—3.70	4.10
Február	—	7.00—8.00	5.20—6.60	8.70—9.20	9.30—9.70	8.75—9.50	2.80—3.50	—
Március	—	7.10—9.50	5.30—6.60	8.10—8.90	9.50—10.50	8.25—9.90	2.90—3.50	5.10
Április	—	7.50—10.90	4.50	9.50—10.70	11.00—11.50	—	3.30—3.80	5.10
Május	10.50	8.10—10.30	5.80—6.90	11.00—12.25	7.50—11.00	10.00—11.90	3.00—3.70	5.30
Június	8.40	6.50—7.80	5.00—6.40	—	7.60—9.60	7.50—8.00	3.60—4.10	—
Július	9.00—9.20	7.10—8.40	5.80—6.80	7.50—9.00	8.40—10.00	7.00—8.10	3.30—4.10	5.50
Augusztus	—	7.50—9.00	5.60—7.00	7.60—9.10	9.60—11.00	8.75—8.90	3.60—4.00	5.40
Szeptember	10.00—12.00	7.70—9.40	5.90—7.20	7.40—9.70	9.50—11.10	8.00—9.50	4.60—5.40	—
Október	10.00	8.00—9.40	7.00—7.40	7.90—10.20	9.40—11.10	10.00—10.60	4.60—5.50	—
November	10.75	8.10—9.40	6.50—7.50	8.90—10.30	10.90—11.70	9.50	4.00—4.90	8.00
December	—	8.30—10.30	6.20—7.90	9.30—11.10	10.70—11.70	9.00	4.00—5.00	6.50
Évi átlagárak <i>Prix annuels moyens</i>	9.40—10.70	7.50—9.20	5.70—7.00	8.60—10.00	9.40—10.70	8.40—9.40	3.60—4.30	5.10—7.25

IRODALMI SZEMLE

Könyvismertetések.

Chronique de livres.

Magyar Statisztikai Évkönyv. Új folyam. XXXVIII. évf. 1930.

Annuaire Statistique Hongrois. Année XXXVIII. 1930.

Szerkeszti és kiadja a Magyar kir. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1931. 378 lap.

Publication de l'Office central royal hongrois de statistique. Budapest, 1931. 378 pages.

Résumé. On trouve, dans l'Annuaire Statistique Hongrois pour 1930, plusieurs nouveaux tableaux: agglomérations et maisons d'habitation d'après le recensement de 1930, cheptel, consommation de benzine, Hautes Ecoles, collections publiques, budgets municipaux, affaires réglées par les Tribunaux, prisons, maisons de correction, etc.

★

A Magyar Statisztikai Évkönyv most megjelent 1930. évi kötete ismét több fontos új adatközléssel bővült. A következőkben főképen ezeknek az újabb tábláknak anyagából ragadunk ki néhány adatot.

Az 1930. évi népszámlálás anyagából az Évkönyv a városok és 10.000-nél több lakossal bíró községek lélekszámadatait, a néptömrülés, a nemek aránya s a lakóházak és lakások adatait közli.

Az ezer férfire jutó nők aránya az 1920. évi 1.062-ről 1930-ban 1.045-re esett.

Az 1930. évi népszámlálás szerint a lakóházak száma 1,447.005 volt. 1920 óta a lakóházak száma 271.667-tel, vagyis 23.1%-kal szaporodott. A magánlakások száma 1930-ban 2,189.736 volt, a sza-

porulat 19·9%. Az egy lakásra jutó lakosság 4·4-ről 4·0-ra esett.

Mint ahogy a statisztikai hivatal lakóházépítkezési adatgyűjtése most már évről-évre megismétlődik, a lakóházak és lakások állományáról évről-évre kiszámított adatokat kaphatunk.

Közli az Évkönyv, hogy a törvényhatósági jogú városok előirányzott háztartási szükséglete 1929-ben 275 millió pengőre rúgott, míg 1930-ban 251 millió pengő volt. A megyei városok szükséglet-előirányzata 1930-ban 55 millió pengőt tett.

Az iskolán kívüli népművelésnek 1929/30. évi adatai a vallás- és közoktatásügyi minisztérium adatgyűjtése szerint a következők: Adatok gyűjtettek 1.348 dalkörről és énekkarról, 280 népházról (kultúrház), 2.259 népkönyvtárról, 1.600 egyéb könyvtárról és 825 vetítőgépről. A népművelési előadók száma meghaladta a 20 ezret. A tárgyalt évben 93.525 ismeretterjesztő előadást tartottak, a műkedvelő előadások és alkalmi ünnepségek száma 11.199 volt. Ezenkívül elemi és analfabéta tanfolyamokat tartottak.

Több új táblázattal találkozunk még a szarvasmarhaállomány, benzinfogyasztás, főiskolai oktatás, közgyűjtemények, bírósági ügyforgalom, valamint a büntető- és javítóintézetek stb. adataira vonatkozóan is.

Magyarország 1930. évi külkereskedelmi forgalma.

Le commerce extérieur de la Hongrie en 1930.

Magyar Statisztikai Közlemények 81. kötet. Szerkeszti és kiadja a Magy. kir. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1931. 105* + 547 l.

Publications Statistiques Hongroises. Tome 81. Rédigé et publié par l'Office central royal hongrois de statistique. Budapest, 1931. 105 + 547 p.*

Résumé. *Le volume, qui contient les chiffres définitifs et détaillés du commerce extérieur de la Hongrie en 1930, est divisé en trois parties. La première comprend un exposé dû au secrétaire-ministériel Emile Meszlényi et des tableaux présentant les données principales depuis 1926 et en partie depuis 1920; la deuxième, les chiffres relatifs à 1930, groupés suivant les 37 classes du tarif douanier; la troisième, un index alphabétique.*

★

A M. kir. Központi Statisztikai Hivatal szerkesztésében megjelenő Magyar Statisztikai Közlemények 81. kötete most hagyta el a sajtót. A kötet Magyarország külkereskedelmi forgalmának 1930. évi legrészletesebb végleges adatait tartalmazza.

A kötet első része Magyarország 1930. évi külkereskedelmi forgalmát ismerteti visszapillantással a korábbi évekre. Az ismertetés szerzője Meszlényi Emil dr. miniszteri titkár. Ez a rész foglalkozik továbbá a külkereskedelmi statisztikai adatgyűjtés, valamint az értékmegállapítás mai rendszerének ismertetésével is.

A kötet ezután közli a főbb táblázatokat. A külkereskedelmi forgalom főeredményei részint az 1920., részint pedig az 1926. évig visszamenőleg foglalnak itt helyet a következő összeállításokban: a külkereskedelmi forgalom megoszlása a szállítás módjai szerint; a külkereskedelmi forgalom alakulása a származási és rendeltetési országok feltüntetésével; a forgalom megoszlása a nyersanyagok, félgyártmányok és gyártmányok elkülönítésével; a forgalom részletezése gazdasági ágak és rendeltetés szerint; a legfontosabb behozatali és kiviteli áruk csoportosítása a külkereskedelmi forgalomban szereplő összes származási és rendeltetési országok figyelembevételével; a külkereskedelmi forgalom adatai a brüsszeli nemzetközi árulajstrom csoportosításában; végül a nemesfémek, érepenek és más értékek forgalmának kimutatása.

A második rész a részletes kimutatókat foglalja magában. Itt találjuk a külkereskedelmi forgalom adatait a 37 tarifaosztály csoportosításában, a származási és rendeltetési országok, továbbá a szállítási intézmények feltüntetésével. Ezt követi a 37 tarifaosztály csoportosításában az összes vám-tarifátételek külkereskedelmi adatainak felsorolása származási és rendeltetési országok szerint. Ezután következik a nyersanyagok, a félgyártmányok és gyártmányok, továbbá gazdasági ágak és rendeltetés szerint összeállított, teljesen részletes adatok. A második rész végül a kikészítési, javítási és átviteli forgalom adatait, ezenkívül az előjegyzési raktárak forgalmára vonatkozó kimutatókat közli.

A harmadik rész a betűsoros tárgymutatót tartalmazza, amely rendkívül megkönnyíti a kötet használatát.

A kötet kétnyelvű és pedig magyar és francia szöveggel került kiadásra s nemcsak az ismertetés, hanem a táblázatok szövege is magyar és francia nyelvű.

Vonház István dr.: A szatmármegyei német telepítés.

Dr Étienne Vonház: Les colons allemands du comitat de Szatmár.

Pécs, 1931. XIX + 525 l. — p.

Résumé. *L'ouvrage parle en détail des Allemands de Wurtemberg que les comtes Károlyi, après la guerre kurucz, firent successivement venir, de 1712 jusqu'au début du XIXe siècle, pour les établir dans leurs domaines dépeuplés du comitat Szatmár. M. Vonház indique d'une façon aussi détaillée que possible, les communes wurtembergeoises d'où les colons sont venus, le nombre, par village, des familles allemandes établies et les chiffres recueillis au cours des recensements, et présente d'abondants documents contenant des renseignements extrêmement intéressants au point de vue économique et de l'histoire de la culture. Les comtes*

Károlyi établirent plus de 2.000 familles allemandes comprenant environ 8.000 personnes.

M. Vonház, qui s'est déjà occupé de cette question dans les Századok de 1914, offre dans le présent ouvrage une excellente documentation, réunie avec soin, sur les Allemands établis dans le comitat Szatmár. En fixant le nombre actuel des descendants des colons, il a cependant oublié d'utiliser les chiffres de la statistique officielle. D'autre part, il considère comme Souabes, et non seulement comme d'origine souabe, tous les catholiques romains vivant dans les communes en question, quoique la plupart en eussent, lors de l'arrivée des Allemands, des habitants purement hongrois appartenant à la religion catholique romaine et que l'élément catholique ait augmenté aussi du fait de conversions.

En outre, il passe sous silence que ces Souabes, établis dans le comitat Szatmár il y a 200 ans, commencèrent bientôt à s'assimiler au milieu complètement hongrois de là-bas; on a, en effet, des données concrètes, remontant à la fin du XVIIIe siècle et au commencement du XIXe, sur cette magyarisation spontanée. Celle-ci progressait tant ces derniers temps que dans les communes en question, le recensement de 1910 ne trouvait que 3.732 habitants de langue maternelle allemande. A la même époque, sur les 38.000 catholiques romains y habitant, seulement 15.000 parlaient allemand et 23.000 (les jeunes générations) ne le savaient point. Ces faits-là sont reconnus même par les auteurs allemands. Même la statistique roumaine, qui en 1920 avait cherché à établir le nombre des Allemands d'après le nombre de la population catholique romaine des différentes communes, a reconnu qu'il y avait des catholiques romains hongrois dans quelques-unes des communes en question. M. Etienne Vonház a fait une grande omission en négligeant ces faits dans son livre d'ailleurs très beau, et cette omission doit être d'autant plus relevée qu'on a un grand nombre de travaux sur la question allemande de Szatmár. La plupart des communes comptant des descendants de Souabes immigrés furent annexées à la Roumanie. Pour diminuer le nombre de la population hongroise, on s'efforce de regermaniser à tout prix les habitants d'origine allemande de ces communes, bien que la plupart s'y déclarent hongrois et qu'une grande partie n'en sait point l'allemand; ajoutons que, pour des raisons compréhensibles, les chefs des Allemands de Roumanie font, à cet égard, le jeu des autorités roumaines. Cette regermanisation forcée est contraire au traité de Trianon, car dans la question de savoir dans quelle mesure les minorités peuvent user des droits assurés par le traité, on doit considérer, non leur origine, mais la langue actuellement parlée par elles et leur désir.

★

Vonház István dr., az egyetemi közgazdasági kar tanára fenti címmel igen érdekes és alapos munkát írt a szatmármegyei Nagykároly-vidéki német telepítésről. Ezzel a témával ő — mint maga is a betelepített szatmármegyei németek leszármazottja — már régebben is foglalkozott s a Századok 1914. évi folyamában elég részletesen írta le a szatmármegyei németek telepítésének sorrendjét, a telepítések számbeli adatait és külső körülményeit. Most megjelent könyvében még részletesebb adatokat találunk ezekre a telepítésekre vonatkozólag, amelyek úgyszólván egy egész századon keresztül majdnem szakadatlanul folytak, 1712-től a XIX. század elejéig. A telepítés története még ki van egészítve e könyvben a telepesek őshazájának, Württembergnek a történetével, azután annak a kimutatásával, hogy az egyes községekbe betelepedett svábok Württembergnek milyen vidékéről, melyik községből jöttek. Egy összefoglaló táblázat a telepítések éve szerint községenként közli a betelepített családok számát, azután a rendelkezésre álló összeírások adatait, amelyek a svábokról szólnak, végül egy táblázat megpróbálja összeállítani a betelepített németeknek a múlt század elején volt és jelenlegi teljes számát. A könyvet gazdag okmánytár egészíti ki, ahol közel 200 eredeti magyar, német és latin nyelvű okmányt és összeírást közöl, amelyek a szatmármegyei németiségre vonatkoznak. Végül egy betűrendes névmutató a betelepített sváboknak családi neveit sorolja fel, annak a megjelölésével, hogy az egyes nevek milyen községben és mikor fordulnak elő.

Látható e felsorolásból, hogy Vonház István dr. a telepítésre vonatkozó anyagot igen nagy szorgalommal és ügyszeretettel gyűjtötte össze s kitűnő forrásmunkát nyújtott a telepítések történetéhez, még pedig nemcsak Szatmár megyében, hanem az ország egyéb területein a XVIII. század folyamán történt német telepítésekhez is, mert a szatmármegyei német telepítésekkel egyidejűleg az ország egyéb részein történt telepítésekről is ad rövid áttekintést.

Az egyes községekben történt telepítéseket a legrészletesebben ismerteti a rendelkezésre álló okmányok, levelezések és összeírások alapján, amelyeknek teljes szövegére mindig utal is. Érdekesen írja le, hogyan szerezték ezeket a telepeseket Württembergben a Károlyi grófok kiküldött ügynökei, akik eleinte a gróf alkalmazottjai voltak; később a gróf vegyesen a már megtelepedett svábokból is válogatta ki további telepeseket toborzó ügynökeit. Gazdasági és művelődéstörténeti szempontból rendkívül érdekesek ezeknek az ügynököknek jelentései és útszámlái, amelyekben részletesen beszámolnak a telepesek utazásáról, azokról a nehézségekről és kalandokról, amelyeken a telepesek utazásuk alkalmával átmentek és a saját, valamint a telepesek úti-

költségeiről. Ez utóbbiakból látjuk, hogy mibe került akkor egy-egy szállodában eltöltött éjszaka, vagy egy-egy napi ételmezés. A telepesek rendszeresen a Dunán hajóval jöttek le, Ulmtól Dunakesziig vagy Pestig, ahonnan Károlyi gróf szekerei vitték őket a poroszlói Tisza-réven át Szatmár megyébe.

A telepítések, amint már fentebb említettük, 1712-ben kezdődtek s az első községek, amelyek sváb telepeseket kaptak, Nagykároly, Csanálos, Kaplony és Csomaköz voltak. E négy község közül azonban csak Csanálos volt az, amelyben a betelepített sváb lakosság véglegesen megmaradt, a másik háromból a svábok többnyire szétszéledtek s e községek csak később kaptak újra sváb települőket. Legérdekesebb Vönháznak az a táblázata, amelyben kimutatja a külföldről érkezett új sváb családok számát egyes évenként és a 31 község szerint, amelybe sváb telepítés történt, még pedig 1712-től 1838-ig. E táblázatból kitűnik, hogy csupán 6 olyan község van, amelybe 100-nál több sváb család települt egyenesen külföldről, ezek: Nagykároly 466, Erdőd 308, Nagymajtény 275, Mezőfény 178, Csanálos 146 és Kaplony 127 sváb települővel. Tulajdonképp tehát ez a hat község az, amely a magját képezi a német telepítésnek, a többi 26 község már túlnyomóan ennek az öt anyaközségnek telepéseiből, illetőleg azok leszármazottjaiból népeseedett be és némelyekben ma több a sváb származású lakos, mint az eredetileg külföldről betelepített községekben. A 31 községbe a 100 éves időszak alatt összesen csak 2.072 család telepedett be külföldről. Egy családra átlagosan négy személyt lehet számítani, minthogy a betelepültek többnyire fiatal házasok voltak s így a külföldről bevándorolt svábok számát nem tehetjük többre 8.000-nél. Vönház István dr. az okmánytár előtt egy összefoglalást is ad a sváboknak a lélekszámáról a múlt század elején, azután a jelen század elején és végül napjainkban.

Bármennyire dícsérnünk is kell ezt a nagy szorgalmat és fáradhatatlan munkát, amellyel Vönház István dr. a szatmármegyei németek telepítéséről minden adatot felkutatni és összegyűjteni igyekezett, kifogásainkat nem hallgathatjuk el magyar szempontból úgy a statisztikai adatok összeállítása, mint az egész munka tendenciája tekintetében. Elsősorban kifogásolnunk kell azt, hogy Vönház a hivatalos statisztikai adatokat nem használja fel, csak néhány községnél közli a felekezeti adatokat a népszámlálás szerint, egyébként majdnem kizárólag csak a róm. kat. egyházmegyei sematizmusok alapján, holott a népszámlálási adatok tudvalevőleg mindig tökéletesebbek, mint a sematizmusok adatai. De ez még nem lenne nagyobb baj, hanem az, hogy a *népszámlálási felvételek anyanyelvi adatait Vönház teljesen figyelmen kívül hagyja és az általa sváb községeknek nevezett falvakban minden római ka-*

tolikust kivétel nélkül svábnak minősít. A magyar népszámlálásoknak több évtizedre visszamenő adataiból, amely adatok nemcsak az anyanyelvet, hanem az anyanyelven kívül beszélt egyéb nyelveket is tudakolták, tudjuk azt, hogy a szatmármegyei róm. katolikusok még azokban a falvakban sem voltak mind sváb eredetűek, amelyekben sváb betelepítés történt. Népszámlálásról-népszámlálásra kevesebb e községekben a római katolikusok közül a német anyanyelvűek száma, sőt az eredetileg sváb lakosság közül is sokan, különösen a fiatalabbak ma már csak magyarul tudnak. Bizonyos, hogyha ennek a területnek túlnyomó nagy része nem kerül román uralom alá a világháború után, az idetelepült svábság a legtermészetesebb úton, önkéntes beolvadás útján rövidesen teljesen felszívódott volna a magyarságba. A román impérium egyenesen azzal a céllal, hogy a magyarság számát csökkentse az oláhsággal szemben, megtagadja annak a jogosultságát, hogy ezek a teljesen elmagyarosodott németek magukat magyaroknak vallhassák és egyszerűen azt a módszert követi, hogy a szóban forgó községekben minden római katolikus németnek mutat ki, még ha egy szót sem tud németül. A nagynémetek és a román területen lakó szászok és svábok vezetői, akiknek természetesen most érdekük, hogy az ő népük számát növeljék, kaptak a román hatóságok ilyen irányú törekvésén s ők maguk is igyekeznek e megmagyarosodott svábokkal svábságukat elismertetni, bár törekvésük eddig — úgy látszik — megtörölt ezeknek a német származású magyaroknak erős magyar érzésén és különösen saját vérükből származott papjaik és tanítóik ellenállásán.

A szatmármegyei német kérdésnek ma már egész irodalma van, természetesen pro és contra s ha egy magyar egyetemi tanár könyvet ír erről a kérdésről, attól igazán elvárhatjuk, hogy e svábság magyarosodási folyamatának teljes elhallgatásával, sőt annak folytonos hangoztatásával, hogy itt ma is sváb lakosságról van szó, nem ad lovat azok alá, akik a magyar állásponttal ellentétes álláspontot képviselik. Nem állítom, hogy Vönház Istvánt céltartósság vezetné ebben a tekintetben, de legalább is mulasztás terheli abban, hogy *nem használta fel ezt az igazán alapos, szép munkáját a magyar álláspont erősítésére.* Pedig maguk az okmányok és adatok, amelyeket ő közöl, bizonyítanak amellelt, hogy nemcsak más vallású magyar lakosság, de római katolikus vallású magyarság is lakott a svábokkal betelepített községekben (l. pl. Nagykároly, Erdőd, Kaplony, Krasznabéltek, Túrterebes stb., ahol már a svábok betelepítése előtt róm. katolikus plébániák és templomok voltak), hanem arról is, hogy a magyarosodási folyamat azonnal a betelepítés után nagy mértékben megindult. Bizonyítja ezt az, hogy a betelepített svábok röviddel beköltö-

zésük után már magyar nyelvű leveleket írnak Károlyi grófhoz és ispánjaihoz. Vonház maga is több helyen megemlékezik azokról a civódásokról és nézeteltérésekről, amelyek a betelepített svábok és az eredeti magyar lakosság között keletkeztek, sőt számszerű adatokat is közöl néhol a magyar gazdák számáraól, legtöbb esetben azonban az összeírások közlésénél csak a svábok adatait adja, a magyarokét azonban elhallgatja. A természetes magyarosodás gyors menetét már az a körülmény is megmagyarázza, hogy a betelepítés nem egyszerre, hanem szinte évenként kisebb-nagyobb csoportokban történt, ami a fokozatos felszívódást elősegítette, nemkülönben az a körülmény, hogy ott, ahol a róm. katolikus svábok nem találtak katolikus magyarságot, többnyire színmagyar reformátusokkal vagy magyarosodó, legalább is magyarul tudó gör. katolikusokkal kerültek össze. Annak bizonyítására, hogy a betelepített községekben tősgyökeres róm. katolikus magyarság is volt, a Lugoson *Jakabffy Elemér* szerkesztésében megjelenő „Magyar Kisebbség“ c. folyóirat¹⁾ százával közöl az illető községek róm. kat. anyakönyveinek alapján olyan házassági eseteket, amikor a vőlegénynek német neve, a menyasszonynak pedig magyar neve volt. Még azt sem lehet ez ellen felhozni, hogy talán ezek a róm. katolikus svábok magyar református nőket vettek volna feleségül, mert hiszen akkor a házasság nem történhetett volna meg a katolikus templomban. Kétségtelen bizonyíték ez amellelt, hogy a szóbanforgó községekben a róm. katolikusok nem mind vehetők sváb származásúaknak.

Vonház még a teljesen tendenciózus 1920. évi román statisztikán is túltesz, amikor még olyan községekben is azonosítja a római katolikusokat a svábokkal, amelyekben a román statisztika a római katolikusok egy részét, sőt nagyobb részét elismeri magyarokul. Ez az eset pl. *Erdődön*, ahol a román statisztika 2.139 róm. katolikkal szemben csak 828 németet mutat ki, továbbá *Krasznabélteken*, ahol 1.670 róm. katolikus van, de csak 1.070 német, *Tasnádon*, ahol a két szám 1.683 és csak 7, végül *Túrterebesen*, ahol 2.333 róm. kat. lakos dacára a román statisztika egyetlen németet sem mutat ki. Vonház ezeknek a községeknek róm. kat. lakosságát is kivétel nélkül sváboknak jelenti ki. Ha nem tendenciózus ez a beállítás, akkor nagyfokú felületességnek kell ezt minősítenünk.

Nem vette számításba Vonház azt sem, hogy 200 év alatt áttérések folytán is jelentékenyen növekedett a róm. kat. lakosság azokban a községekben is, amelyekbe róm. kat. svábok telepedtek. Ezek az áttértek majdnem kizárólag református magyarok voltak, akiknek az utódai semmi esetre sem tekinthetők sváb származásúaknak, még kevésbé sváb-

boknak, csak azért, mert jelenleg róm. katolikusok. A szatmári püspöki egyházmegyének fennállása századik esztendejében kiadott „Emlékkönyv“-e¹⁾ (Schematismus Centenarius) a legtöbb plébániánál megadja az áttértek számát, többnyire azonban csak az utolsó 50 évről. A szatmári egyházmegyéhez tartozó, svábok lakta 25 plébánián e sematizmus szerint 648 református és 20 zsidó tért át a róm. kat. vallásra. Ha a különböző tartamú időszakokra közölt adatokat hasonló arányban átszámítjuk egy évszázadra, kereken 900 áttértelet kapunk, 2 évszázadra pedig 1.800-at. Az áttérteknek az utódai ma legminimálisabb számítással is 4.000-et tesznek, különösen, ha még a nagyváradi püspöki egyházmegyéhez tartozó községeket is számításba vesszük. Az eredetileg magyar róm. katolikusok számát, illetőleg azok utódainak a számát Cogitator álnevű szerző igen alapos tanulmányában²⁾ 7.000-re becsüli. A Vonház által kimutatott 40.000 sváb tehát így lepad 29.000 sváb származásúra. Ez a szám körülbelül meg is felel a 18. század folyamán successive betelepített 8.000 főnyi svábság természetes szaporulatának.

Ámde ezeknek csak igen csekély része német anyanyelvű ma már. Az 1910. évi magyar népszámlálás mindössze 3.732 német anyanyelvű lakost talált a 31 községben a más vallásúakat (leginkább izr.) is beleszámítva, a német nyelvet pedig a 38.120 róm. katolikus lakosból csupán 15.026 (39,4%) beszélte, ezzel szemben 23.094-en a róm. katolikusok közül egyáltalán nem tudtak németül.

Azt, hogy a szatmármegyei sváb lakosságú községekben a róm. katolikusok nem mind sváb eredetűek, még az elfogult német írók is, kik e kérdéssel foglalkoztak, kénytelenek elismerni. Így Stefan Wieser³⁾ a visszánémetesítés egyik vezérembere, aki még a tősgyökeres magyar helyneveket is soha nem hallott német nevekre kereszteli, 3.000 magyar származású róm. katolikus ismer el Molnár Endre cikkére⁴⁾ adott válaszában. Azt is kénytelen elismerni, hogy a *sváb telepések utódainak nagy része ma már nem tud németül; az utóbbiaknak a számát Wieser 15.600-ra becsüli*. A községeket Wieser a német nyelvtudás szempontjából négy csoportba sorozza és a legmagyarabb csoportba osztott Nántú, Kaplony, Szaniszló, Túrterebes, Tasnádszántó, Királydaróc, Józsefháza, Nagykároly és Tasnád községekről megállapítja, hogy ezekben a róm. katolikusok közül csak 1.550 tud németül, 11.501 ellenben nem.

¹⁾ Szatmár. 1904.

²⁾ Cogitator: A szatmárvidéki asszimiláció. Magyar Kisebbség 1928. évi folyama.

³⁾ St. Wieser: Die Deutschkenntniss der Sathmarer Schwaben. Nation und Staat. 1929. Dec.

⁴⁾ Andreas Molnár: Die Sathmarer Frage im Spiegel der ungarischen Sprachkenntniss-Statistik. Nation und Staat. 1929. Febr.

¹⁾ I. az 1926. évi folyamot.

A szatmármegyei német telepéseknek ez a földrajzi és társadalmi viszonyokból természetesen folyó megmagyarosodása nem új keletű, hanem az — amint már fentebb is említettük — mindjárt betelepedésük után megindult. Szatmár megye néprajzi képe a 18. század első felében sokkal egyöntetűbb volt, mint később. Az oláh bevándorlás csak a 18. században indult meg nagyobb mértékben. Bizonyítja ezt az, hogy Acsádi Ignác ismert munkája¹⁾ szerint 1715-ben Szatmár megye 225 lakott községe közül csak 11-ben voltak az oláh nevének többségben, egynek (Csanálos) német nevé lakosai voltak és a többi 213 községben vagy csupán magyar nevének laktak, vagy a magyar nevének domináltak. A bevándorolt németek tehát majdnem kizárólag magyar környezetbe kerültek, s ahol oláhokkal érintkeztek, ott is a magyar nyelv használatára voltak utalva. A Mária Terézia korában 1773-ban kiadott „Lexicon Hungariae“ már több községnél (Csomaköz, Kaplony, Nagykároly, Túrterebes) a magyar nyelvet jelöli meg, mint legjobban elterjedt nyelvet, Fényes Elek pedig az 1830-as években megjelent munkáiban már Csomaköz, Erdengeleg, Kaplony, Nagykároly, Királydaróc, Túrterebes, Tasnád és Tasnádszántó községeket jelzi olyanoknak, amelyekben a magyar nyelv a legelterjedtebb; ezeken kívül Erdődön és Józsefházán szerepel a magyar a német nyelv mellett, Szaniszlón is megelőzi a magyar nyelv a németet (az oláh után), Krasznabéltekről pedig megjegyzi Fényes, hogy a magyarosodni kezdő németek lakják. Ha Vönház a szatmári egyházi sematizmusokból dolgozott, figyelmes lehetett volna arra, hogy Nagykárolyban már 1779-ben magyar szentbeszéddel szentelték föl az új templomot (Schematismus Centenarius 161. lap), és hogy a szatmári egyházmegyéhez tartozó sváb telepítésű plébániák közül 1904-ben már Zajtán, Kálmádon, Kaplonyban, Mérken, Nagykárolyban, Szaniszlón, Vállajon, Nagymajtényban, Túrterebesben tisztán magyar volt az egyházi szolgálat nyelve, a többiekben kettő kivételével első helyen magyar s csak második helyen német, csupán Szinfaluban és Töketerebesben (Krasznaterebes) előzi meg a német nyelv a magyart.

Ismételjük, nagyon sajnáljuk, hogy Vönház István ezek mellett a jelenségek mellett, amelyek egy magyar egyetemi tanár részéről megemlékezésre érdemesek lettek volna, közönyösen elhaladt, sőt ezek elhallgatásával azoknak adott fegyvert a kezükbe, akik e községekben lakó összes róm. katolikusokat azon az alapon, mert nagyrészt sváb származásúak, visszánémetesíteni akarják. Megengedhető lett volna ez a mulasztása, ha legalább sváb származásúakról beszélne és azoknak a szá-

mát igyekeznék megállapítani, akik a sváb telepektől származnak, de ő kifejezetten mindig csak svábokról beszél. Azt is feltűnőnek találjuk, hogy míg a világháború előtt a Századokban írt cikkében még azt írja róluk: „anyanyelvüket ma sem felejtették el a telepesek utódai, szívesen beszéltek, különösen családi körben. Anyanyelvük mellett azonban mindnyájan tudnak magyarul, szívben és meggyőződésben magyarokká lettek“, addig most megjelent könyvében még ezt a szerény megjegyzést is elhagyja. Szinte úgy tűnik fel a dolog, hogy tart attól, hogy könyvének németre fordítása esetén ez a mondat talán szemet szúr német barátainak. A szélsőséges felfogású német írók egyikétől, a fentebb említett Wiesertől már meg is kapta az elismerést. Wieser a szintén említett cikkében, amelyben a róm. katolikusok németiségét igyekszik bizonyítani, így hivatkozik Vönházra (itt valószínűleg még a Századokban megjelent munkára céloz): „Dr. Stefan Vönház, ein Sathmarer Schwabe, meint in seiner Studie ebenfalls in dem fraglichen Gebiet katholisch gleich schwäbisch annehmen zu dürfen“. Wieser azonban még objektívebb, mint Vönház, mert 4—5%ot, kb. 3.000 lelket engedélyez mint nem sváb származásút.

Mindenesetre nagyobb lenne az örömünk, ha magyar nemzeti szempontból is teljes elismerésünket fejezhettük volna ki Vönház Istvánnak ezért az igazán értékes és fáradságos munkájáért. Ha megmaradt volna a telepítés történetének leírása mellett és nem emlékezett volna meg a mai helyzetről ilyen bántó módon, ez a teljes elismerés nem is maradt volna el. Így azonban nem fojthatjuk el azt a meggyőződésünket, hogy Vönház dr. ennek a könyvnek a megírásával a német ügynek s ezen keresztül a román álláspontnak használt inkább, mint a magyar ügynek.

K. A. dr.

Ajtay József dr.: A kibontakozás útja. Magyar-osztrák vámszövetség. Gazdasági összeműködés a Dunavölgyében.

Joseph Ajtay: Le chemin de la solution. Union douanière hungaro-autrichienne. Collaboration économique dans le bassin du Danube.

Budapest, 1931. 62 oldal. — p.

Résumé. Examinant les moyens propres à remédier à la grave situation économique des pays danubiens, M. Ajtay insiste sur la nécessité de créer une union douanière hungaro-autrichienne. L'Autriche, pays essentiellement industriel, n'aurait pas à redouter d'être inondée par les produits de l'agriculture hongroise: même si la Hongrie y avait, pendant les quatre dernières années, exporté tous ses excédents agricoles, ils n'auraient couvert que les trois quarts des besoins autrichiens. Pour le placement des articles industriels produits en Autriche, l'union douanière offrirait des avantages considérables.

¹⁾ Acsádi Ignác: Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában. Budapest 1896.

Les deux pays ayant économiquement besoin l'un de l'autre, le libre échange donnerait un vif essor à leur vie économique.

★

A tanulmány megállapítja, hogy a gazdasági válság különösen a politikailag és gazdaságilag szét-tördelt dunavölgyi államokat érinti erősen. Ezekben az államokban az egymásrataltság érzése rohamosan terjed, bár az együttműködésnek számos nagy nehézsége van. Szerző szerint a kibontakozás felé az első lépés a magyar-osztrák vámszövetség megvalósítása volna. Magyarország és Ausztria között a gazdasági közeledés legfontosabb feltételei megvannak: így a kölcsönös gazdasági kiegészülés, az egymásnak nyújtható jelentős piacbővülés, a szomszédi viszony, a fejlett gazdasági hálózat. A témáját nagy szakismerettel kezelő szerző bő statisztikai adatokkal alapozza meg fejtegetéseit. Kimutatja, hogy Ausztriát vámközösség esetén nem fenyegeti az a veszély, hogy Magyarország mezőgazdasági és állattenyésztési termékeivel elárasztja. Ausztriának ugyanis sokkal nagyobb az agrártermék-szükséglete, mint amennyit — akár értékben, akár mennyiségben — az egész magyar agrárkivitel jelent. Ha a teljes magyarországi mezőgazdasági kivitel az utolsó négy év (1927—1930) alatt mind Ausztriába ment volna, az osztrák agrárszükséglettel egynegyed része még mindig fedezetlen maradt volna. Ez utóbbi négy év alatt Ausztria a maga agrárszükségletének csupán 25%-át fedezte Magyarországból, noha Ausztria annyira jó piaca volt a magyar agrárkivitelnek, hogy ennek egyharmadát Ausztriában helyezték el. A másik oldalon az ipari jellegű Ausztriára nézve számottevő piacbővülést jelentene a vámszövetség, anélkül, hogy a meglevő magyar ipar létét és fejlődési lehetőségét veszélyeztetné. A magyar piac természetesen az osztrák ipar egész kiviteli feleslegét nem képes felvenni, Ausztriának viszonylag mégis Magyarország a legjobb partnere, mert iparcikkében Romániánál és Jugoszláviánál nagyobb bevételre szorul. Az osztrák ipari kivitel értékben kb. kétszer akkora, mint az egész magyar agrárkivitel, tehát Ausztria legfeljebb arra számíthat, hogy ipari kivitelének kétötödét, esetleg felét helyezheti el Magyarországon. A vámközösség Ausztria szempontjából való előnyét mutatja, hogy az osztrák összkivitelnek ma már csak 6·5%-át teszi a láthatóan Magyarországra irányuló kivitel, holott néhány év előtt még 9—10%-át tette. E csökkenésben Magyarország fogyasztóképességének gyengülésén kívül jelentős része van annak, hogy az erős német és cseh verseny az osztrák árukat a magyar piacról fokozatosan kiszorította. Az egymást kölcsönösen erősítő árucesere-körforgás nagy lendületet adna mindkét ország gazdasági életének.

Neuber Ede dr.: A debreceni I. oszt. elemi iskolás tanulók átvizsgálása egészségügyi szempontból.

Dr Edouard Neuber: L'examen médical des élèves de première classe des écoles primaires de Debrecen.

Kiadja a M. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium. Budapest, 1931. XXIII + 212 l.

Publié par le Ministère r. h. des Cultes et de l'Instruction Publique. Budapest, 1931. XXIII + 212 p.

Résumé. *L'auteur fait connaître les résultats de l'examen médical fait naguère, à Debrecen, de 1909 élèves des écoles primaires. L'examen, portant sur les élèves de première classe, avait pour objet particulièrement les maladies infectieuses (syphilis, tuberculose, mycoses, vers, gale, autres parasites), les autres déformations malades de la peau et des organes intérieurs, les dents, les données anthropométriques et celles relevées au moyen des rayons X, les maisons habitées par les enfants et l'état de santé des proches des élèves malades. En partie au moyen des réactions de Wassermann, la syphilis congénitale a été constatée avec certitude chez 38 élèves sur 1909 (1·99%). 3·78% des enfants étaient atteints de tuberculose pulmonaire active; 16·78% de tuberculose pulmonaire inactive. La trop grande proportion des enfants ayant des helminthes (43·5%) était due, outre l'état arriéré des conditions hygiéniques des hameaux, surtout au fait que l'analyse des excréments ne portait que sur 659 élèves. Chez les enfants des hameaux, la proportion de ceux ayant toutes leurs dents était de 35·8% et chez les élèves habitant Debrecen, seulement de 15·2%. Il est curieux que parmi les enfants de constitution lymphatique, il y avait moins de tuberculeux, et que les élèves ayant des végétations adénoïdes marquées étaient, pour la taille et le poids, plus développés que les autres. Il est intéressant que l'examen anthropométrique a fourni des moyennes dépassant les moyennes établies par Quetelet pour les enfants de Belgique, la taille moyenne des garçons et fillettes de 7 ans examinés à Debrecen ayant été respectivement de 1.171 et de 1.170 mm contre 1.104 et 1.087 mm notés il y a 100 ans par le savant belge. L'ouvrage offre beaucoup de détails intéressants. Rappelons qu'en Italie, en France, aux Etats-Unis, en Angleterre, en Allemagne, on a publié maints travaux statistiques sur le même sujet. Parmi les Allemands qui se sont occupés de ce thème, il faut citer Ludwig, Martin, Goehlert, Gastpar et Freudenberg, qui a examiné 250.000 enfants.*

★

Neuber Ede egy. ny. r. tanár és munkatársai, debreceni egyetemi tanársegédek közel kétezer (pontosan 1909) mindkét nembeli debreceni I. oszt. elemi iskolai tanuló különböző orvosi vizsgálatának eredményeit közlik e könyvben, úgy egyénenként való felsorolásban, mint statisztikai összefoglalásokban. Az egyes egyetemi klinikák magántanárai és tanársegédei által Neuber irányítása mellett végzett ezen

vizsgálatok s az ezekről *Schubert* Károly statisztikus útmutatásai szerint készült statisztikák elsősorban a gyermekek általános egészségügyi állapotára és azokra a vonatkozásokra terjednek ki, amelyek a szervezet általános egészségi állapota, fejlődése és a különböző betegségek között fennállanak. A megfigyelők különös tekintettel voltak az idült lefolyást mutató fertőző betegségekre: vérbaj, gümőkór, gombás bőrbajok, rüh és egyéb bőrparaziták kutatására. Törvényeink nem adnak módot az egész népesség egészségi állapotának kötelező átvizsgálására, mégis így a gyermekek megvizsgálása útján sikerült a szifilisz és a tuberkulózisos családok egy részét felkutatni, a kiküldött védőnő útján kezelésre behívni. Felvételeik kiterjedtek ezenkívül a bélféregkutatásra, a köztakaró s a belső szervek kóros elváltozásaira, a fogak állapotára, az antropometriai méretekre, a Röntgen-leletre, a lakásviszonyokra s a beteg tanulók hozzátartozóinak egészségi állapotára is.

Ez érdekes és igen becses orvosstatisztikai felvételek helyes módszerű megisméltése és az ország más részeiben is való megszervezése is kívánatos volna s ezért nem lesz érdektelen az eredmények ismertetése mellett kritikánkat s előadni, hogy az a továbbiakban a statisztikai szakszerűség érdekében útmutatásul szolgálhasson.

A felvételek különböző időpontban történt megindítása miatt az 1909 gyermekre szorítókozó reprezentatív felvétel még ezen anyagon belül sem teljes. A debreceni felvételek kezdetben csak a bőr-, a bel- (gyermek-) és a veneriás betegségekre szorítottak s csak később helyezkedtek szélesebb alapokra egyetemi klinikák és intézetek bekapcsolásával. Tulajdonképpen csak a vizsgálatok második felében, azaz 988 (921—1905. sorszámú) tanulón végzették el az összes vizsgálatokat, mégis ezekből is kivéve még a féregvizsgálatokat, mert erre vonatkozó vizsgálati anyagot csak 659 tanulótól nyertek. Így a nyert statisztikai arányszámok igen különböző súlyúak, egybe nem vehetők, különösen ott, ahol a kiválasztás irányzatos volt. Statisztikai felvételeknél igen fontos az előzetes terv, a felvételnek megindulása előtt minden részletre kiterjedő átgondolása, aztán teljes — minden felvételi egységet számbavevő — végrehajtása, mert különben az időbeli, térbeli és tárgyi meghatározások bizonytalansága csökkentí az eredmények értékét.

A felvételek sajnálatos hiánya az érzékszervek, látás és hallás iskolaorvosi szempontból is fontos vizsgálatának mellőzése. Érzékeny hiány ez azért is, mert a *Hutchinson*-trias, a veleszületett szifilisz előfordulásának e fontos tünete így meg nem állapítható. A csipkézett metszőfog egymagában, congenitális nagyothallás és keratitis parenchimatosa nélkül ugyanis egymagában olyan gyakori, — a debreceni vizsgálatok szerint pl. az alsó fogson 15·2%-ban, alul és felül 7·4%-ban fordul elő —

hogy a szifilisz esetek tényleges előfordulási arányával — Debrecenben biztosan szifilisz csak 1·99% volt, gyanús meg összesen 2·88% — arányba még nem állítható. Hiányosak az antropometriai felvételek, hiszen a testméretek közül hiányzik a karszélesség mérete is, a fejméretek közül pedig csak a vízszintes koponyaterületet állapították meg, pedig ezenkívül a fej legnagyobb hosszúsága és szélessége, a legkisebb homlokszélesség, a járomív és az alsó állkapocs szélessége, az orrszélesség, a belső szemzúgok között lévő távolság, a fej és az arc magassága, a fiziognómiai fülhosszúság és fül-szélesség és a felső arcszög is fontosak.¹⁾ Fájó hiány a tanulók demográfiai ismérveinek fel nem jegyzése. Minő tanulságos lett volna legalább az alkalmazásának feljegyzése. Ezt a használatos foglalkozási nomenklatúrák szerint feldolgozva a tanulók egészségügyi viszonyainak társadalmi osztályok szerint mutatkozó különbségeit is meg lehetett volna állapítani.

A feldolgozás és a jelenségek logikai értelmezése tekintetében is vannak észrevételeink. A legfontosabbak, hogy a legtöbb jelenséget nemek szerint nem részletezték. A bevezető szöveg XIII. és XIV. oldalán a két nembeliek sorszámait hibásan vannak megállapítva. Mégis kiegyenlítő számítással a hibákat áthidalva, jelen könyvismertetés alkalmával a vizsgálat körébe vont tanulók nem szerint való megoszlását is megállapítottuk.

A legkirívóbb hibára a felvételek különböző súlyával való nem számolás a féregvizsgálatok eredményeinek kommentálásánál vezet. Bélféregvizsgálatot ugyanis csak 659 esetben lehetett végezni, mert 341 esetben (a XIII. oldal szerint 330 esetben) nem kaptak bélsarat. Így a féregvizsgálatok a felvételek közé nemcsak később kapcsolódtak be, hanem tendenciózusan is választódtak ki a vizsgálatra később szánt tanulók közül is. Nyilvánvaló ugyanis, hogy azért nem kaptak több szülőktől gyermekeiktől származó bélsarat, mert ezt, vagy a gyermeket vizsgálatra — esetleg ismételtten — beküldeni csak azon szülők tartották érdemesnek, akiknek gyermekeik ily betegségben szenvedtek, vagy akiknek erre némi gyanujuk volt. E hibás reprezentatív módszer oka a magas arányszámnak. Pótolni kellett volna utólag azon esetek megfigyelését is, ahol az ampullában nem volt bélsár első vizsgálatkor!

Kifogásoljuk azt a megállapítást, hogy „a fiúknál 23·3%-ban, a leányoknál azonban 76·7%-ban voltak tetvek, illetve serkék kimutathatók“, ami a rövid hajviselet kötelezővé való tétele mellett szólna. *Schubert* e számításban a megoszlási százalékot adja a gyakoriság helyett. Mi a nem szerint részletezett sorszámok alapján e könyvismertetés alkalmával most megállapítjuk, hogy a vizsgálat körébe vont

¹⁾ L. Szél T.: Egészségügyi Statisztika.

1909 tanuló közül 975 volt fiú és 934 leány. Nyilvánvaló tehát, hogy a fiúknak csak 14·4%-a volt pedikulózissal fertőzve, minthogy serkét vagy tetűt 140 esetben lehetett náluk megállapítani. A leányoknál előfordult 460 eset, tehát csak 49·4%-ot jelent.

A szociális viszonyok vizsgálatának elhanyagolása vezet a tuberkulózis arányszámainak, Debrecen városrészei szerint mutatkozott különbségeinél, helytelen magyarázatára. A szöveges rész a városi kerületek között e tekintetben mutatkozó különbségeket kizárólag csak a talajviszonyokkal magyarázza, azzal, hogy a debreceni Nagyerdő elé eső városrész homokos talajon fekszik s ezért szárazságánál fogva ad gyéribb tuberkulózis előfordulást, mint a pályaudvar felől eső körzetek, melyek agyagos talajúak. Maguknak a talajviszonyoknak hatása sem így alakul; hiszen ismeretes, hogy a homokos, poros, száraz nagy magyar Alföld tuberkulózismortalitásának magas voltát éppen homokos és poros voltaival indokoljuk. Városi kerületek között azonban, az útburkolat s a kőházak a talaj minőségének hatását jobban elburkolják, mint a falvakban; a tuberkulózismortalitásra nem az, hanem az illető kerület szociális viszonyai, szegény vagy gazdag volta a legfontosabb. Gazdag, vagyonos osztályok által lakott városrészekben a gümőkór pusztítása mindig kisebb, mint a szegény népesség által lakott külvárosban. Nos, Debrecenben is kifelé, a pályaudvar felé terül el az egyszerűbb néposztály által lakott városnegyed, míg a város másik felében, a Nagyerdő felé van az egyetem s a villanegyed.

Antropometriai szempontból érdekes lenne a súly és a testhossz *Quetelet*-féle viszonzszámának megállapítása, a fejindexek és az antropometriában szokásos egyéb képletes jellemzők kiszámítása. Nélkülözzük a modern antropometriában szokásos középeltérések kiszámítását is, amelyeknek *Ludwig* és *Martin* már széleskörű módszertanát építették ki a német antropometriában. Kívánatos volna tehát ilyen irányú magyar megfigyeléseknek a külföldi orvosstatisztika módszertanának eredményeit figyelembevevő feldolgozása is, mert különben a hasonló nyugateurópai és északamerikai eredményekkel a mieink nem lesznek egybevetethetők.

A debreceni felvételek statisztikájának négy iránya volt: ezek a szifilisz és a tuberkulózis kutatása, antropometriai felvételek és egyéb élősködők, férgek, bőrbajok stb. keresése, ezek mindegyikére van számos külföldi példa!...

Sajnos, az orvosi karon a statisztika nem kötelező tárgy. Orvosstatisztikusaink ezért önképzés útján nyerik szakismereteiket és az egyetemen az elemeket rendszeresen és kötelezően megkívánó statisztikai szigorlatokon nem estek át. Ez alkalommal is ismételtén ajánljuk, hogy az egészségügyi statisztika hallgatása kötelezővé tétessék, legalább is, hogy a közegészségtan keretében megfelelő mér-

tékben előadassék. A Tisztiorvosképző Tanfolyamon tartott statisztikai előadásoknak máris megvan az eredményük. Újabban egyre-másra jelennek meg ismertetések egészségügyi statisztikai megfigyelésekről a „Népegészségügyben“. Ez útmutatás arra, hogy minő gyümölcsötető lehetne, ha orvostanhallgatóink a tömegjelenségek megfigyelésének helyes módszereire és a statisztika logikájára már egyetemi tanulmányaik során kiképzést nyernének.

Sz. T. dr.

Alliquander Ödön: Magyarország bányá- és kohóipara az 1912—1926. évben.

Edmond Alliquander: L'industrie minière et les hauts fourneaux de Hongrie en 1912—1926.

I. rész: Oknyomozó ismertetés; II. rész: Táblázatok. Budapest, 1931. 308 + 557 oldal.
Ire partie: Exposé de la question; Iie partie: Tableaux. Budapest, 1931. 308 + 557 pages.

Résumé. Les données contenues dans cet ouvrage, qui fait comme suite à la monographie de M. Aladar Wahlner, interrompue en 1916, se rapportent pour 1912—1926 au territoire hongrois d'aujourd'hui et pour 1917 au territoire d'avant-guerre. La période 1912—1926 a été l'époque la plus difficile de l'industrie minière de Hongrie. Le traité de paix a privé le pays de 83% de sa surface minière: on lui a enlevé 99% des mines d'or et d'argent, 97% des gisements de minerai de fer, 69% des charbonnages, 99% des autres mines. L'ouvrage traite en détail la répartition de la surface minière suivant les mines, les chiffres concernant les transports, le matériel d'exploitation, le nombre et les salaires des employés et des mineurs, les accidents, la statistique de la production et les taxes et impôts grevant les mines. Dans la valeur de la production de 1926, le lignite figurait pour 68% et la houille pour 14%. Le rendement des autres produits miniers n'est pas considérable.

★

Wahlner Aladár 1916-ra vonatkozó utolsó oknyomozó ismertetése óta, mely még a régi Magyarországról szólt, a magyar bányászat és kohászat átfogó feldolgozásban nem részesült. A most ismertett munkát az első nagyobb bányászatstatisztikai munka Csonka-Magyarországról, mely abból a szempontból is hiányt pótol, hogy a magyar bányászat és kohászatról 20 éven át kiadott *Wahlner*-féle monográfiát az 1917. évi adatok feldolgozásával teljessé teszi.

Bányászatunknak éppen azt a másfél évtizedét öleli fel, amely a legsúlyosabb időszak a magyar bányászat történetében. Az 1912. év, a műtárgyalásainak kezdőéve után még szemtanui lehetünk a bányászat 1913. évi hatalmas előretöré-

sének. A nehézségek a másfél évtized további folyamán állandóan fennforognak s mire a mű lezárul, az 1926. évvel már újabb, állandónak ígérkező fejlődés indul meg.

A mű egyes részleteiben némileg szűkebb a Wahlner-féle monográfiánál, viszont fontos részekkel bővült, így a bányauzemeknél az elhasznált anyagok tárgyalásával, a munkások munkaidejére, munkanapjaira, a teljesített műszakokra vonatkozó adatok taglalásával.

A két kötetből álló munka első kötete szöveg, a második, az előbbinél nagyobb kötet táblás adatgyűjtemény.

A kiváló szakszerűséggel megírt munkát legjobban talán akkor ismerhetjük meg, ha fontosabb adatait feltárjuk.

Magyarország régi területén az 1917. év végén 111.414 hektár terület volt bányá- és külmérték alakjában adományozásilag lefoglalva. A mai Magyarországra e területből 19.388 hektár adományozott bányaterület esik, vagyis a trianoni békeszerződésben bányászatunknak több mint 83%-át (83·13%) veszítettük el. A trianoni veszteség külmérték szerinti részletadatai kevésbé lévén ismeretesek, megemlíttük, hogy az arany-ezüstbányákból 99·09%, a vasércbányákból 97·43%, a szénbányákból 69·43%, az egyéb bányákból 98·57% csatoltott el.

Az adományozott térnagyság a régi országterület 0·343%-át (1918), míg a mai Magyarország 0·208%-át (1918), illetve 0·264%-át (1926) tette. Az adományozott területből a budapesti bányakapitányságra esett 30·45%, Miskolcra 31·28%, Pécsre 12·72%, Salgótarjánra 25·55% (1926).

Az arany-, ezüst-, ólom- és rézbányászatra az adományozott összterületnek 1926-ban 0·90%-a jutott, a vasércbányászatra esett 3·47%, az ásvány-szénbányászatra 94·23%, végül az egyéb ásványbányászatra 1·40%.

Ugyancsak 1926-ban a kincstár bányavállalataira 8·89% adományozott terület esik, a magánbányászatra 91·11%; ezzel szemben Nagy-Magyarországon (1917) a kincstár bányavállalatainak részesedése 14·20%.

Érdekes, hogy míg az 1912. évben a mai országterületen a zártkutatómányok száma mindössze 1.283 volt, 1926-ban e szám 6.366-ra emelkedik. Ez annak tulajdonítható, hogy ércbányáink idegen uralom alá kerülvén, a zártkutatómányi spekulációk erősen teret nyernek.

A következő fejezetben a szállítópályák, üzemi készülékek és üzemi anyagok adatai kerülnek beható taglalásra. A bányászati és kohászati szállítópályák összes hossza a csonka országterületen 1912-ben 985.850, 1926-ban 1.333.261 méter volt. A gőzkazánok száma a csonka ország bányászatánál és kohászatánál 1917-ben 282 volt 34.533

négyzetméter fűtőfelülettel, míg ugyanekkor Nagy-Magyarországon 731 gőzkazán volt 75.713 négyzetméter fűtőfelülettel. Az átlagos fűtőfelület a mai országterületen közel 19 négyzetméterrel nagyobb volt, mint Nagy-Magyarországon s a tárgyalt években állandóan növekedően volt. A gépészeti berendezések sorában tárgyalja még a mű a szállítógépek, a vízemelő-, szellőztető-, légsűrítő-, préselő- és fűrógépek, valamint a villamosgépek statisztikáját. Részletes ismertetésre kerülnek azután az érc- és szénelőkészítési szerkezetek, a vas- és fémkohászati berendezések stb.

Az alkalmazottak és kereseti viszonyaik statisztikája fontos része a könyvnek. Az adatok szerint a műszaki tiszték létszáma a mai országterületen, a tárgyalt másfél évtized alatt, a vasérc- és bitumenbányászat (földgázkutatás) kivételével valamennyi bányászati és kohászati ágban növekedett. Az ásvány-szénbányászatnál ez a másfél évtized alatti növekedés 73·8%-ot tesz. A fém-bányászatnál a műszaki tiszték száma megháromszorozódott. A bányászatnál általában a szaporodás 76·5%, a kohászatnál 100%. Ezzel szemben az ásvány-szénbányászatnál a munkáslétszám 15 év alatt 9·9%-kal, a fém-bányászatnál 353·0%-kal (főleg az alumíniumérc-bányászat révén), a bányászatnál általában 8·5%-kal, a kohászatnál 62·9%-kal, a bányászatnál és kohászatnál együtt 9·6%-kal emelkedett. A műszaki altiszték száma, a vas-kohászatot kivéve, a vizsgált évek során általában növekedett. Az alkalmazottak számában természetesen a tárgyalt időszak folyamán nagy a hullámozás, melyet főleg a széntermelés mindenkor konjunktúrája szabályozott. A munkások bérkereseti viszonyait vizsgálva, feltűnik, hogy a műszakbérek a háború kitörése után 1924-ig valamennyi hércsoportnál és művelési ágban erősen csökkentek. A készpénzkeresetek csökkenését természetbeni járandóságokkal igyekeztek ellensúlyozni, illetve családi pótlékok, élelmezési és rendkívüli segélyek adattak. A készpénzkereset és természetbeni járandóság együttesen a bányászatnál általában (földalatti 16 évesnél idősebb férfimunkásra vonatkoztatva) 1912-ben 3·80 aranykoronát tett. A háború végéig ez az együttes bér jelentősebben nem ingadozott, 1918-ban azonban 6·35 aranykoronára ugrott fel. 1919-ben is még 4·77 aranykoronát tesz, majd 1920-ban 2·37, 1921-ben 2·27, 1922-ben pedig 2·10 aranykoronára száll le. Ettől az időponttól kezdve a bér emelkedik s 1925-ben 4·48, illetve 1926-ban 4·47 aranykoronában stabilizálódik. 1924-től kezdve a bányá- és kohóvállalatok a békebeli bérezési rendszerre tértek vissza s a háborús segélyezéseket megszüntették. Ezért míg pl. a természetbeni járandóság 1922-ben az összjárandóság $\frac{3}{4}$ részét tette, 1926-ban már csak 6—7% volt. Minthogy a bérek megállapítása nagyrésztben

az árviszonyoktól függött, a munkások helyzetét akkor ítélnék meg helyesen, ha a béreket a megélhetési index alapján békebeli vásárlóerejű koronára számítjuk át. Egy ilyen számítás eredménye szerint a földalatti férfimunkás átlagos napi keresete 1920-ban 5·04 békebeli korona volt. 1921-ben az átlagos kereset 3·98, az 1924. évi mélyponton 3·26 s végül 1926-ban 3·82 korona. Részletesen tárgyalja a fejezet a bányamunkások anyagi helyzetét a gyakorlati életben inkább használatos alapon, a vājárkeresetek alapján is.

Érdekes fejezete a könyvnek a balesetek tárgyalása. A legtöbb baleset 1915-ben fordult elő, amidőn átlag minden 637-ik bánya- vagy kohómunkást érte halálos baleset. Legkevesebb volt viszont a halálos balesetek száma 1920-ban, amidőn átlag csak minden 1.111-ik munkás esett áldozatul. A legtöbb üzemi balesetet a szállítási eszközök és az omlások okozták. Némelyik évben az áldozatok csaknem feleállítás közben szenvedett halálos balesetet, amit a szénbányászatnál a telepek vékonysága és széttagoltsága, illetve ezzel kapcsolatban a munkások messzire szállítása magyaráz. A tanulságosabb szerencsétlenségek leírásának a könyv bő teret szentel.

Statisztikai szempontból fontos része a könyvnek a termelési statisztikát tárgyaló VII. fejezet, amelynek adatai azonban inkább ismertek lévén, e fejezetből csak egy-két szám kiragadására szorítkozunk. A nyers bányatermelés összesített pénzértéke 1926-ban 107·3 millió aranykoronát, a kohótermelésé 17·9, a kettő együtt tehát több, mint 125 millió aranykoronát tett. Az egyes termékek ez összértékben a következő arányszámokkal részesültek:

feketeszén . . .	14·44 %
barna kőszén . . .	68·22 „
lignitszén . . .	1·10 „
szénbrikett . . .	1·54 „
nyersvas . . .	14·34 „
mangánérc . . .	0·30 „
aluminiumérc . . .	0·04 „
kénkovand . . .	0·02 „

A háború előtti Magyarország bányászata és kohászata a kőszótermelést is számításba véve 1912-ben 204·7 millió aranykoronát tett, amelyben a mai Magyarország részesedése 37·82%, míg az 1917. évi 164·0 millió aranykoronás össztermelésben a mai terület részaránya már 50·02%. Egy munkásra a nyers bányatermelés összértékéből a kincstárnál 2.220 aranykorona esik, míg a magánvállalatoknál 3.381, a bányászatnál általában 3.317 aranykorona (1926. évi adat). Említhető még, hogy 1926-ban a hazai széntermelésből belföldön 90·01, az elszakított területen 6·87, egyéb külföldön 3·12%

értékesített. A hazai szénfogyasztás megoszlása a következő volt:

ipar	46·84 %
közlekedés	22·31 „
közüzemek	11·60 „
fűtés	4·80 „
mezőgazdaság	4·46 „
kivitel	9·99 „

A könyv utolsó fejezete a bányailletékekről és bányaadóról szól.

E. D. dr.

Ifj. Csopey Dénes dr.: Sztrájkprobléma. Figyelemmel a sztrájkstatisztikák újabb eredményeire.

Dr Denis Csopey-fils: Problèmes des grèves. Comptetenu des récentes statistiques de grèves.

Balás Károly ny. r. tanár hallgatóinak szemináriumi dolgozatai a budapesti királyi magyar Pázmány Péter tudománygyetem jog- és államtudományi karán. — 1. sz. Budapest, 1931. 111 l.

Études du „sémnaire“ des élès de Charles Balás, professeur à la Faculté du droit et des sciences politiques de l'Université Pierre Pázmány, à Budapest. No 1. Budapest, 1931. 111 p.

Fenti című alapos és valóban hézagpótló tanulmányának első részében a szerző a sztrájkjal és sztrájkproblémával általánosságban foglalkozik és a különféle sztrájkfogalmi meghatározásokból csupán a lényegét kristályosítja ki, mely szerint „a sztrájk (1) több bérmunkás (2) megszervezett munkabeszüntetése (3) valamely követelés kivívása érdekében“. E három alapelemet alapos vizsgálatnak veti alá, keletkezésük történelmi magyarázatával, előfordulási változataik s különböző jellegzetességük bőséges feltárásának kíséretében. Külön fejezetben foglalkozik a kizárás különböző előfordulási eseteivel, valamint a munkaviszály egyéb alakjaival (zárlat, fekete listák, ca' canny, bojkott stb.).

A második részben a szerző a sztrájkprobléma egyes kérdéseinek statisztikai vizsgálatával foglalkozik s a sztrájk lefolyását tartva szem előtt, sorra veszi a sztrájk szervezését, a sztrájkkövetelések vizsgálatát, a sztrájkok eredményességét, kiterjedését és gazdasági, szociális kihatásait, valamint a sztrájkok elleni védekezés állami és társadalmi intézményeit.

Az igen széleskörű kutatáson alapuló tanulságos és szisztematikus fejtegetéseit számos történelmi példával és a statisztikai adatok bőséges felsorakoztatásával támasztja alá.

A harmadik részben a sztrájkstatisztikák nemzetközi összehasonlíthatóságával foglalkozik s a statisztikai táblázatokban 21 államnak közli az utolsó évtizedre vonatkozó fontosabb sztrájkstatisztikai adatait.

M. S. dr.

Statistisches Jahrbuch deutscher Städte. 24. Jahrgang (1929). 25. Jahrgang (1930) 26. Jahrgang (1931).

Amtliche Veröffentlichung des deutschen Städtetages.
Bearbeitet vom Verbande der deutschen Städtestatistiker,
XIII + 784, VII + 597, VI + 561 + XXXVII la. — pages.

Ennek az értékes, a Szemlében annak idején¹⁾ már bővebben méltatott német városstatisztikai kiadványnak három legújabb évfolyama változatlanul gazdag számanyaggal, de több újítással látott napvilágot. Ez indokolja, hogy a mű újabb jellemvonásairól röviden említést tegyünk. Így arról, hogy a Német Városi Statistikusok Szövetségének műhelyéből kikerülő közlemény ma már nemcsak névleg, de tényleg is a Deutscher Städtetag hivatalos kiadványa s mint ilyen, a fejlett német városi élet színterén univerzális tekintélynek és elterjedtségnek örvend. Azáltal pedig, hogy néhány év óta valóban évi időszakokban közreadott statisztikai évkönyve a német várostudománynak, a momentán adatszükségletet is kielégítheti, bár célja távolabbi: az egész városkérdés összehasonlító statisztikai anyagát kívánja a városigazgatás rendelkezésére adni. Összehasonlító munka lévén, csak az egyes városok évi feldolgozásainak befejezése után jut anyaga a szerkesztők kezébe. Ez magyarázza, hogy több tárgykörben az adatok időpontját a megjelenéstől meglehetősen időköz választja el; azonban e téren is mutatkozik fejlődés, amennyiben a legújabb évfolyam fejezetei már 1930-as adatokat is bőven tartalmaznak. Külön fejezetek terjeszkednek ki többek között az 1929. és 1930. évi népmozgalmi és álló népességi adatok közlésére. A teljességre és változatosságra való törekvés üdvös eredménye továbbá a birodalmi statisztika több városi vonatkozású adatgyűjtésének az Évkönyv anyagába való belefoglalása. Tudvalevőleg az Évkönyv az 50.000 léleknél népesebb német városok adatait publikálja hármass csoportosításban (50.000—100.000, 100.000—200.000 lakosú és 200.000-en felüli városok); számuk a legújabb évfolyam szerint 92 volt. Ezenkívül itt-ott a kisebb városok viszonyainak számszerű ismertetésére is jutott tér, a legújabb évfolyam pedig a 20.000—50.000 lakosú 139 német város közül 137-nek különféle adatait szisztematikus összeállításban, függetlenül adják közre.

A közlemény három új évfolyamának tartalmából elég kiemelni, hogy többnyire évente visszatérő, állandósított formában találjuk meg az egyes kötetekben a területi, telek- és birtokviszonyok, az álló népesség és népmozgalom, a lakástermelés, víz-, gáz-, villamossági ellátás, a csatornázási és köztisztaságügy, az általános pénzügyek és költségvetési előirányzatok, a városi takarékpénztárak és bankok, a közlekedésügy és idegenforgalom, a közoktatásügy, a színházi és zenekari viszonyok, a köz-

egészségügy, a népjóléti és szegényügy statisztikai anyagát, továbbá a sportstatisztikai adatokat. Egészen ad hoc cikk Schotté a 24. évfolyamban a nagytelepülésekről (nagyvárosi agglomerációkról) és hasonlóképpen nincs rendszeres jellege ezidőszerint a birodalmi adók, a városi adóbevételek, a közművelődési intézmények, a belvízi kikötők, az útépítések s a hirdetőügy fejezeteinek. A szerkesztőség újabb törekvései értelmében ugyanis bizonyos témákat az Évkönyv csak nagyobb időközökben fog a jövőben sorra venni, hogy a mű tartalmát terfogatának túlságos megnövelése nélkül is állandóan időszerű statisztikai anyaggal lehessen felfrissíteni. Az időközben elhunyt Weigel „50 Jahre Konferenzen der deutschen Städtestatistiker“ című munkája (a 25. évfolyamból) elméleti állásfoglalása és történeti visszapillantása miatt még külön is megemlítenő.

Az egyes fejezetek táblaanyagát egészen rövidre fogott szöveges összefoglalások vezetik be.

Th. L. dr.

1. Statistique de la presse périodique hellénique pendant l'année 1927.

Statistique Générale de la Grèce. Athènes, 1931. 18+79 oldal. — p.

2. Estadística de la prensa periódica de España Referida al 31 de diciembre de 1927.

Servicio General de Estadística. Madrid, 1930. 19+150 oldal. — p.

3. Estadística da imprensa periódica no Brasil (1929—1930)

Departamento Nacional de Estadística. Rio de Janeiro, 1931. 18+144 oldal. — p.

Az időszaki sajtóstatisztika újabb időben mutatkozó terfoglalásának bizonyítéka, hogy 1930-ban és 1931-ben három államban jelent meg önálló kiadvány az időszaki sajtótermelésről. A statisztikai évkönyvekben¹⁾ s kivételesen más időszaki, illetve népszámlálási²⁾ közleményekben korábban is találkoztunk az időszaki sajtótermékekre vonatkozó adatokkal; az újabban felbukkanó önálló kiadványok azonban jórészt annak a fejlődésnek gyümölcsei, amely az irodalmi termelés statisztikája terén nemzetközi szervek kezdeményezésére az utóbbi években végbement.

¹⁾ Schwartz: Die statistischen Jahrbücher im In- und Auslande (Allgemeines Statistisches Archiv, 21. Band, 3. Heft) című dolgozatában megállapítja, hogy a különböző időszaki folyóiratokról, legtöbbször azok fajairól is, Bajorország, Bécs, Németalföld, Amszterdam, Belgium, Dánia, Lettország, Lengyelország, Magyarország, Bulgária (alapítási év szerint), Palesztina, Japán, Holland-India évkönyvei tartalmaznak adatokat. A hírlapokról Bádén (alapítási év, példányszám, megjelenés gyakorisága, politikai vagy tárgyi hovatartozás kombinációjában), Milánó, Dánia, Magyarország, Bulgária (alapítási év, nyelv, megjelenés gyakorisága, tárgy, ár szerint), Japán, Holland-India (megjelenés ideje kombinálva a nyelvvel) évkönyvei tartalmaznak statisztikai adatokat.

²⁾ Az Amerikai Egyesült Államokban.

¹⁾ V. ö.: Magyar Stat. Szemle 1929. évf. 189. és köv. lap.

A görögországi időszaki sajtóstatistikai felvétel azokra a sajtótermékekre vonatkozik, amelyek 1927-ben legalább három hónapon keresztül megjelentek. A felvétel kiterjedt a külföldön görög nyelven megjelenő időszaki termékekre is. Görögországban ezt megelőzően 1892-ben volt időszaki sajtóstatistikai adatgyűjtés, ekkor az időszaki sajtótermékek száma 131 volt. Az új felvétel összesen 493 terméket számlált, amelyek közül 53 (10,75%) a külföldön jelent meg. Az időszaki termékek közül 293 volt hirlap. A kérdőív több kérdése feldolgozatlan maradt. A táblázatok kimutatják, hogy hány helyen jelent meg időszaki sajtótermék, adatok vannak az alapítási évről, a megjelenési időről. A tárgy szerinti részletezés 10 csoportot ismer, de nem a decimál rendszeren alapszik. A tárgyat az alapítási évvel és a megjelenési idővel is kombinálták. A példányszámra vonatkozó adatok szerint öt időszaki sajtótermék jelent meg 50 ezren felüli példányszámban. Kiterjeszkedik az adatközlés arra, hogy van-e a lapnak melléklete, vannak-e benne hirdetések, képes ábrázolások. Részletezve vannak a termékek nyelv, oldalszám, példányonkénti ár, előfizetési ár szerint, az utóbbi két adat az oldalszámmal való kombinációban is. Végül a lap egyéni vagy társas tulajdonban létéről, az alkalmazott személyzet számáról találunk adatokat. Az időszaki sajtótermékek adataikkal együtt, egyenként is fel vannak sorolva. A sajtótermékek ily felsorolása, melyet — bár más adatokkal — a másik két kiadványban is megtalá-

lunk, arra mutat, hogy a kiadványok nem tisztán statisztikai célt szolgálnak.

A spanyolországi statisztika az 1927 december végi állapotra vonatkozik. A kérdőív az általános adatokon kívül tudakolta a tárgyat, a megjelenési időt, a kiadások számát, a nyelvet, az alapítási évet, a szerkesztési, adminisztratív és nyomdai személyzet számát, a nyomás példányszámát, a külföldi elterjedtséget, a használt gépek minéműségét, a sajtótermék alaknagyságát, az oldalszámot, a példányonkénti és előfizetési árat. Mindez adatokkal a sajtótermékekről egyénekenkénti kimutatás is közöltetik. A táblázatok nem eléggé kombinatívek. Az utolsó táblázat összehasonlító adatai szerint Spanyolországban 1913-ban 1.980, 1920-ban 2.289 sajtótermék jelent meg, ezzel szemben a tárgyalta 1927. évben számuk csak 2.210 volt. Az 1861. év előtt az 1927-ben megjelent lapok közül 94 volt életben.

A brazil adatgyűjtés 1929-re és 1930-ra vonatkozik. Az összehasonlításul megadott 1912. évben az időszaki termékek száma 1.377 volt, míg 1930-ban 2.959. Részletezve vannak a sajtótermékek tárgy, megjelenési idő, nyelv, terület, alapítási év, példányszám, oldalszám szerint. 13 sajtótermék 1825—59 közt alapított. 14 olyan sajtótermék van, amelyik 100 ezernél nagyobb példányszámban jelent meg. Az adatgyűjtés a szerkesztőségi, kiadóhivatali és nyomdai személyzet számára és az előfizetési árra is kiterjedt. A táblákban itt sincsenek kombinatív összevetések, viszont az egyénekenkénti kimutatás a brazil kiadványból sem hiányzik.

E. D dr.

A M. kir. Központi Statisztikai Hivatal könyvtárába érkezett munkák.

Ouvrages arrivés à la bibliothèque de l'Office central royal hongrois de statistique.

Nemzetközi vonatkozású művek és elméleti munkák. (*Publications d'intérêt international et de théorie générale.*) — *Annuaire international de statistique agricole*, 1930/1. Institut international d'agriculture. Roma.

Handbuch des öffentlichen Lebens. Staat. — Politik. — Wirtschaft. — Verkehr. — Kirche. — Presse. — Bildungswesen. — Gemeindewesen. — Verbände. — Ausland. — Statistik. Hrsg.: Maximilian Müller-Jabusch. Leipzig.

Annuaire statistique de l'Institut agraire international, 1930. Institut agraire international. Moscou.

Winkler, Wilhelm: *Grundriss der Statistik*. I. Theoretische Statistik. Berlin. 1931. (Enzyklopädie der Rechts- und Staatswissenschaft. 46.)

Mlynarski, Dr. Feliks: *The functioning of the gold standard*. League of Nations. Genève. 1931.

Gross, Hermann: *Mittel- und Südost-Europäische Wirtschaftsfragen. Wirtschaftsstruktur und Wirtschaftsbeziehungen*. Leipzig 1931.

Wiedenfeld, Kurt: *Nature et importance de l'entreprise économique mixte*. Rapport présenté à la Conférence internationale des sciences économiques appliquées. Bruxelles. 1930.

Wiedenfeld, Dr. Kurt: *Persönlichkeit und Führertum in der Volkswirtschaft*. Hannoversche Hochschulgemeinschaft. Hannover. 1925.

Magyarország. (Hongrie.) — *Magyar statisztikai évkönyv*, 1930. Magy. kir. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.

Magyarország külkereskedelmi forgalma, 1930. Magy. kir. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest. (Magyar statisztikai közlemények. Új sor. 81.)

Amerikai Egyesült Államok. (*États-Unis.*) — *Fifteenth census of the United States*, 1930. I. Population. Number and distribution of inhabitants. Bureau of the census. Washington.

Report of the Committee on bank reserves of the federal reserve system. Federal reserve board. Washington. 1931.

Statistik der Landwirtschaft (Anbau und Ernte, Viehstand, Viehschlachtungen) im Freistaat Preussen, 1930. Preussisches statist. Landesamt. Berlin. (Preussische Statistik. 302.)

Wiedenfeld, Dr. Kurt: *Deutschlands handelspolitische Aufgaben*. (Sonderabdruck aus der Leipziger Messamtlichen Wirtschafts- und Exportzeitung.)

Wiedenfeld, Dr. Kurt: *Staatliche Preispolitik*. (Sonderabdruck aus der Deutschen Kohlenzeitung Nr. 23. 1925.)

Wiedenfeld, Dr. Kurt: *Der deutsche Kapitalmarkt in Nachfrage und Angebot*. Vortrag gehalten auf der Jahreshauptversammlung des Arbeitgeberverbandes der chemischen Industrie Deutschlands am 6. Juni 1930 in Eisenach.

Handel und Schifffahrt des Hafens Hamburg, 1930. Anhang: Handel und Schifffahrt des Hafens Cuxhafen. Handelsstatist. Amt. Hamburg.

Statistisches Jahrbuch der Stadt Berlin, 1931. Statist. Amt der Stadt. Berlin.

Norvégia. (Norvège.) — *Annuaire statistique de la Norvège*, 1931. Bureau central de statist. Oslo.

Olaszország. (Italie.) — *L'economia della provincia di Padova*. Annuario statistico, 1931. Padova. (Publicazioni del consiglio dell'economia della provincia di Padova.)

Oroszország. (Russie.) — *Recensement de la population de l'U. R. S. S.*, 1926. III. État matrimonial. — Lieu de naissance et durée du séjour. — Personnes atteintes d'infirmités apparentes. 41. Région de l'Extrême-Orient. — R. S. S. aut. des Ya-

koutes. 44. R. S. S. de la Bélorussie. 49. R. S. S. des Usbecs. Ekonomiko-sztatiszt. szektor. Moszkva.

Problema elektrifikacii zaliznic Ukraini. Derzsavna planova komisziya. Kharkoff. 1931.

Catalogue systématique des publications de l'Académie des sciences d'Ukraine. 1918, 1929.

Románia. (Roumanie.) — *Statistique minière de la Roumanie*, 1930. Institutul de statist. generală. București.

Spanyolország. (Espagne.) — *Estadística del comercio exterior de España*, 1930. II. Comercio por países. Comercio por aduanas. Dirección general de aduanas. Madrid.

Svédország. (Suède.) — *Les conflits du travail, les conventions collectives et la conciliation dans les conflits*, 1930. K. socialstyrelse. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Sveriges utbyggda vattenkraft, 1930. Kommerskollegium. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Utredning och förslag rörande viss omläggning av socialstyrelsens lönestatistik. Socialstyrelse. Stockholm. (Statens offentliga utredningar, 1931-32.)

Allmänna pensionsförsäkringen, 1930. Kungl. pensionsstyrelse. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Kommunala valen, 1930/1931. Statist. centralbyrå. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Uruguay. (Uruguay.) — *Anuario estadístico de la República oriental del Uruguay*, 1929., Parte 2., 4. Dirección general de estadíst. Montevideo.

Folyóiratszemle.

Revues.

Agrar-Problem (3. köt. 3-4. f., Moszkva-Berlin 1931, ném.). — Gordejew G. S.: Az agrárkrízisek elméletéhez. — Bondarenko A.: Az agrárkrízisről. — Kemper M.: Az agrárkrízis Németországban. — Timow S.: Jugoszlávia gazdasági struktúrája. — Davidov D.: A jövedelemelosztás problémája a kollektív gazdaságokban. — Rubinstein K.: A szovjetunió gabonakivitele és annak kilátásai. — Rosin M.: A preferenciális vámrendszer és a legnagyobb kedvezmény problémája és az agrárblokk programja. — Sossiensi J.: Az agrárkrízis az Északamerikai Egyesült Államokban. — Sossiensi J.: A modern mezőgazdasági szakszervezeti ügy karakterisztikonjához Északamerikában. — Digernes J.: A norvég erdei munkások szervezete és harca. — Wolf M.: A mezőgazdaság szociálista rekonstrukciójának terve 1931-re. — Wratschow J.: Az állattartás a szovjetunióban és annak szocialista fölépítése. — Dubinski I.: A szovjetunió mezőgazdaságának elektrifikálási problémája. — Ganin A.:

A gép- és traktorállomások hatása a falvakbani szociálökonomiai változásokra.

Allgemeines Statistisches Archiv (21. köt. 2. f., München-Jéna 1931, ném.). — Morgenroth V.: Népszámlálás és adózási személyállományfelvétel. — Hartwig: A nők választási joga a statisztikában. — Hoellring G.: Postastatisztika. — Schwarz A.: A statisztika filozófiája. — Egger A.: A párisi egyetem statisztikai intézete. — Schwartz F.: A statisztikai évkönyvek bel- és külföldön. — Dahlberg G.: A népszaporodásról. — (3. f.). — Schott S.: Statisztikai számok dinamikája. — Roesle E.: Egészség-barométer. — Zahn F.: Belsőpiac és statisztika. — A Német Statisztikai Társaság ülése Stettinben 1931 május 21-én. — Flaskämper P.: A statisztikai középérték logikájához.

Archiv für Soziale Hygiene und Demographie (6. köt. 5. f., Berlin-Charlottenburg 1931, ném.). — Büsing H.: A kiel-i tanonccsoportokon az orvosi pályaválasztási tanácsadás céljából végzett periódikusan ismételt vizsgálatok

eredményei. — *Rink W.*: A pénztárorvosi diagnózisok biztossága. — *Wagner-Manslau W.*: A születések csökkenésének okai a német nemességnél. — *Grüneisen F.*: Rákelleni küzdelem külföldön. — *Berger W.*: Nemzetközi Népeségkutató Kongresszus. Róma, 1931. szeptember 7—10.

Archiv für Wanderungswesen (4. évf. 3. f., Lipcse 1931, ném.). — *Lange F.*: A kivándorlás újkori formái. — *Hoffmann H.*: A bevándorlási zár és az amerikai munkások jóléte.

Budapesti Szemle (644. sz., Budapest 1931, m.). — *Zelovich K.*: Nagy városok közlekedése. — *Gesztelyi Nagy L.*: Vasúti tarifapolitika és a mezőgazdaság. — (645. sz.). — *Zelovich K.*: Nagy városok közlekedése. — (646. sz.). — *Weis I.*: Törvényhatósági területrendezés. — *Zelovich K.*: Nagy városok közlekedése.

Economia (9. évf. 8. köt. 5. sz., Róma 1931, ol.). — *Mazzei J.*: A „nyílt” vámszövetségek. — *Battara P.*: A gazdasági és egészségügyi helyzet hatása a születésekre.

Giornale degli Economisti e Rivista di Statistica (46. évf. 11. sz., Milánó-Róma 1931, ol.). — *Graziadei A.*: Az értékelméletek és a gazdaságpolitika. — *Pugliese M.*: Vélemények az adózóképeség mértékéről. — A gazdasági válságból kivezető út.

Journal de la Société de Statistique de Paris (72. évf. 12. sz., Párizs 1931, fr.). — *Bunle H.*: Marokkó közgazdasága. — *Huber M.*: A Nemzetközi Statisztikai Intézet 20. ülése.

Közgazdasági Szemle (55. évf. 74. köt. 10-11. sz., Budapest 1931, m.-ném.). — *Boér E.*: Keynes konjunktúra-elmélete. — *Szigeti Gy.*: Magyarország 1930. évi nemzetközi fizetési mérlege. — *Ihrig K.*: A szövetkezeti állatértékesítés. — *K. Nagy D.*: Az univerzalizmus államelmélete. — *Buday K.*: A Népszövetségi Pénzügyi Bizottság jelentése. — *Káldor M.*: A nemzetközi valutapolitika és az árszínvonal.

Külügyi Szemle (9. évf. 1. sz., Budapest 1932, m.). — Dr. Weninger László.† — *Gratz G.*: Gazdasági bűnök - gazdasági válság. — *Overbeke J.*: Európai nemzeti kisebbségi kérdés. — *Lutter J.*: Bülow herceg politikai önarcképe és külpolitikája. — *Weninger L.*: Vitás területek a nemzetközi jogban. — *Czakó I.*: Nemzetközi jogi oktatás Európában és Amerikában. — *Zelovich L.*: Magyarország helyzete külkereskedelmi tárgyalásainkban. — *Drucker Gy.*: A Népszövetség és az alkoholkérdés. — *Makay M.*: Világ gazdasági szemle.

Le Musée Social (38. évf. 9. sz., Párizs 1931, fr.). — *Galliard O.*: A mozi helye a társadalmi életben. — (12. sz.). — *Martin-Saint-Léon E.*: A mezőgazdasági egyesületek Belgiumban.

Magyar Gazdák Szemléje (36. évf. 9-10. sz., Budapest 1931, m.). — *Gesztelyi Nagy L.*:

A haszonbérleti jogviszony rendezése. — *Szladits I.*: Németország standardizálási törekvései. — *Kokovai L.*: Mekkora területet adtak haszonbérbe hitbizományaink 1930-ban? — *Vladár S.*: A magyar föld értékének valorizálása. — *Szabó M.*: A német mezőgazdasági szövetkezeti mozgalom racionalizálása. — *Lovrich J.*: A cukorválság a világtermelésben.

Magyar Kisebbség (10. évf. 23. sz., Lugos 1931, m.). — *Jaross A.*: A Cseh-szlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészi Társaság tagjai és a magyar kisebbségi élet. — *Baranyai Z.*: A kisebbségi szerződések létrejötte.

Mezőgazdasági Közöny (4. évf. 11. sz., Budapest 1931, m.). — *Neubauer F.*: Mezőgazdasági hitelünk újjáépítése. — (12. sz.). — *Kaán K.*: A tanyagazdaságok problémája. — *Juhos L.*: Negyvenhat dunántúli kisbirtok vagyoni viszonyai és jövedelmi eredményei az 1929-es és 1930-as években.

Munkaügyi Szemle (5. évf. 12. sz., Budapest 1931, m.). — *Pfisterer L.*: A szabad orvosválasztás kérdéséhez. — *Szeibert J.*: Az üzletszerű állasközvetítés Magyarországon. — *Pernecky B.*: Társadalombiztosítási reformkérdések. — *Nádújfalvy J.*: A betegségi biztosítás mai helyzete Angliában. — *Magassy G.*: A gyomor- és a nyombélfekélyről a magyar társadalombiztosításban.

Népegészségügy (12. évf. 23. sz., Budapest 1931, m.). — *Deák J.*: Tapolca nagyközség egészségügyi intézményeinek fejlődése. — *Bajusz M.*: Új ösvények a hazai tifuszelleni küzdelemben. — (24. sz.). — *Tomor E.*: A gümőkór elleni küzdelem alapelveinek revíziója. — *Konrád J.*: Hatásos-e az új szülészeti rendtartás? — A Népszövetség Egészségügyi Bizottságának tárgyalásai és javaslatok a falusi egészségvédelemről.

Notiziario Demografico (4. évf. 17. sz., Róma 1931, ol.). — Szardínia népessége. — A világ népességének összeírása. — Jugoszlávia népszámlálása. — Magyarország népmozgalma 1931 első felében. — Egy évtized demográfiája Franciaországban (1920-30). — A gyengeelméjűek és azok sterilizálása az Amerikai Egyesült Államokban. — A krízisek hatása az idegenforgalomra. — (21. sz.). — Halálteki statisztika. — Németország népmozgalmi statisztikájának hibái. — Adatok a világ munkanélküliségéről. — Munkanélküliség Csehországban. — (22. sz.). — Kisebbségi statisztika. — Az olasz népesség élelmiszerfogyasztása az 1910-14-1926-30-as években. — Franciaország, Norvégia, Németalföld népmozgalma 1931 első felében. — Az Amerikai Egyesült Államok népmozgalma 1930-ban. — A születések csökkenése. — Magyarország néhány népmozgalmi statisztikai adatának korrekciója a születések és halálozások regisztrálási módjára vonatkozólag. — Franciaország népesedési problémája. — Az Amerikai Egyesült Államokban lakó idegenek kriminalitása. — (23. sz.). — A nőt-

lenek arányszáma a bennszülött és a bevándorolt népesség közt. — Az olasz népesség összetétele a műveltség foka szerint. — Románia népszámlálása. — Románia népmozgalma 1930-ban. — Lengyelország népmozgalma 1931 első felében. — A foglalkozás, annak minősége és értékelése. — A női munka Franciaországban. — A munkanélküliség Franciaországban. — A munkanélküliek segélyezése Angliában. — Az Amerikai Egyesült Államok demográfiai helyzete. — (24. sz.). — A sokgyermekes családok. — A születések csökkenésére vezető okok kutatása. — Palesztina népszámlálása. — Belgium idegen népessége. — Az Amerikai Egyesült Államok 1930 április 1-én megtartott népszámlálásának demográfiai adatai. — Anglia, Wales és Skócia népmozgalma 1931 első három negyedében. — Elnéptelenedés és gyarmatosítás. — VIII. Nemzetközi Tuberkulóziselleni Konferencia. — A vidéki népesség vándorlása Svájcban.

Reichsarbeitsblatt (11. évf. 33. sz., Berlin 1931, ném.). — *Wende A.*: Az angol munkanélküliségi biztosítás új rendje. — (34. sz.). — *Weber W.*: A nyolcórás munkanap Spanyolországban. — (35. sz.). — *Bertheau*: Gőzkazán-statisztika. — A foglalkozási betegségek 1930-ban.

Revue Internationale du Travail (24. köt. 5. sz., Genf 1931, fr.). — *Michelis G.*: A világgazdaság organikus rekonstrukciójának egy programja. — A munkaidő nemzetközi szabályozása a szénbányákban. — *Das R. K.*: A női munka Indiában. — A munkabérek általános szintjének ingadozásai. — Vándorlások.

Statistische Nachrichten (9. évf. 11. sz., Bécs 1931, ném.). — A munkanélküliség intenzitása az 1930 júniusi ipari üzemi számlálás idején. — A jövedelmi adó 1928-ban. — A válások 1930-ban.

Wirtschaftliche und Sozialstatistische Mitteilungen (4. évf. 11. f., Bern 1931, ném.). — A munkanélküliségi biztosítás állása a kantonokban, 1931 szeptember végén. — (12. f.). — Svájc kereskedelempolitikai helyzete. — A mezőgazdasági szövetkezetek és szakszervezetek 1930-ban.

Wirtschaftsdienst (16. évf. 45. f., Hamburg 1931, ném.). — *Bandmann E.*: Anglia a választások után. — (47. f.). — *Prinz A.*: Gazdasági világválság — vándorlási világválság. — (48.

f.). — *Gross H.*: A német dohánygazdaság problémája. — *Strohmayer H.-C.*: A papíripar fejlődése és helyzete. — (51. f.). — *Kinder H.*: A nagyvárosok válsága. — *Marschak J.*: Egyes tételek a válságpolitikához. — A nagyvállalkozás fiziológiai határai. — (52. f.). — *Wesemann H. O.* és *Oberascher L.*: A világgazdasági munkateljesítmény határai. — *Brech J.*: Szén és vas a depresszióban.

Wirtschaft und Statistik (11. évf. 22. sz., Berlin 1931, ném.). — A német gabonatermes 1931-ben. — Az 1928-tól 1930-ig épült új lakások építési költségei. — A Németbirodalom adóbevételei az 1931-32. költségvetési év első felében. — Forgalmi és forgalmi adó az 1930-i kivetés alapján. — A népesség legújabb fejlődése a Németbirodalomban. (Házasságkötések, születések és halálesetek a Németbirodalomban 1931 második negyedében.). — (23. sz.). — A gőzkazánok a Németbirodalomban. — A német külkereskedelem 1931 első kilenc hónapjában származási és rendeltetési országok szerint. — A német belvízi flotta 1931 elején. — A községi közigazgatás kiadásai a Németbirodalomban az 1929-30. és 1930-31. évekre. — A községi közigazgatás személyi állománya 1929 március 31-én. — Az idegenforgalom 12 német idegenforgalmi helyen 1931 első felében. — (24. sz.). — A koks- és brikettipar 1930-ban. — A tengerihajó-építés 1930-ban. — A német áruforgalom vasutakon és belvízi hajóutakon 1930-ban. — A megélhetési költségek főbb országokban 1931 harmadik negyedében. — A munkabérek fejlődése 1931-ben. — A német országok pénztárszerű adóbevételei és adóátutalásai 1931 júliustól szeptemberig. — A birodalmi pénzügyek az 1931-32. pénzügyi év első felében. — A községi kölcsönök feltételei és felhasználása. — A válások a Németbirodalomban 1930-ban. — A törvényes birodalmi betegbiztosítás 1930-ban.

Zeitschrift für Schweizerische Statistik und Volkswirtschaft (67. évf. 3. f., Bazel 1931, ném.). — *Schneider S.*: Racionális és tradicionális pénzügyi gazdálkodás Svájcban. — *Schweizer W.*: A háború utáni idők gazdaságpolitikai áramlatai. — *Stampfli A.*: Bankjegytezaurálás 1930-ban? — Svájc 1930. évi bankstatisztikája. — *Linder A.*: A halandóság mértékére vonatkozó vizsgálatok.

A helyes statisztikai oknyomozás és a matematikai statisztikai irány között lévő eltérésekről, demografiai példákkal.¹⁾

Sur les divergences entre les méthodes correctes de la statistique et les tendances de la statistique mathématique, avec des exemples démographiques.¹⁾

A matematikai statisztika nagy értékei és elismerésre méltó eredményei mellett is megengedhető, hogy hibásan megállapított képletekre és némely mechanikus eljárás téves következményeire a figyelmet felhívjuk. Az emberi észnek a jelenségek gerincét nyújtó törvényt kereső törekvésében, formális leírások terén, képletek és görbék szerkesztésében a matematikai statisztika a maga nemében páratlan és csodaszép alkotás, melynek fejlődése idővel az e téren mutatkozó kétséget is eloszlathatja, mégis sok tévedésre vezetett már a merev, algebrai formalizmus. Sok matematikai statisztikai képlet egészen más eredményt ad, mint az élet, mint a tömegjelenségek tényleges alakulása, mint a teljes statisztikai módszerrel megállapított törvényszerűség. A helyes statisztikai oknyomozás sem követi tudományunk matematikai statisztikai elágazásának némely eljárását. Az okok keresésénél ugyanis a matematikai irány több olyan útvesztőbe téved, amelybe a három módszertani részből — a technikai, matematikai és a logikai részből — álló, helyes statisztikai oknyomozás nem megy utána. A korrelációkkal dolgozó angol-amerikai mechanikus oknyomozás is ilyen s főleg kritériumszámításai azok, amelyek ismeretlen oki összefüggésnél okság tekintetében irányadók nem lehetnek. A korrelációs koefficiens kedvező alakulása nem funkcionális és nem kauzális összefüggésnek, hanem csak formális hasonlóságnak közvetlen bizonyítéka. Az oknyomozás terén a matematikai irány tisztára mechanikus eljárásaival nem tud a statisztikai módszer logikájának ez irányú, más módszerű oknyomozó eljárásait helyettesítő és mechanikusan használható kritériumokat nyújtani.

A matematikai statisztika a kutató statisztika egyik elágazása: oldalág a statisztikai módszer törzsén. Éppen olyan mellékajtás, mint amilyen *Oettingen* erkölcsi iránya, vagy a történeti módszer, avagy a magyarázatok alapelvei tekintetében *Süssmilch* teológikus vagy *Quetelet* mechanikus iránya, társadalmi fatalizmusa. A matematikai statisztika a statisztikai módszer középső részének, a matematikai résznek oldalhajtsa. A statisztikai módszer technikai része nem tartozik még a matematikai statisztika tárgykörébe. A helyes statisztikai oknyomozás, mely a statisztikai módszer mindhárom részének — a technikai, matematikai és a logikai résznek — alkalmazását s mindhárom irányba elágazó vizsgálatokat egyaránt megkíván, már itt elágazik a matematikai irány oknyomozásától. A matematikai statisztikus oknyomozása a kész számsorokon indul, azok technikájának elemzése nélkül, sőt gyakran egyenesen azok ismerete nélkül, mert hisz matematikusok, mérnökök s statisztikai technikai képzettség tekintetében kellőképen nem iskolázott egyéb szakemberek ez irány leggyakoribb művelői. *Jordan*²⁾ szerint a „statisztikai eljárás lényegének első része az adatok gyűjtése“ és „ez nem képezi a matematikai statisztika tárgyát“ . . . Igen, a matematikai statisztikai oknyomozás nem is számol a vizsgált számsorok létrejöttének technikájával. Ebben van a matematikai irány oknyomozásának első nagy hibája: ez az irány oknyomozásait úgy kezdi, hogy veszi a kész adatokat s elkezdi azokkal az ő „finomabbaknak“ és „magasabbrendűeknek“ tartott műveleteit végezni. Egybevet számsorokat, eltérést, négyzeteket, négyzetgyököket, standard deviációt és végül korrelációt számít s így kívánja a számok alakulásának okait megadni s már kutatása kezdetén megfelelkezik a legfontosabbról, hogy a felvételi eljárásban lévő különbségek esetleg olyanok, hogy egymagukban csak azok az okai a számokban jelentkező különbségeknek.

¹⁾ A Magyar Statisztikai Társaság 1931 február 17-i ülésén tartott előadás kivonata. Az előadás teljes szövege a „*Journal de la Société Hongroise de Statistique*“ 1931. évi 2—3. számában francia nyelven jelent meg. — *Extrait d'une conférence faite dans la séance du 17 février 1931 de la Société Hongroise de Statistique. Le texte entier de la conférence a paru en français dans le numéro 2—3 de 1931 du Journal de la Société Hongroise de Statistique.*

²⁾ L. Jordan K.: „Matematikai Statisztika“. (Budapest, 1927.) 11. l.

Példák. 1. Az élvészületések bejelentésére különböző országokban más és más határidők vannak. A Code Napoleon hatálya alatt állott országokban legnagyobb részben 3 nap e határidő, olyképen, hogy az e 3 napon belül elhalt csecsemőket halvaszülöttként lehet bejelenteni. Spanyolországban az egy napon belül elhalt csecsemőket számítják a halvaszülöttekhez. Németalföldön régebben volt háromnapos határidő, néhány éve nincs s ezen módszerbeli változás itt ezért az idősorok vizsgálatánál, avagy különböző évekre vonatkozó nemzetközi összehasonlító területi sorok megfigyelésénél sem maradhat figyelmen kívül. Angol örökösödésjogi törvénnyel kapcsolatos, hogy ott meg 42 napos határidő áll fenn: s minő nagyhatalású ez a vonatkozó arányok számszerű alakulásának színvonalára! Nemrég ezen eltéréseket fel is becsültem¹⁾ a csecsemőhalandóság arányszámának alakulása tekintetében. Azt találtam, hogy e módszerbeli különbség csecsemőhalandósági arányunknak a nyugateurópai államok csecsemőhalandósági arányához képest 1·47—5·42%-nyi romlását idézi elő. Angolországgal szemben azonban 11·88—45·07%-os csecsemőhalandósági arányunk javulása ezen módszerbeli különbség teljes kiküszöbölése esetén. Látható tehát, hogy nemcsak az élvészületések, de a csecsemőhalandóság s természetesen a halvaszületések arányainak nemzetközi összehasonlításánál is számolni kell a technikai különbségekkel, mert azok az arányszámok színvonalában lévő különbségek nagy részét maguk megmagyarázzák.

2. A halvaszületések az elvetélésektől is igen eltérő módon vannak elhatárolva, ami igen lényeges úgy a halvaszületések, mint az elvetélések alakulásának aránya tekintetében. Párizsban pl. a 4., Budapesten a 7. terhességi hónap az a határ, amelynél fiatalabb magzat csak abortusnak s nem halvaszületésnek számít. Itt is vannak időbeli technikai változások is. Így pl. Budapesten 1895-ig a 6. hónap a korhatár, Bécsben most is az.

3. A népszámlálásban jogi és katonai népességet, helybenlakókat és a számbavett területen illetőséggel bírókat, jelenlévőket, vagyis pusztán ott tartózkodókat és állampolgárokat különböztetünk meg. Vigyázni kell tehát az arányszámoknál arra is, hogy mihez viszonyítunk és ez nem mellékes körülmény, hogy erre a matematikai statisztikai elemzések megkezdése előtt tekintettel ne kellene lenni. Az egyes tömegjelenségekben e mellett rendszerint nem is vehet részt az egész népesség, úgyhogy fontos probléma az oknyomozás tekintetében az élő népesség azon részének felkeresése,

amely az illető tömegjelenség eseményeit szolgáltatni képes.

A matematikai statisztika a statisztikai módszer technikai részével nem foglalkozván, a kutató statisztika egyik igen fontos fegyverét nélkülözi. A helyes statisztikai oknyomozás módszere és a matematikai statisztika között azonban a statisztikai módszer középső részének, a matematikai résznek művelésében, irányában és módjában van a főkülönbség. A matematikai statisztikában e matematikai rész öncéllá válik s a matematika tételeire példákat nyer a statisztikai jelenségek körében. A matematikai statisztika a helyes oknyomozó statisztikától nem abban különbözik, 1. hogy benne matematikai műveletek nyernek alkalmazást. Nem a számszerűségben, nem a matematikai műveletek alkalmazásában van a főkülönbség, mert hiszen évszázadok óta minden statisztika számolással, számok feldolgozásával, matematikai műveletekkel dolgozik. 2. Nem is éppen a matematikai műveletek „finomabb, avagy magasabbrendű volta“ adja napjainkban az eltérés lényegét, mert hiszen a mai fejlett oknyomozó statisztikai módszer, mely technikai, matematikai és logikai részből áll, már bőven alkalmaz igen bonyolult korrekciós, standard és intenzitás számításokat, hogy a következtetéseket zavaró körülményeket kiküszöbölje, hogy a tömegjelenségek ismerete s a statisztika logikája értelmében vizsgálatait tökéletesítse s ítéletét jobban megalapozhassa.

A matematikai statisztika tudományának határain belül is különböző irányokat, féleségeket, matematikai statisztikai alfajtákat különböztethetünk meg, amelyekben igen különböző fokban érvényesül az algebrai formalizmus. A matematikai statisztika eredetét a valószínűségszámítás elméletében kell keresni, mely maga ugyan még nem matematikai statisztika, mert hiszen a valószínűségszámítás elmélete több más tudományban is alkalmazást nyer, nemcsak a statisztikában. Igaz ugyan, hogy az első francia iskola, a valószínűségszámítás klasszikus iskolája úgy a valószínűségszámítás alkalmazásában, mint a statisztikai törvények ezen alapuló értelmezésében a valótságtól messze eltért s azoknak helyes értelmezését csak német szerzők, *Knapp* és *Lexis* adták meg s így ők a matematikai statisztika helyes alkalmazásának és a statisztikai törvényszerűségek helyes értelmezésének felismerői, mai felfogásunk igazi megalapítói.

¹⁾ L. Szél T.: „Csecsemőhalandóságunk nemzetközi viszonyítása“. (Magyar Statisztikai Szemle 1929. évf., 10. sz. 1.049. l.)

A matematikai statisztika legelső kezdetéig, a valószínűségszámítás elméletének megalapításáig menve vissza, azonban annak a nézetnek is megvan a maga jogosultsága, hogy a matematikai statisztika bölcsőjét a valószínűségszámítás elméletének kifejtésével tulajdonképpen a franciák ringatták s hogy ők alapozták meg a matematikai irány első fajtáját, amelyet *francia irány*-nak, a valószínűségszámítás klasszikus iskolájának nevezhetünk. A valószínűségszámítás ugyanis tudvalévőleg *Bernoulli* 1713-ban megjelent „Ars conjectandi” című munkájával veszi kezdetét. A valószínűségszámításnak a statisztikai jelenségekre való alkalmazása, a nagy számoknak ezen alapuló, először *Bernoulli* által kifejezett törvényével indul meg, amelyet éppen ezért *Bernoulli* tételének is szokás nevezni. Ez volt a matematikai statisztika első s mondhatni máig is legnagyobb jelentőségű alkotása.

Bernoulli tételének alkalmazása eredeti alakjában nagyszámú eseteknél mégis igen hosszadalmas. Egyszerűbb megközelítő alakban ezt *Laplace* fejezte ki, 1812-ben. Az ő munkáiban a társadalmi élet jelenségeiben abszolút érvényű törvényeket kereső francia irány felfogása a maga teljességében tárul elénk. *Laplace*¹⁾ azt hiszi, hogy idővel a tudományban is megszűnik majd minden elválasztó vonal s a matematika bevonulhat az erkölcsi tudományok eddig féltékenyen elzárt körébe, s ott épp oly korlátlanul fog uralkodni, mint a természettudományok körében.

Laplace után *Poisson* foglalkozott *Bernoulli* tételének alkalmazásával. Ő e tétel másik határesetét adta meg s a tételt általánosította is. E három francia — *Bernoulli*, *Laplace* és *Poisson* — fejtette ki a valószínűségszámítás törvényeit, *Tshébychef*, *Legendre*, *Gauss* és mások további módszerei, a legkisebb négyzetek elmélete stb. már mind hozzákapcsolódnak. *Bernoulli* tételét statisztikai számsorok gyakoriságának előállítására *Quetelet* alkalmazta először, ki e matematikai statisztikai módszerek továbbfejlesztője volt. A franciák közül újabban *Charlier* adott *Bernoulli* tételéből kiindulva formulákat a nem szimmetrikus statisztikai gyakoriságok előállítására.

A franciák iránya a valószínűségszámítással a társadalmi élet törvényszerűségeit

kívánta megvizsgálni és megadni. E francia törekvéssel rokon azután a *francia matematikai statisztika törvénykereső másik iránya*, t. i. a törekvés, képletesen is megadni a társadalmi életben megnyilvánuló törvényeket. E módon a matematikai statisztika a tömegjelenségek törvényeit és okait számtalanszor adta már meg tévesen. Különösen a régebbi teoretikus, deduktív úton meghatározott képletek voltak hibásak s rövidesen egymásután bebizonyosodott, hogy egészen más törvényt adnak, mint amit az élet mutat, mint amit a statisztikai megfigyelések eredményeznek. A valósághoz sokkal közelebb állanak, sokkal helyesebbek az empirikus úton meghatározott képletek. Ezek nem elméletekből indulnak ki, hanem statisztikai adatokból, számsorokból s a nekik megfelelő geometrikai alak, illetve a gyakorisági polygonokat kiegyenlítő görbe algebrai képleteinek meghatározására törekszenek.

Példák: *Moire* képletes törvénye a kihalási rendről (l. „Annuities on lives.” 1724.), szerinte, ha az x korúak száma l_x , az l_0 pedig állandó, mely az elveszülötteknek megfigyelt számából 86-tal való osztással nyerhető, úgy az egyes korévekben élők száma a következő képlet szerint nyerhető:

$$l_x = l_0 (86 - x).$$

Látható, hogy a képlet által kifejezett törvényszerűség geometriai formája egyenes vonal, mely a koordinata rendszer y tengelyét $86 \cdot l_0$ pontban metszi, az x tengelye pedig a 86. életéven megy keresztül. Ez utóbbi azt mondja, hogy *Moire* szerint az élők megfigyelt köre a 86. életévben teljesen kihal. Azt, hogy a helyes statisztikai oknyomozás a kihalási rendre más formát ad, tudjuk. Legutóbb Egészségügyi Statisztikámban¹⁾ a magyar anyagon mutattam be a tényleges statisztikai eredményekből származó kihalási rendnek megfelelő görbe alakulását. *Moire* egyenese helyébe a tényleges megfigyelések szerint oly hullámos vonal lép, mely úgy az y , mint az x tengely felé érintőleg közeledik.

Moire követői ismerik e képlet e hibáját s iparkodnak e deduktív hipotetikus úton levezetett formulát az empiria eredményeihez jobban alkalmazni. *Lambert* és *Wittstein* formulái már közelednek a helyes statisztikai oknyomozás által nyújtott eredményekhez, az első elméleti merev vonal hullámossá válik s a koordinata rendszer tengelyeinek metszése helyett, ahhoz érintőleg közeledik. Mégis az ő eredményeik is még mindig mást

¹⁾ Az „Essai philosophique sur les probabilités” Páris, V. kiad. 1825. előszavában.

¹⁾ L. Szél T.: „Egészségügyi Statisztika”. (Budapest, 1930.) 281. lap.

adnak, mint az élet, mint a helyes statisztikai módszerrel megfigyelt tömegjelenségek.

Lambert¹⁾ szerint — a fentebb már leírt jelentésű — l_x a következőképpen fejezhető ki:

$$l_x = A \left(\frac{96 - x}{x} \right)^2 - B (e^{-h_1 x} - e^{-h_2 x}).$$

A képletben szereplő állandókat pedig a halandósági táblák alapján a multszázadbeli Németország viszonyainak megfelelően megközelítőleg a következőknek tartotta:

$$A = 10.000, B = 6.176, h_1 = \frac{1}{2.431}, h_2 = \frac{1}{13.682}.$$

Exponencialis függvény Wittstein²⁾ formulája is. A hatványkitevő vezet a görbének oly alakjára, hogy az a koordinata rendszer tengelyeit nem metszi s érintőleg közeledik azokhoz; szemben a lineáris alakhoz, ahol metszés s a kihalásukban megfigyelt élőknek — a tényleges viszonyokkal ellentétben — egy bizonyos korévben teljes számban való elhalálozásuk következik be. Wittstein szerint az elhalálozás valószínűsége (Sterbenswahrscheinlichkeit) a következő:

$$Y_x = a - (M - x)^n + \frac{1}{m} a - (m x)^n$$

Ezen algebrai formula parabolikus görbét ad, melynek állandóit meghatározva az elhalálozási valószínűségek tényleges statisztikájából származó parabolát jól megközelítő, illetve mondhatnánk kiegyenlítő görbét nyerhetünk; természetesen azonban a tényleges halandósági táblák elhalálozási valószínűségeit ábrázoló görbék minden finomabb mellékváltozásai, így oldalmodusai nélkül. Így pl. a huszas évek elején lévő oldalmodus, a nők első szüléseinek veszedelmes korszaka stb. kifejezése nélkül. A helyes és teljes statisztikai oknyomozás itt is többet ad, mint az algebrai formalizmus s képletekkel a valóságos viszonyok e téren is csak felette nehezen követhetők.

Wittstein képletének állandóit Brune³⁾ határozta meg pontosabban. Szerinte német adatok alapján:

$$a = 1,42423, M = 95, m = 5, n = 0,63033.$$

Más meghatározás szerint, 20 angol biztosító társaság eredményeiből:

¹⁾ L. Lambert törvényét leírva Blaschke E.: „Vorlesungen über mathematische Statistik“. (Berlin, 1906.) 158. lap.

²⁾ L. Wittstein: „Das mathematische Gesetz der menschlichen Sterblichkeit“.

³⁾ L. Brune: „Neue Sterblichkeitstafeln für Witwerkassen“. (Crelle, Journal für reine und Angewandte Mathematik, 1837. évf.)

$$a = 1,41790, M = 97, m = 6, n = 0,63549.$$

A különböző képletekben szereplő állandók, valamint magukban a különböző gyakoriságokban fekvő törvények meghatározására különböző sorokat is alkalmaznak, részben véges, részben végtelen sorokat. A matematika a statisztikában Taylor, Fourier sorokat már egyaránt alkalmazhat. Fechner¹⁾ munkája sokat foglalkozik e sorok matematikai statisztikai alkalmazásaival. Újabban Bruns²⁾ német csillagász-matematikus adott semikonvergens sorokat gyakoriságok előállítására, de ezek hibája, hogy a számításban nem lehetünk biztosak abban, hogy azzal egy-egy taggal tovább menve nem rontunk-e a már elért eredményeken.

A kihalási rend fentemlített törvényének meghatározására szolgáló véges sorok egynémelyikét említjük fel azzal, hogy a megfelelő görbék lerajzolásával ezeknél is könnyen feltűnethető a tényleges, teljes statisztikai megfigyelésre vonatkozó kihalási rendtől való különböző divergencia, amely többé-kevésbé az állandók bármilyen meghatározása mellett megmarad. Az állandók szabatosabb meghatározása csak jobb megközelítést ad, de nem a tényleges kiegyenlítő görbéhez való jobb hasonlóságot s nem teljes egyezést s az elméleti törvény így csak utólagos s nem ad jogot a tömegjelenség jövő alakulására való jóslásra, mert hiszen nem annak törvénye, csak utólagos formai megközelítése. Littrow, Moser és mások is foglalkoztak a fentemlített

$$l_x$$

véges sorokkal való megközelítésének feladatával. Littrow³⁾ osztrák szerző szerint

$$l_x = a_0 + a_1 x + a_2 x^2 + a_3 x^3 + a_4 x^4.$$

Ez negyedfokú parabola, pedig a tényleges elhalálozási rend a halandósági táblákból annál nagyobbfokú és bonyolultabb görbe, számos jellegzetes kiugrással.

Moser szerint

$$l_x = l + a_1 x^{1/4} + a_2 x^{9/4} + a_3 x^{17/4} + a_4 x^{25/4} + a_5 x^{33/4}.$$

Alakja az előbbtől is elüt, a tört hatványok s a tagok nagyobb száma, az állandók meghatározásának pontosabb végrehajtása esetén jobb eredményeket ad.

¹⁾ L. Fechner S.: „Kollektivmasslehre“. (Leipzig, 1897.)

²⁾ L. Bruns H.: „Wahrscheinlichkeitsrechnung und Kollektivmasslehre“. (Berlin, 1906.)

³⁾ L. Littrow matematikai statisztikai munkáját, mely Bécsben, 1832-ben jelent meg. L. Blaschke i. m. 159.

Egészen hasonló példákat és hasonló kritikát adhatnánk más tömegjelenségekre vonatkozó törvények képletes kifejezéseiről, hogy azok mást adnak, mint a helyes, tényleges statisztika, alakilag is mást. Ilyen példák volnának a megrokkanás törvénye (Invalidengesetz), mellyel *Heym* és mások foglalkoztak.

Azt a törekvést, hogy a különböző tömegjelenségeken uralkodó függvényt megtalálják, nem koronázta siker. Az empiriaitól teljesen eltávolodó analitikai formák még kevésbé voltak szerencsések. *Gompertz*¹⁾, *Makeham*²⁾, *Lazarus*³⁾ és mások hosszú éveket, egyes szerzők egész életüket szentelik egy-egy ilyen függvény megállapításának. *Gompertz* például „a halál erejének“ (Todeskraft, illetőleg force of mortality-nek) képzelt függvény meghatározását lúzte ki célul. Ezt kereste, mint a kor (x) függvényt. Ezt $\varphi(x)$ -nek nevezte s így, ha az x korban élők száma l_x , akkor $l_x \varphi(x) dx$ az x és az $x + dx$ korban meghaltak száma

$-\frac{dl_x}{l_x} = \varphi(x) dx$ s így gondolta ő a $\varphi(x)$ fogalmát megadni s azt $\varphi(x) = bq^x$ parabolának vette fel, ahol b az integrációs állandó l_x pedig $= ck^{qx}$ s a $q = e^{-c}$.

Makeham szerint

$$l_x = a^{sx} g^{qx},$$

de mint említettük *Lazarus* és mások is adtak hasonló analitikus, téves képleteket.

E törvények két okból is hibásak: 1. mert a társadalmi élet felett nem állanak abszolút érvényű, képletesen kifejezhető normák, mint a természeti világban s ezért azoknak függvénytani, algebrai képleteit, abszolút érvényű függvényeit keresni is olyan törekvés, amelynek eredménye a valóságtól kisebb-nagyobb fokú eltávolodást jelent, amelynek a statisztikai megfigyelés eredménye, mondhatnánk az élet teljesen igazat sohasem ad, 2. mert a társadalmi élet jelenségei sokkal bonyolultabbak, semhogy ilyen egyszerű egyváltozós törvényekkel kifejezhetők lennének. Az egyszerű görbék megváltozásának törvényeit is kellene ismerni, anélkül egy-egy megfigyelés görbéje csak történeti leírás, még egészen empirikus úton történt levezetés esetén is, de nem a jövőre érvényes törvény. A statisztikai görbék úgy foghatók fel, mint felszínnek felületei. A felszíni háromváltozós formák olyanok, melyekben a társadalmi élet törvényei már

¹⁾ *L. Gompertz* a halál erejét általában megadó függvényt akart találni.

²⁾ *L. Makeham* a 29—90. évesek halálainak vizsgálatával egészíti ki a halál erejét megadó függvényt.

³⁾ *L. Lazarus* halálokra alapozott halálereje szerint részletezett függvényeket keres a *Makeham* által adott korhatáron túl is.

jobb leírást nyerhetnek s azokat szemléltetőbben tarthatják élénk, esetleg rétegvonalas ábrázolással. Meg kell azonban ekkor a vizsgálat tömegjelenség változásait előidéző legfontosabb két tényezőt találni. E kettőhöz kapcsolt harmadik lesz a térbeli komponens. A valóságban még sokkal magasabbrendű, sokkal több változós formák azok, amelyekkel némiképp kifejezhetők azok a törvények, amelyek a társadalmi élet jelenségeinek alakulásában vannak. Az egy-egy viszonyra vonatkozó felszínnek alakja is más, más időpontban vagy helyen, a felszín változásának törvényét is ismerni kell. Tekintsük a hullámzó tenger felszínváltozásait! Valami hasonló elgondolás az, mely a társadalmi élet törvényeit a változó felszínnek formájában lévő törvényekkel s a változás szabályaival együtt akarja megadni. Valószínű, hogy a 3-nál több dimenziós, a mi érzéseink számára hozzá sem férhető tér normái lehetnek olyanok, amelyekkel ezek a bonyolult törvényszerűségek a mainál megfelelőbb módon leírhatók lennének. Jöhet egy jobb kor, amelyben a matematikai statisztika magasabb és jobb algebrai képletekkel s megfelelő bonyolultabb geometriai formákkal a társadalmi élet törvényeinek a maiaknál szabatosabb kifejezéseit, a valóságos eredményekhez a helyes statisztikai oknyomozásnak megfelelőbb képleteit fogja még megadni. E téren még lehet haladás! A matematikai statisztika ma még csak gyermekcipőben jár! De eljövendő korokban a haladás a teoretikus, képletes törvények és a valóságos megfigyelések eredményeit egyre jobban egyeztetetheti.

A matematikai statisztika *Knapp—Lexis*-féle német iránya egészen más irányban halad, mint a franciáké, más célokat tűz maga elé, más törekvései vannak. A német *Knapp* volt ugyanis az első, aki a statisztikában szereplő tömegek, mint ő mondta „összességek“ (Gesamtheiten) matematikai kifejezéseit közzétette. *Knapp* vonatkozó első munkáiban¹⁾ integrál jeleket használt ezen összességek megjelölésére. Egyik későbbi munkájában²⁾ azonban belátja tévedését, hogy a statisztikában nincsenek folytonos változások, hogy itt a végtelen \int jel alkalmazása nem helyes, hogy a diszkrét egységekből álló statisztikai összegezek, szögletes szummajelekkel fejezhetők ki helyesebben s így az \int jelek helyébe \sum jeleket alkalmaz. *Knapp* tételei azonban még így is

¹⁾ *L. Knapp* G. F.: 1. „Die Ermittlung der Sterblichkeit“. (Leipzig, 1868.) — 2. „Die Sterblichkeit in Sachsen“. (Leipzig, 1869.)

²⁾ *L. Knapp* G. F.: „Theorie des Bevölkerungswechsels“. (Braunschweig, 1874.)

nehezen érthető matematikai formákba voltak öntve s csak *Lexis*¹⁾ tudta a gyakorlati statisztika tényleges eredményeivel ezen formulákat összeegyeztetni s *Knapp* képleteit egyszerű pontábrázolási móddal szélesebb körben érthetővé tenni s elterjeszteni. *Lexis* formavizsgálatainak terméke a diszperzióelmélet is, amellyel egy-egy sor tagjainak az átlag körül való elhelyeződését, a szóródást vizsgáljuk és vele igen értékes kritériumot nyerünk normális, hipernormális és szubnormális stabilitással bíró tömegjelenségek megkülönböztetésére. *Lexis* szállt szembe a francia matematikai statisztika klasszikus iskolájával is kimutatva, hogy a társadalmi életben nincsenek konstans valószínűségek, hogy a zsák példája a többszínű golyókkal is sántít. A társadalmi élet feltételei lukas zsákhoz hasonlatosak, melyből alul kiesnek a golyók, felül mások hozzá jönnek, mint ahogy a népmozgalom eredményei szerint is folyton változik a statisztika által megfigyelt embertömeg. *Lexis* szállt szembe *Quetelet*-vel is, az ő természeti törvényeket ismerő fatalista irányával, reámutatva arra, hogy a társadalmi életben nincsenek oly abszolút érvényű törvények, mint a természettudományok körében. Azok éppen ezért nem törvények, csak törvényszerűségek. A matematikai statisztika valódi feladatát *Lexis* ismerte fel legjobban s azt formavizsgálatokban látta, alkalmazását egyébként a tömegjelenségekre vonatkozó ítéletünktől függetlennek tartotta. A német irányban *Lexis* követői, *Bortkiewicz*, *Tschuprow*, *Kaufmann* és mások is elsősorban statisztikai számsorok formai vizsgálatát, az egyes tagok középértékektől való szóródásának meghatározását és a megfelelő geometriai formák leírását tartották — igen helyesen — a matematikai statisztika legfontosabb feladatának. A matematikai irány tényleg e téren felel meg leginkább hivatásának, amikor a tényleges statisztikai megfigyelésekből származó számsorok formai vizsgálatával foglalkozik.

A matematikai statisztika eddig jelzett irányai közül azonban egyikben sincsenek a helyes statisztikai oknyomozás útjától annyira elütő s vele annyira szembehelyezkedő törekvések, mint a főleg angol és amerikai szerzők által kultivált matematikai statisztikai oknyomozásokban. E szerzők elhagyják

a formális matematika területét. Az ő módszerük nem elégszik meg a formavizsgálatokkal. Nem egy sor alakulását vizsgálják, mint a németek diszperzióval, stabilitással: nem is az egy-egy jelenségben fekvő törvényt keresik, mint a főleg francia részről kultivált képletek. Ők leginkább két vagy több statisztikai számsor egybevetésével, matematikai statisztikai úton való elemzésével, korrelációjával foglalkoznak. Amíg a korreláció csak 2 vagy több változó egymáshoz való viszonyának vizsgálata egy és u. a. tömegben belül s amíg a korrelációs vonalak és felszínek vizsgálata útján a formák egymáshoz való hasonlóságának elbírálásából áll, addig még nem lépi túl a matematikai statisztika képességeinek határait. De amikor ezen formai összehasonlítástól eltávolodva a korreláció vizsgálata az összefüggés, sőt még azon is túl az oknyomozás fegyverévé, az okot kutató eljárássá válik, akkor olyan eredményeket ad, amelyek a tömegjelenségek okaira vonatkozó ismereteinkkel, a helyes statisztikai oknyomozással ellentétbe kerülnek.

E mechanikus eljárás elégtelenségét, sőt helytelenségét levezetendő, lássuk először is, hogy mit értünk korreláció alatt. Az alapmunka, amely e fogalmat először vizsgálja, *Bravais* dolgozata, mely 1846-ban jelent meg s mely így éppen nem modern. *Bravais* koefficiense, melyet más néven az angol *Galton*¹⁾ (1822—1907) függvényének is nevezünk, ma is a leggyakrabban használatos korrelációs útmutató. Tévedés volna azonban azt hinni, hogy ezen első szerzők a többváltozós, görbevonalú, felületi stb. magasabbrendű korrelációkat nem ismerték s a korreláció tanát később mások fejlesztették ki utánuk. Már *Bravais*²⁾ foglalkozott többváltozós gyakorisági felületekkel, nevezetesen még a 4 dimenzió esetével is. A korreláció elméletét már ő kifejti teljesen és részletesen, ami módosítás az ő elméleti kritériumán azóta történt, nevezetesen amely kritériumokat *Pearson*,³⁾ *Gini* és mások azóta

¹⁾ L. sir Francis *Galton* (1822—1907): 1. Hereditary genius. (London, 1869.) — 2. Natural Inheritance. — 3. Inquiries. — 4. Family Likeness in Stature. (London, 1886—88.) — 5. Memoires of My Life. (New-York, 1909.)

²⁾ L. *Bravais* A.: „Analyse mathématique sur les probabilités des erreurs de situation d'un point“. Mémoires présentés par divers savants à l'Acad. des Sciences. II. sor. 9. köt. Párizs, 1846. 255—332. l.

³⁾ L. *Pearson* K.: 1. On the Correction to Be Made to the Correlation Ratio. Biometrika 14. kötet. Cambridge, 1923. 412—417. l. — 2. Notes on the destiny of Correlation. U. o. 1920. évi kötet. 25—45. l.

¹⁾ L. *Lexis* W.: 1. „Einleitung in die Theorie der Bevölkerungsstatistik“. (Strassburg, 1875.) — 2. „Abhandlungen zur Theorie der Bevölkerungs- und Moralstatistik“. (Jena, 1903.)

megterveztek a korreláció fokának mérésére, csak pontossági módosítások, avagy az alkalmazhatóság kiterjesztését célozzák, pl. kvalitatív tulajdonságokra a homophilia index vagy a kontingencia táblázat.

Mielőtt azonban erre reátérnénk, lássuk, miként követi az egyszerű, régi, *Bravais*-féle korrelációs koefficiens, vagy *Galton*-féle függvény a formákat; hű mutatója-e a párhuzamos változásoknak!? Vegyünk különböző számsorokat, amelyek az alapul választott számsortól, így geometriailag az alaponaltól, — illetve, minthogy néhány diszkrét pontról van szó sematikus, egyszerű példákban — az alappoligontól mindinkább eltávolodó, azzal rendre kisebb és kisebb fokban párhuzamos vonalakat, illetve poligonokat jelentenek. Öt ily módon különböző számsort választottunk s ezek elsejét tettük meg alappoligonnak. Az ezekre vonatkozó poligonokat az I. grafikon szemlélteti.

Az alappoligonul választott első számsor egyes tagjainak ordinátái között a különbségek számtani haladványt alkotnak, amelyeknél az állandó növekedés az egységgel egyenlő. A második számsor ugyanilyen, ezzel teljesen párhuzamos, csak magasabb színvonalról indul. A 2. sor (ezt nevezzük az I. grafikonon 1. pozitív sornak) első x -éhez tartozó y ugyanis kétszer akkora (20·00), mint az első sor megfelelő ordinátája (10 00). Azt mondtuk, hogy teljesen párhuzamos változás esetén a korrelációs koefficiens, melynek jele r , eggyel egyenlő s az egységtől értéke annál kevésbé tér el, minél kevésbé zavart a párhuzamos változás. A koefficiens ugyanis

$$r = \frac{\sum_{i=1}^{i=n} (x_i \cdot y_i)}{n \cdot \sigma_x \cdot \sigma_y}$$

s a számlálóban lévő szorzatösszeg azon esetben egyenlő a nevezőben lévő standard deviációk szorzatának n -szeresével, ha a számsorok átlagától való eltérések azonos értékűek, ez pedig a párhuzamosság esete. Azonos érték esetén ugyanis

$$x_i \equiv y_i \equiv x_i^2$$

és a számláló

$$\sum_{i=1}^{i=n} x_i^2 \text{ lesz.}$$

A standard deviációk, a négyzetes átlagos eltérésekből vont négyzetgyökök pedig

$$\sigma_x = \sqrt{\frac{\sum_{x=1}^{x=n} x_i^2}{n}} \equiv \sqrt{\frac{\sum_{y=1}^{y=n} y_i^2}{n}} \equiv \sigma_y, \text{ mert } x_i \equiv y_i$$

párhuzamos változásnál.

A négyzetgyökök szorzata pedig, ha ugyanaz a szám áll a négyzetgyök alatt, egyenlő a gyökjel alatt lévő értékkel. Ez pedig párhuzamos változásnál

$$\sigma_x \cdot \sigma_y = \frac{\sum_{x=1}^{x=n} x_i^2}{n}, \text{ mert ez esetben } \sigma_x \equiv \sigma_y$$

Behelyettesítve párhuzamos változásnál

$$r = \frac{\sum_{i=1}^{i=n} x_i^2}{n \cdot \frac{\sum_{i=1}^{i=n} x_i^2}{n}} \equiv 1.$$

Kiszámítva az alappoligon s az 1. számsor korrelációs koefficiensét

$$r_1 = \frac{1.292 \cdot 01}{9 \times 143 \cdot 56} = +1.000\text{-hez jutunk.}$$

Hasonlóképpen persze szintén az egységgel egyenlő az alappoligon önmagára vonatkoztatott korrelációs koefficiens is, mert ez esetben az eltérések nemcsak egyenlők, hanem egyenesen azonosak s ez esetben így az r függvény számlálója és nevezője persze szintén egyenlő, vagyis $r = 1$.

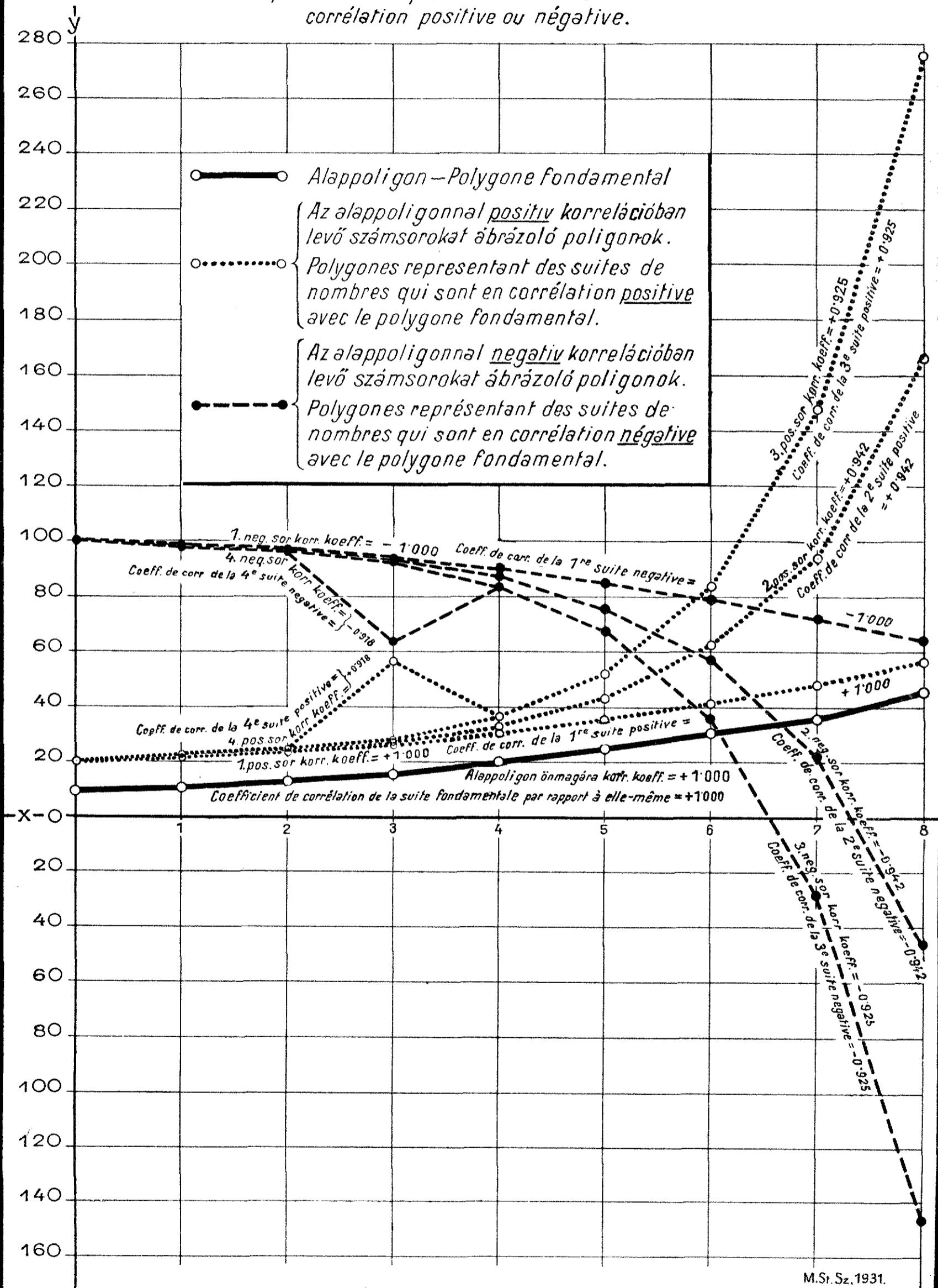
Ha valamely x_1 -hez tartozó ordinatából pl. $y_1 = 100$ -ból (l. az I. grafikon) ellenkező irányban rakjuk fel azon különbségeket, amelyeket ezen most leírt és az alappoligonhoz való korrelációjában megvizsgált első számsor egyes tagjai mutatnak ezen első számsor első tagjához képest, úgy az így előálló számsor korrelációs koefficiens az alappoligonhoz abszolút értékre ugyanakkora, mint a megvizsgált 1. soré (amit az I. grafikonon 1. pozitív sornak nevezünk) csak ellenkező előjelű. Ezt nevezzük negatív korrelációnak. Ez esetben értéke

$$r = -1 = \frac{1.292 \cdot 01}{9 \times 143 \cdot 56} = -1.000$$

Ez a teljesen ellentétes változás. A negatív korrelációt szokás még taszításnak, inverz, negatív, indirekt vagy antagonisztikus asszociációnak, repulciónak, diszkordanciának vagy kontra-graduációnak is nevezni. Ezzel szemben az egyirányú változást pozitív vagy párhuzamos korrelációnak vagy másszóval asszociációnak, kova-

I. POZITÍV ÉS NEGATÍV KORRELÁCIÓBAN LEVŐ SZÁMSOROK SEMATIKUS PÉLDÁI.

Exemples schématiques de suites de nombres en corrélation positive ou négative.

riációnak, konkordanciának vagy kograduációnak. Ezeknél $r +$ előjelű.

Kérdés már most, hogy az 1—4. soroknak az alappolygonhoz képest csökkenő párhuzamossága kifejezésre jut-e a korrelációs koefficiensnek az egységtől való csökkenő irányú eltávolodásában? Elméletileg is belátható, hogy a párhuzamosság csökkenése a koefficiens nyilvánvalóan kisebbitő hatású, mert az átlagtól való eltérések szorzatának összegénél a négyzetes átlagos eltérésekből vont négyzetgyökök, vagyis a standard deviációk szorzata annál inkább nagyobb lesz, mert hiszen minél kevésbé párhuzamos a változás, annál nagyobb lesz a nagyobb eltéréseket mutató tag standard deviációja; másszóval a szorzatok átlagát annál inkább felülmúlják a négyzetek átlagaiból vont négyzetgyökök szorzatai. Ki is számítjuk s látjuk, hogy a 4 korrelációs koefficiens a csökkenő párhuzamossággal tényleg csökkenő értékű.

$$r_1 = \frac{1.292 \cdot 01}{9 \times 11.99 \times 11.99} = + 1.000,$$

$$r_2 = \frac{4.669 \cdot 01}{9 \times 45.92 \times 11.99} = + 0.942,$$

$$r_3 = \frac{8.045 \cdot 98}{9 \times 80.61 \times 11.99} = + 0.925,$$

$$r_4 = \frac{7.840 \cdot 69}{9 \times 79.19 \times 11.99} = + 0.918.$$

A formai változást tehát *Bravais* régi korrelációs koefficiense is jól követi s csökkenő párhuzamossággal csökkenő értéket vesz fel. Értékének alakulása azonban csak a formai alakulástól s nem a sor jelentésétől függ. Már egy fokál való eltávolodást jelent, ha a „formai hasonlóság“ helyébe az „összefüggés“ szót tesszük, ha magas, t. i. $+ 0.5$ felett álló korrelációs koefficiensnél nagyfokú összefüggésről beszélünk. Még további eltávolodás az „összefüggés“ helyébe az „oki kapcsolat“ vagy az „ok és okozati összefüggés“ helyezése. Éppen ezért nem célszerű a korrelációs koefficiensnek „összefüggési koefficiensnek“ nevezni, mint azt *Schubert* teszi (Népegészségügy, 1930. évi évf. 1188. l.), magyarul talán „hasonlósági mutató“ lenne természetének jobban megfelelő neve. A „reláció“ viszonyítást, hasonlítást jelent, a függés „funkció“ volna. A párhuzamos változások módszerében csak figyelmeztetés van, hogyha párhuzamos két statisztikai számsor változása — akkor vigyázzunk, lehet oki összefüggés, de — mondja az elmélet — lehet kívül álló 3. októl való függés is. Ez a közvetett korreláció esete. Nos, a korrelációs

koefficiensben magában pedig semmiféle útmutatás nincs arra nézve, hogy „közvetlen“ vagy „közvetett“ korrelációról van-e szó! Hogyan induljunk azonban ekkor el a koefficiens értéke után oknyomozásnál, ismeretlen oki összefüggés kutatáskor? Párhuzamos változás esetén pedig olykor még közös harmadik ok is hiányzik, avagy nem lehetnek-e a statisztikában pl. kontemporär idősorok párhuzamosak minden tárgyi, oki kapcsolat nélkül?!

A magasfokú korreláció jelentése magasfokú formai hasonlóság a két számsornak megfelelő görbében, másszóval nagyfokú párhuzamosság a két számsor értékeinek alakulásában, változásaiban. Vegyünk két egymáshoz igen hasonló alakú görbevonalat, pl. két zsandárkalapszerű görbét s igen magasfokú korrelációs koefficiensre fogunk kiszámíthatni a formai hasonlóság miatt, persze csak ennek következményeképen.

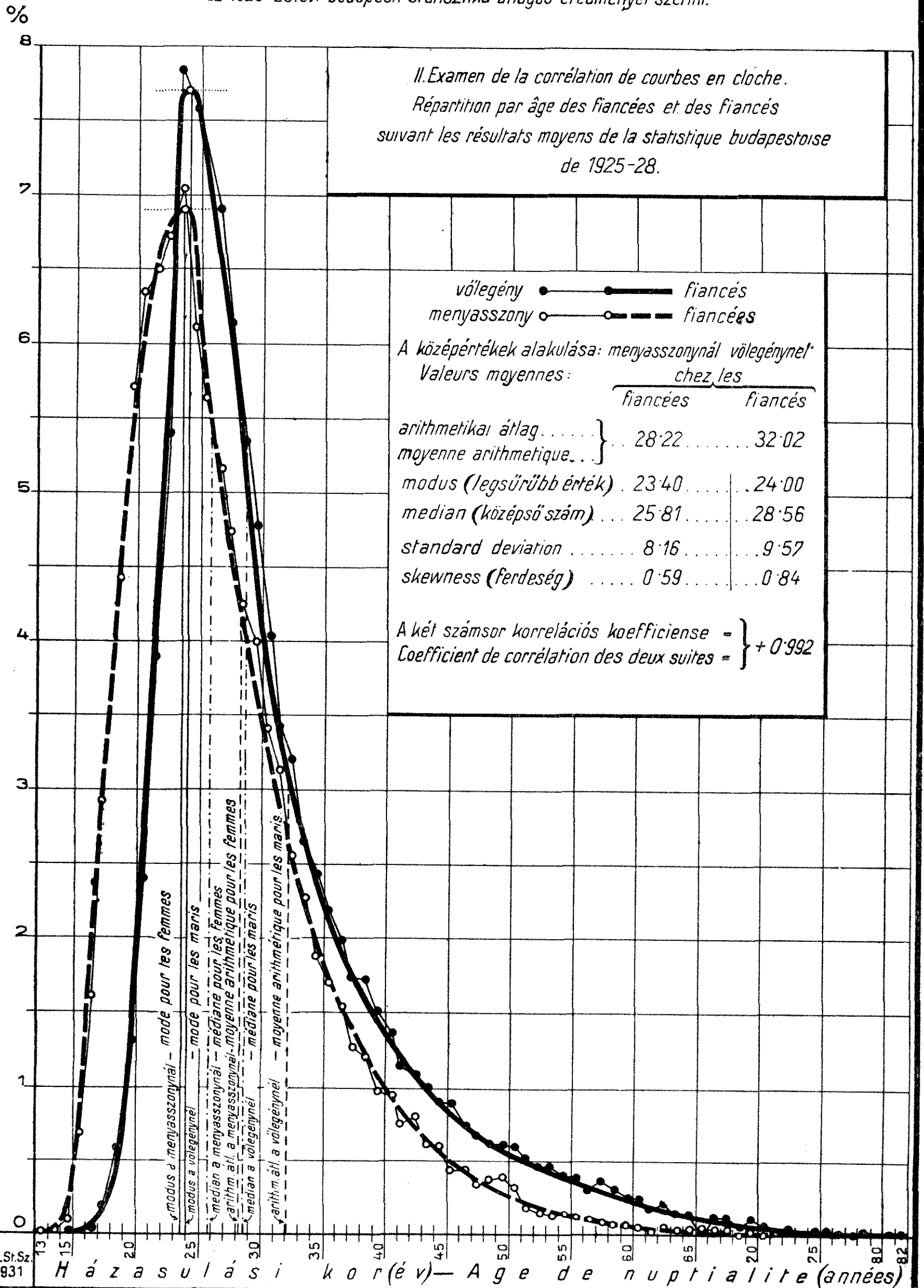
Például vesszük a Budapesten 1925-től 1928-ig kötött házasságok házassulóinak kormegoszlását nemek szerint külön-külön. A két zsandárkalapszerű görbét a II. grafikon tárja elénk. A két nembeli házassulók kormegoszlásának görbéi igen hasonlóak: a menyasszonyoké csupán kevéssel alacsonyabb, mint a vőlegényekéi, ám a fiatalabb korban hamarabb indul, de modulusát is hamarabb éri el, kevéssel a 23. életév után s innen — sőt kb. félévvel ezelőtt is — már azután megfordítva az ő ordinátái kisebbek a vőlegényekéinél. Számítsuk ki az 1925—28. évi — az 1909—12. évihez képest főleg az idősebb korú házassulók gyarapodásával eltolódott — két nembeli kormegoszlás egymáshoz viszonyított korrelációs koefficiensét. A számítás eredménye, hogy a budapesti vőlegények és menyasszonyok kormegoszlásának számsorai egymáshoz való nagyfokú hasonlóságuk miatt magasfokú korrelációban lévő számsorokkal fejezhetők ki. Nevezetesen az 1925—28. évi budapesti házassulók kormegoszlására vonatkozó abszolút számokból:

$$r = \frac{6.360.909 \cdot 136}{70 \times 8.164 \times 9.575} = + 0.992.$$

Az eredmény tehát majdnem egy, illetve ahhoz, felette közel áll: ami teljes párhuzamosságot, vagyis formai megegyezést jelentene. Más kérdés, hogy ez egyúttal összefüggés-e, sőt mi több, nagy oksági kapcsolat-e. Erre vonatkozólag a korrelációs koefficiens nem fogható fel feltétlen biztos útmutatónak, ő csak a számsorok formai alakulásához tapadó, mechanikusan nyerhető kritérium, tekintet nélkül a számok jelentésére, hogy minő tömegjelenségről van szó, minő okokról, minő következményekről.

II. ZSANDÁRKALAPSZERŰ GÖRBÉK KORRELÁCIÓJÁNAK VIZSGÁLATA. A MENYASSZONYOK ÉS VÖLEGÉNYEK KOR SZERINT VALÓ MEGOSZLÁSA

az 1925-28. évi budapesti statisztika átlagos eredményei szerint.

Még a formai alak tanulságait is elmosó lehet a korrelációs koefficiens. Áll ez különösen a korrelációs táblázatokról nyerhető tanulságokra, meg a felszíni formákkal kifejezhető többváltozós statisztikai tömegjelenségek, illetve törvényszerűségek korrelációjának vizsgálatára.

A III. és IV. grafikonon bemutatunk két kétváltozós statisztikai tömegjelenséget s az őket szemléltető háromdimenziós térbeli formák síkbeli vetületeit rétegvonalaik útján.

A III. grafikonon az 1923—28. években Budapesten kötött házasságoknak a házasulók különböző korcsoportjai szerint részletezett gyakoriságát látjuk. Nem több felvilágosítással szolgál-e most e rétegvonalakkal ábrázolt felszín megtekintése, mint annak kiszámítása, hogy a táblázat adataiban kifejezett függvény két ismerve egymással $+0.652$ -es fokú korrelációban, vagyis — miután $+0.5$ felett vagyunk s e felett álló koefficiens esetén nevezzük a korrelációt „magasfokú“-nak — magasfokú korrelációban van. A rétegvonalakból látom a hegyalakú törvényszerűséget magát, ahol sűrűk a rétegvonalak, ott meredek a felszín, ott hirtelen emelkedik a házasságkötési gyakoriság. Látjuk, hogy maximuma a nőknél fiatalabb korban van. Látjuk az esés mikéntjét az öregebbek felé, hogy az a férfiaknál elhúzódó, a nőknél gyorsabb, már a 40-es években beálló klimaktérium miatt.

A IV. grafikon bigén prospektív termékenységi tábla eredményeit mutatja. Az adatok a nő halálával fővárosunkban 1925—27-ben megszűnt házasságok termékenységi statisztikáinak eredménye. A rétegvonalak, másszóval „isogének“, az azonos termékenységet mutató párokat jelzik a megfelelő apai és anyai korcsoportok szerint. E felszín így a kétváltozós termékenységi átlagokat feltüntető törvényszerűség ábrázolása s így viszonyított korrelációs felszín éppen úgy, mint a III. grafikon.

A IV. grafikonon ábrázolt kétváltozós statisztikai törvényszerűséget kifejező formát már most arra használjuk fel, hogy ezt a felszínt egybevegyessük a III. grafikonon ábrázolttal. A III. és IV. grafikon egybevetésénél az évszámok különbsége nem változtat, mert hiszen más évek házasulói is mindig ugyanazt a felszínt mutató törvényt tárják elénk. Formai hasonlóságuk erre vonatkozó számításaink értelmében

$$r = \frac{2,102.693 \cdot 08}{18.948 \cdot 8 \times 10 \cdot 7 \times 10 \cdot 67} = +0.972\text{-es,}$$

tehát magas korrelációs koefficienssel fejezhető ki. Itt súlyoknak a házasságok számát választottuk, az összegeiket.

A házasulók gyakoriságának és a termékenység átlagának a két nembeliek kora szerint változó

törvényszerűségét egybevetve a következő korrelációs koefficiensre jutunk

$$r = \frac{65 \cdot 10}{30 \times 6 \cdot 20 \times 1 \cdot 36} = +0.255.$$

Ez „alacsony fokú“ korreláció! Hiszen $+0.5$ alatt van. Azt a tanácsot adja tehát a matematikai statisztika, hogy a termékenység s a házasulási gyakoriság a házasulók kora szerint való bigén részletezésben alig függ össze egymással. Pedig nem észszerű-e e két forma egybevetése? Fentebb láttuk, hogy minő tanulságos az, ha a két rétegvonalas hegyet egybevetjük! A házasulók gyakorisága mindkét házasuló kora szerint egycsúcsú hegy, a termékenység kétcsúcsú. Az egycsúcsú hegy csúcsa a 20—24 éves menyasszonyok s a 25—29 éves vőlegényeknél van. Ugyanitt a termékenység nyeret mutat. A két csúcs nagyobb korkülönbségeket mutató fiatal pároknál van. A 20 éven aluli menyasszonnyal induló 25—30 éves vőlegények, meg a 20 éven aluli vőlegénnyel induló 25—30 éves menyasszonyok csoportjánál. Ugyane helyeken a házassági gyakoriságok sűrű rétegvonalakat, vagyis rohamos emelkedést mutatnak, de nem maximumot. A korkülönbség tehát a termékenységet emelő hatású. Az egyik házastárs igen fiatal volta — mindegy, hogy melyik nembelié — a másikra lényeges hatású s a termékenységet intenzíve fokozó körülmény. Egykorúak és kis korkülönbséget mutatók házasságainál a termékenységi felszínen nyereg van, az ott nem oly magas, mint a nagyobb korkülönbség jelentkezése esetén. Szépen mutatja e példa is, hogy a korrelációs koefficiens éppen bonyolultabb esetekben — így pl. többváltozós felszínekben kifejezett tömegjelenségek egybevetésénél — még a formából jövő tanulságokat is elmosó lehet, még a formára se ad felvilágosítást. Sokkal inkább célravezető a korrelációs tábla s a rétegvonalak kifejtése, a felszín beható vizsgálata s a rétegvonalakkal ábrázolt felszín összehasonlítása.

A tekintetben is elégtelen volt a régi korrelációs koefficiens, hogy nem mindig alkalmazható. Teszem azt először is csak mennyiségileg fokozható ismervek esetén, minőségiéknél már nem. E tekintetben azt már sokan iparkodtak javítani más, ilyen esetekben is alkalmazható, szintén deduktív teoretikus úton elgondolt kritériumképleteket szerkesztve. Ilyen volna a Niceforo¹⁾ által kedvelt, meg a Tschuprow²⁾-féle kontingencia-koefficiens. Ez nevét onnan nyerte, hogy minőségi ismervek esetén nem korrelációról, hanem kontin-

¹⁾ L. Niceforo A.: „Il metodo statistico“. (Messina, 1925.) 430. l.

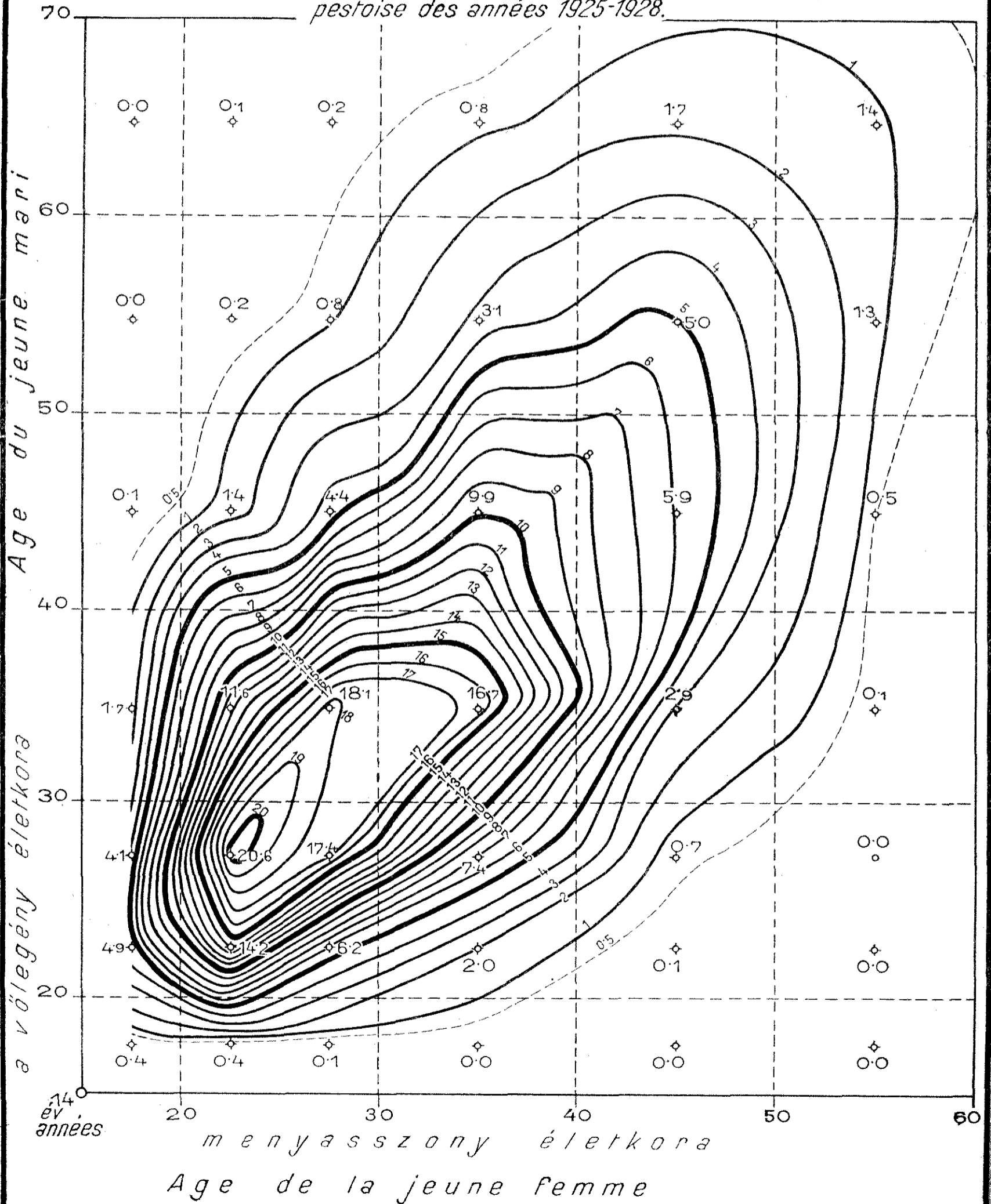
²⁾ L. Tschuprow: „Grundbegriffe und Grundprobleme der Korrelationstheorie“. (Berlin, 1925.)

III. PÉLDA A KORRELÁCIÓS FELSZIN ÁBRÁZOLÁSÁRA: ISOTAMIN RÉTEGVONALAK.

*A menyasszonyok és a vőlegények kor szerint való megoszlása
az 1925-28. évi budapesti statisztika szerint.*

III. EXEMPLE POUR LA REPRÉSENTATION DE LA SURFACE DE CORRÉLATION: LIGNES ISOTAMINES (D'AGE ÉGAL)

*Répartition par âge des jeunes mariés des deux sexes suivant la statistique buda-
pestoise des années 1925-1928.*

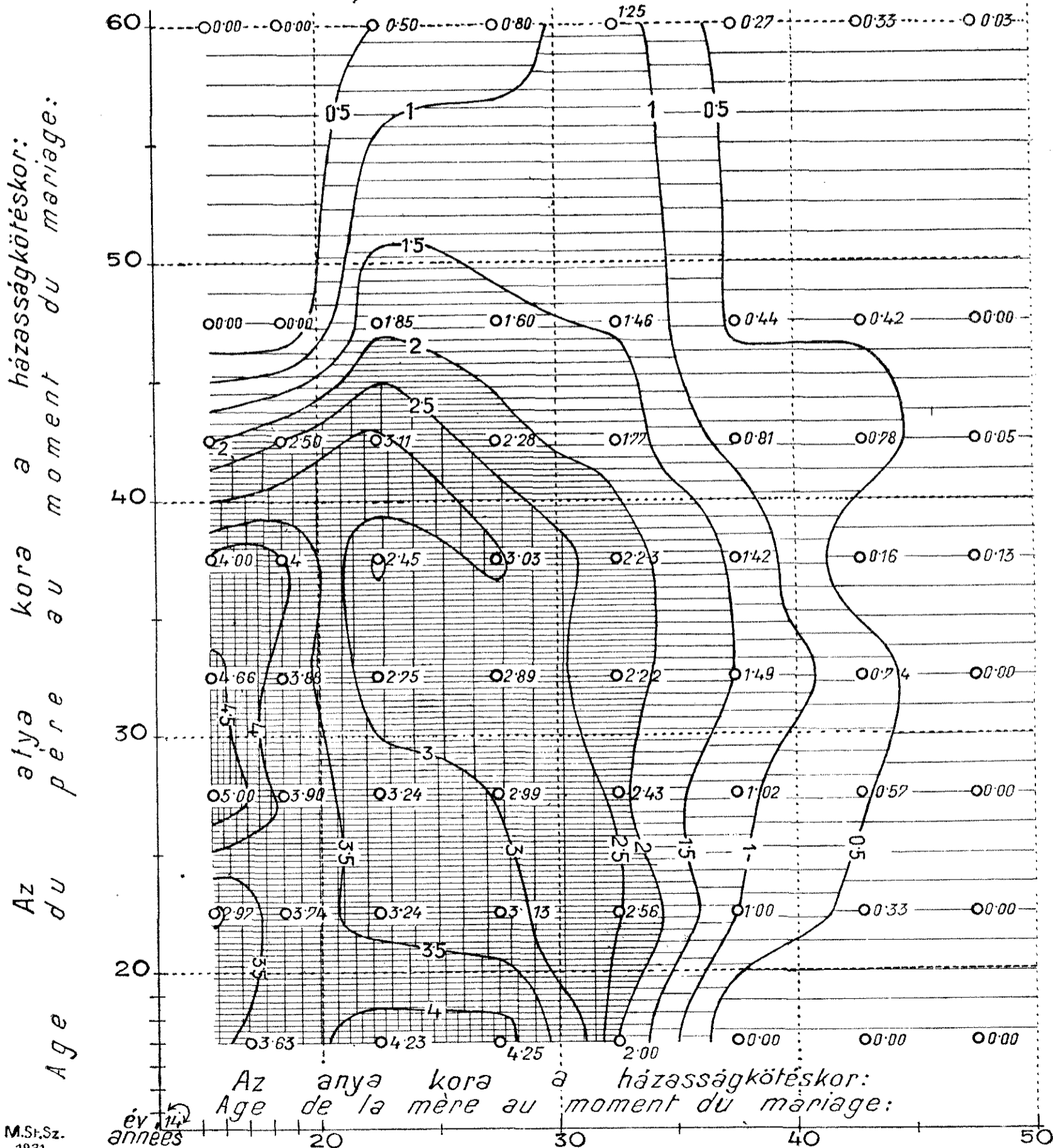

IV. PÉLDA A KORRELÁCIÓS FELSZIN ÁBRÁZOLÁSÁRA: BIGÉN PROSPEKTIV TERMÉKENYSÉGI TÁBLA IZOGÉNJEI

a nő halálával fővárosunkban 1925-27-ben megszűnt házasságok statisztikája alapján. A rétegvonalak az azonos termékenységet mutató párokat jelzik a megfelelő apai és anyai korcsoportok szerint. E felszín így a kétváltozós gyakoriságokat kifejező törvényszerűség ábrázolása.

IV. EXEMPLE POUR LA REPRESENTATION DE LA SURFACE DE CORRELATION: LIGNES ISOGÈNES (D'EGALE FECONDITÉ)

sur la base de la statistique budapestoise pour 1925-1927 des mariages dissous par la mort de la femme. Les lignes de niveau indiquent les couples d'égale fécondité par classe d'âge des pères et des mères. La surface représente des fréquences dépendant de deux variables.

genciáról szólunk. Ekkor a korreláció-táblát is kontingencia-táblának nevezzük. Jele nem r , hanem c és előjele nincs. Értéke képletesen

$$c = \frac{\sqrt{S-n}}{S}$$

ahol S minden tényleges frekvencia négyzetének az elméleti frekvenciával alkotott hányadosainak összege s n természetesen itt is az észlelések száma. Ily kontingencia-koefficiensekkel vizsgálták pl. az orr alakja, profilja s a bűnesetek száma és fajtája között lévő kontingenciát. Ugyancsak a kontingenciák mérésére Pearson¹⁾ is tervezett kritériumot. Ez a Pearson-féle korreláció-arány (η), mely az észlelések bizonyos alsoportjának átlaga s az összátlag között lévő különbségeket, meg az egész tömeg standard deviációját σ_x és σ_y veszi tekintetbe. Normális megoszlásnál

$$\eta_x^2 = \eta_y^2 = r^2$$

vagyis mindkét η négyzete egyenlő a korrelációs koefficiens négyzetével. η értéke pedig egyébként

$$\eta_x = \sqrt{\frac{n_x (l_x - l)^2 \times n_y (l_y - l)^2}{n \cdot \sigma_x^2}}$$

$$\eta_y = \sqrt{\frac{n_x (l_x - l)^2 \times n_y (l_y - l)^2}{n \cdot \sigma_y^2}}$$

Mással — a geometriai formában — ezen η -ák négyzeteihez úgy juthatunk, hogy a két regressziós görbe pontjainak a korrelációs tengelyektől való távolságai négyzeteinek átlagait elosztjuk a megfelelő standard deviációk négyzeteivel. Ugyanerre, t. i. a kontingencia mérésére szolgál azonkívül Gini homofilia indexe is. Ez az index két minőségi ismerv kontingenciáját méri és pedig egyszerre háromféle tekintetben és pedig az intenzitás, a variáció és a deviáció szempontjából. Értéke $+1$ és -1 között változik. Az olasz szerző ugyanezt mennyiségi ismérvek esetén is használja és ilyen esetben attrakció-indexnek nevezi. Vanak más kritériumok is, ilyen a regresszió-koefficiens, a rangok módszere, meg a rangindex (ϱ) is.

$$\text{Ez a } \varrho = \frac{1 - 6 \sum (d^2)}{\eta(\eta^2 - 1)}, \quad \text{ahol } \sum (d^2)$$

a rangdifferenciák négyzeteinek összege. T. i. azon rangok között, amelyet egy-egy sortag az egyik s a másik ismerv tekintetében felmutat. Pl. Budapest egyes kerületei születési és halálozási ará-

¹⁾ L. Pearson K.: „On a new method of determining correlation“. Biometrika, VII. kötet, 1910.

nyának eltérő rangja, eltérő sorrendszáma tehát ilyen d . A ϱ értéke $+1$ és -1 között változik. Szokás még a kiszámított koefficiens után a valószínű hibát is megadni. Ez η -nél pl.

$$\frac{0.6745 (1 - \eta^2)}{\sqrt{n}}$$

míg ϱ -nál

$$\frac{0.6745 (1 - \varrho^2)}{\sqrt{n}}$$

és i. t. képletek szerint számítható. Ez a valószínű hiba a kritérium után oly színben tünteti fel az ily irányú számításokat, hogy azok „pontosabbak“ és „magasabbrendűek“. Így jönnek „a pontosabb oknyomozás“ kifejezések azután könnyen létre.

Lehet, hogy az egyik kritérium a formák alakulását pontosabban követi, a másik kevésbé. A mi kritikánk lényege nem ide tartozik. Azt, hogy a formát, a párhuzamosságot az egyszerű, régi Bravais-féle korrelációs koefficiens is ki tudja fejezni s hogy a párhuzamosság fokát nyomon tudja követni, azt fentebb bemutattuk. Elsősorban azonban nem azt kritizáljuk, hogy e koefficiens a formát nem teljesen szabatosan követi, hanem azt, hogy az oknyomozásnál nem irányadó. Azt kívánjuk kifejezni, hogy az egész korrelációs számítás jelentése formai hasonlóság és caveat itt mechanikusan „összefüggést“ mondani, avagy még tovább „ok és okozati kapcsolatot“.

Kitérünk azonban arra is, hogy az általában szokásos korrelációs koefficiens még formai vizsgálatoknál is sántít (pl. térbeli felszínek korrelációja), meg arra is, hogy nem minden számsorra alkalmazható (pl. minőségi ismérvek esetén nem). Meg kell említenünk azt is, hogy ha az ok, pl. háború kitörése, vagy egy törvénynek életbelépése, statisztikai számsorba nem fejthető, akkor a számsorok alakulására való hatás vizsgálatánál szintén nem nyúlhatunk „a korrelációs oknyomozáshoz“.

Pl. újoncozási kort megváltoztató törvénynek a közvetett népmozgalomra, a házasságkötésekre való hatása. Az ok itt nem fejthető sorba, mert a törvény sorba nem fejthető tény. Marad tehát a logika többi egyéb fegyvere, a szillogizmus és sok más tudat alatt ítélkező forma.

Nem szabad tehát a korrelációs koefficiens számítását a „magasabbrendű“ demológiai oknyomozás sine qua nonjának tartani, már azért sem, mert alkalmazási tere is felette szűk, à priori is csak ott lehet reá gondolni, ahol mindkét tömegjelenség, az ok is, meg az okozat is, sorbafejthető. Nem le-

het azonban statisztikai számsorok egybevetésénél sem reá támaszkodni, mert alakulása nem az oki összefüggés mértéke, hanem csak a számsorok formai hasonlóságának függvénye. Ezt kívánjuk több oldalról most még különféle demográfiai példákkal igazolni, hogy azután végül reámutassunk arra, hogy ismeretlen oki összefüggésnél a következtetéseket zavaró körülmények kiküszöbölésére kell törekedni. Ez adja a helyes oknyomozást s nem a számsorok formai hasonlóságán alapuló korrelációs koefficiens.

A korrelációs koefficiens oknyomozásnál sohasem kétségtelenül biztos bizonyíték, mert hasonló formai lefutású számsorok is magas korrelációs koefficienssel adnak oki összefüggés nélkül is. *A két vizsgált számsor értelmére és jelentésére való tekintet nélkül is igen nagyfokú hasonlóságot, geometriai, formai hasonlóságot mutathat és + 1-hez közelálló korrelációs koefficienssel bíró lehet* (amit pedig az oknyomozásnál nagyfokú függés jelének tekintenek), *akkor is, ha a tömegjelenségre vonatkozó ismereteink szerint a vizsgált számsorok által kifejezett tömegjelenségek egymástól biztosan teljesen függetlenek.*

Példa e megfontolásra az egykori magyar korona értékesökkenésének adataiból, pl. svájci frankban kifejezett értékéből 1920-tól 1924-ig tartó számsornak, az ugyanakkor csökkenő irányzatú országos születési aránnyal való korrelációja. A két csökkenő számsorból a hasonló alakulás révén pozitív korreláció számítható s abból esetleg arra a következtetésre jutnánk, hogy a gazdasági élet megnehezülése, a pénz elértéktelenedése volt a születési arány ekkor rohamos csökkenésének legfontosabb oka, pedig ki nem tudná, hogy a születési arány 1920-ban a bevonultak előző évi hazatérte miatt magas s a következő években e hullámhegyről esik rohamosan alacsonyabb színvonalra. A korrelációs számítás ez esetben annál megtévesztőbb lehetne, mert hiszen a születési arány általános csökkenésének vannak gazdasági rügői is.

Ismeretlen oki összefüggésben lévő jelenségeknél éppen ezért nem lehet a korrelációs koefficiensre támaszkodni, mert az csak a formai hasonlóságot adja meg, nem közvetlenül az okot és még a meglévő összefüggést is elrejtetheti, ha az okot a következménnyel nem párhuzamos számsorral jellemeztem.

Vegyük példának a halandóság alakulása s az alkoholizmus között lévő összefüggést. Bizonyos, hogy az alkoholizmus a halandóságot emeli, az alkohol hatása a szervezetre káros, ellenállóképességét csökkenti, betegségek lethálitása alkoholis-

táknál kedvezőtlen s a kórok hosszú sora egyenesen alkoholizmus következménye. Ha tehát az alkoholizmus terjed, a fejenkint való átlagos szeszfogyasztás nagyobbá válik, ennek a halandóságot emelő hatása van. De tegyük fel, hogy ez az összefüggés ismeretlen volna. Miképen kellene ezt az összefüggést akkor az angol-amerikai mechanikus oknyomozással, korrelációs koefficiens számításával kimutatni. Ehhez szükséges volna az ország fejenkint való átlagos alkoholfogyasztásának ismerete s ennek számsorait kellene a halandóság alakulására vonatkozóval egybevetni. Népünknel a borfogyasztás a legfontosabb, a pálinkafogyasztásban 1919-ben nagy változás van, a fő pálinkaivó nemzetiségek, a tótok és a románok ekkor történt elszakadása miatt. Az országos termelési statisztikában az évente termelt bor mennyiségéhez hozzáadtuk a borbevétel adatait, levontuk abból a borkiviteléit s az eredményt az évközepi népességhez viszonyítottuk. Acélból, hogy a borfogyasztás egyes évi eredményeiben lévő esetlegességektől függetlenek legyünk, azok öt éves átlagait számítottuk ki s azokat vetettük egybe a halandóság megfelelő öt éves átlagaival. Az adatokat az 1. táblázat tárja elénk.

Az, hogy a két számsor — a fejenkint való borfogyasztás 1895-től 1930-ig és ugyanakkor az országos halandóság — egymással negatív korrelációban van, előttünk annak a kiszámítása nélkül is világos, mert hiszen az országos borfogyasztás fejenkint való átlaga gyarapodó irányzatú, a halandóság pedig a műveltség terjedése s ezzel kapcsolatban a jobb orvosellátottság, a fertőző betegségek háttérbeszorulása stb. miatt immár jó félszázadja egyre csökkenő. A két számsor értékei tehát ellentétes irányban fejlődők, ami pedig negatív korreláció mellett bizonyít. Minthogy pedig mindkettő változása elég következetes s elég folytonos, egyretartó gyarapodás, illetve fogyás, azért kapcsolatuk nagyfokú negatív korreláció. A számítás azonban el is végeztük. Az eredmény — 0,781. Minthogy —0,5-től —1,0-ig beszélünk nagyfokú negatív korrelációról látható, hogy az az eredmény, hogy hazánkban az alkoholizmus és a halandóság nagyfokú negatív korrelációban vannak. Ha tehát előttünk ismeretlen volna az alkoholizmusnak a halandóságra való hatása, úgy a korrelációs számítás arra a hamis eredményre vezetne, hogy minél intenzívebb a borfogyasztás — mint ahogy növekvőben is van — annál alacsonyabb a halandóság.

A halandóság okait a halálloki statisztika adja meg, nem a halálozás számsorainak korrelációs vizsgálata. A halálloki statisztika az orvosi tudomány diagnózisainak statisztikai szempontok szerint való összefoglalása útján készül és pedig a gyakoribb diagnózisok kiemelése s a többieknek

1. A halandóság és az alkoholizmus korrelációjának vizsgálata.

Examen de la corrélation de la mortalité et de l'alcoolisme.

Megnevezés — Désignation	Az oldalt megnevezett érték alakulása a (az) — Périodes						sortagok átlagánál Moyennes
	1895/96— 1899/900	1900/01— 1904/05	1905/06— 1909/10	1910/11— 1914/15	1920/21— 1924/25	1925/26— 1929/30	
	évek adatai szerint						
Halandóság ezer lélekre (‰) — Mortalité annuelle pour 1000 habitants . . .	27.59	26.26	24.92	23.85	20.17	17.00	24.42
Borfogyasztás fejenkint (l) — Consommation de vin par tête (litres) . . .	10.94	15.08	20.46	13.69	32.24	24.25	17.38
Eltérések a halandóságnál — Écarts de la moyenne pour la mortalité . . .	— 3.17	— 1.84	— 0.50	+ 0.57	+ 4.25	+ 7.42	—
Eltérések a borfogyasztásnál — Écarts de la moy. pour la consommat. de vin	+ 6.44	+ 2.30	— 3.08	+ 3.69	— 14.86	— 6.87	—
A szorzatok — Produits	— 20.42	— 4.23	+ 1.54	+ 2.10	— 63.15	— 50.97	— 23.13
A négyzetek a halandóságnál — Carrés pour la mortalité	10.05	3.39	0.25	0.32	18.06	55.05	14.52
A négyzetek a borfogyasztásnál — Carrés pour la consommation de vin	41.47	5.29	9.49	13.62	220.82	47.20	56.32

$$r = \frac{135.13}{6 \times 7.51 \times 3.82} = -0.781$$

pedig „egyéb“ rovatokba való osztásával megszerkesztett haláloki nomenklaturák, haláloki névjegyzékek alkalmazása útján. Ez a haláloki statisztika a halandóság okait szétválasztja s az abban szereplő egyes betegségek és halálokok számszerű jelentőségét, gyakoriságát is megadja. Az alkoholizmussal az egész halálozás nem állítható párhuzamba, mert a halandóság bizonyos részei, pl. csecsemőhalandóság, tüzvész áldozatai, bírói kivégzések, typhus halottai stb., azzal összefüggésbe alig, vagy egyáltalán nem hozhatók.

Ha az alkoholizmus terjedésének hatásait keressük, elsősorban azon betegségek által okozott elhalálozások statisztikáinak idősorait kell megfigyelnünk, amely betegségek az iszákosság következményei. Ilyenek elsősorban a vérkeringési szervek betegségei, a szívtágulás, az érlemeszesedés, amelyek létrejöttében az alkohollal s a dohányzással való visszaélés nagyfontosságú körülmény. Ilyenek az alkoholos májcirrhosis, az alkoholos alapon fejlődött paralysis is. Továbbá szó lehet persze azután egyéb olyan halálokokról is, amelyekben szintén szó lehet alkoholhatásról, amelyekben való letalítás alkoholistáknál magasabb, bár az nem egyenesen a krónikus intoxicatio következménye. Az alkoholabúzus gyakori következményeinek tekinthető halálokok sorában fogunk azonban leginkább olyanokat találni, amelyek mortalitási arányai az emelkedő fejenkint való országos átlagos borfogyasztáshoz hasonlóan rohamosan gyarapodó, evolutorikus idősort mutatnak. Ilyen példát többet mutattam be „Egészségügyi Statisztikámban“¹⁾ az alkoholizmusnak a halandó-

ságra való hatását helyesen csak így lehet oknyomozni, nem az egész halandóságnak az átlagos alkoholfogyasztás adataival való párhuzamba állítása útján, mert abban számos oly halálok szerepel, amely nem az alkohol következménye. Persze Amerikában igen tetszetős korrelációs koefficiens ad a prohibíciós törvény mellett hirtelen minimálisra csökkent alkoholfogyasztásnak az összhalandóság szintén csökkenő arányszámaival való párhuzamba állítása. Csökkenő számsorok korrelációja persze pozitív, de csak a formai hasonlóság miatt. Azt, hogy ebből Amerikában is téves, ok és okozati kapcsolatot a kiszámítható korreláció arányában feltételezni, bizonyítja az európai államok pl. hazánk említett példája is, ahol a halandóság a legutolsó évtizedekben emelkedő mérvű alkoholizmus mellett is következetesen és erősen csökkenő. Egészen más okok, a műveltség terjedése, az orvosellátottság javulása, az orvostudomány fejlődése stb. ugyanis sokkal nyomósabb okok a halandóság legújabb csökkenésében, mint az alkoholizmus egymaga.

Az alkoholizmusnak a halandóságra való hatását keresve azonban még a specifikusan alkoholhatásra fejlődő betegségeket s az azzal szorosan összefüggő halálokokat sem merném az országos átlagos alkoholfogyasztás számsoraival közvetlen ok és okozati összefüggésbe hozni s nem mernék még ebben sem a korrelációs koefficiens alakulására támaszkodni. Ennek bizonyító erőt nem tulajdonítanék, mert természetszerűnek találom, hogy két erősen progresszív számsor, mint pl. a vérkeringési szervek betegségeiben való országos mortalitás s a fejenkint való országos átlagos borfogyasztás korrelációs koefficiense a pusztai formai

¹⁾ L. i. m. pl. 369. l.

hasonlóság miatt magas és pozitív. Az oknyomozásnál itt is és általában is a szillogizmusra kell támaszkodni s a zavaró körülményeket kell kiküszöbölni. Azt kell kimutatni, hogy mindazon más körülmények — illetve mindazok a tényezők, amelyek hatása a kutatott oki összefüggés tekintetében logikailag lényegesnek tartható — a vizsgált mortalitás előidézésében alárendelt szerepűek s annak nem okai, avagy legalább arra kisebb hatással vannak, semhogy az időbeli számsor előttünk álló evolúcióját megmagyarázzák. Ilyen zavaró körülmények lehetnek pl. a vérkeringési szervek betegségeiben való elhalálozás országos statisztikai módszerének megváltozása, avagy a népesség összetételének átalakulása és még más körülmények is. Ezért nevezzük ezeket a módszerbeli körülményeket, meg a népesség összetételének megváltozását és a többi hasonló, oknak szintén tartható körülményt zavaró körülményeknek, t. i. zavaró körülményeknek azon ok és okozati összefüggés feltételezésében, illetőleg kutatásában, amely az alkoholizmus s a következményes vérkeringési szervi bajokban való országos mortalitás között van.

A módszerbeli körülmény zavaró hatását úgy küszöböltem ki, hogy kiszámítottam¹⁾ azt, hogy mekkora volna a vérkeringési szervek betegségeiben elhaltak aránya 1897-ben akkor, ha az orvoshalottképek aránya akkor a halottképek között nem 51% lett volna, hanem akkora, mint 1927-ben, vagyis 83%. Százezer lélekre 1927-ben a vérkeringési szervek bajaira 175 elhalt esett, szemben az 1897. évi 55 elhalttal. Ez 314-es indexxel jellemezhető fejlődés (az 1897. évi arány = 100). Ha a vérkeringési szervek betegségeit jelentéseikben (1925—27 átlaga szerint 2·7%-os arányban) a nem orvosoknál sokkalta gyakrabban jelentő orvoshalottképek aránya 1897-ben is már az 1927. évi színvonalon állt volna, úgy 1897-ben százezer lélekre 90 ily bajban elhalt esett volna. Ilymódon adja a standardszámítás oknyomozásunkban azt az eredményt, hogy a vérkeringési szervek betegségeiben való mortalitásban szerepe van az orvoshalottképek aránya növekedésének, de az annak csak kis tört részét képezi.

A népesség összetételének változásában az öregek arányának gyarapodása lényeges zavaró körülmény, mert a vérkeringési szervek betegségeinek jórésze, különösen az érlelmeszesedés specifikus öregkori baj. A vérkeringési szervek betegségeiben elhaltak 58%-a 60 éven felüli; öreg a népességben már 1920-ban is 9·0% volt, az 1900. évi 7·6%-kal szemben. Ha 1927-ben is csak annyi öreg lett volna, mint 1900-ban, úgy a vérkeringési szervek betegségeiben való mortalitás, erre vonatkozó standard számításunk szerint a tényle-

ges, fentemlített 175 helyett, csak 158 lett volna. Ezt viszonyítva az első standardszámítás 1897-re vonatkozó 90-es standardmortalitásához, mint 100-as alaphoz, 1927-re 167-es indexet nyerünk. Ezen eljárásunk tárja elénk az ismételt standard számításból álló oknyomozás módszerét, mely a ható-okok mértékét is megadja. Ilymódon lehetséges valamely tömegjelenségre hatással lévő körülményeket megfelelő módon szétválasztani s a zavaró körülmények befolyásától ítéletünket nemcsak függetleníteni, hanem e zavaró hatás erejét, nagyságát is megállapítani. A középeurópai statisztikai oknyomozás az ilyen korrekciós és standardszámításokat tartja fontosaknak s a korrelációs koefficienseknek e tekintetben nagyobb jelentőséget eddig sem tulajdonított.

Ha a korrelációs koefficiens magas, de a két jelenség mégsem egymástól, hanem valamely közös harmadik októl függ, akkor azt mondjuk, hogy „közvetett korrelációval” állunk szemben. A korrelációs koefficiensben azonban semmi útmutatás sincs arra nézve, hogy az közvetlen, vagyis valóságos összefüggést jelentő korrelációra vonatkozik-e, avagy csak közvetettre, vagyis közös harmadik októl függő jelenségre.

Egy és ugyanazon összefüggés kutatásánál, ugyanarra a jelenségre vonatkozó korrelációs koefficiens is felette változó lehet. Ugyanazt a technikájú számsorpárt vetve egybe, de csak a helyet, vagy az időt megváltoztatva, a korrelációs koefficiens olyan tág határok között változhat, hogy rögtön belátható, miszerint ismeretlen oki összefüggésnél alakulása támpontul nem szolgálhat.

Példa az elveszületések arányának és a csecsemőhalandóságnak alakulása között lévő összefüggés korrelációs számításokkal való vizsgálata. Erre különböző szerzők +0·185 és +0·945 között fekvő korrelációs koefficienseket számítanak ki. Tudva már most azt, hogy +0·5 felett nagyfokú, az alatt pedig kismérvű összefüggésről beszélünk és tudva azt, hogy +1·0 a teljes függés 0 pedig a teljes függetlenség esete nyilvánvaló, hogy a korrelációs koefficiens számítása után még teljes kétségben maradunk aziránt, hogy az elveszületések és a csecsemőhalálozás között minő mérvű összefüggés van.

Természetes azonban, hogy a korrelációs koefficiens időbeli és térbeli különbségektől függő nagyfokú ingadozása mindazon esetekben bekövetkezik, amikor az ily módszerű számsorok egymásnak nem domináns okai, hanem csak mellékokok a jelenségre hatással lévő számos egyéb körülmény között. Ilyenkor mindig könnyen bekövet-

¹⁾ L. i. m. 364. l.

kezhetik, hogy az időbeli és térbeli különbségek sokkal nyomósabbak, mint a vizsgált összefüggés hatása a korrelációs koefficiens alakulására. Bekövetkezik ez még a nagy számok törvényének kellő széleskörű érvényesülése esetén is s a megfigyelések körének kiterjesztése nem javít, mert nemcsak emiatt, hanem a jelenségek többokúsága miatt ingadozó r-nek, a korrelációs koefficiensnek értéke.

Visszatérve azonban a csecsemőhalandóság és az elveszületések korrelációs vizsgálatának előbbi

példájára s ennek kapcsán a csecsemőhalandóság okának nyomozásában elébünk táruló példára, ismeretes, hogy az elveszületések arányának alakulásán kívül a csecsemőhalandóság még sok más körülménytől is függ. Legújabb csökkenése például sokkal inkább mondható a műveltség terjedésében, vagy az orvosellátottság arányában lévő emelkedés folyamányának, a csecsemővédő otthonok mind szélesebb körben történt felállítása következményének, semmint csak az elveszületési arány csökkenésével járó. Ha korrelációs számítással nyomozzuk az analfabetizmus visszafej-

2. A csecsemőhalandóság és az analfabétizmus aránya között lévő korreláció.

Corrélation de la mortalité au-dessous d'un an et de l'analphabétisme.

M e g n e v e z é s D é s i g n a t i o n	Az oldalt megnevezett érték alakulása a (az)				
	1900—01.	1910—11.	1920—21.	a s o r t a g o k	
	é v e k a d a t a i s z e r i n t			összegénél Somme	átlagánál Moyenne
A csecsemőhalottak száma — <i>Nombre de décès du premier âge</i>	277 929	157.972	99.082	634.983	211.661
A elveszülettek száma — <i>Nombre des naissances vivantes</i> . . .	1,292.366	1,282.094	514.204	3,088.664	1,029.555
A csecsemőhalandóság % — <i>Mortalité infantile en %</i> . . .	21.51	20.12	19.27	—	20.30
Az analfabéták száma a 6 éven felüli népességben — <i>Nombre des analphabètes au-dessus de 6 ans</i>	5,459.501	4,840.228	1,090.715	11,390.444	3,796.815
A 6 éven felüli népesség — <i>Population au-dessus de 6 ans</i>	14,155.833	15,461.648	7,189.272	36,806.753	12,268.918
Az analfabéták aránya — <i>Proportion des analphabètes</i>	38.60	31.30	15.40	—	28.40
Az eltérések a csecsemőhalottaknál — <i>Écarts pour les enfants morts en bas âge</i>	— 1.21	— 0.85	+ 1.03	—	—
Az eltérések az analfabétáknál — <i>Écarts pour les analphabètes</i>	— 10.2	— 2.9	+ 13.0	—	—
A szorzatok súlyok nélkül — <i>Produits sans poids</i>	+ 12.34	+ 2.47	+ 13.39	+ 28.20	—
A szorzatok súlyokkal — <i>Produits avec poids</i>	+ 70,799.886.20	+ 12,592.529.60	+ 15,931.381.83	+ 99,323.797.63	—
A négyzetek súlyok nélk. a csecsemőhalottaknál — <i>Carrés sans poids pour les enfants décédés en bas âge</i>	1.46	0.72	1.06	3.24	1.08
A négyzetek súlyok nélkül az analfabétáknál — <i>Carrés sans poids pour les analphabètes</i>	104.04	8.41	169.00	281.45	93.82
A négyzetek súlyokkal a csecsemőhalottaknál — <i>Carrés avec poids pour les enfants décédés en bas âge</i>	405.776.34	185.739.84	105.026.92	696.543.10	1.10
A négyzetek súlyokkal az analfabétáknál — <i>Carrés avec poids pour les analphabètes</i>	568,006.484.04	40,706.317.48	184,330.835.00	793,043.636.52	69.62

$$\text{Súlyok nélkül} \quad r = \frac{+ 28.20}{3 \times 9.68 \times 1.04} = + 0.93$$

Sans les poids

$$\text{Súlyokkal} \quad r = \frac{+ 99,323.797.63}{12,025.417 \times 8.35 \times 1.05} = + 0.94$$

Avec les poids

3. A csecsemőhalandóság és az orvosokkal való ellátottság aránya között lévő korreláció.

Corrélation de la mortalité infantile et du nombre des médecins.

Megnevezés Désignation	Az oldalt megnevezett értékek alakulása a (a z)										s ortagok	
	1921.	1922.	1923.	1924.	1925.	1926.	1927.	1928.	1929.	össze- géné Somme	á la- gánál Moy.	
	é v b e n											
A csecsemőhalottak száma a mai területen — <i>Nombre des enfants décédés en bas âge sur le territoire actuel</i>	49.224	49.358	43.943	42.810	39.530	38.436	40.395	39.749	38.659	382.104	42.456	
Az elveszületések száma — <i>Nombre des enfants nés vivants</i>	255.453	249.279	238.971	221.462	235.480	229.484	218.548	224.693	215.463	2.088.833	232.093	
Csecsemőhalandóság % — <i>mortalité infantile en %</i>	19.27	19.80	18.39	19.33	16.79	16.75	18.48	17.69	17.94	—	18.27	
Az orvosok száma — <i>Nombre des médecins</i>	4.489	4.792	4.850	5.221	5.716	6.090	6.727	7.403	7.745	53.033	5.881	
Egy-egy elveszülöttre eső átlagos orvosszám — <i>Nombre moyen des médecins par naissance vivante</i>	1.76	1.92	2.03	2.36	2.43	2.65	3.08	3.29	3.59	—	2.57	
Az eltérések a csecsemőh. — <i>Écarts p. les enf. déc. en b. âge</i>	— 1.00	— 1.53	— 0.12	— 1.06	+ 1.48	+ 1.52	— 0.21	+ 0.58	+ 0.33	—	—	
Az eltérések az orvosoknál — <i>Écarts pour les médecins</i>	+ 0.81	+ 0.65	+ 0.54	+ 0.21	+ 0.14	— 0.08	— 0.51	— 0.72	— 1.02	—	—	
A szorzatok súlyok nélkül — <i>Produits sans poids</i>	— 0.81	— 0.99	— 0.06	— 0.22	+ 0.21	— 0.12	+ 0.11	— 0.42	— 0.34	— 2.64	—	
A szorzatok súlyokkal — <i>Produits avec poids</i>	-43.507.53	-53.608.50	-2.927.58	-10.566.82	+9.501.66	-5.343.12	+5.183.42	-19.803.84	-15.777.36	-136.849.67	—	
A négyzetek súlyok nélkül a csecsemőh. — <i>Carrés sans poids p. les enf. déc. en b. âge</i>	1.00	2.34	0.01	1.12	2.19	2.31	0.04	0.34	0.11	9.46	1.05	
A négyzetek súlyok nélkül az orvosoknál — <i>Carrés sans poids pour les médecins</i>	0.66	0.42	0.29	0.04	0.02	0.01	0.26	0.52	1.04	3.26	0.36	
A négyzetek súlyokkal a csecsemőhal. — <i>Carrés avec poids p. les enf. déc. en b. âge</i>	49.224.00	115.497.72	439.43	47.947.20	86.507.70	88.787.16	1.615.80	13.514.66	4.252.49	407.786.16	1.06	
A négyzetek súlyokkal az orvosoknál — <i>Carrés avec poids pour les médecins</i>	2.962.74	2.012.64	1.406.50	208.84	114.32	60.90	1.749.02	3.849.56	8.054.80	20.419.32	0.39	

$$\text{Súlyok nélkül} \quad r = \frac{-2.64}{9 \times 1.02 \times 0.60} = -0.48$$

$$\text{Súlyokkal} \quad r = \frac{-136.849.67}{435.137 \times 1.03 \times 0.62} = -0.49$$

lődését mutató regresszív számsor s a csecsemőhalandóság ugyancsak csökkenő időszora között lévő összefüggést — amint azt a 2. táblázat tárja elénk — ismét igen magas, pozitív korrelációs koefficiensre jutunk. Hazánkban pl. 1900—1921-ig +0.94-re, vagyis majdnem teljes kapcsolatra jutunk. Az orvosokkal való ellátottság gyarapodásával, az egy-egy csecsemőre eső orvosszámmal való negatív korreláció ellenben gyengének adódott, 1921-től 1929-ig pl. — 0.49-nek. (L. a 3. táblázatot.) Vessük már most ezen koefficienseket egybe a csecsemőhalandóság alakulásában szintén szereppel bíró elveszületési aránnyal való — olykor szintén igen magasnak adódó — korrelációs koefficiensekkel s azután tessék megmondani, hogy a felvetett okok közül a csecsemőhalandóság tényleg azután melyiktől függ, melyiktől milyen arányban, melyiktől jobban, melyiktől kevésbé. Egész sor okkal számítható a csecsemőhalandóság számsorának magasfokú korrelációs koefficiensre! Ezekkel okaiba nem fogunk helyes betekintéshez jutni, annál kevésbé, mert hiszen egynémelyiküknél — nem domináns okoknál, pl. elveszületési aránnyal való korrelációnál — maga a kiszámítható korrelációs koef-

ficiens is felette változó az ugyanarra a jelenségre vonatkozó számsorok helyének és idejének megváltoztatása esetén.

Más hasonló példa a bábák száma és a születések aránya között lévő korreláció. Tudvalévő, hogy a bábaképezdek numerus clausussal dolgoznak és a bábáknak évről-évre csak előre meghatározott számát képezik ki. Már most tessék a bábaképezdek munkája e megszorításának ezen indokaiba korrelációs koefficiensekkel belátni akarni! Ugyebár nyilvánvaló, hogy a nehéz gazdasági helyzet, az évek hosszú sora óta egyre csökkenő számú születések s a bábák megélhetésének megnehezülése olyan szempontok lehetnek, melyek e képezdek vezetőségét e numerus claususra ösztökélik. E két jelenség között, a bábák aránya igen lassú a születéseknek pedig sokkal nagyobb fokú csökkenése között így elég szoros, sőt mondhatnánk talán igen erős oki összefüggés lehet, de a két számsor kevésbé párhuzamos volta miatt a korrelációs koefficiens igen alacsony lesz. Nyilvánvaló tehát, hogy a tiszta formai megegyezésre, párhuzamos változásra épített koefficiens az oki összefüggésre nem irányadó.

Számos más példát is idézhetnénk arra, hogy nagy összefüggés, igen szoros oki kapcsolat igen alacsony korrelációs koefficienssel járhat, de meg arra is, hogy a hatások erősödése és az oki összefüggés nyilvánvalóan szorosabbá válása csökkenő korrelációs koefficienssel járhat. Ez természetes, mert hiszen ehhez nem kell egyéb, mint a két görbe bizonyos időszakon át közel párhuzamos alakulásának kevésbé párhuzamossá válása. Ez a kevésbé párhuzamossá válás azonban lehet annak a következménye, hogy valamelyik későbbi időszakban az okot jelentő görbe ugyanolyan nagy eltolódásával a következményt jelentő számsorban nagyobb eltolódások járnak, mint régebben. Ez azonban a párhuzamosság csökkenését jelenti és emiatt *Galton* függvényének értéke az egységtől messze, a zérushoz közelebb fog esni, egészen megtevesztően a helytelen, mechanikus angol-amerikai oknyomozás mentalitása értelmében arra vezet, hogy kisebbfokú oki összefüggést állapítsunk meg.

Ha két oly sor által ábrázolt statisztikai számsor között van összefüggés, amelyek egyike megközelítően számtani, másika pedig kb. mértani haladvány szerint halad, úgy ezen összefüggések korrelációs koefficiensének vizsgálatánál olyan példával állunk szemben, amelynél későbbi és későbbi számsorrészek egybevetésénél kisebb és kisebb fokú összefüggést mutató egyre alacsonyabbá váló korrelációs koefficiens számítható.

Konkrét példának vegyük a népesség és az élelem összefüggését. *Fréchet* és *Roman*¹⁾ az Észak-amerikai Egyesült Államokra vonatkozólag legújában számszerűleg is igazolták *Malthus* régi tételét és azt találták, hogy az Egyesült Államok népessége úgy gyarapodik, mint egy 2·5%-os kamattal elhelyezett tőke. Ha már most az észak-amerikai népesség ilyen növekedő számsora mellé felrajzolnám a vele párhuzamosan rendelkezésre álló élelem, kb. számtani haladvány szerint haladó számsorát, akkor későbbi és későbbi időszakban a két jelenség összefüggésének korrelációját csökkenőnek találnánk, mert hiszen a görbék párhuzamossága csökken. Ki nem látná be azonban, hogy az élelem mennyisége és a népesség szaporodása között való kapcsolat a népesség szaporodásával szorosabbá válik?

¹⁾ L. *Fréchet* és *Roman*: „Représentation des lois empiriques par des formules approchées“. (Paris, 1930.) 99. l.

Felmerül most már még az a kérdés is, hogy mégis mi az oka annak, hogy számos jelenségnél az amerikaiak külsőleg igen helyesnek látszó korrelációs koefficienseket számítanak ki, ami azt a látszatot kelti, mintha a korrelációs koefficiens alakulásának oki összefüggések kutatásánál is kétségtelen bizonyító erőt, döntő jelentőséget lehetne tulajdonítani. Igen tetszetős példák pl., hogy *Pearson* az apák és a fiaik magassága közötti korrelációt $+ 0\cdot51$ állapította meg. Az 1901 január 1-én Angliában élő házastársak kora közötti korrelációt meg $+ 0\cdot91$ -nek. Mindebben azonban ügyebár a formai hasonlóság jut kifejezésre, de nem oki összefüggés, nyilvánvaló ugyanis, hogy magas apák fiai között az átöröklés tanai értelmében jelentős a magas fiúk aránya, de az nem kizárólagos. A 2. példát illetőleg pedig ismert, hogy a házastársak kor szerint való megoszlása két egymáshoz igen hasonló zsandárkalapszerű görbe.

Ha azonban nem állunk ilyen szélsőséges határesettel szemben, akkor a korrelációs koefficiens igen furcsa eredményekre vezet.

Így pl. *Miner* az öngyilkosság és az éghajlat között lévő összefüggést kutatva, igen különös korrelációs példákat tár elénk. Az, hogy az éghajlat és vérmérséklet, meg az öngyilkossági arány között némi összefüggés mégis van, egész más úton, más orvosi ismeretek és lélektani törvények alapján nyilvánvaló előttünk, nem a korrelációs koefficiens alakulása révén és megint más formai oka van annak, hogy e tekintetben *Miner* szemre tetszetős és látszólag bizonyító kritériumokra tud jutni. Ennek oka az, hogy azok a körülmények, különösen a műveltség, meg a nagyvárosok gyakorisága, amelyek az éghajlat mellett az öngyilkosok arányára legfontosabb hatással vannak Északamerikában északról dél felé menve csökkenő irányzatot mutatnak, vagyis az éghajlatnak az öngyilkosságra való hatásával párhuzamosan alakulnak. Ha valaki Európában kísérelné meg az öngyilkosságok okait korrelációs számításokkal így nyomozni, úgy azt ezzel nem tudná kimutatni. Az öngyilkosok aránya ugyanis Ausztriában, hazánkban s általában Közép-Európában a legmagasabb s innen úgy dél, mint észak felé menve is csökkenő irányzatot mutat. Itt tehát a korrelációs koefficiens nem alakulna kedvezően az emelkedő átlagos hőmérsékletnek az öngyilkossági hajlandóságot csökkentő hatását kimutatni kívánó törekvés számára.

A korreláció csak formát ad, nem összefüggést, nem okot. Elméleti elgondolásokkal alkotott képletek útján, kritériumszámításokból az okok keresése ki nem

indulhat, éppen ezért oknyomozó statisztikánk az összefüggések kutatásánál kételkedve néz a korrelációs koefficiensekre. Tessék a mi legkiválóbb statisztikusaink munkáit megnézni, *Kőrösy*-ét, *Buday*-ét s a többiét is! A középeurópai statisztikus oknyomozó munkáját nem azzal kezdi, hogy a korrelációs koefficiens számít, pedig ha az finomabb, helyesebb oknyomozás volna, — mint némelyek tartják — azzal indulna a mienk is. E tekintetben azonban az angol—amerikai irányt, ezt a mechanikus oknyomozást mindmáig mi még nem követtük.

A helyes oknyomozó statisztika matematikai segédeszközeit maga a matematikai tudományos statisztikai irány is alig tárgyalja. Nézzük meg *Jordan*, *Pearl*, *Udny Yule*, *Fréchet* és *Roman*, vagy mások „matematikai statisztikáit“, foglalkoznak-e ők ott a statisztikusok helyes oknyomozó statisztikájának matematikájával: a tiszta arányszámokkal, hogy a nyers arányszámításoktól eltérően hogyan kell az élő tömegekben a jelenségben résztvevő részt felkeresni. Ír-e *Jordan* a standard számításról? Nem, mert ez is oknyomozó logikai fegyver a népesség összetételének különbözőségében lévő zavaró hatás kiküszöbölésére. *Kőrösy* relatív intenzitás-számítása, mely az élő népesség megfelelő körének ismeretlensége esetén az észlelési anyagban fellelhető tertium comparationis felkeresésére szolgál, szintén idevágó. Hát a különböző korrekciós számítások a csecsemőhalandóságnál, ha az elveszülések között egymást követő években nagy

eltérések vannak, ha a halvaszülöttek bejelentésére más és más határidő van, ha a vándormozgalom zavarja valamely lakosság viszonyainak elbírálását, alakulásának helyes vizsgálatát!

Félve nyúltam e nehéz problémához, hogy a matematikai statisztika örökség formái s a formai leírásban pótolhatatlan tökéletessége mellett is reámutassak némely tévedésre s némely téves módszerre, különösen a korrelációs koefficiensre támaszkodó oknyomozás céltalan és helytelen voltára. A forma még nem biztosan összefüggés és még további nagy ugrás van az összefüggés és az ok és okozati kapcsolat között. Az angol-amerikai statisztika pedig mégis mindinkább erre a kritérium-számításra támaszkodik, egészen mechanikusan a tömegjelenségek okainak felderítésénél. A korrelációs koefficiens alakulása s az oki összefüggés pedig igen távol eshetnek egymástól s egyenesen csodálatra méltó, hogy az angol-amerikai statisztikusok oknyomozása mégis az ő kedvelt korrelációs koefficiensükre, az angol *Galton* nevével emlegetett s az ő szellemük sajátos termékének tartott *Galton*-féle függvényre minő gyakran hivatkozik s azt minő biztonságos alapnak tekinti. E mechanikus oknyomozás útjára tévedt angol-amerikai irány statisztikusaitól a magyar költő szavaival szeretném megkérdezni, hogy

„Nem érzéd-e eszméid közt az űrt,
Mely minden létnek gátjául vala?“ ...

Szél Tivadar dr.

Magyar Statisztikai Társaság.

Société Hongroise de Statistique.

Előadóülések. — *Séances d'étude.*

Résumé. Dans la séance du 15 décembre 1931, présidée par M. Norbert Kovács, M. Tibor Szádeczky-Kardoss, membre ordinaire, a prononcé son discours de réception portant pour titre *La statistique du chômage.* Puis MM. André Andor, Théodore Szél, Alojse Kovács et Norbert Kovács, membres ordinaires, ont exposé leurs observations.

★

A Magyar Statisztikai Társaság 1931 december 15-én Kovács Norbert r. tag elnöklete alatt lefolyt előadóülésén Szádeczky-Kardoss Tibor r. tag „A

munkanélküliségi statisztika“ címen tartotta meg székfoglaló előadását.¹⁾

Rámutatott arra, hogy a munkanélküliség problémájának a legutóbbi évtizedben világszerte egyre nagyobb mérvű súlyosbodása a munkanélküliségi statisztika jelentőségét előtérbe toltta. A munkanélküliségi statisztikai adatok rendszeres gyűjtéséhez gazdasági és társadalmi szempontból egyaránt fontos érdekek fűződnek. Az erre vonatkozó statisztika alapul szolgálhat a munkanélkü-

¹⁾ Az előadás alapjául szolgáló tanulmány a közeljövőben megjelenő tudományos kiadvány közleményei sorában fog nyilvánosságra kerülni.

liség megelőzését, leküzdését és káros következményeinek enyhítését célzó gazdaságpolitikai, szociálpolitikai és népességpolitikai intézkedésekhez. A rendszeres munkanélkülségi statisztikai anyagot a konjunktúrakutatás sem nélkülözheti. A munkanélkülségi statisztika módszertani kérdéseinek és forrásanyagának beható tárgyalása után a fővárosi Statisztikai Hivatal háború utáni felvételeinek és az 1930. évi népszámlálásnak eredményeit méltatta. A népszámlálás alkalmával a munkanélkülieket a munkanélküliség fogalmának legtágabb értelmezésével írták össze. A kimutatott munkanélküliek száma a népszámlálás eredményei szerint Csonka-Magyarországon 224 ezer volt, ezek között akadnak részleges és minőségi munkanélküliek is, tehát akik egyfelől a normálisnál kevesebb heti munkanapokon át dolgoztak, vagy másfelől rendes, tanult foglalkozásuknál alacsonyabbrendű (alkalmi, szükség-) munkát vállaltak. A kimutatott munkanélküliek egész tömege nem tekinthető keresetnélküli ínségesnek; ezt igazolja az is, hogy a számbavett egyének között 21.500-nak háza (házrésze) és 10.000-nek egy hold, vagy annál kisebb földbirtoka (telke) vagy földhasznélvezete volt. A téli idényszerű munkanélküliségre való tekintettel a mezőgazdasági munkások közül csak azokat vették figyelembe, akik a népszámlálás időpontjában legalább 3 hónapig voltak foglalkozás nélkül. De a téli idényhullám több iparágban (pl. építőiparban), a földmunkáknál, stb. is érezteti kedvezőtlen hatását. A kimutatott munkanélküliek száma Csonka-Magyarország össznépességének 2,6%-át, a keresőnépességnek kb. 5,6%-át alkotja. Ugyanakkor Németországban, az Egyesült Államokban, Nagy-Britanniában, Ausztriában, Cseh-Szlovákiában és Olaszországban nagyobb volt a munkanélküliek aránya. Csonka-Magyarországon a munkanélküliség intenzitási foka legmagasabb a fővárosban (az össznépesség 7%-a), alacsonyabb a vidéki törvényhatósági jogú városokban (3,9%) és legalacsonyabb a vármegyékben (1,8%). A vidéki városok közül Miskolc, Szeged, Győr és Pécs, a vármegyék közül pedig Csongrád megye (főleg a munkanélküli kubikusok adatai révén) és Pest megye (a főváros környékén települt munkanélküliek nagy tömege következtében) tűnnek ki magas arányszámukkal. A munkanélküliek egyötöde nő, 81%-a férfi. A munkanélküli férfiak domináló hányadának kialakítására az elszakított területekről Csonka-Magyarországra jött munkakeresők nagy tömege is befolyást gyakorolt. A magyarországi munkanélküliek 64%-át az ipar, egytizedét az őstermelés, kb. 10%-át a kereskedelem és hitel körében írták össze és egyhuzada különféle ágbeli napszámos volt. Az ipari főcsoportok

közül legtöbb munkanélküli a ruházati iparból és az építőiparból került ki. 1931 elején a kimutatott munkanélküliek egynegyed része 1—3 hónap óta, 31%-a 4—6 hónap óta, egyötöde 7—12 hónap óta és egyhatoda 1 évnél hosszabb idő óta volt rendes foglalkozás nélkül. Végül az előadó a munkanélküliségi statisztika kiépítésének szükségességét hangsúlyozta. A statisztika ennek az általános gazdasági és társadalmi bajnak megbízható, pontos diagnózisára törekszik. A terápia nehéz feladata a gazdaságpolitikára és a társadalompolitikára hárul.

Andor Endre r. tag: Az előadás értékes és átfogó volt. Elméleti szempontból helyesnek tartaná, ha „munkanélküliség“ helyett „állás- és munkanélküliség“ kifejezés menne át használatba. Bár a statisztika csak a munkahiány miatt munka nélkül állókat akarja megfogni, a munkanélküliek közé sorozódnak a munkakerülők is. Az előadó által tett disztinkciókon kívül — hozzászóló véleménye szerint — akut és rejtett munkanélküliségről is lehet beszélni. Az előbbi a teljes munkahiány esete, az utóbbi alatt azt a munkanélküliséget érti, amidőn a munkás nem tudja létminimumát megkeresni. A munkanélküliség és ennek statisztikája különben is szoros kapcsolatban van a bérkérdéssel. Speciális munkanélküliségi adatgyűjtés kapcsán ezekre s az előadásban kifejtett több szempontra is ki kellene terjeszteni a vizsgálatot. A munkahiány elleni biztosítás bevezetése a munkanélküliségi statisztikai adatok begyűjtését is megkönnyítené. Annak idején, amikor a munkaközvetítő hivatalt vezette, terveztek oly irányú reformot, mely lehetővé tette volna, hogy a munkaközvetítés adatai munkanélküliségi statisztikai célra is felhasználhatók legyenek, de a reform nem valósulhatott meg. Az őstermelő munkanélkülieknek a népszámlálás alkalmával kimutatott számát kevesli, viszont a másik oldalról történt becslést, mely szerint a mezőgazdasági munkanélküliek száma $\frac{3}{4}$ millióra rúgna, túlmagasnak tartja.

Szél Tivadar r. tag: Előadó fontos gyakorlati problémát választott tárgyául. A népességstatistikusnak ma az a feladata, hogy a népesség nagy betegségeinek megvilágításában a kérdések gyakorlati súlya irányítsa. Szükséges, hogy e súlyos baj elhárítása érdekében társadalmi berendezkedésünket a munkapiac szervezésével kiegészítsük. A társadalombiztosító intézetet s az egyéb betegségi biztosítókat a munkanélküliségi statisztika forrásaiul nem tekinthetjük. Előadó megállapítása szerint Budapestet gyűrűszerűen övezik azok a vidékek, amelyekből egyre kevesebb oly munkás származik, aki a fővárosba munkakeresés végett jött s itt munkanélkülivé vált. Másrészt az ország északkeleti csücskén levő Szabolcs, Bereg stb. a legtöbb munkanélkülit továbbító megyék

közé tartoznak. Az elv megtörésének okaként utal arra, hogy az ország említett részében a legmagasabb a születési arány s a kivándorlók aránya, érthető tehát, hogy innen a fővárosba munkáért jövők száma is aránylag nagyobb, mint közelebbi megyékben.

Kovács Alajos r. tag: Előadó szerint bizonyos állandó munkanélküliséggel kell számolni. Ezt nem volna helyes úgy értelmezni, hogy a munkanélküliség mindig sújtani fogja a népeket. Utal *Móricz Miklós* számításaira, amelyek szerint Magyarország munkabíró korban lévő népessége ma rendkívül nagy. Ha e korcsoportszámításokat folytatva, a jövőbe pillantunk, kiderül, hogy néhány év múlva, körülbelül már 1935-ben igen meg fog csappanni a munkabíró korúak aránya. Ebből az következik, hogy a munkanélküliek számának a közel jövőben redukálódnia kell, sőt nincs kizárva, hogy úgy Magyarországon, mint több európai államban a munkanélküliség helyett munkahiány fog fellépni.

Szádeczky-Kardoss Tibor r. tag, előadó: Reflektálva a felszólalásokra, az állásnélküliség kifejezést nem helyesli. Nem volna helyes az sem, ha munkanélkülinek tekintenők azt, akinek keresete csökkent, hiszen ez alapon a testi és szellemi munkások nagyrésze munkanélkülinek volna veendő. A társadalombiztosítás adatait a munkanélküliség közvetett forrásának általában elismerik, mert a foglalkoztatottság mérvéről tájékoztathatnak. Azt, hogy 1935 körül lesz-e nálunk a munkanélküliségben lényeges enyhülés, elsősorban a konjunktúra akkori alakulása fogja megszabni.

Kovács Norbert elnök: Örül, hogy e fontos problémát a statisztika síkjában sikerült az előadónak megvilágítani s hogy az előadás kapcsán oly értékes vita folyt. Az előadás tudományos színvonalú, kimerítő volt és alapos forrástanulmányokra vall. Sajnos, a munkanélküliség kimutatására vonatkozó statisztikai erőfeszítések sem nálunk, sem a külföldön nem jártak a kívánt eredménnyel. A hullámzásra és a részletekre, pl. a munkanélküliek viszonyaira vonatkozó adatok, bár nem tökéletesek, sokkal inkább használhatók, mint a je-

lenség terjedelmére vonatkozó globális számok. Több akadálya van annak, hogy a statisztika a munkanélküliséget pontosan kimutathassa. Vannak pénzügyi és technikai nehézségek. Az elméleti kérdések sorában mindjárt a munkanélküliség fogalma, meghatározása is nehéz. Az állásnélküliség kifejezés használata ellen szól, hogy pl. a szabadfoglalkozásúak is lehetnek kereset nélkül. A kérdés társadalmi felfogásának egész történetét olvashatjuk ki a különböző felvetődött fogalmi meghatározásokból. A munkanélküliség szűkebb vagy tágabb értelmezése a szociális gondoskodás és a szociális terhektől való irtózás pólusai között mozog. Leghelyesebbnek tartja a következő meghatározást: gazdasági értelemben vett munkanélküli az, aki tud és akar ellenszolgáltatásért dolgozni, de a munkapiac helyzete miatt munkaalkalomhoz nem jut. Legjobb munkanélküliségi statisztika az öncélú, módszeres országos felvétel, amely részletes kérdőív és megfelelően kioktatott gyűjtőszemélyzet segítségével hajthatók végre. Ilyennek tervezetett a Statisztikai Hivatal 1923. évi munkatervébe felvett adatgyűjtés, amely azonban anyagi eszközök hiányában nem hajtatott végre. A népszámlálás alkalmával készült országos összeírás nem lehetett olyan részletes, mint egy öncélú felvétel, de a népszámlálási egyéni lapok személyi adatai alkalmat adtak olyan kombinatív feldolgozásra, amely tájékoztatást nyújtott a munkanélküliek viszonyairól. Minthogy az önbevallások ellenőrzése a népszámlálás nagy és sürgős munkája mellett nem lehetett olyan alapos, a végleges eredmények minden jel szerint in peius torzítják el a tényleges állapotokat. Rámutat arra, hogy a kimutatott egyének között 9.740 húsz évesnél fiatalabb nő és 7.727 tizennyolc évesnél fiatalabb férfi szerepel. Azt a következtetést, hogy a népszámlálás által kimutatott munkanélküliek száma túl magas, az a körülmény is alátámasztja, hogy a hatósági és ingyenes munkaközvetítők összesített forgalma szerint 1930 december havában 40.548 el nem helyezett iparforgalmi munkakeresőt tartottak nyilván, az Országos Gazdasági Munkaközvetítő Iroda szerint az őstermelésnél ugyanekkor 17.821 el nem helyezett munkakereső mutatkozott.

Kisebb közlemények.

Petites communications.

Személyi hírek. — *Nouvelles personelles.*

A bolgár központi statisztikai hivatal vezetője, *Dimitroff S.*, aki *Popoff K.* 1927-ben bekövetkezett elhalálása óta p. i. vezérigazgatóként állott Bulgária statisztikai szolgálatának élén, 1931 szeptemberében állásából megvált. A hivatal új vezérigazgatója *Michailoff N.* lett.

Japán híradás szerint *Tokió város statisztikai hivatalának* eddigi igazgatója, *Kanaya S.* az Oszakai kereskedelmi egyetem tanára lett; utódául *Murayama M.* neveztetett ki.

Raffmann Jákó †. A magyar biztosítási matematika még 1930 november 23-án vesztette el kiváló művelőjét, *Raffmann Jákót.* Hogy erről a Magyar Biztosítástudományi Szemle legújabb számából, megkésve tudomásunkra jutott gyász hírről a Szemlében utólag hírt adunk, ez azok után a nagy érdemek után, amelyeket *Raffmann* az első magyar halandósági tábla elkészítése körül kivívott, nem szorul bővebb indokolásra. *Raffmann*, aki 1858 december 21-én Nyitrán született, a nyolevtavas években az ógyallai és a bécsi csillagvizsgáló aszisztense volt. Később munkarejét teljesen a biztosításügy szolgálatába állította, 1900-tól mint az Első Magyar Általános Biztosító Társaság matematikusa. Rendkívüli nyelvtudása és matematikai ismeretei arra képesítették, hogy nemcsak a Magyar Biztosítási Matematikusok Körének ülésein, hanem külföldi kongresszusokon tartott előadásaival is öregbíthette sikereinek sorát. Miután már hosszabb időn át népességmatematikai feladatokkal szakszerűen foglalkozott, a Központi Statisztikai Hivatal az első magyar halandósági tábla megszerkesztése alkalmával szaktudásához folyamodott: ő vezette az 1900/01. évi halandósági tábla feldolgozását és a hivatal kiadásában napvilágot látott nagybecsű mű szöveges bevezetésének a feldolgozás módszerére vonatkozó fejezete is az ő tollát dicséri. E munkájában, mint *Láng* „A statisztika története“ c. művében említi, a kiegyenlítés oly módszerét alkalmazta, mely oly nagy tekintéllyel, mint *Harald Westergaard* is elismeréssel találkozott. Egy évvel halála előtt, 1929 decemberében még ott láttuk a hallgatóság sorában, a Magyar Statisztikai Társaságnak azon az ülésén, amelyen *Szél Tivadar* „A mai Magyarország halandósági táblái“ című tanulmányát mutatta be.

Landmann Gyula †. 1931 november 8-án, váratlanul vesztette el a német és svájci tudományos világ egyik legnevesebb képviselőjét, *Landmann Gyula* professzort. Rendkívül képzett, nagytudású és agilis előmozdítója volt az agrárpolitikai, pénzügytani, üzemgazdaságtani és szociálpolitikai tudományos törekvéseknek. De egyben vérbeli statisztikus,

svájci statisztikai és közgazdasági életének egyik vezéregyénisége, akinek nagy érdemeit a Svájci Statisztikai Társaság az 1913-tól 1925-ig általa szerkesztett „Zeitschrift für Schweizerische Statistik und Volkswirtschaft“ külön számával honorálta, amidőn 17 évi bázeli professzori tevékenység után a kiel egyetem meghívásának engedve, hazájából távozott. Irodalmi munkásságából a „Volkswirtschaft, Arbeitsrecht und Sozialversicherung“ c., általa szerkesztett és jórésben megírt alapvető becsű mű magaslik leginkább ki. Mint a svájci közgazdasági minisztérium, a Nemzeti Bank és a pénzügyminisztérium szakértője, hosszú időn át irányító befolyást gyakorolt a kis ország közgazdasági és szociálpolitikai törvényhozására is, 1901-től 1906-ig pedig a bázeli Nemzetközi Munkaügyi Hivatal titkáráként tevékenykedett. A Nemzetközi Statisztikai Intézetnek 1925-ben lett tagja; az Intézet ülészekai közül az alig 2 hónappal elhunyt előtt megtartott madridi kongresszuson vett részt.

Varlez Lajos J. A. †. A Nemzetközi Statisztikai Intézet negyedszázadon át munkás tagja dőlt ki az 1906-ban megválasztott belga *Varlez* elhunytával. *Varlez*, aki az Intézet számos ülészekán volt jelen, főleg a kivándorlási és a munkanélküliségi statisztika problémáinak megvitatása során bizonyult elsőrangú szakértőnek. De a nemzetközi élet porondján egyébként is sikerrel szerepelt. Így a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal kivándorlásügyi szolgálatának vezető állásában szervezői és szakirodalmi munkásságával nemcsak statisztikai, hanem kodifikációs téren is jelentős érdemeket szerzett, a munkanélküliség elleni küzdelem nemzetközi szervezetének pedig hosszabb időn át titkára volt. *Varlez* a genfi működését megelőző időszakban a gandí egyetemen tanárkodott.

Fontaine Artúr †. Párizsi tudós, nyugalmazott francia államtanácsos költözött el 1931 szeptember 2-án *Fontaine* személyében az élők honából. *Fontaine* hivatalos és tudományos pályája egyaránt magasra ívelt: a francia közigazgatásban előbb bányai főfelügyelői rangot ért el, majd a munkaügyi és népjóléti minisztérium államtitkári állásában nemzetközi névre tett szert s mint az elméleti és gyakorlati munkaügy univerzálisan képzett, az életet is jól ismerő kiválóságainak egyike, éveken át, haláláig a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal tanácsának elnöki tisztét töltötte be; a Hivatal megalapozásában is nagy érdemei voltak. Irodalmi munkásságában a statisztikai tudományt is kitűnő érzékkel, nagy tudással művelte s hazájában és a Munkaügyi Hivatalban is fontos statisztikai felvételeket szervezett meg. Ez teszi érthetővé, hogy nemcsak a francia legfelsőbb statisztikai tanácsnak lett

tagja, hanem neve a Párizsi Statisztikai Társaság volt elnökeinek díszes sorában is ott szerepel. A Nemzetközi Statisztikai Intézet tevékenységébe ugyan csak két ülészeneken kapcsolódhatott be, de mint az Intézet 1899-ben megválasztott tagja a nemzetközi statisztika érdekeit másirányú tevékenységi körében sem tévesztette szem elől.

Hooper János †. Aránylag rövid idővel azután, hogy 1930 októberében a nemzetközi statisztikus testület, a Nemzetközi Statisztikai Intézet tagjává választotta, hűnyt el *Hooper János* ir statisztikus. Intézeti kitüntetése három évtizedes tevékeny statisztikai munkásságot jutalmazott. Különösen az utolsó évtizedét, mely alatt *Hooper* 1922 óta az ir statisztikai szolgálat élén állott; számos felvétel, köztük az első irországi ipari számlálás eredményes végrehajtása az ő nevéhez fűződik. *Hooper* 1929/30-ban a „Statistical and Social Inquiry Society of Ireland“ elnöki tisztét látta el. Szakirodalmi tevékenysége sokoldalú és értékes.

A szász statisztikai hivatal centennáriuma.

Le centenaire de l'Office de Statistique de Saxe.

A modern állami és társadalmi élet támasztotta tudományos és gyakorlati igényeket egyaránt kielégítő, a kor színvonalán álló szász állami statisztikai hivatal 1931-ben ünnepelte fennállásának centennáriumát. A hivatal ugyan, mint kimondottan állami organizáció, 1850-ben létesült a „Belügyminisztérium Statisztikai Hivatala“ címmel, s így mint az állam egyéb közigazgatási szerveitől függetlenül, csupán statisztikai tevékenységet folytató állami szerv is több mint 80 éves multra tekinthet vissza. Feladatát és munkálkodását tekintve, azonban az 1850-ben létrehozott statisztikai hivatal egyenes folytatása a szász királyság statisztikai egyesületének, amely rendszeres és exakt statisztikai felvételek végrehajtására 1831-ben alakult s bár önként tevékenykedett, hivatalos jellegű intézmény volt és az állami statisztikai hivatal elődjének annál is inkább tekinthető, mert az állami adminisztrációs apparátusától elkülönült szász statisztikai hivatal többé-kevésbé ennek a szervnek az államosítása révén jött létre. Ezen az alapon ünnepelték 1881-ben a szász hivatalos statisztikai szolgálat 50 éves, s az elmúlt évben 100 éves évfordulóját.

A nagy évforduló méltó, korábban nagyszabásúnak tervezett megünneplését állampénzügyi szempontok megtiltották. A hivatal csendes, bensőséges ünnepelését elnökének ez alkalomra megjelentetett ünnepi dolgozata emelte¹⁾, melyben vázlatos ismertetést ad a szász statisztikai hivatalos szolgálat történetéről, méltatja a hivatal munkásságát és fel-

sorolja annak eddigi teljesítményét. Mindezt illetően a szerző a hangsúlyt a hivatal százéves történetének és munkásságának második felére helyezi, mert egyrészt ez időszak a mozgalmasabb, a teljesítményekben gazdagabb, másrészt — tekintettel arra, hogy az első 50 év történetéről és munkásságáról annakidején terjedelmes jubileumi dolgozatot adott ki a hivatal — ez a kevésbé ismertebb.

Könyvjubileum.

Le soixantième anniversaire de la publication de „Hazánk és népe“.

A tudományt, az önmegismerést néha egy-egy irodalmi alkotás korának keretein túl ható átütő, egyetemes erővel szolgálja. Ezért talán a kegyelet és a mult alkotásainak megbecsülése is úgy kívánja, hogy a magyar statisztikai ismeretkört óriás léptekkel előbbrevivő, maradandóbb becsű művek megjelenési fordulója alkalmával egy-egy pillanatra megálljunk s az emlékezés, a tisztelet zászlóját meghajtsuk. 1931 karácsonyán volt például *hatvan éve* annak, hogy *Keleti Károlynak*, a magyar hivatalos statisztika nemzetközi hírű megteremtőjének „*Hazánk és népe*“ című műve megszületett. Teljes nevén „*Hazánk és népe a közgazdaság és társadalmi statisztika szempontjából*“ volt a címe ennek a 471 oldalas kitűnő könyvnek, mely 1871 karácsonyi megjelenése után rövid két évvel, 1873-ban már második kiadásában, mint a „Magyar nemzet családi könyvtárának“ egy kötete a szó szoros értelmében közkezen forgott. (Talán csak *Buday László* „*A megcsönkített Magyarország*“-ának sikere fogható, — de azé sem teljesen — „*Hazánk és népé*“-hez.) *Keleti* könyve tehát a tudós szerzőnek nemcsak akadémiai babért — nagyjutalmat — vívott ki, hanem, mai szóval élve, közönségsikert is biztosított. Mindkettőre teljes mértékben rászolgált: gazdag száanyagával ugyanis a legelső — kora tudományosságának legmagasabb színvonalán álló — rendszeres statisztikai mű Magyarországról, mely *Jekelfalussy* szerint „a hazai állapotok ismeretének mondhatni új világát nyitotta meg“. Átfogó tartalmában a nép és a föld fizikai, gazdasági, társadalmi és kulturális jellegzetességei szinte maradéktalanul rendre felsorakoznak. Elterjedéséhez nagyban hozzájárult, hogy az ország demográfiai és társadalomgazdasági jellemrajza mellett *Keleti*, talán még kissé a régi iskola szellemében, a politikai, művészeti és irodalmi szemlélettől sem feledkezett meg. Újszerűvé pedig nemcsak a legfrissebb népszámlálási és egyéb statisztikai anyag módszeres feldolgozása tette a könyvet, hanem úttörő lett a rendkívül tanulságos statisztikai térképeknek a magyar statisztikai irodalomba való bevezetése folytán is. Hogy azután a honismeretet oly módon és olyan széles körben terjesztette, mint előtte egy könyv sem, ezt annak köszönheti, hogy *Keleti* tág látókörű, mélyre-

¹⁾ Dr. Arno *Pfütze*: Die Entwicklung der amtlichen Landesstatistik in Sachsen. Zum 100 jährigen Bestehen der statistischen Landeszentrale Sachsens. 1831—1931. 24 l. Dresden.

pillantó, logikus fejtegetéseit élvezetes formában tudta az olvasó elé tárni. Tudományos elemzés, izzó hazaszeretet és józan kritika a könyv három alapvonása. Általuk lett a „Hazánk és népe“ adatainak természetszerű elévülése ellenére is értékálló, olyannyira, hogy még szűkreszabott hazánk és megfogyatkozott népünk mai viszonyainak kutatója is eredménnyel forgathatja a magyar föld két emberöltő előtti állapotait híven visszatükröző könyv lassan sárguló lapjait.

Bécs idegenforgalma 1930/31-ben.

Le mouvement touristique à Vienne en 1930—31.

Már a világgazdasági válság hatása tükröződik vissza az osztrák főváros legújabb idegenforgalmi adataiban, melyek csökkenőleg sorakoznak a Szemlében¹⁾ a korábbi évekről publikált eredményekhez. Az 1930 nov. 1.—1931 okt. 31-i időszakot átfogó adatgyűjtés szerint a Bécs felkereső összes idegenek száma 557.516, tehát 15·2%-kal kisebb, mint az előző tizenkéthavi periódusban. A visszaesés különösen az idegenforgalmi korlátozások kezdődő szakaszában, a nyári félévben szembeszökő és az egész évben 6·6%-kal megcsappant belföldi vándorforgalomnál (195.671) lényegesen súlyosabban érintette a Bécs felkereső külföldiek idegenmozgalmát. Utóbbiak száma ugyanis az 1929/30. évi 447.885-ről 361.845-re (19·2%-kal) hanyatlott alá. Csaknem egyharmaddal megfogyott a deviza- és adórendeletek hatása alatt a birodalmi németek száma (71.503), mely ezúttal csekélyebb, mint a cseh-szlovák állampolgároké (86.491). Hazánkból 13·3%-kal kevesebben — mindössze 53.330-an — keresték fel Bécs felkereső, mint 1929/30-ban és 33·8%-kal csappant meg az osztrák fővárosban számbavett Európát járó Egyesült Állambeliek ezúttal alig húsz ezres létszáma. Az idegenforgalom tényleges jelentőségét jobban kidomborító időtartamszámítások 1930/31-ben havonta két-két heti időszak pontos adatai alapján végeztettek el. Ezek szerint a szállodákban, penziókban és szanatóriumokban eltöltött éjszakák előző évi kb. 2½ milliós száma 1½ millióra esett, vagyis nemcsak az idegenek száma, hanem az átlagos látogatási tartam szintén rendkívül megcsappant: a szállodai idegeneknél átlag csupán 2·74 nap (1923 nyarán 4·23, 1929/30-ban 3·79 nap); úgyhogy az 503.704 hotelvendég mindössze 1,379.435 éjszakát töltött el Bécsben s ez a szám a penziók és szanatóriumok kisebb számával és különösen a magánlakásokban számbavett — némileg más jellegű — idegenforgalom eredményével duzzad fel 4,740.871-re. A szállodákban tartózkodó idegenek adatai szerint az eltöltött éjszakák szempontjából is a belföldi forgalom vezet (361.122); utána a német

(189.590), a cseh-szlovák (173.385), a magyar (122.808) és az Egyesült Államokbeli (97.356) idege-
nekre vonatkozó adatok következnek.

A munkanélküliség nemzetközi adatai.

Données internationales sur le chômage.

A Revue Internationale du Travail és Wirtschaft und Statistik adatai szerint 1931 szeptember végén, az előző év szeptember végi adataival szemben, a munkanélküliség jelzőszámai a következők voltak:

	Az össznépeesség		A kereső népeesség	
	1930	1931	1930	1931
	% -ában			
Amerikai Egy. Áll.	4·6	7-8	10-12	18-20
Nagy-Britannia . . .	4·8	6·3	10·5	13·8
Ausztrália	2·3	5·6	5·5	13·2
Németország	4·7	6·8	9·1	13·1
Danzig	3·9	5·6	8·2	11·7
Ujzéländ	0·4	3·4	1·0	8·0
Saarvidék	0·9	2·7	2·4	6·8
Ausztria	3·0	3·5	5·4	6·4
Olaszország	1·9	2·9	4·1	6·1
Cseh-Szlovákia	1·4	2·2	3·1	4·9
Németalföld	0·9	1·6	2·3	4·1
Belgium	0·7	1·7	1·6	4·0
Magyarország	1·2	1·6	2·5	3·5
Kanada	0·9	1·2	2·5	3·3
Franciaország	0·5	1·6	0·9	3·1
Dánia	0·7	1·0	1·8	2·5
Norvégia	0·6	1·0	1·5	2·4
Svédország	0·5	0·8	1·2	1·7
Irország	0·7	0·7	1·6	1·7
Lengyelország	0·5	0·8	1·0	1·5
Svájc	0·3	0·5	0·6	1·0
Finnország	0·2	0·3	0·4	0·7
Lettország	0·8	0·2	0·1	0·4
Esztország	0·1	0·08	0·2	0·1
Románia	0·2	0·2	.	.
Jugoszlávia	0·04	0·05	.	.

A Magyarországra vonatkozó arányszámok ez adatközlés szerint alacsonyabbak, mint az 1930. évi népszámlálás arányszámai (2·6, illetve 5·6%). Ez a kimutatás ugyanis Magyarországon 1931 szeptember végén 140 ezer, 1930 szeptember végén pedig 100 ezer munkanélkülit vesz alapul. Egyébiránt arra, hogy Magyarországon a szeptember végi munkanélküliek száma mily mértékben növekedhetett egy év alatt, a szakszervezeti adatokból is következtetni lehet. Ezek szerint a szakszervezetekbe tartozó munkanélküliek száma 1930 szeptember végén 23.126, 1931 szeptember végén pedig 29.648 volt.

Kimutatásunk adatai azokról az államokról, amelyekben a munkanélküliségről csak reprezentatív adatok vannak, becsléseken alapulnak. Az Egyesült Államok munkanélkülijeinek számát 1931 szeptember végén 9—10 millióra becsülték az előző évi 5·7 millióval szemben. A második nagy munkanélküli államban, Németországban a munkahivatások szeptember végén 4·4 millió munkanélkülit mutattak ki, az előző évi adat 3·0 millió volt. A sorrendben következő Nagy-Britanniában, ahol a mun-

¹⁾ V. ö. M. Stat. Szemle 1930. 753. s. köv. és 1.040. l.

kanélkülségi segítyt élvező munkanélkülieket tartják nyilván, a fenti két időpontban 2·9, illetve 2·2 millió volt a munkanélküliek száma.

A világ kimutatható munkanélkülijeinek száma 1931 március végén 21 millió volt. Ez a szám június végéig 20 millióra olvadt le. Az év harmadik negyedében a munkanélküliek száma újból emelkedett és szeptember végén ismét elérte a 21 milliót. Ezzel az ideai szeptember végén a munkanélküliek száma 8 millióval múlta felül a múlt év ugyanezen időpontjának adatát.

Egyes világpiaci áruk termelése, fogyasztása és készletei.

Production, consommation et stocks de quelques articles des marchés mondiaux.

A főbb világpiaci áruk világtermelésének, fogyasztásának és a készleteknek adatai szerint a most lezárt évben az 1930-ban mutatkozott válságszimpptomák erősebb mértékben jelentkeztek. Az 1931. évben még erősebb nyersanyagbessz jellemezte a világpiacokat, de feltűnő, hogy a nagy árhanyatlás dacára a termelés adatai aránylag magas szinten maradtak. Ennek következtében a raktáron maradt készletek képződése a legtöbb cikknél fokozódott. Áll ez nemcsak a mezőgazdasági termékekre, amelyek termelésébe az emberi beavatkozás lehetősége kisebb, hanem az ipari termékekre is. Az 1931. év egyik főproblémája volt, hogy miként lehetne a rohamos ársüllyedést feltartóztatni, de jóformán csak a cukor- és óngazdaságban sikerült konkrét intézkedéseket tenni a piac szabályozására.

A kimutatás néhány világpiaci áru adatainak alakulását mutatja be a Wirtschafsdienst (1932. 1. sz.) összeállításában.

	1924	1929	1930	1931
Cukor.				
Termelés 1000 tonna	23.590	27.375	28.723	25.840
Fogyasztás " "	22.960	25.390		
Évvégi készl. " "	1.612	4.386	6.130	7.590
Kávé.				
Termelés 1000 zsák	20.483	33.700	20.505	35.060
Fogyasztás " "	20.506	23.550	23.555	25.960
Évvégi készlet " "	6.812	14.256	28.404	24.965
Kakaó.				
Termelés 1000 tonna	428·9	531·4	514·6	
Fogyasztás " "	417·0	496·4	535·3	
Évvégi készl. " "	130·0	202·9	209·8	200·4
Kaucsuk.				
Termelés 1000 tonna	421·2	863·4	821·8	1)738·1
Fogyasztás " "	458·3	785·5	685·0	621·4
Évvégi készl. " "	108·9	228·6	366·0	468·2
Gyapot.				
Termelés 1000 bál	23.836	26.673	26.780	28.000
Fogyasztás " "	20.430	25.882	25.209	22.483
Évvégi készlet " "	5.791	8.947	10.750	2)12.322
Réz.				
Termelés 1000 tonna	1.330·6	1.937·8	1.601·8	
Fogyasztás " "	1.320·7	1.759·5	1.444·8	
Évvégi készl. " "	389·0	414·0	586·0	681·4
Ón.				
Termelés 1000 tonna	140·0	195·4	177·8	
Fogyasztás " "	135·9	184·4	163·7	
Évvégi készl. " "	32·0	36·0	42·1	50·2

1) Január-november.

2) Ezenkívül kb. 6—8 millió bál amerikai társaságoknál.

Összefoglaló helyzetjelentés.

Résumé de la situation en Hongrie.

Népmozgalom. — Munkapiac. — Termelés. — Kereskedelem és közlekedés. — Áralakulás. — Pénz és hitel.

Gazdasági jelzőtábla.

Rajzok a gazdasági jelzőtáblához.

Mouvement de la population. — Marché du travail. — Production. — Commerce et transports. — Formation des prix. — Monnaie et crédit.

Tableau économique.

Graphiques au tableau économique.

Résumé. En novembre 1931, la diminution des naissances vivantes ne fut pas assez contre-balancée par la baisse de la mortalité, et le nombre proportionnel de l'accroissement naturel est tombé de 8·1 à 6·1. Le chômage a augmenté. Le nombre des sans-travail dépassait de 3·5%, respectivement de 25·5% les chiffres correspondants de fin octobre 1931 et de novembre 1930. La production du charbon accusait une régression due à des causes saisonnières. La production du minerai de fer et de la scorie de fer, ainsi que celle de la fonte à raffiner, présentaient une diminution bien inférieure à celle

du premier semestre de l'année, mais très considérable (—43·2 et —40·2%) par rapport à novembre 1930. La production de l'alcool et du sucre a été inférieure à celle du mois correspondant de l'année précédente. Aux Usines d'Electricité de la Ville de Budapest, l'augmentation de la production de l'énergie électrique s'est également ralentie. La quantité de l'énergie électrique distribuée pour moteurs a été au-dessous de celle d'octobre 1931.

La balance du commerce extérieur de la Hongrie s'est soldée en novembre 1931 par un actif de 23 millions et ½ de pengős. Pour les 11 premiers mois de

L'année, la balance accuse également un excédent, inférieur cependant de 52·2 millions de pengős à celui de la même période de 1930. En général, tant les importations que les exportations ont accusé une régression essentielle en novembre 1931. A l'importation, on a enregistré une diminution notable pour le charbon, les textiles, le bois; à l'exportation, pour le tabac brut, le sucre, la farine, les machines. A cause de l'aggravation de la dépression économique, le trafic ferroviaire a fléchi. Les données relatives aux marchandises en petite vitesse accusaient une régression notable par rapport au mois précédent et à novembre 1930. La quantité des marchandises transportées, ainsi que le nombre des wagons à marchandises chargés, ont fléchi respectivement de 18·7 et de 19·1% comparativement à octobre 1931 (de 19·6 et de 22·9% par rapport à novembre 1930). Le trafic postal accusait également une régression. L'effectif des véhicules à moteur a diminué de 407 unités, tombant à 29.497. Celui des automobiles de ville et de tourisme et des motocyclettes a baissé particulièrement.

Quoique les prix de gros mondiaux aient continué à baisser, ceux de Hongrie augmentaient rapidement depuis août 1931. L'indice des prix, qui s'était élevé de 7 points depuis août, monta en novembre 1931 à 99, accusant une augmentation de 2 points, due à la hausse des produits agricoles et surtout à celle des céréales et des fourrages. A la fin de novembre 1931, l'indice du coût de la vie était à 100·4, présentant une régression de 1·4 point par rapport à fin octobre. Les dépôts placés à la Caisse d'épargne postale et dans les 12 principaux établissements de crédit de Budapest ont diminué de 27·6 millions de pengős et représentaient à la fin du mois 1.178·1 millions contre 1.433·6 millions en novembre 1930.

★

Népmozgalom. Magyarországon az 1931. évi november hónapban a házasságkötések száma az előző hónaphoz képest ugyan lényegesen emelkedett (+ 2.730), mult év azonos hónapjában történt házasságkötésekkel szemben azonban számottevően kisebb (—1.150). Az 1.000 lélekre számított házassági arányszám a multévi 17·1-ről 15·5-re csökkent. Az *élveszületések* száma január és február hónapok kivételével az év minden hónapjában kisebb volt, mint 1930 megfelelő hónapjaiban. A legnagyobb arányú hanyatlás a tárgyalt hóban következett be, amikor is az *élveszületések* száma az előző hónaphoz 2.663-mal, mult év azonos hónapjához képest pedig 2.610-zel esett vissza. A tárgyalt hóban az *élveszületések* arányszáma 19·5 volt, szemben az előző havi 22·4-del és a multévi 23·1-del. A *halálozások* száma november hóban tovább csökkent. Az 1.000 lélekre számított halálozási arányszám 13·4-re ha-

nyatlott. Az arányszám az előző hóban 14·3, mult év novemberében pedig 14·9 volt. A *csecsemőhalálozás* szintén hanyatlott. A 100 élveszülöttre számított csecsemőhalálozási arány 12·8 volt, szemben az előző havi 13·2-del és a multévi 14·6-del. A *gümőkórban* elhaltak száma úgy az előző hónaphoz, mint 1930 azonos hónapjához képest lényeges visszaesést mutat. Az elhalálozás kedvezőbb alakulása azonban a tárgyalt hóban nem tudta ellensúlyozni az *élveszületések* nagyarányú visszaesését s így a *természetes szaporodás* adatsora kedvezőtlenül alakult. Az ezer lélekre eső szaporodási arányszám, mely az előző hónapban még 8·1-en állott, mult év novemberében pedig 8·2 volt, 6·1-re hanyatlott.

Munkapiac. A gazdasági válság további és pedig jelentős méretű kimélyülése folytán az 1931. évben, főként pedig az év utolsó hónapjaiban, az ipari munkanélküliek száma világszerte gyors ütemben emelkedett. Nálunk 1928 közepe óta 1929 végéig lassú emelkedés volt észlelhető. Kifejezetten csak 1930-ban kezdett emelkedni a munkanélküliek száma. Az erőteljesebb méretű emelkedés pedig az 1931. évben vette kezdetét s e miatt az őszi idényszerű javulás sem tudott kellőképpen érvényesülni. Október végén, az idényszerű mélypont idején, a szakszervezetek által kimutatott munkanélküliek száma már meghaladta a 30 ezret és 25·5%-kal állott magasabban, mint egy év előtt. November hónapban az emelkedés tovább folytatódott és 3·5%-kal több munkanélküli volt, mint az előző hó végén. A november havi emelkedés jóval meghaladta a szokásos idényszerű kereteket. A munkanélküliek száma e hó végén az egy év előtti állapothoz képest 27·8%-kal állott magasabban. Budapesten a munkanélküliek száma 5·6%-os emelkedést mutat a mult hó végéhez képest. A munkanélküliek száma a ruházati iparban növekedett a legnagyobb mértékben (+ 52·3%). Jelentős szaporodás mutatkozik a bór-*ipari szakmában* is (+ 20·3%). A vasiparban a munkanélküliek száma, ha kisebb mértékben is, de mégis emelkedett (+ 2·7%).

A *Hatósági Munkaközvetítők* adatsoraiban beállott kedvező változást Debrecenben, Szegeden és Pécsen megindított inségmunka idézte elő. Ezekben a városokban ugyanis az inségmunkára jelentkezőket a hatósági munkaközvetítőkön keresztül veszik fel. Ez indokolja tehát a munkahelyek és munkaközvetítések számában mutatkozó jelentős szaporulatot. Budapesten 100 munkahelyre 718, vidéken pedig 291 munkakereső jutott. A munkakeresők közül novemberben 18·8% volt elhelyezhető az októberi 13·2%-kal szemben. A munkához jutott munkakeresők aránya a fővárosban 10·6%, a vidéken pedig 32·8% volt.

Termelés. A gazdasági jelzőtábla termelési adatsorai közül a tárgyalt hónapban az előző hónaphoz képest úgy a barnaszén, mint a feketeszén

termelési adatai csökkentek. A *feketeszéntermelés* hanyatlását sztrájkmozgalmak, a barnaszénét idényszerű okok idézték elő. A feketeszéntermelés az előző havihoz 36·1%-kal, a múlt év azonos időszakának termeléséhez képest pedig 27·7%-kal esett vissza. Az év első 11 hónapjának termelése azonban mindössze 5·2%-kal kevesebb a múlt évinél. *Barnaszéntermelésünk* a múlt havihoz képest 4·2%-kal csökkent, 1930 azonos hónapjának termelésével szemben azonban 12·9% az emelkedés. A január-novemberi időszak termelését múlt év azonos időszakának termeléséhez viszonyítva, mindössze 1·8% különbség mutatkozik a múlt év javára. November hónapban a szénkészletek erősen csökkentek. A hazai szénbányák készlete a hó végén 2.516·1 ezer q volt, szemben az október hó végi 2.847·1 és a szeptember végi 3.279·5 ezer q-val.

A *vasérc és vassalak* havi termelési adatai folyó évben november hónapban érték el legmélyebb állásukat 5.827 tonnával. A visszaesés az előző havihoz 0·5%-ot, múlt év novemberéhez képest azonban 43·2%-ot tesz. Az elmúlt 11 hónapban mindössze 76.740 tonna vasércet és vassalakat termeltünk; 47·6%-kal kevesebbet, mint a múlt év megfelelő időszakában. A *finomításra való nyersvas* november havi termelése az előző hónapéhoz viszonyítva 8·9%-kal esett, de múlt év azonos időszakához képest 40·2% a hanyatlás. Az 1931. évi január-novemberi időszak termelését a múlt év azonos időszakának termelésével állítva szembe 38·6% hanyatlás észlelhető.

A fogyasztási adó alá eső cikkek közül a *cukor* termelése a folyó évben egy hónappal később indult meg s lényegesen gyengébb a múlt évinél. A termelési időszak első két hónapjában (október-november) csak 124·3 ezer tonna cukrot termeltünk, a múlt év szeptember-novemberi időszakának 192·7, illetve az október-novemberi időszakának 181·2 ezer tonnát kitevő termelésével szemben. A *szesztermelés* havi adatai a folyó évben mélyen a múlt évek alatt mozognak. Az új termelési időszak harmadik hónapjában, októberben mindössze 28·7 ezer hl. szeszt termeltünk. Múlt év azonos hónapjához képest 25 ezer hl.-rel csökkent a szesztermelés.

Budapest székesfőváros *elektromos áramtermelése* a tárgyalt hónapban az előző havihoz képest csak 2·2%-kal emelkedett; múlt év azonos hónapjával szemben az emelkedés 3·8%-ot tesz. A január-novemberi időszak termelése 7·3%-kal múlja felül a múlt év azonos időszakának termelését. A motorikus célra elosztott áram mennyisége az előző hónapéhoz képest visszaesést mutat. Az elektromosáramfogyasztók száma a tárgyalt hónapban is emelkedett

s 229.884-gyel újabb tetőpontot ért el. Az áramfogyasztók számának emelkedése a múlt év azonos hónapjához képest 3·5%-ot tesz.

Kereskedelem és közlekedés. Magyarország külkereskedelmi mérlege a devizakorlátozás életbe léptetése óta minden hónapban, így novemberben is aktív volt, jóllehet a kifelé irányuló forgalmunkat a többi országok kötött devizagazdálkodása s a behozatali kontingensek megállapítása kedvezőtlenül befolyásolták. Kivitelünket főleg a cseh behozatal kontingentálása érintette súlyosan. A tárgyalt hónapban hiusult meg egyébként a sokat ígérő magyar-német és német-román preferenciális egyezmény.

Az 1931. évi november hónapban a behozatal ismét csökkent s értékben mindössze 34·8 millió pengőt tett az előző havi 40·3 és a múlt év azonos időszakának 65·1 millió pengőnyi behozatalával szemben. Az egy év előtti állapottal egybevetve tehát 30·3 millió csökkenés mutatkozik. A kivitel értéke is csak 63·4 millió pengő; a múlt hónapival egybevetve a javulás árnyalati, 1930 novemberéhez viszonyítva azonban 23·5 millió pengő a csökkenés. Külkereskedelmi forgalmunk egyenlege november hónapban 23·5 millió pengő aktívummal zárult.

A *behozatal* tételeinél jelentkező visszaesés éppúgy, mint az előző hónapban, most is a legnagyobb mértékben a szénnél jelentkezett. A tárgyalt hónapban behozott szén mennyisége 812·4 ezer q-val 465·9 ezer q-ra esett vissza. Az egy év előtti behozattal szemben pedig 800 ezer q a hanyatlás. A szén-behozatal nagyarányú visszaesése az általános depresszió kivül a behozatal korlátozására vonatkozó rendelkezésben leli magyarázatát. Különösen nagy a textiliák hanyatlása. A nyerspamut és pamutszövet egyenkint közel 2 millió pengővel, a selyem és selyemfonál több mint 1 millió pengővel, a gyapjuszövet, továbbá a pamutfonál és cérna pedig egy-egy milliót megközelítő értékkel hanyatlottak. Behozatalunk legfontosabb tételénél, a fánál szintén egy és negyedmilliónál nagyobb hanyatlást észlelhetünk. A papiros, a gépek, a nyersbőr és az ásványolaj visszaesése az 1930. év novemberének értékadataival egybevetve, ugyancsak egymilliónál nagyobb volt. Emelkedést csak néhány tételnél találunk és az is csekély mértékű.

A *kivitelben* jelentős emelkedést mutat a búza. A megelőző exportértéknél az áresés ellenére is 3 millióval nagyobb bevétel jelentkezett. Ezzel szemben a vágó- és igásállatok exportértéke 7·3 millióval, a cukoré 4·4 millióval, a nyers dohány 2·5 millióval, a liszté pedig 2 millióval esett vissza. Iparcikkeink közül a gépexportunk 1·8, a kikészített prémbőrexportunk értéke pedig 1·4 millióval hanyatlott.

Gazdasági jelzőtábla.*)

Megnevezés	Egység	1929	1930	1 9 3 0							január Janvier	
		átlag Moyenne	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.			
Népmozgalom.												
1	Házasságkötés	szám	6.414	6.412	5.665	3.027	4.744	5.401	7.993	12.220	5.277	6.939
2	Házasságkötés 1000 lélekre	"	9·0	8·9	8·0	4·1	6·4	7·6	10·8	17·1	7·1	9·4
3	Élveszülött	"	17.410	17.901	16.978	18.408	18.992	19.688	18.282	16.501	16.150	18.249
4	Élveszülött 1000 lélekre	"	24·4	24·9	23·9	25·0	25·8	27·7	24·7	23·1	21·8	24·6
5	Halálozás	"	12.588	11.093	10.673	11.221	11.229	10.394	10.919	10.653	11.452	12.983
6	Halálozás 1000 lélekre	"	17·6	15·4	15·0	15·2	15·3	14·6	14·7	14·9	15·5	17·5
7	Egy éven aluli elhalt	"	3.168	2.754	2.875	3.317	3.306	2.907	2.877	2.413	2.719	3.122
8	Egy éven aluli elhalt 100 élveszülöttre	"	18·2	15·4	16·9	18·0	17·4	14·8	15·7	14·6	16·8	17·1
9	Gümőkórban elhalt	"	1.521	1.381	1.475	1.272	1.151	968	999	1.118	1.199	1.423
10	Gümőkórban elhalt 1000 lélekre	"	2·13	1·92	2·08	1·72	1·56	1·36	1·36	1·57	1·62	1·92
11	Természetes szaporodás	"	4.822	6.808	6.305	7.187	7.763	9.294	7.363	5.848	4.698	5.266
12	Természetes szaporodás 1000 lélekre	"	6·8	9·5	8·9	9·8	10·5	13·1	10·0	8·2	6·3	7·1
13	Kivándorolt	"	753	512	560	368	433	442	385	319	199	237
14	Visszavándorolt	"	52	83	74	92	97	89	109	136	117	100
Munkapiac.												
15	Társadalombiztosító szervek taglétszáma	1.000	1.044·1	983·7	995·6	980·6	989·2	995·4	995·3	983·3	927·8	930·9
Munkanélküli:												
16	Szociáldem. szakszervezeti összesen	szám	15.322	21.339	18.960	19.081	21.013	22.252	22.914	23.333	24.648	26.191
17	Szociáldem. szakszervezeti Budapesten	"	8.039	11.133	9.818	9.833	11.329	12.025	12.289	12.735	13.493	14.497
18	Ker. szoc. szakszervezeti Budapesten	"	852	951	829	920	847	874	999	975	935	953
19	Szakszervezeti munkanélküli együtt	"	16.174	22.290	19.789	20.001	21.860	23.126	23.913	24.308	25.583	27.144
Hatósági és magán munkaközvetítés:												
20	Munkahely	szám	7.080	6.095	13.454	14.324	11.493	12.034	12.143	10.027	13.708	10.198
21	Munkakereső	"	15.173	16.696	40.359	39.578	37.581	40.588	44.757	47.069	52.978	48.156
22	100 munkahelyre esett munkakereső	"	223	274	300	276	326	337	369	469	386	472
23	Munkaközvetítés	"	4.772	4.608	10.436	11.767	9.442	9.708	10.145	8.286	12.430	8.831
24	100 munkahelyre esett közvetítés	"	68·0	75·6	77·3	82·1	82·1	80·7	83·5	82·6	90·7	86·6
Felajánlott órabér:												
25	Bádogos	Pengő	0·81	0·72	0·84	0·70	0·79	0·68	0·67	0·74	—	0·67
26	Asztalos	"	0·66	0·61	0·66	0·71	0·59	0·55	0·59	0·60	0·55	0·59
27	Szabó	"	0·55	0·54	0·52	0·53	0·53	0·54	0·52	0·50	0·49	0·49
28	Kőműves	"	0·85	0·80	0·76	0·83	0·92	0·77	0·76	0·81	0·60	0·87
29	Napszámos	"	0·50	0·45	0·46	0·44	0·46	0·46	0·46	0·43	0·42	0·45
30	Gyári munkásnő	"	0·32	0·25	0·26	0·24	0·24	0·29	0·23	0·24	0·24	0·28
31	Napszámosnő	"	0·43	0·38	0·42	0·35	0·34	0·44	0·36	0·37	0·37	0·46
Termelés.												
32	Kőszén	1.000 q	687·9	676·3	668·5	663·5	548·5	664·4	693·7	672·8	690·4	664·1
33	Barnaszén	"	5.869·9	5.145·1	4.140·3	4.365·0	4.455·3	5.278·8	6.193·5	5.803·0	5.777·4	5.603·1
34	Vasérc és vassalak	"	215·3	131·0	134·0	134·4	119·6	120·2	148·6	102·8	107·3	85·8
35	Finomításra való nyersvas	"	306·6	214·4	227·1	224·5	205·7	218·1	243·6	175·9	196·8	162·4
36	Szesz	1.000 hl.	36·6	34·1	3·9	3·1	4·1	29·3	53·7	75·6	55·2	41·6
37	Cukor	1.000 q	212·5	196·6	0·0	0·0	3·4	114·0	903·3	909·9	410·7	0·0
Budapest szföv. Elektromos Művei:												
38	Villamosáram	1.000 kw. óra	17.904	18.733	15.011	15.746	16.207	18.514	20.937	21.189	23.205	23.005
39	Motorikus célra elosztott áram	"	7.011	7.396	7.461	7.389	7.943	7.810	7.814	7.664	7.561	7.166
40	Magánvilágítási célra elosztott áram	"	6.661	6.836	5.266	4.384	3.898	4.870	5.719	7.616	9.158	10.778
41	Elektromosáramfogyasztók	szám	202.663	216.874	215.856	216.506	217.550	218.560	219.583	222.062	223.541	223.955
Kereskedelem és közlekedés.												
Külkereskedelem:												
42	Behozatal összesen	1.000.000 P	88·6	68·6	62·7	69·9	69·7	76·8	71·9	65·1	67·3	44·1
E b b ő l:												
43	Szén	1.000 q	1.550·2	1.031·2	774·3	1.118·7	1.404·4	1.636·5	1.563·8	1.266·1	1.110·4	749·2
44		1.000 P	5.972	4.024	3.057	4.365	5.475	6.622	6.091	4.852	4.327	2.675
45	Nyers és megmunkált fa	1.000 q	2.270·0	1.625·9	1.370·6	1.836·7	2.376·3	2.612·3	2.001·4	1.613·6	1.069·3	542·7
46		1.000 P	10.999	7.489	7.630	8.571	9.831	10.774	8.135	6.253	4.502	2.615
47	Gépek és készülékek	q	12.636	10.545	9.873	14.546	10.735	8.593	6.724	8.639	16.998	4.907
48		1.000 P	3.584	2.888	2.836	4.258	2.780	2.462	2.225	2.680	2.821	1.840
49	Pamutszövet	q	5.749	5.040	4.946	5.285	5.459	5.944	5.715	3.948	5.553	1.666
50		1.000 P	4.759	3.593	3.497	3.716	4.019	4.479	3.863	2.660	3.784	1.170
51	Nyerspamut	q	10.969	12.172	10.580	12.096	7.780	10.548	11.699	18.268	13.100	10.623
52		1.000 P	2.732	2.344	2.149	2.207	1.424	2.045	2.079	3.339	2.327	1.717
53	Papiros és papirosárak	q	66.537	64.310	60.860	61.263	58.989	60.794	80.860	66.706	83.313	64.120
54		1.000 P	3.665	3.201	2.824	3.190	3.320	3.121	3.350	3.171	3.711	2.685
55	Ásványolaj	1.000 q	173·6	207·2	179·3	221·3	160·4	314·1	198·2	206·1	207·4	190·2
56		1.000 P	2.516	2.758	2.062	2.659	2.483	4.027	2.931	2.539	2.645	2.198
57	Vasárak	q	10.599	6.756	7.163	6.990	8.095	5.118	4.637	4.546	3.801	2.989
58		1.000 P	1.518	1.171	1.176	1.127	1.216	1.034	975	978	807	616

*) A gazdasági jelzőtáblában közölt sorok magyarázata megjelent a Magyar Statisztikai Szemle 1931. évi 2. és 9. számában. — 1) Előzetes adat.

Tableau économique.*)

1931										Unité	Désignation	
február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.			
Mouvement de la population.												
8.070	3.738	5.562	8.880	4.400	2.970	4.667	5.469	8.340	11.070	nombre	Mariages	1
12.1	5.1	7.8	12.0	6.2	4.0	6.3	7.7	11.3	15.5	"	Mariages pour 1.000 habitants	2
16.962	18.375	16.917	18.000	15.996	17.006	17.903	17.859	16.554	13.891	"	Nés vivants	3
25.4	24.9	23.8	24.4	22.5	23.0	24.3	25.1	22.4	19.5	"	Nés vivants pour 1.000 habitants	4
13.113	14.016	13.391	12.832	11.323	12.475	11.738	10.396	10.594	9.547	"	Décès	5
19.6	19.0	18.8	17.4	15.9	16.9	15.9	14.6	14.3	13.4	"	Décès pour 1.000 habitants	6
3.061	2.959	2.883	2.971	2.662	3.460	3.205	2.535	2.188	1.782	"	Décédés au-dessous d'un an	7
18.0	16.1	17.0	16.5	16.6	20.4	17.9	14.2	13.2	12.8	"	Décédés au-dessous d'un an pour 100 nés viv.	8
1.517	1.903	2.010	1.905	1.615	1.343	1.125	885	1.009	911	"	Décès par tuberculose	9
2.27	2.58	2.82	2.58	2.27	1.82	1.52	1.24	1.37	1.28	"	Décès par tuberculose pour 1.000 habitants	10
3.849	4.359	3.526	5.168	4.673	4.531	6.165	7.463	5.960	4.344	"	Accroissement naturel	11
5.8	5.9	5.0	7.0	6.6	6.1	8.4	10.5	8.1	6.1	"	Accroissement naturel pour 1.000 habitants	12
117	172	162	153	98	83	29	167	104	69	"	Émigrés	13
56	141	82	66	114	159	159	151	184	160	"	Émigrés revenus dans le pays	14
Marché du travail.												
934.6	924.0	947.7	975.1	964.4	939.3	1) 935.4	1) 917.3	1) 924.8	—	1.000	Nombre des membr. des caiss. d'assur. soc.	15
Chômeurs:												
27.089	27.092	27.129	26.131	23.660	26.329	28.471	28.716	28.998	29.907	nombre	Syndicats social-démocrates de Hongrie	16
15.292	15.420	15.689	14.835	12.704	14.381	14.943	15.190	15.296	16.067	"	Syndicats social-démocrates de Budapest	17
965	996	1.042	843	751	876	941	932	1.020	1.169	"	Syndicats chrétiens-soc. de Budapest	18
28.054	28.088	28.171	26.974	24.411	27.205	29.412	29.648	30.018	31.076	"	Chômeurs syndiqués au total	19
Bureaux de placem. offic. et privés:												
10.856	13.351	12.362	19.372	13.999	11.154	11.005	10.374	8.671	13.586	nombre	Offres d'emploi	20
52.905	55.248	53.525	53.983	45.205	43.026	44.286	50.495	52.334	63.353	"	Demandes d'emploi	21
487	413	433	278	322	385	402	486	603	466	"	Demandes pour 100 offres d'emploi	22
9.486	11.395	10.323	15.207	10.856	9.072	9.314	8.293	6.894	11.928	"	Placements	23
87.2	86.1	83.5	78.4	77.5	81.3	84.5	79.9	79.5	87.8	"	Placem. pour 100 offres d'emploi	24
Salaires horaires offerts:												
0.68	0.66	0.66	0.67	0.68	0.60	0.60	0.67	0.65	0.60	pengős	Ferblantiers	25
0.63	0.60	0.53	0.68	0.54	0.46	0.46	0.51	0.50	0.62	"	Menuisiers	26
0.50	0.49	0.47	0.49	0.44	0.44	0.64	0.41	0.46	0.45	"	Tailleurs	27
0.79	0.78	0.73	0.72	0.80	0.71	0.70	0.68	0.69	0.64	"	Maçons	28
0.46	0.43	0.44	0.47	0.44	0.47	0.41	0.46	0.44	0.43	"	Journaliers	29
0.24	0.22	0.21	0.34	0.26	0.23	0.23	0.27	0.21	0.25	"	Ouvrières de fabrique	30
0.44	0.32	0.45	0.45	0.34	0.31	0.34	0.31	0.36	0.37	"	Journalières	31
Production.												
581.4	675.1	642.0	605.7	603.5	671.1	653.6	692.0	761.0	486.5	1.000 q	Houille	32
4.878.5	4.750.0	4.222.8	3.895.1	3.940.4	4.433.3	4.364.5	5.454.5	6.842.7	6.552.8	"	Lignite	33
89.2	75.1	61.3	61.3	69.9	73.6	60.7	73.6	58.6	58.3	"	Minerai de fer et scorie de fer	34
164.7	145.0	118.8	119.1	128.6	139.5	117.9	142.6	115.5	105.2	"	Fonte à raffiner	35
32.0	23.6	14.2	8.2	4.0	2.6	5.7	10.8	28.7	—	1.000 hl	Alcool	36
0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	3.7	0.0	597.9	644.7	1.000 q	Sucre	37
Usines d'électr. de la v. de Budapest:												
20.412	21.123	19.017	18.159	17.293	17.554	17.251	19.011	21.513	21.991	1.000 kw.-h.	Energie électrique	38
6.878	6.739	7.347	7.688	7.593	8.503	8.603	7.948	8.225	8.115	"	Energie él. distribuée comme force motrice	39
9.978	9.275	7.925	7.030	5.860	5.094	4.457	5.352	6.669	7.795	"	Energie él. distribuée pour éclairage privé	40
224.104	224.331	224.221	223.465	224.519	224.995	225.234	227.298	228.626	229.884	nombre	Consommateurs d'énergie électrique	41
Commerce et transports.												
Commerce extérieur:												
42.7	55.4	56.7	56.7	49.9	46.9	35.8	40.0	40.3	34.8	1.000.000 p	Importations totales	42
D o n t :												
651.3	771.5	711.8	579.2	621.3	999.2	793.7	905.0	778.3	465.9	1.000 q	} Charbon	43
2.338	2.771	2.547	2.044	2.192	3.502	2.780	3.219	2.790	1.711	1.000 p		44
651.5	1.039.3	1.017.6	1.240.9	1.135.5	1.155.6	992.0	1.140.0	1.379.5	1.147.2	1.000 q	} Bois bruts et ouvrés	45
4.177	7.149	6.135	8.671	6.840	6.760	3.599	4.873	5.518	4.969	1.000 p		46
5.032	8.639	6.166	7.782	5.432	7.772	8.417	7.361	4.366	4.185	q	} Machines et appareils	47
1.945	2.080	1.953	2.631	1.497	2.042	1.337	1.372	951	1.171	1.000 p		48
2.313	2.947	1.791	1.718	1.628	1.691	1.261	1.352	1.105	942	q	} Tissus de coton	49
1.542	2.116	1.329	1.336	1.291	1.163	933	1.022	913	690	1.000 p		50
10.383	11.016	9.618	13.874	13.086	10.458	7.657	9.701	11.133	15.293	q	} Coton brut	51
1.743	1.808	1.530	2.107	1.920	1.387	821	962	1.103	1.519	1.000 p		52
31.429	60.410	56.274	57.686	60.878	58.047	33.362	62.598	59.782	37.397	q	} Papier et articles en papier	53
1.670	2.731	2.414	2.322	2.637	2.597	1.342	2.115	2.201	1.459	1.000 p		54
100.7	52.6	151.7	86.3	228.2	87.6	161.5	80.5	189.2	169.2	1.000 q	} Huile minérale	55
1.176	535	1.373	834	2.066	915	1.549	801	1.712	1.523	1.000 p		56
2.091	3.409	3.557	4.631	3.139	3.176	5.342	6.080	2.375	2.337	q	} Articles en fer	57
758	649	739	790	712	799	747	683	490	539	1.000 p		58

*) Pour l'explication des chiffres donnés dans le tableau, voir nos 2 et 9, 1931, de cette Revue. — 1) Chiffre provisoire.

Megnevezés	Egység	1929	1930	1930							január Janvier
		átlag Moyenne		júnios Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	
59 Nyers fémek	q	17.339	14.614	15.988	15.950	16.624	13.366	15.104	15.035	17.385	11.848
60	1.000 P	2.423	1.685	1.877	1.746	1.954	1.206	1.539	1.532	1.859	1.480
61 Gyapjúszövet	q	1.617	1.333	813	1.139	2.416	2.225	1.572	1.014	1.246	724
62	1.000 P	2.746	2.265	1.516	1.849	4.173	3.913	2.296	1.407	1.876	1.100
63 Kivitel összesen	1,000.000 P	86·5	76·0	76·0	60·6	76·2	76·5	86·7	86·9	72·2	39·7
E b b ő l:											
64 Búza	1.000 q	405·0	289·4	255·8	106·2	378·8	268·3	236·8	434·3	268·8	118·3
65	1.000 P	10.530	6.145	6.139	2.556	7.956	4.830	4.026	6.901	4.167	1.775
66 Liszt	1.000 q	223·5	197·5	232·1	58·4	199·8	230·7	275·9	274·8	252·5	95·6
67	1.000 P	8.861	6.926	9.310	2.030	7.049	7.553	8.476	8.405	6.970	2.266
68 Szarvasmarha	drb	7.432	13.898	18.511	16.572	15.911	15.167	17.027	13.206	7.007	6.179
69	1.000 P	5.113	9.493	12.837	11.567	10.713	9.728	11.235	8.481	4.714	4.383
70 Sertés	drb	22.761	20.705	18.173	16.758	23.193	24.310	22.401	21.492	16.317	5.572
71	1.000 P	6.230	4.796	4.032	3.664	4.983	5.458	4.866	4.801	3.691	1.298
72 Cukor	1.000 q	101·2	89·0	51·8	24·9	17·2	26·3	182·4	220·2	174·2	42·5
73	1.000 P	3.413	2.402	1.657	796	549	841	4.844	5.149	3.740	839
74 Baromfi	q	12.296	18.514	8.750	8.815	11.528	19.938	29.190	38.037	45.420	21.293
75	1.000 P	3.408	4.040	2.038	1.973	2.479	4.423	5.873	7.165	8.833	4.558
76 Vasfélgártmányok	1.000 q	100·8	71·3	58·5	39·3	47·7	80·2	107·5	104·7	29·3	13·8
77	1.000 P	1.981	1.293	1.246	951	1.102	1.609	1.914	1.620	564	262
78 Nyersdohány	q	11.382	8.781	4.731	642	1.001	2.022	11.053	42.806	8.787	465
79	1.000 P	1.503	1.229	804	104	160	324	1.768	4.794	984	52
80 Disznósír	q	2.877	6.955	3.803	5.068	5.635	9.877	11.666	12.256	8.630	6.129
81	1.000 P	593	1.179	632	775	986	1.695	1.952	2.008	1.379	937
82 Toll	q	2.470	1.862	807	1.236	1.375	2.212	2.448	2.806	2.296	1.171
83	1.000 P	1.887	1.217	642	856	853	1.499	1.758	1.615	1.357	577
84 Behozatali (—) v. kiviteli (+) többlet	1,000.000 P	—2·1	+7·4	+13·3	—9·3	+6·5	—0·3	+14·8	+21·8	+4·9	—4·4
Vasúti forgalom:											
85 Szállított áru	1.000 t.	1.982	1.684	1.519	1.563	1.845	2.044	2.417	2.139	1.418	1.066
86 Árutonna-kilométer	1,000.000 km	232·7	194·7	184·8	187·7	219·4	242·9	279·3	249·3	171·1	128·7
87 Megrakott teherkocsi	szám	123.147	111.325	104.010	107.598	119.723	129.473	152.982	137.834	96.812	79.314
88 Szállított utas	1.000	7.471·4	6.977·5	7.050·3	6.845·1	7.484·4	7.279·7	6.470·6	6.937·8	6.659·8	5.634·9
89 Utaskilométer	1,000.000 km	217·8	201·5	211·8	223·5	244·4	237·7	186·3	202·4	194·3	164·0
Postaforgalom:											
90 Levélküldemény	1.000 db	37.156	36.880	35.628	37.308	36.512	37.676	39.126	36.892	37.925	32.926
91 Csomagküldemény	"	1.072·8	1.032·5	949·5	1.013·0	981·7	1.066·0	1.131·1	1.024·2	1.188·6	894·8
92 Postautalvány	1.000 db	838·6	901·3	976·1	939·5	768·6	855·3	980·0	852·2	946·3	899·5
93	1,000.000 P	144·7	150·4	130·9	152·3	165·8	150·2	170·3	151·2	151·5	140·4
94 Távirat	1.000 db	340·1	309·6	329·1	346·5	376·0	337·6	329·1	288·9	272·8	242·4
95 Helyközi beszélgetés	1.000	420·2	391·0	398·2	443·1	437·6	427·0	430·8	357·4	336·7	317·1
96 Távbeszélő főállomás	szám	—	—	79.441	79.487	79.963	80.420	80.711	80.827	80.731	80.584
97 Rádióvevőberendezés	"	—	—	293.294	292.294	292.664	293.612	296.504	302.435	307.909	314.737
Gépjárművek:											
98 Gépjárműállomány Budapesten	szám	—	—	15.751	15.778	15.853	15.833	15.735	15.647	15.316	15.196
99 Gépjárműállomány Magyarországon	"	—	—	30.345	30.544	30.773	30.890	30.751	30.634	30.305	29.924
E b b ő l:											
100 Személykocsi	"	—	—	11.725	11.778	11.866	11.847	11.735	11.669	11.499	11.273
101 Bérautó	"	—	—	1.844	1.845	1.872	1.887	1.890	1.888	1.895	1.888
102 Autóbusz	"	—	—	689	690	688	691	680	679	679	670
103 Teherkocsi	"	—	—	4.489	4.502	4.521	4.552	4.553	4.554	4.493	4.428
104 Egyéb gépkocsi	"	—	—	704	704	706	708	710	703	698	748
105 Motorkerékpár	"	—	—	10.894	11.025	11.120	11.205	11.183	11.141	11.041	10.917
Benzinkutak forgalma:											
106 Kimért benzin és benzinszeszkeverék	1000 l.	—	2.604	3.169	3.176	3.169	2.798	2.729	2.385	2.094	1.883
Áralakulás.											
Nagykereskedelmi árindex:											
107 Összes áruk átlaga	1913 = 100	121	96	94	99	93	92	94	92	90	1) 91
108 Mezőgazdaság és állattenyésztés	"	116	85	82	88	81	80	83	80	78	1) 79
109 Gyarmatárúk	"	144	137	138	138	138	138	138	133	133	133
110 Malomipar és cukoripar	"	106	97	97	100	96	92	91	91	91	91
111 Egyéb ipar	"	134	125	124	124	122	122	122	120	119	117
112 Agrárrolló	"	86·2	67·8	66·1	71·0	66·3	65·6	68·0	66·7	65·5	1) 67·5
Megélhetési index:											
113 Összesen lakbérrel	1913 = 100	117·4	106·3	104·8	106·0	105·2	105·3	102·7	100·0	99·7	98·8
114 Összesen lakbér nélkül	"	127·1	112·6	110·6	112·2	111·1	111·3	107·8	104·4	104·0	102·7
115 Élelmezés	"	124·1	105·1	102·4	104·6	103·3	103·5	99·6	95·8	95·0	93·5
116 Ruházat	"	132·0	126·8	127·5	127·5	127·5	127·5	122·5	117·8	117·8	116·1
117 Fűtés, világítás	"	135·8	130·9	129·4	129·4	128·6	128·6	128·6	128·6	129·4	129·4
118 Lakás	"	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3
Nagykereskedelmi árak:											
119 Búza, tiszavidéki 78 kg-os	P/q	23·80	19·53	20·63	19·68	16·65	15·38	14·98	14·25	13·83	14·03
120 Rozs, pestvidéki elsőrendű	"	18·35	10·26	10·15	11·60	9·65	8·03	7·90	8·25	8·85	10·15
121 0-ás liszt	P/kg	0·40	0·39	0·41	0·42	0·38	0·36	0·35	0·35	0·34	0·32
122 2-es "	"	0·38	0·36	0·37	0·39	0·35	0·33	0·32	0·31	0·30	0·29
123 6-os "	"	0·28	0·23	0·23	0·24	0·22	0·21	0·20	0·20	0·20	0·20

1) Július hóig 3 pengős, attól kezdve 10 pengős bolettával számítva.

1931										Unité	Désignation	
február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.			
9.772	14.869	14.933	13.053	17.257	13.519	9.103	14.393	15.560	10.132	q	Métaux bruts	59
1.044	1.468	1.538	1.225	1.495	1.061	779	1.217	955	830	1.000 p		60
915	1.055	649	584	501	666	1.123	1.113	660	520	q	Tissus de laine.	61
1.682	1.951	1.181	993	817	953	1.603	1.618	874	652	1.000 p		62
40.8	49.9	40.5	44.7	42.5	40.4	47.0	55.5	62.4	63.4	1,000.000 p	Exportations totales	63
108.7	278.8	30.0	77.2	170.4	12.3	296.5	467.5	747.0	914.2	1.000 q	D o n t : Froment	64
1.740	3.903	451	1.158	2.556	185	3.262	4.204	7.470	10.056	1.000 p		65
77.5	85.2	90.1	133.4	146.9	30.0	43.4	71.3	140.5	207.5	1.000 q	Farine	66
1.931	2.195	2.553	3.769	4.140	1.017	1.339	1.844	3.911	6.352	1.000 p		67
5.960	6.065	9.465	13.672	11.685	9.873	8.583	7.311	9.075	6.529	tête	Bêtes à cornes	68
4.159	3.975	5.945	9.110	7.328	6.297	5.096	4.130	4.470	2.777	1.000 p		69
4.188	3.543	1.529	2.043	294	3.687	14.340	16.093	21.773	21.869	tête	Porcs	70
925	756	346	270	34	605	2.464	3.087	4.010	3.957	1.000 p		71
13.8	17.4	9.6	6.6	25.3	24.3	25.7	199.9	92.9	45.7	1.000 q	Sucre	72
275	349	190.5	131.6	505	535	565	3.911	1.377	731	1.000 p		73
15.352	12.649	5.549	6.638	8.859	8.897	11.131	20.873	33.644	41.626	q	Volaille	74
3.158	2.655	1.151	1.564	2.080	2.078	2.446	4.367	6.319	6.884	1.000 p		75
21.8	48.3	34.9	61.3	65.3	82.7	103.8	139.7	98.3	76.6	1.000 q	Demi-produits en fer	76
288	736	545	901	969	1.124	1.480	2.054	1.256	886	1.000 p		77
127	5.520	19.035	10.158	—	1.665	3.775	10.301	19.680	21.023	q	Tabac brut	78
14	618	2.094	1.117	—	183	415	1.133	2.165	2.313	1.000 p		79
7.544	7.871	2.379	2.666	4.428	4.517	415	632	834	4.167	q	Saindoux	80
1.068	1.079	307.2	344	550	595	57	101	146	742	1.000 p		81
2.735	1.666	1.897	1.918	1.195	2.070	2.187	2.231	4.044	2.727	q	Plumes	82
1.611	938	802	1.051	706	1.196	1.179	1.343	2.540	1.623	1.000 p		83
-1.9	-5.5	-16.2	-12.0	-7.4	-6.5	+11.2	+15.5	+22.1	+28.6	1,000.000 p	Excédent d'importat. (-) ou d'exportat. (+)	84
Trafic des chemins de fer :												
1.009	1.245	1.291	1.412	1.300	1.322	1.373	1.527	2.040	1.650	1.000 t.	Marchandises transportées	85
116.9	149.7	154.1	163.6	157.0	153.3	161.4	179.7	248.5	196.3	1,000.000 km	Tonnes-kilom.	86
72.899	89.433	92.114	100.402	94.548	96.569	98.195	106.307	136.160	110.766	nombre	Wagons à marchand. chargés	87
5.618.2	6.099.6	6.180.1	6.619.2	6.414.3	6.128.8	6.919.8	6.894.6	5.411.1	5.370.6	1.000	Voyageurs transportés	88
163.6	177.6	187.5	200.8	194.6	190.1	205.3	213.8	203.5	201.9	1,000.000 km	Kilomètres-voyageurs	89
Trafic postal :												
30.933	32.231	31.492	32.876	32.378	32.062	30.735	31.434	34.004	31.883	1.000 unités	Correspondances	90
828.2	975.1	895.6	947.9	853.6	846.0	752.4	878.6	940.7	845.7	"	Colis	91
828.3	845.6	846.6	823.0	800.1	860.2	829.5	781.3	899.1	807.3	1.000 unités	Mandats-poste.	92
133.8	120.0	131.6	140.4	130.3	102.3	72.0	68.9	83.8	67.6	1,000.000 p		93
224.9	298.0	250.8	283.5	293.7	312.8	305.3	274.7	272.0	250.0	1.000 pièces	Télégrammes	94
298.3	329.2	333.6	341.9	411.2	405.3	386.3	376.0	387.3	360.9	1.000	Conversations interurbaines	95
80.337	80.095	79.813	80.122	80.368	79.951	79.771	79.805	79.621	78.971	nombre	Principaux postes de téléphone	96
319.756	322.284	323.343	322.342	320.365	317.599	314.980	314.517	316.167	320.243	"	Postes de T. S. F.	97
Effectif des véhicules à moteur :												
15.115	15.174	15.217	15.422	15.426	15.781	15.789	15.196	14.998	14.740	nombre	Véhicules à moteur à Budapest	98
29.869	29.940	30.032	30.359	30.500	30.727	30.818	30.318	29.904	29.497	"	Véhicules à moteur en Hongrie	99
D o n t :												
11.276	11.239	11.310	11.431	11.446	11.458	11.481	11.054	10.750	10.475	"	Automobiles pour personnes	100
1.887	1.919	1.918	1.921	1.921	1.912	1.936	1.932	1.921	1.913	"	Autom. de louage	101
671	669	667	670	673	672	677	672	667	663	"	Autobus	102
4.427	4.416	4.406	4.424	4.416	4.533	4.535	4.505	4.467	4.442	"	Camions automobiles	103
715	716	720	704	704	703	687	679	673	678	"	Autres automob.	104
10.893	10.951	11.011	11.209	11.340	11.449	11.502	11.476	11.426	11.326	"	Motocyclettes	105
Distributeurs d'essence :												
1.655	1.971	2.331	2.627	2.793	2.660	2.967	2.351	2.331	—	1.000 l.	Benzine et mél. de benzine et d'alc. débités	106
Formation des prix.												
Indice des prix de gros :												
92	94	93	95	93	95	92	96	97	99	1913 = 100	Moyenne de l'ensemble des marchandises	107
80	84	84	89	85	87	83	88	88	89	"	Agriculture et élevage	108
133	133	133	133	133	129	129	133	134	135	"	Denrées coloniales	109
93	97	98	98	97	107	102	109	110	115	"	Minoterie et industrie sucrière	110
118	116	114	110	111	111	111	114	117	119	"	Autres industries	111
67.8	72.4	73.7	80.9	76.6	78.4	74.1	77.2	75.2	74.8	"	"Ciseaux agricoles"	112
Indice du coût de la vie :												
99.0	100.2	99.7	100.3	100.0	101.7	102.3	102.9	101.9	100.4	1913 = 100	Au total, y compris le loyer	113
103.0	104.6	103.9	104.6	104.4	106.6	107.3	108.2	106.2	104.9	"	Au total, non compris le loyer	114
94.1	96.3	95.7	96.6	96.5	98.9	99.7	99.6	96.8	94.1	"	Alimentation	115
116.1	116.1	116.1	116.1	114.8	114.2	114.2	116.3	116.5	116.5	"	Vêtement	116
129.4	129.4	128.0	128.6	128.6	132.9	134.4	138.1	141.0	141.0	"	Chauffage et éclairage	117
86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	"	Logement	118
Prix de gros :												
14.88	15.90	15.30	14.78	14.83	11.08	9.00	8.80	10.50	12.60	1 q, en pengős	Froment de la rég. de la Tisza, de 78 kg	119
11.00	12.20	13.90	14.35	13.75	8.75	8.83	8.78	10.95	12.93	"	Seigle de 1er ordre, de la rég. de Pest	120
0.32	0.33	0.32	0.31	0.31	0.40	0.37	0.37	0.38	0.41	1 kg, en pengős	Farine No 0	121
0.29	0.30	0.30	0.30	0.30	0.39	0.36	0.36	0.37	0.40	"	" No 2	122
0.22	0.25	0.26	0.27	0.27	0.35	0.32	0.33	0.34	0.37	"	" No 6	123

1) La valeur de la boletta figure ici jusqu'à juillet 1931 pour 3 pengős et à partir de cette date pour 10 p.

Megnevezés	Egység	1929	1930	1 9 3 0							január Janvier
		átlag Moyenne		június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	
124 Tengeri, dunántúli származású	P/q	23·03	13·54	13·55	17·50	15·78	14·03	14·33	13·50	12·15	13·35
125 Marhahús, elsőrendű, hátulja	P/kg	2·40	2·21	2·24	2·30	2·30	2·30	2·30	2·08	2·08	1·98
126 Borjú	P/kg élősúly	1·52	1·43	1·44	1·20	1·36	1·42	1·45	1·47	1·43	1·42
127 Sertés, fiatal nehéz, 300 kg-on felül	"	1·65	1·35	1·12	1·28	1·27	1·19	1·24	1·23	1·23	1·16
128 Sertézsír	P/kg	2·06	1·72	1·50	1·65	1·73	1·70	1·65	1·64	1·55	1·40
129 Tojás, friss teatojás	P/1.440 db	203·19	153·95	131·68	126·00	155·52	186·22	199·22	200·00	185·60	185·00
130 Borjúbőr	P/kg	2·39	2·20	2·10	2·00	2·10	2·30	2·20	2·20	2·10	2·10
131 Marhabőr	"	1·36	1·23	1·25	1·25	1·25	1·20	1·20	1·18	1·15	1·10
132 Nyersgyapjú	"	2·35	1·62	1·55	1·55	1·55	1·40	1·40	1·40	1·40	1·40
133 Nyerspamut, amerikai	"	2·82	2·10	2·11	2·08	1·87	1·74	1·81	1·76	1·63	1·71
134 Barnaszén, hazai	P/q	3·00	3·22	3·11	3·11	3·11	3·31	3·31	3·31	3·31	3·31
135 Kőszén, porosz	"	6·13	5·88	5·90	5·80	5·70	5·70	5·70	5·70	5·80	5·80
136 Vörösréz	P/kg	2·34	1·66	1·55	1·50	1·45	1·30	1·25	1·45	1·40	1·25
137 Ólom	"	0·71	0·57	0·58	0·55	0·52	0·52	0·52	0·52	0·52	0·51
138 Ón	"	7·96	4·89	5·00	4·50	4·00	3·80	3·80	3·80	3·20	3·50
Pénz és hitel.											
139 Állami bevételek bruttó eredménye	1,000.000 P	—	—	106·0	47·6	86·9	66·2	63·3	85·1	74·2	58·2
140 Állami kiadások bruttó előirányzata	"	—	—	70·8	74·3	94·0	80·6	75·6	84·5	77·5	74·8
141 A pengő zürichi árfolyama	100 P = s. fr.	90·52	90·29	90·29	90·25	90·23	90·23	90·20	90·26	90·23	90·28
142	100 s. fr. = P	110·47	110·75	110·76	110·80	110·83	110·83	110·86	110·79	110·83	110·77
Magyar Nemzeti Bank:											
143 Jegyforgalom	1,000.000 P	—	—	449·4	466·2	439·7	429·6	499·5	439·4	469·1	446·0
144 Leszámitolt váltók és előlegek	"	—	—	233·8	202·7	197·8	188·5	298·8	252·9	297·7	265·1
É r c k é s z l e t:											
145 Arany	1,000.000 P	—	—	162·6	162·6	162·6	162·6	162·6	162·6	162·6	162·7
146 Deviza és valuta	"	—	—	32·1	43·1	41·7	24·8	14·2	26·9	33·6	13·8
147 Összesen	"	—	—	205·8	217·9	216·5	198·3	185·3	199·6	206·4	188·7
148 Ércfedezeti arány	%	41·3	46·8	46·7	51·0	50·6	51·1	40·9	49·3	43·8	47·1
149 Leszámitolási kamatláb	"	7·67	6·03	5·5	5·5	5·5	5·5	5·5	5·5	5·5	5·5
150 Elsőrendű üzleti váltók kamattétele	"	8·95	6·07-6·02	5·5-8	5·5-7·75	5·5-7·25	5·5-7·25	5·75-7	5·75-7·25	5·75-7·75	5·75-7·75
151 Betéti kamatláb 3 havi lekötésre	"	7·23	5·36	5	5	5	5	5	5	5	5
152 Betéti kamatláb lekötés nélkül	"	5·29	3·87-4·1	3·75-4	3·75-4	3·75-4	3·75-4	3·75-4	3·75-4	3·75-4	3·75-4
Betétállomány:											
T a k a r é k b e t é t:											
153 Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	62·8	65·5	69·9	70·9	70·5	71·8	72·6	74·1
154 12 legnagyobb bpesti pénzüzetnél	"	—	—	583·6	589·5	591·6	587·5	540·0	546·6	559·0	578·1
155 Összesen	"	—	—	646·4	655·0	661·5	658·4	610·5	618·4	631·6	652·2
F o l y ó s z á m l a b e t é t:											
156 Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	84·5	88·1	90·6	84·9	84·8	77·7	88·7	83·4
157 12 legnagyobb bpesti pénzüzetnél	"	—	—	703·4	728·3	761·1	742·7	720·2	737·5	728·2	707·4
158 Összesen	"	—	—	787·9	816·4	851·7	827·6	805·0	815·2	816·9	790·8
B e t é t e k e g y ü t t:											
159 Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	147·3	153·6	160·5	155·8	155·3	149·5	161·3	157·5
160 12 legnagyobb bpesti pénzüzetnél	"	—	—	1.287·0	1.317·8	1.352·7	1.330·2	1.260·2	1.284·1	1.287·2	1.285·5
161 Összesen	"	—	—	1.434·3	1.471·4	1.513·2	1.486·0	1.415·5	1.433·6	1.448·5	1.443·0
162 A 35 legn. vidéki pénzüzet. betétállománya	"	—	—	155·9	156·6	155·9	155·9	150·3	149·3	154·2	148·1
Tőzsde:											
163 Részvényindex (Új feld.)	1926 = 100	144·4	119·9	119·5	117·9	113·9	111·6	109·3	107·1	106·4	107·3
164 Eladott részvény	szám	546.032	307.478	225.634	323.207	199.180	243.923	415.789	235.949	301.476	282.278
165 Szállítások és átvételek összege	1,000.000 P	26·8	13·2	8·9	15·3	8·4	12·3	21·4	8·7	11·2	13·0
166 Tőzsdei forgalom összege	"	40·9	19·8	12·6	22·7	11·8	18·6	33·3	13·4	16·6	20·5
Hitelbiztonság:											
167 Új fizetésképtelenség Magyarországon	szám	185·5	206·8	203	185	121	120	185	163	241	253
168 Csőd ³⁾	"	19·2	18·4	21	15	12	15	14	10	15	14
169 Magán- és kényszeregyesség ³⁾	"	166·3	188·4	182	170	109	105	171	153	226	239
170 Új fizetésképtelenség Budapesten	"	49·6	58·2	41	61	38	33	56	56	70	74
171 Magán- és kényszeregyesség } aktíva	1.000 P	6.757	6.621	4.986	5.322	3.560	3.504	6.787	4.457	7.855	6.841
172 Magyarországon } passzív	"	10.631	10.740	8.372	9.057	5.844	5.314	10.268	7.647	13.344	12.281
173 Magán- és kényszeregyesség } aktíva	"	3.294	3.069	1.878	2.600	1.854	988	2.282	2.875	3.220	3.063
174 Budapesten } passzív	"	5.102	5.177	3.286	4.138	2.973	1.805	4.329	4.892	5.459	6.309
175 Óvatolt váltók Magyarországon	szám	14.041	12.905	12.779	12.488	12.020	13.079	13.577	11.467	11.737	11.399
176	1.000 P	10.186	8.491	7.322	8.625	8.266	10.166	8.587	7.358	8.359	8.759
177 Óvatolt váltók Budapesten	szám	4.823	4.752	4.590	4.625	4.502	5.067	5.134	3.928	4.139	3.904
178	1.000 P	4.287	3.335	2.660	3.591	3.521	4.292	3.205	2.352	3.226	2.736
179 Zálogfelvétel Budapesten	1.000 tétel	172	182	189	194	174	176	178	166	161	176
180	1.000 P	4.422	4.805	5.135	5.126	4.687	4.585	4.628	4.122	4.087	4.228
181 Zálogkiváltás Budapesten	1.000 tétel	157	175	162	181	177	184	206	179	187	172
182	1.000 P	3.859	4.636	4.438	4.761	4.639	4.702	5.436	4.830	5.097	4.743
183 Zálogálladék Budapesten	1.000 tétel	—	—	1.008	1.021	1.018	1.010	981	968	942	946
184	1.000 P	—	—	29.105	29.470	29.518	29.401	28.593	27.886	26.875	26.360
185 Kényszerárverésre került Budapesten	tétel	6.219	9.130	8.694	11.426	10.788	9.455	10.076	10.853	10.295	14.509

¹⁾ Márciustól kezdve csak 34 intézet adatai. — ²⁾ 1931. július 14-ike óta a bpesti értéktőzsde zárva van. — ³⁾ Csak azok az esetek vannak feltüntetve, amelyeket más eljárás nem előzött meg.

1 9 3 1										Unité	Désignation	
február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október October	nov. Nov.			
14.30	14.60	15.10	15.50	13.75	14.68	13.38	16.00	15.88	14.45	1 q, en pengős	Maïs, de Transdanubie	124
1.86	1.80	1.63	1.86	1.82	1.61	1.88	1.87	1.63	1.37	1 kg, en pengős	Viande de boeuf, Ire qual., partie postér.	125
1.38	1.16	0.99	1.25	0.91	0.81	0.91	0.87	0.77	0.72	1 kg de poids)	Veau	126
1.16	1.23	1.17	1.13	1.05	1.09	1.14	1.39	1.25	1.04	vif, en p.)	Porcs, jeunes, lourds, au-dessus de 300 kg	127
1.36	1.46	1.40	1.28	1.22	1.33	1.38	1.55	1.72	1.70	1 kg, en pengős	Saindoux	128
150.00	95.00	93.92	91.92	100.00	91.60	108.60	130.00	135.00	145.00	1440 piéc., en p.	Oeufs frais à thé	129
2.00	1.90	1.90	1.60	1.60	1.60	1.50	1.35	1.35	1.80	1 kg, en pengős	Cuir de veau	130
1.10	1.15	1.15	0.90	0.85	0.80	0.75	0.85	1.00	1.20	"	Cuir de boeuf	131
1.40	1.40	1.40	1.40	1.40	1.40	1.20	1.15	1.20	1.30	"	Laine brute	132
1.84	1.75	1.66	1.48	1.63	1.40	1.25	1.13	1.21	1.15	"	Coton brut, américain	133
3.31	3.31	3.11	3.11	3.11	3.11	3.11	3.31	3.31	3.31	1 q, en pengős	Lignite, indigène	134
5.80	5.80	5.60	5.70	5.70	6.30	6.50	6.80	6.80	6.80	"	Houille, prussienne	135
1.35	1.30	1.25	1.15	1.15	1.05	1.00	1.00	1.15	1.15	1 kg, en pengős	Cuivre	136
0.52	0.47	0.43	0.40	0.40	0.40	0.40	0.42	0.45	0.45	"	Plomb	137
3.75	3.50	3.00	2.80	2.80	2.80	4.80	5.00	5.00	5.00	"	Étain	138
Monnaie et crédit.												
77.6	61.4	73.2	116.3	117.7	43.0	68.6	.	.	.	1,000.000 p	Résultat brut des recettes de l'État	139
85.2	70.4	63.9	80.0	66.8	73.1	93.5	76.6	.	.	"	Dépenses prévues de l'État, brutes	140
90.58	90.62	90.53	90.19	90.18	90.03	90.03	90.03	90.03	90.03	100 p = fr. s.	} Cours du pengő à Zurich	141
110.41	110.36	110.47	110.88	110.89	111.08	111.08	111.08	111.08	111.08	100 fr. s. = p		142
Banque Nationale de Hongrie :												
399.6	384.5	406.0	369.6	385.0	500.8	414.6	382.8	434.7	391.9	1,000.000 p	Circulation des billets	143
243.4	257.6	263.3	257.4	279.4	389.2	396.6	385.3	422.4	421.3	"	Effets escomptés et avances	144
Encaisse métallique :												
148.0	125.7	111.8	111.8	111.8	111.8	104.8	104.8	104.8	104.8	1,000.000 p	Or	145
27.0	25.0	46.8	21.4	9.7	9.9	16.5	6.8	16.0	11.6	"	Devises et monnaies	146
187.8	164.5	173.0	148.3	136.4	134.8	125.0	115.8	125.2	123.4	"	Total	147
49.8	45.4	45.9	42.2	36.6	28.0	26.5	26.1	25.6	25.6	0/0	Proportion de la couvert. métallique	148
5.5	5.5	5.5	5.5	7	9	9	8	8	8	"	Taux d'escompte	149
5	5.75-7.75	5.5-7	5.5-7	5.75-8	7.25-10.5	8.5-10.5	8-10.5	7.75-10	7.75-10	"	Taux d'effets de commerce de premier ordre	150
3.75-4	5	5	5	5.75	6.75	6	6	6	6	"	Taux d. dép. ne pouv. être ret. qu'au bout de 3 mois	151
5.75-7.75	3.75-4	3.75-4	4.5-4.75	5.5-5.75	5.5-5.75	5-5	5-5	5-5	5-5	"	Taux de dépôts ret. à volonté	152
Effectif des dépôts :												
Dépôts d'épargne :												
77.9	72.2	72.5	73.7	75.3	73.8	67.3	63.4	62.3	59.4	1,000.000 p	A la Caisse d'épargne postale	153
593.4	601.5	606.9	608.0	607.4	565.5	541.0	517.6	501.4	476.3	"	Aux 12 princip. établ. de crédit de Bpest	154
671.3	673.7	679.4	681.7	682.7	639.3	608.3	581.0	563.6	535.7	"	Total	155
Dépôts en compte courant :												
73.8	58.6	43.7	65.6	67.6	64.8	60.1	59.9	51.7	55.9	1,000.000 p	A la Caisse d'épargne postale	156
737.1	723.2	691.1	689.0	664.0	616.6	612.8	600.8	585.4	586.5	"	Aux 12 princip. établ. de crédit de Bpest	157
810.9	781.8	734.8	754.6	731.6	681.4	672.9	660.7	637.1	642.4	"	Total	158
Ensemble des dépôts :												
151.7	130.8	116.2	139.3	142.9	138.5	127.4	123.2	114.0	115.3	1,000.000 p	A la Caisse d'épargne postale	159
1.330.5	1.324.7	1.298.0	1.297.0	1.271.4	1.182.2	1.153.8	1.118.5	1.086.7	1.062.8	"	Aux 12 princip. établ. de crédit de Bpest	160
1.482.2	1.455.5	1.414.2	1.436.3	1.414.3	1.320.7	1.281.2	1.241.7	1.200.7	1.178.1	"	Total	161
148.9	1) 154.2	151.7	152.7	152.0	147.1	138.6	128.8	121.0	114.0	"	Eff. des dép. des 35 princip. établ. de c. de prov.	162
Bourse :												
109.9	106.4	102.6	87.6	92.9	— 2)	—	—	—	—	1926 = 100	Indice d'actions (nouv. système)	163
232.101	170.650	136.210	327.022	406.675	214.141	91.756	—	—	—	nombre	Actions vendues	164
10.8	9.6	5.7	14.2	19.2	10.8	4.4	—	—	—	1,000.000 p	Montant des livraisons et des acceptations	165
16.2	14.3	8.3	22.2	30.1	18.2	7.2	—	—	—	"	Total du mouvement de la Bourse	166
Sécurité de crédit :												
173	216	217	247	223	167	169	314	364	413	nombre	Nouvelles insolvabilités en Hongrie	167
9	13	20	16	15	15	17	13	21	9	"	Faillites ³⁾	168
164	203	197	231	208	152	152	301	343	404	"	Concordats privés et judiciaires ³⁾	169
57	51	55	55	63	49	43	92	120	117	"	Nouvelles insolvabilités à Budapest	170
7.336	4.582	9.516	6.210	7.664	5.694	5.319	7.462	8.906	26.843	1.000 p	Concord. privés et judiciaires) actifs	171
10.478	7.599	13.460	9.677	12.059	8.522	8.204	12.413	14.325	32.361	"	en Hongrie) passifs	172
1.778	1.949	3.087	2.236	2.738	2.447	1.658	3.671	4.479	20.500	"	Concord. privés et judiciaires) actifs	173
3.265	3.292	5.133	3.523	4.731	3.939	2.701	6.348	7.614	23.336	"	à Budapest) passifs	174
10.260	11.594	12.119	13.630	14.313	10.309	18.058	23.974	20.030	15.964	nombre	} Lettres de change protestées en Hongrie	175
7.654	8.255	7.652	9.553	10.901	7.028	13.002	15.068	13.744	10.458	1.000 p		176
3.544	3.914	4.442	4.739	4.962	3.786	7.036	8.108	7.042	5.541	nombre	} Lettres de change protestées à Budapest	177
2.410	2.595	2.562	3.563	4.580	2.412	5.248	5.456	5.901	3.846	1.000 p		178
155	166	176	176	173	169	149	166	176	178	1.000 reconn.	} Engagem. aux monts-de-piété de Bpest	179
3.896	4.021	4.160	4.128	4.066	3.619	3.379	3.984	4.148	4.112	1.000 p		180
161	170	168	178	170	159	170	183	189	173	1.000 reconn.	} Dégagem. " " " "	181
4.397	4.387	4.300	4.431	4.312	3.851	4.295	4.780	4.736	4.427	1.000 p		182
940	936	944	943	946	957	937	919	907	911	1.000 reconn.	} Effect. des gages aux m.-de-p. de Bpest	183
25.859	25.493	25.354	25.051	24.806	24.574	23.658	22.863	22.275	21.960	1.000 p		184
13.338	12.091	12.404	12.094	12.789	5.676	—	15.060	11.090	10.356	reconnais.	Enchères aux monts-de-piété de Budapest	185

1) A partir de mars, seulement 34 établissements de crédit. — 2) Depuis le 14 juillet 1931, la Bourse de Budapest est fermée. — 3) Cas n'ayant pas été précédés par d'autres arrangements.

A *vasúti forgalom* adatsorainak hanyatlása részben évszaki okokra, részben pedig az eső irányzatra vezethető vissza. Folyó évben a forgalomnak az őszi hónapokban bekövetkező szokásos megnövekedése kisebb méretű volt mint más esztendőben, viszont az idényszerű csökkenés korábban következett be s nagyobb arányú volt a múlt évinél. A szállított áruk mennyisége közel a szeptember havi nívóra hanyatlott. Az előző hónaphoz 19·1%, múlt év azonos hónapjához képest pedig 22·9% csökkenés volt észlelhető. A jelentési hónappal záruló időszakban 3.148 ezer tonnával, azaz 16·7%-kal kevesebb áru került szállításra, mint a múlt év január-novemberi időszakában. A megrakott teherkocsik száma novemberben októberhez viszonyítva 18·7%-kal kevesedett; múlt év azonos hónapjához mérve pedig 19·6% a hanyatlás. A január-novemberi időszak alatt 162·4 ezerrel kevesebb megrakott teherkocsi került szállításra, mint az 1930. év azonos időszakában. De nemcsak az áruforgalom zsugorodott össze, hanem a személyforgalom is csökkent. A szállított utasok száma az előző havival szemben 0·7%-kal, múlt év azonos hónapjához képest pedig 22·6%-kal hanyatlott. Az év első 11 hónapjában pedig a múlt évihez viszonyítva 13·1%-kal csökkent a személyforgalom.

A *postaforgalom* adatsorai is eső irányzatot mutatnak. Különösen a levélküldeményeknél mutatkozik számottevő hanyatlás. Novemberben, októberhez 6·2%, a múlt év azonos hónapjához képest pedig 13·6% volt a csökkenés. Folyó évben a jelentési hónappal záruló időszakban mindössze 353 millió darab levél került szállításra, mely az előző év azonos időszakával egybevetve, 12·8% visszaesést mutat. A postautalványforgalom az előző havihoz 10·2%-kal, a múlt év novemberéhez képest pedig 5·3%-kal esett. Kifejezett hanyatlást mutatnak azonban a többi adatsorok is. A távbeszélő főállomások száma a tárgyalt hóban 650-nel 78.971-re csökkent. A főállomások adatsora múlt év decemberében 80.731-gyel állott legmagasabban. A rádióvevő berendezések száma a tárgyalt hóban ugyan idényszerűleg emelkedett, azonban még így is 3.100-zal kevesebb, mint volt ez év áprilisában, amikor is 323.343-mal érte el eddigi legmagasabb állását.

A *gépjárműállomány* november hónapban 407 gépkocsival 29.497-re csökkent. A személykocsik állaga 275-tel, a bérautók száma 8-cal, az autóbuszoké pedig 4-gyel hanyatlott. Az egyéb gépkocsik állaga 5-tel szaporodott. A motorkerékpárok számában is számottevő hanyatlás következett be, amennyiben az 100-zal 10.326-ra esett. A gazdasági jelzőtáblába beillesztett és a benzinkutak forgalmára vonatkozó

új adatsor szerint az október hónapban kimért benzin és benzinszeszkeverék mennyisége, a múlt év azonos hónapjához képest 14·6%-os csökkenést mutat.

Áralakulás. A nemzetközi árszínvonal az elmúlt két esztendőben gyors ütemben hanyatlott. Ennek folytán az egyes országokban lényeges ársüllyedések jöttek létre, melyek még most sem értek véget. 1929 közepe óta az őszi hónapokig a lengyel nagykereskedelmi árindex 33·3 ponttal 79·9-re, a német 30·7 ponttal 107·1-re, a Bureau of Labour Statistics indexe pedig 23 ponttal 109-re esett vissza. A nemzetközi árszínvonal nagyarányú süllyedése a hazai áralakulásra is lényeges befolyást gyakorolt az elmúlt két esztendőben. 1929 közepétől 1930 végéig a magyar nagykereskedelmi árindex 29 pontot esett. 1931 elején már számottevő javulás következett be, augusztus végéig azonban az irányzat nem volt egyöntetű. A hazai áralakulás csak szeptember eleje óta mutat kifejezetten emelkedő irányzatot s mialatt a nemzetközi árszínvonal tovább hanyatlott, nálunk számos áru nagykereskedelmi ára jelentős mértékben emelkedett. Az áremelkedés októberben nagyobb arányokat öltött, a tárgyalt hóban pedig még gyorsabb ütemben kezdtek az árak emelkedni. A *nagykereskedelmi árindex* október végétől november végéig újabb két ponttal 99-re emelkedett s ekkor az augusztus végi állapothoz képest már 7 ponttal állott magasabban. Az árindex komponensei az előző hóvégi állapothoz képest kivétel nélkül emelkedtek. A mezőgazdaság és állattenyésztés csoport-indexe egy ponttal 89-re, az egyéb ipar indexe pedig 2 ponttal 119-re emelkedett. Az árindex emelkedését elsősorban a mezőgazdasági termékek, főleg a gabonaneműek és takarmányfélék árjavulása okozta. A búza és rozs 2—2 pengővel, a zab pedig 3-mal drágult. A tojás és vaj árának emelkedésében azonban idényszerű okok is közrejátszottak. Feltűnő a bőrneműek áremelkedése, melyek közül a talpbőr ára emelkedett igen jelentős mértékben. Számottevő emelkedést mutat még a nyersgyapjú ára is. A borjú-, sertés- és marhahús áresése idényszerű okok következménye.

A *létfenntartási költségek indexe* október végétől november végéig 1·5 ponttal 100·4-re hanyatlott. Az élelmezési csoportindexen kívül a többi csoport-indexek az előző hóvégi állapothoz képest változatlanok maradtak. Egybevetve a nagykereskedelmi és a megélhetési költségek indexszámában bekövetkezett változásokat, megállapítható, hogy az általános árszínvonal alakulása a tárgyalt hóban Magyarországon nem volt egyöntetű.

Pénz és hitel. November hónapban a kötött devizagazdálkodással kapcsolatos rendszabályok szi-

gorítása tovább folytatódott. Cseh-Szlovákia, Németország, Jugoszlávia és Románia léptettek életbe újabb korlátozó rendelkezéseket. A devizaforgalmat szabályozó rendeletek szigorítása a tárgyalt hónapban nálunk is bekövetkezett. Viszont a kötött devizaforgalomból származó nehézségek leküzdésére komoly tárgyalások indultak meg az egyes külföldi államokkal. Ezeknek lett az eredménye a november 25-én aláírt magyar-svájci klíringegyezmény, mely a két ország áruforgalmából származó fizetési kötelezettségek kiegyenlítését van hivatva előmozdítani.

A Magyar Nemzeti Bank adatai közül a *jegyforgalom* mutat lényeges visszaesést, mely október végétől november végéig 42·8 millió pengővel 391·9 millió pengőre hanyatlott és ekkor 47·5 millióval volt alacsonyabb, mint egy évvel azelőtt. A *leszámitolt váltók és közraktári zálogjegyek* állaga csekély visszaesést mutat az előző hónappal szemben, de 168·4 millióval áll magasabban, mint egy évvel azelőtt. Az *érckészletben* nem jött létre lényegesebb változás. Az *ércfedezeti arány* november végével változatlanul az egy hó előtti nívón állott.

A Postatakarékpénztár és a 12 legnagyobb budapesti pénzügyintézetnél elhelyezett *takarékbetétek* állaga 27·9 millióval csökkent, a *folyószámlabetétek*

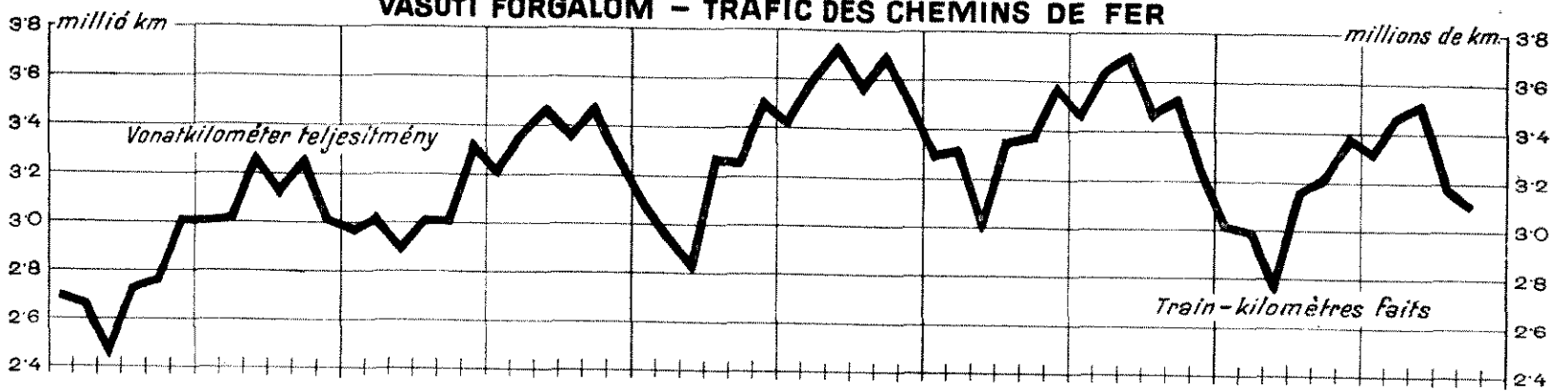
azonban 5·3 millió pengővel emelkedtek. Az *összes betétállomány* 22·6% millió pengővel 1.178·1 millióra hanyatlott és ekkor 255·5 millióval állott alacsonyabban, mint mult év novemberének végén.

A hitelbiztonság adatai közül a *váltóóvások* száma és összege mutat számottevő hanyatlást. Az előbbi adatsor 20·3%-kal, az utóbbi pedig 23·9%-kal hanyatlott. A fizetésképtelenségekre vonatkozó adatak ellenben november hónapban tovább emelkedtek. Az új fizetésképtelenségek számában az előző hónaphoz 11·3%, a mult év azonos hónapjához képest pedig 153·4% az emelkedés. A fizetésképtelenségek száma még sohasem volt ilyen magas, s az 1930. évi január havi tetőponthoz képest is 69% az emelkedés. A magán- és kényszeregyességek passzívája az előző havival 125·9%, mult év azonos hónapjával szemben pedig 325·1% emelkedést mutat.

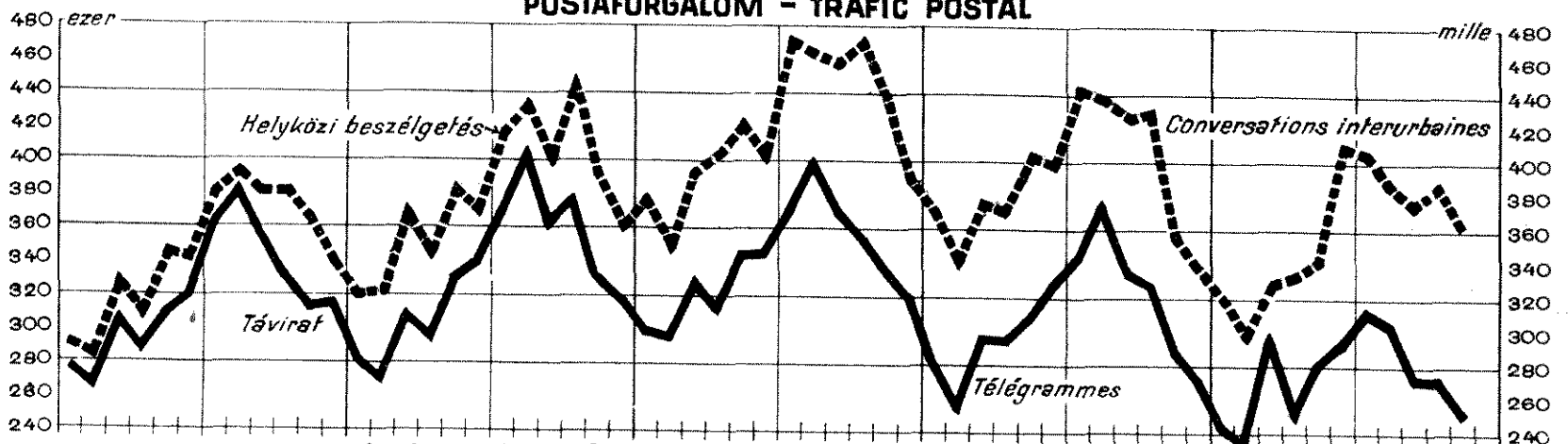
A Postatakarékpénztár *zálogüzleti forgalma* november hónapban nem mutat lényegesebb változást az előző havihoz képest. A zálogfelvételek száma azonban valamivel magasabban áll a mult évinél. A zálogkiváltások összege ebben a hónapban is meghaladta a zálogfelvételek összegét s így a zálogálladék 21·9 millióra hanyatlott. Mult év azonos hónapjában a zálogálladék még 26·9 millió volt.

RAJZOK A GAZDASÁGI JELZŐTÁBLÁHOZ - GRAPHIQUES AU TABLEAU ÉCONOMIQUE

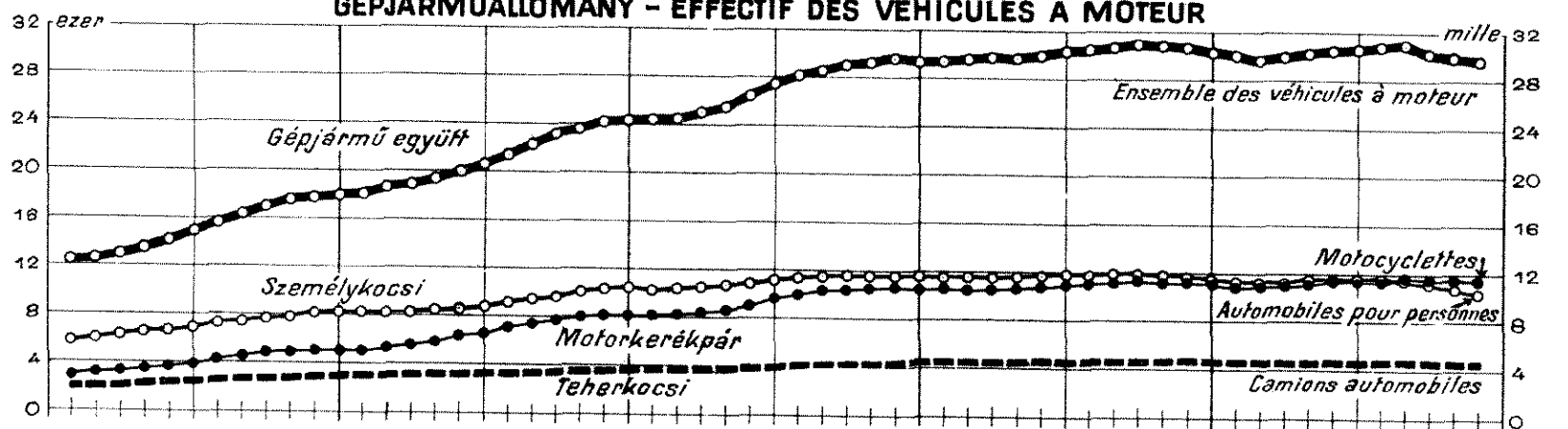
VASUTI FORGALOM - TRAFIC DES CHEMINS DE FER

POSTAFORGALOM - TRAFIC POSTAL

GÉPJÁRMŰÁLLOMÁNY - EFFECTIF DES VÉHICULES A MOTEUR

NAGYKERESKEDELMI ÁRAK - PRIX DE GROS

